

Antenne 2012

Trends in alcohol,
tabak en drugs
bij jonge Amsterdammers

with English summary

Annemieke Benschop • Ton Nabben • Dirk J. Korf

ANTENNE 2012

ANTENNE 2012

TRENDS IN ALCOHOL, TABAK EN DRUGS BIJ JONGE AMSTERDAMMERS

**Annemieke Benschop - Ton Nabben - Dirk J. Korf
m.m.v. Floor van Bakkum en Jacqueline Krouwel**

Antenne 2012 (Jellinekreeks nr. 24) is uitgevoerd door het Bonger Instituut voor Criminologie, Universiteit van Amsterdam, in opdracht van Jellinek Preventie.

Bonger Instituut voor Criminologie (UvA)

Postbus 1030

1000 BA Amsterdam

www.bonger.nl

Tel : 020 525 3918

E-mail : bonger-fdr@uva.nl

Jellinek Preventie

Postbus 75848

1070 AV Amsterdam

www.jellinek.nl

Tel : 020 590 1330

E-mail : preventie@jellinek.nl

Uitgave: Rozenberg Publishers

Omslagontwerp: Anne Toledo

English summary: Michael Dallas

Benschop A., Nabben T. & Korf D.J. (2013) *Antenne 2012. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.

ISBN 978 90 361 8469 4 / NUR 740

Trefwoorden: uitgaan, alcohol, tabak, cannabis, drugs, trends, preventie

© 2013, de auteurs

INHOUD

I	intro	7
II	panel.....	23
III	survey jeugdzorg.....	87
IV	preventie indicatoren.....	117
V	samenvatting	137
VI	english summary	145
	bijlagen	
A	panel	153
B	survey jeugdzorg.....	167
C	preventie indicatoren.....	185
	literatuur	193

I

INTRO

een nieuwe generatie	9
1 een gecombineerde monitor	10
2 cijfers uit voorgaande Antennes	11
2.1 middelbare scholieren.....	11
2.2 coffeeshopbezoekers	13
2.3 cafébezoekers.....	13
2.4 clubbezoekers	14
3 andere Amsterdamse cijfers.....	15
3.1 middelengebruik in de algemene bevolking	15
3.2 verslaafden	17
3.2.1 opiaatverslaafden	17
3.2.2 crackverslaafden.....	17
3.2.3 spuitenruil.....	17
3.3 arrestaties.....	18
3.4 ongevallen.....	18
4 de volgende hoofdstukken	20

een nieuwe generatie

In 2012 is het Amsterdamse uitgaansleven volop in beweging. Het geweeklaag over vertrutting¹ is gaandeweg grotendeels verstomd en de stemming zit er de laatste jaren weer in. Nieuwe uitgaansgelegenheden openen hun deuren en de verschuiving van het uitgaansterritorium naar buiten de binnenstad zet verder door. Bovenal nemen mensen het heft meer in eigen handen en organiseren ze zelf party's en feestjes. Het liefst zonder officiële toestemming, gedoe met vergunningen en van overheidswege afgedwongen deurcontroles. Slimme jonge ondernemers koketteren ermee dat hun feest 'illegaal' is. Bovendien hebben ze niet de kosten van een club op een dure locatie, vast personeel, ingehuurd beveiligingspersoneel, enzovoorts. Dat werkt als een magneet – en sociale media spelen hierbij een cruciale rol. Hiermee komt het reguliere clubcircuit nog meer onder druk te staan.

Deze concurrentie tussen regulier en 'illegaal' opent ook gemakkelijker de deuren voor een nieuwe generatie uitgaanders. En die is voor Amsterdamse begrippen opvallend jong. Terwijl de minimumleeftijd voor alcohol omhooggaat van 16 naar 18 jaar, verlagen sommige clubs de toegangsleeftijd naar 16 jaar. Al jarenlang daalt het middelengebruik onder Amsterdamse middelbare scholieren.² Maar de vraag is wat er gebeurt als zij zich in het uitgaansleven storten. Houden zij zich aan frisdrank? Of doen ze mee met stappers die een paar jaar ouder zijn? Slikken ze ecstasy? Snuiven ze de relatief goedkope speed die al een paar jaar in opmars is? En die 'oudere' stappers zelf: hoe zit het met hun middelengebruik? Zijn zij gevoelig voor een of meer van de 73 nieuwe drugs die volgens het Europese Drugswaarnemingscentrum voor Drugs en Drugsverslaving (EMCDDA) in 2012 op de Europese markt verschenen? Of blijft experimenteren met zogeheten 'designer drugs' beperkt tot groepjes trendsetters in de niches van de Amsterdamse drugsmarkt?

Naast trends in uitgaan en op de Amsterdamse drugsmarkt (gebruik, prijs, kwaliteit) gaat deze Antenne over buurtjongeren en over jongeren in de Amsterdamse jeugdzorg. In een survey zes jaar geleden was het middelengebruik van deze laatste groep veel hoger dan onder hun leeftijdsgenoten.³ Geldt dat nog steeds? Zijn zij, net als middelbare scholieren van dezelfde leeftijd, minder gaan roken, drinken en blowen? Zijn heroïne en crack voor hen nog altijd taboe – of krijgen we te maken met een nieuwe generatie potentiële harddrugverslaafden?

¹ Benschop, Nabben & Korf (2009).

² Nabben, Benschop & Korf (2012).

³ Nabben, Benschop & Korf (2007).

1 een gecombineerde monitor

Dit is de twintigste Antenne monitor. Sinds 1993 beschrijft Antenne elk jaar op basis van zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens trends in middelengebruik bij jongeren en jongvolwassenen in Amsterdam. De multi-methodische onderzoeks-aanpak kent drie vaste onderdelen: de panelstudie, de survey en de preventie indicatoren.

In de **panelstudie** worden de laatste ontwikkelingen gevolgd aan de hand van halfjaarlijkse individuele interviews met een panel van insiders. Hierbij richten we ons vooral op het uitgaansleven. De nadruk ligt op trendsetters uit verschillende club- en partyscenes. Dit zijn degenen die voor het eerst met nieuwe middelen experimenteren of waar 'oude' middelen voor het eerst weer in zwang raken. Trendsetters zijn ook degenen bij wie zich het eerst een dalende populariteit van een bepaald middel of een bepaalde manier van gebruik aandient. De panelleden uit het clubcircuit zijn hier werkzaam of, vaker, zijn zelf innoverende consumenten. In hun netwerken bevinden zich relatief veel economisch en cultureel succesvolle twintigers en dertigers. De partygangers zijn over het algemeen jonger en doorgaans wat lager opgeleid. Een deel van de partyscene bezoekt ook kleinschalige feesten in tunnels, gebouwtjes, schuurtjes of braakliggende terreinen. Daarnaast richt de panelstudie zich op groepen buurtjongeren. In plaats van 'partydrugs' gaat het bij deze jongeren vooral om cannabis.

De panelstudie rapporteert over geruchten, signalen en trends in Amsterdamse jongerenculturen, maar precieze cijfers ontbreken daarbij. De **survey** levert juist wel cijfers over middelengebruik in specifieke jongerengroepen. Aan de hand van de surveys krijgen we een beeld van de mate waarin nieuwe trends die waargenomen worden via de panelstudie zich voordoen bij bredere en/of andere groepen jongeren en jongvolwassenen. Verschillende groepen worden afwisselend onderzocht: scholieren, jongeren in de jeugdzorg, coffeeshopbezoekers, cafébezoekers en clubbezoekers. In 2012 is voor de derde keer een survey uitgevoerd onder jongeren in de Amsterdamse jeugdzorg.

Bij de **preventie indicatoren** gaat het om cijfers over informatie- en adviesvragen via een telefonische servicelijn, over vragen via internet en over testuitslagen van vrijwillig aangeleverde drugs. Dit noemen we indicatoren omdat het secundaire informatie over markt of gebruik betreft. Dit neemt niet weg dat deze informatie aanwijzingen kan verschaffen over veranderingen in middelengebruik en verschuivingen in de drugsmarkt, waar preventie op kan inspelen.

De gegevens uit de verschillende onderdelen van Antenne schetsen samen een beeld van ontwikkelingen op de Amsterdamse drugsmarkt. De ervaringen met Antenne hebben een model voor de algemene verspreiding van (uitgaans)drugs opgeleverd. In het onderstaande schema onderscheiden we vier elkaar opeen-

volgende fasen. De vierde fase van dalende populariteit kan, na kortere of langere tijd, weer gevolgd worden door een herhaling van de cyclus. Per fase is aangegeven welk onderdeel van Antenne de meest relevante informatie oplevert.

model voor de algemene verspreiding van (uitgaans)drugs

fase	antenne onderdeel
1. TRENDSETTERS Introductie van nieuwe middelen of manieren van gebruik en revival van oude middelen of manieren van gebruik.	Panelstudie
2. TRENDVOLGERS Verspreiding van middelen in subculturele settings (vaak met muziek als dragende, bindende kracht).	Survey (vooral clubbezoekers) Preventie indicatoren
3. MAINSTREAM Verdere verspreiding onder een breder publiek van jongeren en jongvolwassenen.	Survey (vooral scholieren) Preventie indicatoren
4. DALENDE POPULARITEIT Middelen verliezen aan invloed onder trendsetters.	Panelstudie

2 cijfers uit voorgaande Antennes

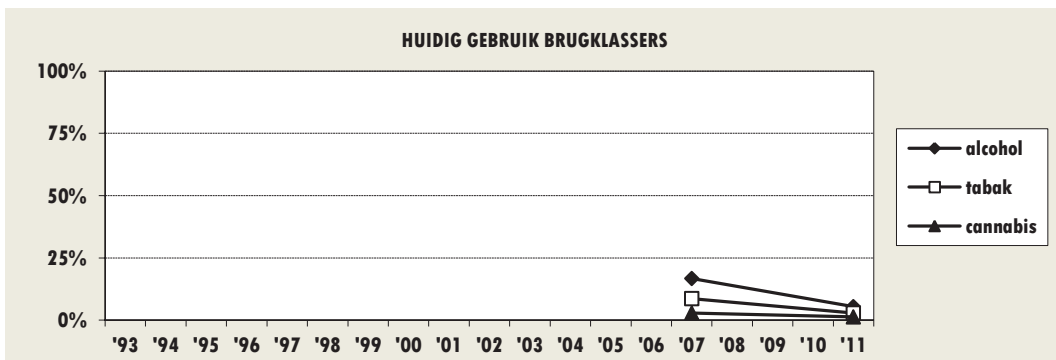
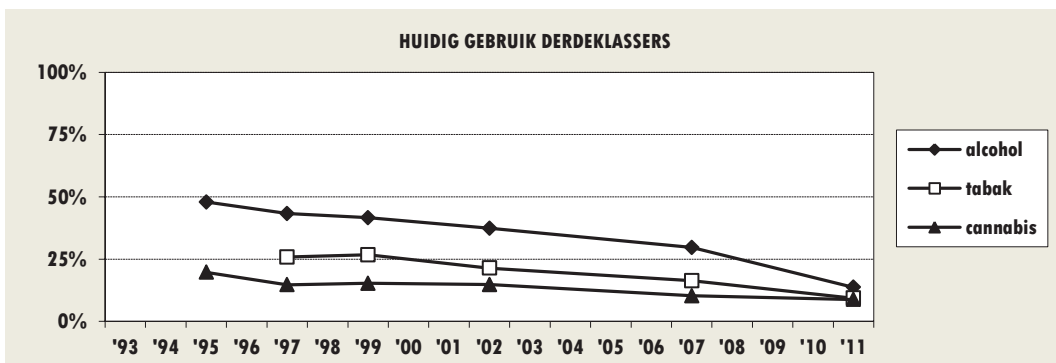
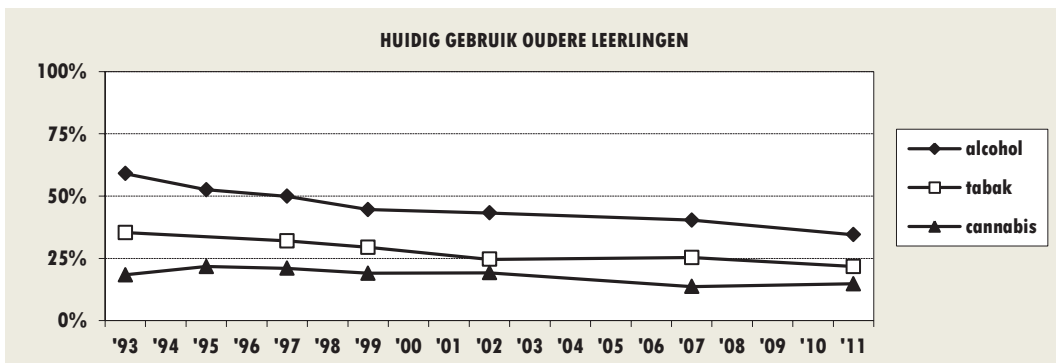
De cijfers en trends uit de surveys onder jongeren in de jeugdzorg, coffeeshopbezoekers, cafébezoekers en clubbezoekers van eerdere jaargangen van Antenne worden in dit inleidende hoofdstuk kort weergegeven. We richten ons hierbij op het huidige gebruik (afgelopen maand). Resultaten van voorgaande surveys onder jongeren in de jeugdzorg komen later in deze rapportage aan bod.

2.1 middelbare scholieren

Vanaf 1993 is in totaal zeven maal een survey uitgevoerd onder leerlingen in het voortgezet onderwijs in Amsterdam, de laatste keer in 2011.⁴ Drie groepen leerlingen werden onderzocht: oudere leerlingen in de voorlaatste klassen (3 vmbo, 4 havo en 5 vwo), derdeklassers (sinds 1995) en brugklassers (sinds 2007). In 2011 was ruim een op de vijf oudere leerlingen huidige roker en ruim een derde was

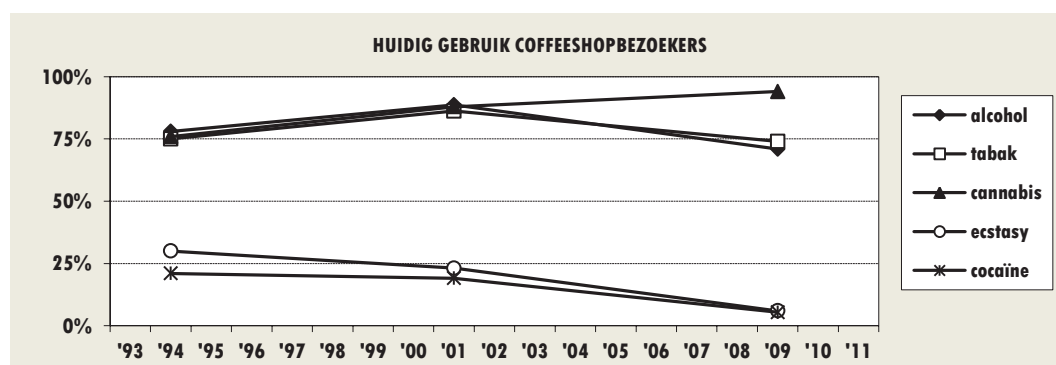
⁴ Korf & van der Steenhoven (1994); Korf, Nabben & Schreuders (1996); Korf et al. (1998); Korf et al. (2000); Korf, Nabben & Benschop (2003); Nabben, Benschop & Korf (2008); Nabben, Benschop & Korf (2012).

huidige drinker. Bij de derdeklassers lagen de percentages ongeveer de helft lager: 9% huidige roker en 14% huidige drinker. En bij de brugklassers was het daar weer ongeveer de helft van: 3% huidige roker en 6% huidige drinker. Huidige blowers vormden 15% van de oudere leerlingen, 9% van de derdeklassers en 1% van de brugklassers. Huidig gebruik van ecstasy of cocaïne kwam bij oudere leerlingen af en toe voor, maar bij de derdeklassers en brugklassers vonden we nauwelijks tot geen huidige gebruikers. Vooral roken, drinken en blowen onder middelbare scholieren is in de loop der tijd fors gedaald.

2.2 coffeeshopbezoekers

De coffeeshopbezoekers zijn in het kader van Antenne driemaal onderzocht.⁵ In 2009 waren negen van de tien coffeeshopbezoekers huidige blowers. Dat lijkt logisch voor coffeeshopbezoekers, maar voorheen werden wel meer niet-blowers aangetroffen in de coffeeshops. Een kleine driekwart was huidige roker en drinker, waarmee het aandeel rokers en drinkers lager lag dan in de coffeeshopsurvey van 2001. Ook het huidige gebruik van ecstasy en cocaïne nam vooral tussen 2001 en 2009 fors af, van rond de 20% naar circa 5%.

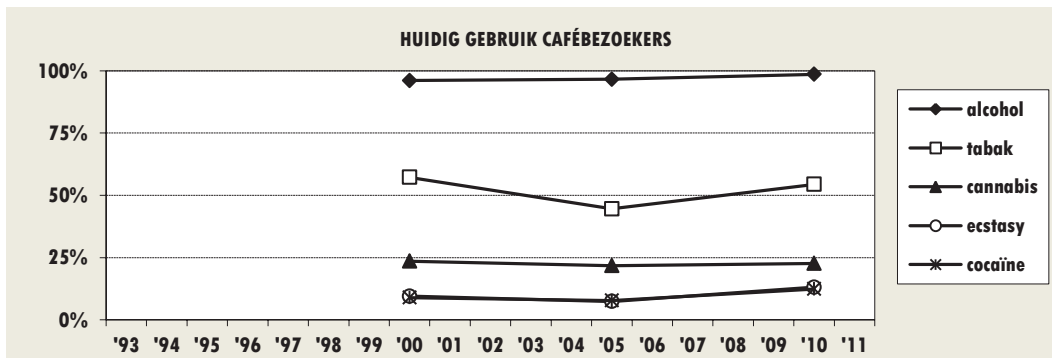

2.3 cafébezoekers

Bezoekers van mainstream, hippe, homo- en studentencafés in de binnenstad van Amsterdam zijn in 2000, 2005 en 2010 onderzocht.⁶ In 2010 waren er nauwelijks cafébezoekers die nog nooit alcohol hadden genuttigd en op een enkeling na was iedereen ook huidige drinker. Iets meer dan de helft was huidige roker en ruim één op de vijf was huidige blower. Het huidige ecstasy- en cocaïnegebruik was met 13% respectievelijk 12% vrijwel gelijk aan elkaar. Het aandeel huidige rokers bleef in tien jaar vrijwel gelijk, maar het aandeel dagelijkse rokers nam met bijna de helft af. Het gebruik van ecstasy en cocaïne liet tussen 2005 en 2010 een lichte stijging zien.

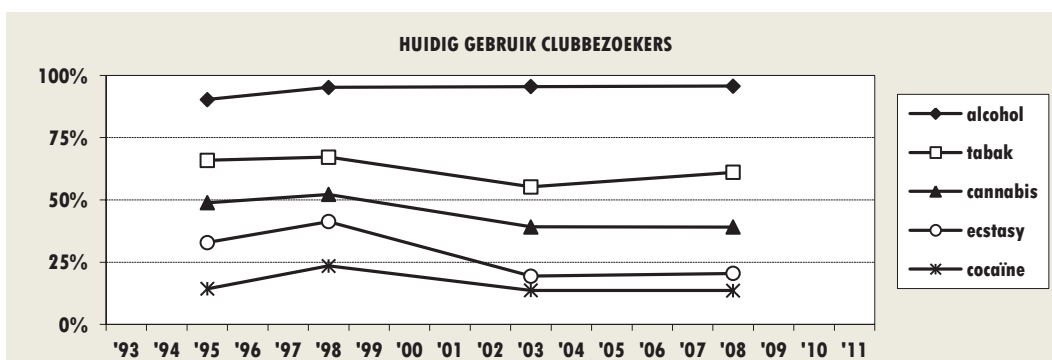
⁵ Korf, Nabben & Schreuders (1995); Korf, Nabben & Benschop (2002); Nabben, Benschop & Korf (2010).

⁶ Korf, Nabben & Benschop (2001); Nabben, Benschop & Korf (2006), Benschop, Nabben & Korf (2011).

2.4 clubbezoekers

Clubbezoekers waren in 1995, 1998, 2003 en 2008 onderwerp van de Antenne survey.⁷ In 2008 waren bijna alle clubbezoekers huidige drinkers, zes op de tien huidige rokers en vier op de tien huidige blowers. Eén op de vijf was huidige ecstasygebruiker en één op de zeven huidige cocaïnegebruiker. Het aandeel huidige rokers is in de loop der jaren licht gedaald, maar het aandeel dagelijkse rokers is vrijwel gehalveerd. Gebruikscijfers van ecstasy, cocaïne en amfetamine laten een piek zien in 1998. Het gebruik van ecstasy en amfetamine is vervolgens gedaald naar een niveau onder dat van 1995. Cocaïne daalde ook, maar kwam in 2008 uit op een niveau dat vergelijkbaar was met dat van 1995.

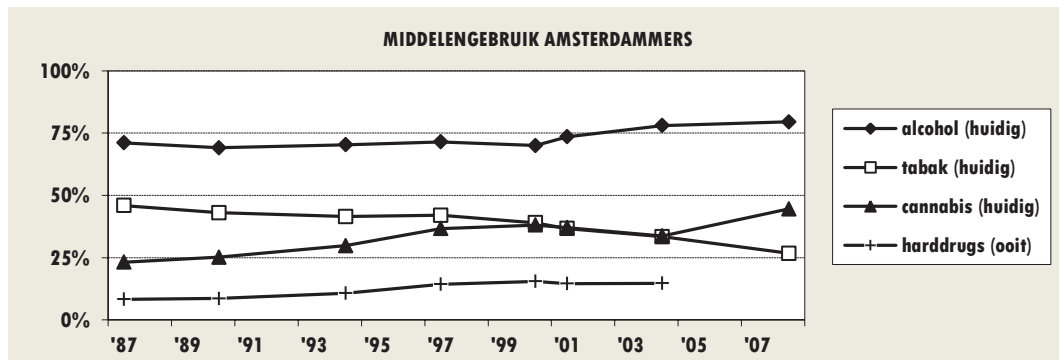
⁷ Korf, Nabben & Schreuders (1996); Korf et al. (1999); Korf, Nabben & Benschop (2004); Benschop, Nabben & Korf (2009).

3 andere Amsterdamse cijfers

Daar waar Antenne zich richt op de jongere bevolking, geven andere cijfers een breder beeld van middelengebruik. Naast cijfers over middelengebruik in de algemene bevolking zijn dat gegevens over de methadonverstrekking, aanhoudingen in verband met overtreding van de Opiumwet en drugserelateerde ongevallen. Hieronder volgt een kort overzicht.⁸

3.1 middelengebruik in de algemene bevolking

In het kader van het Nationaal Prevalentie Onderzoek (NPO) is tussen 1987 en 2001 vijfmaal het gebruik van legale en illegale drugs bij grote, representatieve steekproeven van de Amsterdamse bevolking van 12 jaar en ouder onderzocht.⁹ (Sindsdien biedt dit landelijk onderzoek geen afzonderlijke cijfers meer over Amsterdam). De Amsterdamse Gezondheidsmonitor GGD Amsterdam leverde over 1999/2000, 2004 en 2008 cijfers met betrekking tot roken, drinken en druggebruik bij de algemene Amsterdamse bevolking van 16 jaar en ouder.¹⁰ In onderstaande grafiek zijn de gegevens van deze onderzoeken gezamenlijk weergegeven.

Op basis van de gegevens uit 2008 rookt ruim een kwart van de Amsterdammers in deze leeftijdsgroep. Vergeleken met autochtone Nederlandse Amsterdammers, wordt er onder Surinaamse en Turkse Amsterdammers veel meer gerookt, voornamelijk door de mannen. Marokkaanse Amsterdammers, vooral de vrou-

⁸ De meeste van deze cijfers zijn ook in voorgaande Antennes terug te vinden. Daar waar mogelijk zijn gegevens aangevuld en geactualiseerd.

⁹ Abraham, Kaal & Cohen (2003).

¹⁰ Dijkshoorn (2002); Uitenbroek et al. (2006); Dijkshoorn, Van Dijk & Janssen (2009).

wen, roken daarentegen juist minder.¹¹ Het aandeel rokers is in de afgelopen jaren gestaag afgenomen.

De meerderheid van de hoofdstedelingen is huidige drinker. Dat geldt echter niet voor de Turkse en Marokkaanse Amsterdammers, van wie 69% respectievelijk 89% geen alcohol drinkt. Autochtone Nederlanders zijn het minst vaak geheelonthouders (11%).¹¹ In totaal is 80% van de Amsterdamse bevolking (16+ jaar) van 2008 huidige drinker. Hierin is in de loop der jaren nauwelijks iets veranderd.

Het ooit-gebruik van cannabis leek rond de eeuwwisseling te stabiliseren of zelfs licht te dalen. In 2008 is het ooit-gebruik van cannabis onder Amsterdammers weer gestegen ten opzichte van 2004. Bijna de helft (45%) van de Amsterdammers heeft ooit wel eens gebloed. Huidig cannabisgebruik (laatste 4 weken) bedraagt 10%.

Gebruik van harddrugs is niet gemeten in de laatste Gezondheidsmonitor.¹² In 2004 had één op de zes Amsterdammers ooit wel eens harddrugs gebruikt.

Uit analyse van de gegevens van de 16 t/m 24 jarigen uit de GGD Gezondheidsmonitor, blijkt dat van de Amsterdamse jongvolwassenen van 2008 driekwart (72%) alcohol dronk, een kwart (24%) rookte en 12% blowde. Er was geen verschil in roken en drinken tussen mannen en vrouwen in deze leeftijdscategorie, maar mannen waren wel ruim twee maal zo vaak huidige blowers.¹³

Uit een studie naar middelengebruik onder mbo-scholieren in Amsterdam van 2005 komt naar voren dat, in vergelijking met de algemene bevolking van 12 jaar en ouder, deze specifieke groep 16-19 jarigen minder vaak huidige drinkers zijn (59%), maar meer ervaring hebben met cannabis (45% ooit-gebruik).¹⁴

Ten slotte levert de Amsterdamse Jeugdgezondheidsmonitor cijfers over tweedeklassers van het voortgezet onderwijs; o.a. het gebruik van alcohol, tabak en cannabis in het kader van (on)gezonde leefstijl.¹⁵ Van de tweedeklassers van 2011-2012 had 19% ooit gerookt, eveneens 19% ooit gedronken en 3% weleens gebloed. Dat is een daling ten opzichte van het schooljaar 2010-2011, toen de percentages ooit-gebruikers respectievelijk 21%, 23% en 4% bedroegen. Ook het aandeel leerlingen dat de laatste 4 weken alcohol had gedronken nam af, van

¹¹ Deze resultaten komen overeen met eerder onderzoek met speciale aandacht voor Turkse, Marokkaanse en Surinaamse Amsterdammers (Dijkshoorn, 2002; Dijkshoorn, 2006).

¹² Met harddrugs wordt bedoeld: cocaine, heroïne, amfetamine of ecstasy. Voor de NPO-gegevens (1987-2001) tevens hallucinogenen, inclusief paddo's. De vergelijking van de gegevens is daarom ook lastig.

¹³ Booi et al. (2011).

¹⁴ Stolte, Schilthuis & Van der Wal (2005).

¹⁵ Vragenlijst VO (E-MOVO) via www.ggdgezondheidsinbeeld.nl.

12% naar 8%. Door wijzigingen in de gehanteerde vragenlijst, zijn vergelijkingen met eerdere schooljaren niet mogelijk.

3.2 verslaafden

3.2.1 opiaatverslaafden

Op basis van de registraties van verstrekking van opiaten (methadon en medische heroïne) publiceert de GGD Amsterdam regelmatig schattingen van het aantal opiaatverslaafden in Amsterdam. De schattingen laten al jarenlang een daling zien. De daling was het sterkst aan het eind van de jaren tachtig en het begin van de jaren negentig, vooral door het wegblijven van buitenlandse of buitenlandse verslaafde 'toeristen' (verslaafden die korte tijd in Amsterdam verblijven), maar zet nog steeds gestaag door. Voor 2009 kwam de schatting uit op 3.000 opiaatverslaafden.¹⁶ In 2010 ontvingen 2.270 patiënten via CAD/Jellinek, huisarts of GGD methadonbehandeling en kregen 482 verslaafden in de politiecel methadon verstrekt. In de loop der jaren is het aantal methadoncliënten kleiner geworden. Dit geldt het sterkst voor methadonverstrekking op het politiebureau (van 1.152 patiënten in 2005 naar 484 in 2010). Daarnaast verouderd deze groep verslaafden snel. De doorsnee leeftijd van methadoncliënten stijgt ongeveer een jaar per jaar: van 28 in 1985 naar 50 in 2010.¹⁷

3.2.2 crackverslaafden

Onlangs is voor het eerst ook een schatting gemaakt van het aantal crackverslaafden in Amsterdam.¹⁸ Dit aantal is veel lastiger te bepalen, omdat er voor crackverslaafden geen substitutiebehandeling beschikbaar is (zoals er wel een methadonprogramma voor heroïneverslaafden is) en veel crackverslaafden dus buiten zicht blijven. Op basis van een combinatie van registraties van de methadonverstrekking (crackverslaafden die eveneens opiaten gebruiken) en gebruikersruimten, alsmede een veldsteekproef van crackgebruikers die een variant van de sneeuwbal methode (*RDS = respondent driven sampling*) waren benaderd, is het aantal crackverslaafden in Amsterdam op circa 2.500 berekend. Ongeveer driekwart zijn mannen en verreweg de meesten zijn ouder dan 35 jaar.

3.2.3 spuitenruil

Om het risico van besmetting met gevaarlijke infectieziekten als hepatitis en hiv te beperken, kunnen druggebruikers hun gebruikte spuiten omwisselen voor schoon,

¹⁶ Afhankelijk van de schattingsmethode. Via een kwartaalberekening werd het aantal geschat op 3.491; via een jaarberekening was dat 3.928. (Van Brussel & Buster, 2005).

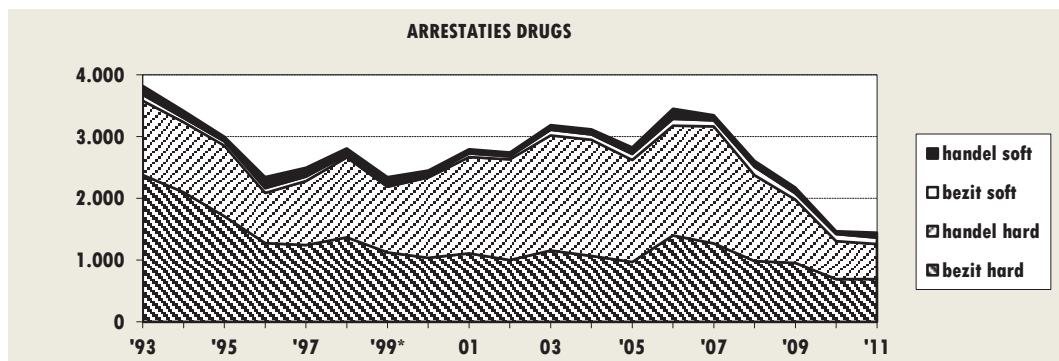
¹⁷ Buster & Van Brussel (2011).

¹⁸ Oteo Pérez et al. (2013).

nieuw injectiemateriaal. Met de daling van het aantal drugverslaafden is ook het aantal omgeruide spuiten drastisch gedaald. Ook blijken de nog bestaande verslaafden hun drugs minder vaak te injecteren. Begin jaren negentig werden jaarlijks nog meer dan een miljoen spuiten geruild, maar sinds 2007 zijn het er minder dan 200.000. In 2011 ging het om bijna 170.000 spuiten.¹⁹

3.3 arrestaties

In 2011 werden in de politieregio Amsterdam-Amstelland **1.445** aanhoudingen verricht in verband met overtreding van de Opiumwet.²⁰ Dat is ongeveer net zoveel als het jaar daarvoor, maar een derde minder dan in 2009 en half zoveel als in 2007. De sterkste daling zien we de afgelopen jaren bij handel in harddrugs (heroïne, crack, cocaïne, amfetamine, ecstasy, e.d.). Het aantal arrestaties in verband met bezit van softdrugs is al ruim tien jaar min of meer stabiel. Het aantal aanhoudingen voor handel (incl. productie) in softdrugs is in 2011 wel groter dan in 2010 (respectievelijk 82 en 47), maar op het totaal aantal arrestaties is dat verschil verwaarloosbaar.

3.4 ongevallen

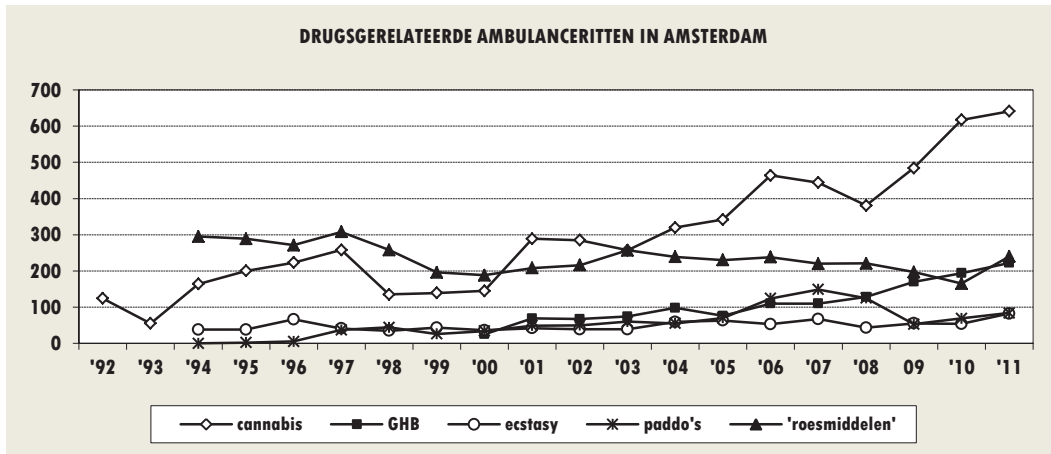
De GGD Amsterdam registreerde in 2011 een totaal van **4.664** interventies van de Centrale Post Ambulancevervoer (CPA) in verband met het gebruik van alcohol en/of drugs, ruim 300 meer dan in 2010.²¹ Dit kunnen zowel gevallen zijn geweest van mensen die onwel werden door alcohol- of druggebruik, als ongelukken on-

¹⁹ Uit: Tabel 5.2.5 *Spuitenruil, 1990-2011* (O+S, 2012).

²⁰ Uit: Tabel 3.1.7 *Aanhoudingen in verband met drugs in de regio Amsterdam-Amstelland* (O+S, 2012). Let wel: een persoon kan meerdere malen gearresteerd zijn. Deze cijfers gaan dus niet over unieke personen.

²¹ Uit: Tabel 5.2.6 *Ambulance interventies met betrekking tot het gebruik van (uitgaans)drugs naar soort middel, 2007-2011* (O+S, 2012). Dubbeltellingen door combinaties van middelen zijn mogelijk.

der invloed. Zoals gebruikelijk is het grootste deel gerelateerd aan **alcohol**; maar liefst 2.731 ambulanceritten.

Het aantal **cannabis**gerelateerde ritten laat, afgezien van een dip voor de eeuwwisseling, een stijgende trend zien. In 2011 was het aantal ongevallen in verband met cannabisgebruik met 641 (491 keer cannabis roken en 150 keer spacecake) hoger dan ooit.

Het aantal ongevallen als gevolg van het gebruik van **ecstasy** bereikte in 2011 een piek: 82 ambulanceritten, terwijl dat aantal de laatste jaren rond de 50 schommelde.

Ook ritten vanwege **'roesmiddelen'** (heroïne, cocaïne) zijn, na vier jaar van dalende aantallen, in 2011 weer gestegen naar 240 ambulanceritten.

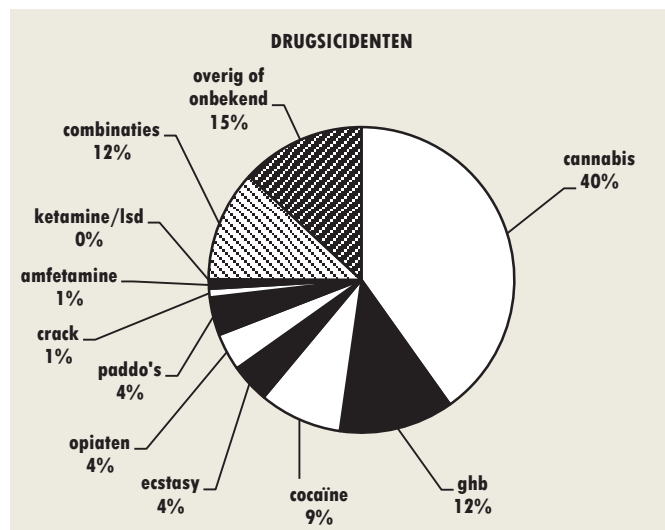
GHB-gerelateerde ongevallen laten vanaf de eerste registratie hiervan in 2000 een lichte, maar continue stijging zien. Sinds 2009 is de stijging sterker, van 128 GHB-ritten in 2008, via 170 in 2009 naar 194 in 2010, en in 2011 waren het er 222.

Ongevallen als gevolg van het gebruik van **paddo's** verschenen eind jaren negentig ten tonele. Sinds de eeuwwisseling was er sprake van een forse stijging, met de hoogste piek in 2007. Daarna volgde een daling, maar in 2011 waren er toch weer meer paddoritten dan in 2010 (respectievelijk 84 en 69). Uit analyse van de paddoritten van 2007 en 2008 bleek het overgrote deel van de slachtoffers toerist te zijn. In ongeveer de helft van de gevallen was eerste hulp ter plaatse afdoende en was vervoer naar het ziekenhuis niet nodig.²²

²² GGD (2008a+b).

In de Monitor DrugsIncidenten van het Trimbos-instituut worden eveneens cijfers over acute drugsgerelateerde gezondheidsverstoringen in de regio Amsterdam gerapporteerd.²³ Hiervoor zijn, naast gegevens afkomstig van de Regionale Ambulancevoorziening (ambulanceritten), tevens gegevens gebruikt van de spoedeisende hulp van het Onze Lieve Vrouwe Gasthuis en de forensische artsen van de GGD. Het gaat hierbij uitsluitend om drugsincidenten; incidenten met uitsluitend alcoholgebruik worden buiten beschouwing gelaten. Na correctie voor dubbeltellingen, zijn er in 2011 in Amsterdam 1.728 drugsincidenten geregistreerd.

Incidenten met cannabis kwamen het vaakst voor, gevolgd door GHB, cocaïne en ecstasy.²⁴ Ten opzichte van 2009 is het aantal cannabisincidenten gedaald (van 742 naar 687, van 50% naar 40%). Incidenten met GHB (van 143 naar 199, van 10% naar 12%) en ecstasy (van 37 naar 70, van 2% naar 4%) namen juist toe. In de andere drugscategorieën bleef het aantal incidenten min of meer gelijk.

Het aantal sterfgevallen in Amsterdam ten gevolge van een overdosis drugs bedroeg 18 in 2011. Het jaarlijks aantal drugsdoden is al jarenlang redelijk stabiel, maar in 2011 is er sprake van een lichte daling.²⁵

4 de volgende hoofdstukken

Nadat we in dit hoofdstuk de voorgaande Antennes en andere Amsterdamse gegevens in vogelvlucht hebben beschreven, gaan de volgende hoofdstukken in op de trends in alcohol en druggebruik onder jonge Amsterdammers in 2012.

²³ Vogels & Croes (2012).

²⁴ Incidenten met deze middelen als enige drug; incidenten met combinaties van drugs worden afzonderlijk gerapporteerd.

²⁵ Uit: Tabel 5.2.10 Drugsdoden, 1997-2011 (O+S, 2012).

De resultaten van de *panelstudie* – interviews met insiders uit verschillende scenes in de uitgaanswereld en groepen buurtjongeren – worden in **hoofdstuk II** uitgebreid besproken. De bevindingen van de *survey onder jongeren in de jeugdzorg* en (trends in) middelengebruik binnen deze groep worden gepresenteerd in **hoofdstuk III**. De *preventie indicatoren* – gegevens over informatie- en adviesvragen en testuitslagen – komen aan bod in **hoofdstuk IV**. In **hoofdstuk V** (Nederlands) en **hoofdstuk VI** (Engels) vatten we de belangrijkste bevindingen samen. Meer gedetailleerde informatie over het panel en tabellen met cijfers van de survey en preventie indicatoren zijn te vinden in de **bijlagen**. Tot slot is achter in dit rapport een lijst met geraadpleegde **literatuur** opgenomen.

II

PANEL

het Amsterdamse uitgaanscircuit.....	25
1 het panel	25
2 uitgaan	27
2.1 panelnetwerken	29
2.2 nachtleven.....	31
2.2 gedrag, uitgaan en vrijetijdsbesteding.....	38
2.3 beoordeling van het uitgaanscircuit.....	40
3 drugsmarkt	42
3.1 cannabismarkt.....	43
3.2 stimulantiamarkt.....	43
3.2.1 cocaïne.....	43
3.2.2 ecstasy.....	46
3.2.3 amfetamine.....	47
3.2.4 designerdrugs.....	48
3.3 narcosemarkt.....	48
3.4 smartmarkt en overige markten	49
4 middelengebruik	50
4.1 alcohol.....	52
4.2 tabak en cannabis.....	53
4.3 ecstasy	54
4.3.1 nieuwe psychoactieve middelen.....	58
4.4 cocaïne	60
4.5 amfetamine.....	64
4.6 narcosemiddelen	65
4.6.1 GHB.....	65
4.6.2 ketamine	69
4.6.3 lachgas.....	70
4.7 psychedelica	71
4.8 overige middelen.....	71
4.9 combigebruik	72
5 buurtjongeren	73

6	conclusies en trends	82
6.1	trends op de uitgaansmarkt.....	82
6.2	trends op de alcohol- en drugsmarkt	82

het Amsterdamse uitgaanscircuit

'Pillenslikkende tieners'. Dat hadden we al lang niet meer gehoord van een Amsterdamse portier. En hij is niet de enige die jong ogend feestvolk ziet opduiken in het nachtleven. De nieuwelingen, vaak nog geen twintig, zijn jonger dan de doorsnee stapper in het reguliere uitgaansleven. De opmars van jonge feestgroepen is menigeeen in het panel niet ontgaan. Het blijft soms gissen waarom dit fenomeen nu opeens meer op lijkt te vallen. Kan de toestroom worden verklaard door het feit dat een paar grote clubs de toegangsleeftijd verlaagd hebben naar 16 jaar? Komt het misschien doordat sommige clubs geen toegangsprijs heffen voor middernacht? Anderen menen dat de sociale media een grotere rol zijn gaan spelen. Ze wijzen op de onstuimige groei van deze nieuwe feestgroepen.

Het is dringen geblazen aan het feestfront. De concurrentie is groot en organisaties zoeken soms doelbewust het contact met de media. Immers, wie zich in de kijker weet te spelen met een vet feest, liefst underground, krijgt de credits en trekt meer aandacht. Moeten we het semiautonome karakter van de nieuwe feestcultuur zien als een reactie op het overgereguleerde nachtleven? Of moeten we groter, meer in generaties gaan denken? Sommige panelleden zeggen dat de nieuwe feestgeneratie er weer een tandje bij wil zetten. Daarnaast is de zuiverheid van ecstasy ook nog eens 'historisch hoog'. Een stijging van het aantal matige en ernstige ecstasy intoxicaties zou indicatief zijn voor de nieuwe feestwildheid.²⁶

In deze panelstudie wordt bekeken of er in de prille jaren tien sprake is van een nieuwe renaissance in het uitgaansleven, waarbij de vernieuwing niet plaatsvindt in de muziek, maar in de wijze waarop feestcollectieven zich organiseren en hun eigen weg gaan in uitgaansland. Exemplarisch voor het huidige feestelan buiten de gevestigde cluborde, is een sms-bericht, dat we in het laatste januariweekend van 2013 op vrijdagavond ontvingen, met de volgende tekst: Op de Valrave: doodmoe! (Afterparty). In staccato lezen we: #deuren openen kwart voor 6 #pin op 500 meter #geen sigaretten, AH to Go op 500 meter, vanaf 8:00 #voldoende deurverkoop #locatie vanaf 7:00 online.

1 het panel

In deze Antenne doen we verslag van de zevenendertigste (T37) en achtendertigste (T38) meting in respectievelijk voorjaar/zomer en najaar/winter 2012. Het

²⁶ Vogels & Croes (2012).

huidige panel telt **26 panelleden**, die **31 netwerken** vertegenwoordigen, verdeeld over twee clusters (zie ook bijlage A).

Het **uitgaanscircuit** is het grootste cluster met 23 panelleden en 27 netwerken. De panelleden hebben vooral zicht op de segmenten **dance** en **urban**. Het **mix** segment, bestaat uit netwerken/scenes die (ook) van andere muziekgenres houden (pop, rock, e.d.) en/of een specifieke groep vertegenwoordigen waarbij de muziekstijl meer van secundair belang is (o.a. homo's, vriendengroepen en café-scenes).

Het tweede cluster betreft **buurtjongeren** (3 panelleden en 4 netwerken). Deze jongeren worden in het panel vertegenwoordigd door professionals die werkzaam zijn als (ambulant) jongerenwerker of veldwerker. Zij hebben kennis van straatculturen en weten waar verschillende jongerencliques hun vrije tijd (grotendeels) in de woonbuurt doorbrengen.

De leden in het panel hebben *primair* of *secundair* contact met netwerken en publieksgroepen. Bij een primair contact maakt een panellid zelf deel uit van een netwerk, scene of vriendengroep en vertelt vaak vanuit een insidersperspectief over middelengebruik. Bij secundair contact spreekt een panellid meer vanuit zijn professionele rol in het uitgaansleven (bijv. glazenophaler, portier, organisator, dj, barbediende, boeker of programmeur) of op buurtniveau als jongerenwerker.

In dit hoofdstuk komt eerst het uitgaanscircuit met het daartoe behorende middelengebruik aan bod. Daarna volgen de buurtjongeren. Het hoofdstuk eindigt met conclusies over de belangrijkste trends in middelengebruik volgens de panelstudie.

geruchten, signalen, trends en hypes

Geruchten zijn berichten die niet verifieerbaar en soms zelfs empirisch pertinent onjuist zijn.

Signalen zijn duidelijk waarneembare, maar zich (nog) niet systematisch manifesterende ontwikkelingen, waarbij (nog) niet gesproken kan worden van een trend.

Van **trends** is sprake wanneer we uit diverse onafhankelijke bronnen een duidelijke, systematische en empirisch verifieerbare toe- of afname in aard of omvang van middelengebruik waarnemen. Ze zijn het resultaat van een cumulatie van ontwikkelingen die al langer aan de gang zijn. Er is een duidelijke verspreiding van het gebruik van een 'nieuw' middel of van een 'nieuwe' toedieningswijze, dan wel een revival van 'oude' middelen of toedieningswijzen over uiteenlopende netwerken.

Hypes zijn vluchtige fenomenen die snel wegebben. Zij kunnen wel enige empirische basis hebben, maar het gaat doorgaans toch vooral om anekdotische verhalen die vaak in de media worden opgeklopt.

horizontale en verticale popularisering op lokaal niveau

De massaconsumptie van middelengebruik blijft continu aan trends onderhevig. **Verticale trends** ontstaan als trendsetters ontwikkelingen inzetten, trendvolgers deze oppakken en de trend eventueel op een later tijdstip ook bij de mainstream aanslaat. Bij **horizontale trends** doen nieuwe ontwikkelingen zich in het centrum van innovatie voor, om zich vervolgens binnen netwerken of scènes te verspreiden. Horizontale en verticale trends kunnen zich tegelijkertijd voordoen.

2 uitgaan

In de panelstudie staat de sociaal-culturele context van uitgaan en druggebruik centraal. Vanwege het longitudinale karakter kunnen we actuele ontwikkelingen goed blijven volgen. Over een langere periode zien we in termijnen van 5-10 jaar vaak golfbewegingen van middelengebruik in de panelstudie.²⁷

Het panel houdt een vinger aan de pols op allerlei gebieden, of het nu gaat over de toename van illegale feesten of de verspreiding van een nieuwe designerdrug. De rol en invloed van trendmakers in het innoverende segment is cruciaal omdat zij vaak als eerste op de hoogte zijn van nieuwe ontwikkelingen en trendvolgers kunnen enthousiasmeren. Daarbij doelen panelleden vaak op iets dat binnen dance of urban meer mainstream of juist trendy en underground is.²⁸ *Mainstream* is massagericht en heeft daarom een minder expliciete smaakvoorkeur. *Trendsetters* binnen het uitgaanssegment houden zich vaker op in alternatieve en/of creatieve scènes, die na een poos oplossen of evolueren tot een andere stijl of scene. Zoals bijvoorbeeld de Appelsap scene, van origine een hiphop festival, die zich mengt met de meer op house georiënteerde achterban van Dekmantel. Beide groepen vloeien samen in een toonaangevende club in het centrum. Dj's draaien een stijl waarin zowel hiphop als house doorklinkt. In een trendcontext kan een nieuwe muziekstijl zich in potentie ontwikkelen tot een nieuwe scene met een specifieke voorkeur voor middelen.

²⁷ Nabben (2010).

²⁸ Met mainstream wordt bijvoorbeeld een geijkte doorsnee clubavond bedoeld die veel publiek trekt en volgens een beproefd recept werkt. Een trendsettende clubavond of scene is qua muziek, samenstelling van publiek of specifiek druggebruik innoverend en weet zich te verbreden naar trendvolgers die hierop afkomen of het concept gaan kopiëren. De begrippen mainstream en trendsettend zijn soms diffuus omdat de verschillen eerder kleiner dan groter zijn geworden.

uitgaanslocaties, festivals en stappgroepen²⁹

Het Amsterdamse uitgaansleven telt naar schatting zo'n 80 tot 100 danslocaties. Een kwart daarvan heeft een capaciteit tussen de 250-750 personen; een ander kwart, bestaande uit de grotere clubs, tussen de 750-1.500 personen. De rest van de locaties is een bonte verzameling van cafépodia, danscafés, studio's, boten en broedplaatsen met een gevarieerde culturele programmering. De muziekgenres zijn, net als in het reguliere clubcircuit, wisselend. De grote toestroom van studenten en het nog steeds groeiende toerisme legt het nachtleven geen windeieren. Het totaal aantal stappers op een vrijdag- en zaterdagavond bedraagt naar schatting 30.000 - 40.000 personen. De adhoc feesten trekken ook nog een paar duizend bezoekers. Geschat wordt dat het ravereservoir zo'n 5.000 - 10.000 personen bedraagt. Het uitgaansleven in de binnenstad is grotendeels geconcentreerd rond de twee uitgaanspleinen; het epicentrum voor veel stappers. De gemeente probeert in dit gebied intensiever met de horeca samen te werken om de problematiek van uitgaansgeweld beter te kunnen beheersen.

Het gedifferentieerde horeca- en uitgaansleven heeft zich steeds dieper genesteld in woonbuurten rond het centrum. Dit is deels een gevolg van gentrification, maar ook het resultaat van een uitdijende diensteneconomie. Vanaf de jaren negentig van de vorige eeuw raakten oude volksbuurten (zoals de Jordaan, Wallen, Nieuwmarkt, Pijp en Staatsliedenbuurt) in trek bij entrepreneurs, nieuwe kapitaalcrachtigen en vaak hoogopgeleide groepen. De horeca en andere investeerders volgen automatisch. Pleinen krijgen terrassen en winkelstraten veranderen van aanbod. De oude middenstand maakt plaats voor moderne koffiecorners, fancy broodjeszaken, ijssalons, cocktailbars en interieurwinkels. De laatste jaren staat vooral Amsterdam-Oost in de belangstelling. Het uitgaansleven is verrijkt met twee wat ruwere feestlocaties: Canvas en Trouw. Club Trouw heeft op de drempel van 2013 als eerste club een 24-uursvergunning gekregen. Op het allereerste feest mocht Burgemeester van der Laan als eerste dj het spits afbijten in de voormalige drukkerij.

Een handvol uitgaansagenda's, deels in het Engels, verzorgen onder andere de maandelijkse programmaoverzichten van de vaste clubavonden. Nieuwe locaties worden uitgelicht. Verder is er aandacht voor succesvolle dj's, artiesten en speciale festivals. De flankerende sociale media genereren non-stop nieuws over feesten. De achterban wordt op de hoogte gehouden van allerlei feesthappenings die deels ook buiten het reguliere uitgaansleven plaatsvinden. Voor veel

²⁹ Om de anonimiteit van clubs, cafés, coffeeshops, etcetera te waarborgen noemen we geen namen van horecagelegenheden als er informatie wordt gegeven over, of er een duidelijke link is met, druggebruik op een desbetreffende locatie. Clubs en party's programmeren vaak verschillende muziekgenres. We richten ons meer specifiek op clubavonden en party's die populair zijn bij stappers binnen het dance en urban genre. Het popcircuit komt slechts zijdelings aan de orde.

stappers is Koninginnedag het startschot van een nieuw feestseizoen dat tot september loopt. De feestdynamiek stijgt dan tot grote hoogten in Amsterdam en omgeving, variërend van grote dancefeesten (> 50.000 bezoekers) tot kleinere feesten (van 200 tot maximaal 5.000 bezoekers). De jongste telg aan het front is Plak, een peergroep (200-500 leden) met eigen dj's en een achterban, net vers van de middelbare school.

De clubschare kiest in de zomerperiode vaker voor buitenfestivals in parken, stadsstranden en recreatiegebieden. De schaalvergroting in het uitgaansleven is niet zozeer de uitbreiding van grote festivals als wel de groei van kleinere feestinitiatieven. In de laatste vijf jaar zijn er tientallen feestcollectieven bijgekomen die neerstrijken in loodsen, feestzaaltjes, studio's, etc. Deze feestincrowd wordt geschat op 5.000-10.000 bezoekers. Dj's, soms tegelijk ook feestorganisator, hopen de sprong te maken naar de grotere podia en clubs. Amsterdamse stappers gaan ook elders naar feesten. Stappers in de urban scene bezoeken andere feesten in de Randstad. Hardcoregroepen reizen door heel Nederland en voor de technopuristen is Berlijn het feestmekka.

2.1 panelnetwerken

De setvariabelen (etniciteit, sekse en leeftijd) geven een eerste indruk van wat voor type uitgaansnetwerken deelnemen aan de panelstudie. De groepen en scenes zijn heterogeen, van jong tot ouder, homo en/of hetero en soms wit, zwart of etnisch gemixt.

leeftijd

De leeftijdspreiding in uitgaansnetwerken ligt vaak tussen de 20 en 35 jaar, met een gemiddelde rond de 25 jaar. Ook het hoge opleidingsniveau komt overeen met die van de clubgangers in het Amsterdamse uitgaansleven.³⁰ De laatste jaren lijkt er sprake van een verjonging. Het is vooral de aanwas van 18+ stapgroepen en soms nog jonger. De nieuwe lichter is een mix van scholieren en/of studenten die in Amsterdam en omgeving wonen. Panelleden wijten de verjonging onder andere aan een gewijzigd toelatingsbeleid in de grotere clubs, maar ook aan de opmars van jeugdige feestgroepen die zichzelf in de kijker willen feesten. Er zijn genoeg clubs waar je minstens 21 jaar moet zijn, maar portiers merken dat het publiek op sommige feesten beduidend jonger is geworden. Feestorganisatoren zien nieuwe groepen (18-22 jaar) opduiken. Vooralsnog blijft het middensegment (25+) de lakens uitdelen in het reguliere uitgaanscircuit. Oudere stapgroepen dunnen geleidelijk aan uit bij het naderen van de 30 jaar. In deze leeftijdscategorie besteedt men meer vrije tijd op plekken met minder hectiek

³⁰ Benschop, Nabben & Korf (2009).

dan de clubs, zoals thuis, bij vrienden of vaker in het café. De aanstormende groep twintigers maakt zijn opwachting. Toch is er een aanzienlijk circuit voor stappers tussen de 30 en 40 jaar. Het homo-, swingers- en fetisj-segment vindt haar achterban vaak in deze leeftijdsgroep.

ethniciteit

Het dancepubliek is in meerderheid van westerse afkomst (75%-100%). Bezoekers van techno, hardcore en hardstyle zijn praktisch allemaal wit. Op hiphop en latin feesten voeren Surinaamse en Caribische bezoekers (60%-70%) de boventoon. Bezoekers van dancehall en reggaeton zijn overwegend zwart. De etnofeesten richten zich vaak op één etnische groep. De etnische mix is het grootst op clubavonden waar trendsetters juist geïnteresseerd zijn in crossovers tussen stijlen.

seks

Mannen zijn op de grote party's vaak in de meerderheid. Dit is vooral op hardcorefeesten goed te zien. De groep jonge vrouwen (rond de 20 jaar) is gegroeid in het uitgaanscircuit. Volgens sommigen is dit het gevolg van een bredere feminiene trend, waarbij hoogopgeleide vrouwen een steeds groter aandeel hebben in de Amsterdamse feestcultuur. Op sommige clubavonden zijn vrouwen in de meerderheid. Qua ethniciteit zijn vrouwen van Surinaamse en autochtoon Nederlandse afkomst veel actiever in het nachtleven dan Marokkaanse en Turkse. In het urban stapmilieu laten vrouwen zich steeds minder de les lezen. Sommige panelleden wijten dit aan de instroom van hoger opgeleide vrouwen en een groeiende financiële onafhankelijkheid. Ook succesvolle vrouwelijke artiesten zijn invloedrijke rolmodellen. De jongste homolichting voelt zich minder sterk gebonden aan de van oorsprong meer klassieke homolocaties. Ze gaan net zo lief elders stappen met vrienden.

opleiding en werk

De deelnemers in de panelnetwerken vertegenwoordigen verschillende sociaal-economische categorieën. De jongste groepen stromen vers van de middelbare school door naar de arbeidsmarkt of het middelbare en hogere (beroeps)onderwijs. Een grote groep 20-plussers zit in het hoger onderwijs en heeft vaak een tijdelijke baan naast de studie. De derde groep werkt inmiddels of is op zoek naar een baan. Een aanzienlijk deel rekent zichzelf tot de creatieven. Hieronder wordt van alles geschaard: journalisten, koks, grafisch designers, etc. Soms dreunt de economische crisis er doorheen als we met panelleden praten over uitgaan, rondjes geven en bestedingspatroon. De jaren negentig, toen het geld nog tegen de plinten klotste, zijn voorgoed voorbij. In veel bedrijfstakken wordt de riem aangesnoerd. Omdat het in de bouw kommer en kwel is, zitten meer zomerfestivals er in Jamies (113a) vriendenkring voorlopig niet in. Maar ook in de vip scene ziet Bram (94b) banen sneuvelen en bedrijfjes failliet gaan. In de mo-

dewereld is een omslag gaande nu de nieuwe generatie met het opstarten van online activiteiten de gearriveerde garde voorbijschiet. Ook voor artiesten wordt de spoeling dunner, nu er minder opdrachten binnenstromen. Dj's hebben soms ook overdag nog een baan. Er wordt meer tijd in netwerken geïnvesteerd. De optimisten vinden dat een crisis nieuwe kansen biedt, omdat mensen hierdoor gedwongen worden uit hun comfortzone te komen.

2.2 nachtleven

In gesprekken met panelleden komen we meer te weten over het uitgaansgedrag van staggroepen. De frequentie varieert van een paar keer per week tot een paar keer per maand of nog minder frequent. Midweeks zijn er veel studenten en in het weekend stromen ook de werkende 25- en 30-plussers toe. Wie regelmatig drugs gebruikt, doet dat in een uitgaanssetting, maar ook vaak thuis. Vooral de afterfeesten zijn berucht. Netwerken zijn stabiel als het om vrienden gaat, maar fluide tijdens het uitgaan. Er worden doorlopend nieuwe contacten gelegd en gegevens uitgewisseld. In elk panelnetwerk zitten groepjes die veel of minder vaak uitgaan. Maar bij een speciaal festival of feest gaat de voltallige groep stappen en worden er ruim van tevoren kaarten geregeld. Amsterdamse clubbers staan erom bekend dat ze late stappers zijn. Feitelijk is het op de dansvloer maar een paar uur echt druk. Clubs zijn soms bij lange na niet vol. Sommigen vinden dit een gevolg van het grote aanbod. Bovendien is de houdbaarheidsdatum van een succesvolle clubavond beperkt. Een strategie om nieuwe groepen te paaien is het verlagen van de toegangsprijs, door voor middernacht geen entree te heffen of door de minimumleeftijd te verlagen naar 16 jaar. Portier Ponjo (81a/b) schetst een profiel van het jonge dubstep publiek.

"De groep bestaat vooral uit scholieren; aardig, maar wel wat kakkineus. Ze komen uit gegoede milieus, zijn netjes maar ook verwend en brutaal. Ze liegen vaak over hun alcoholgebruik. Sommigen doen aan ID fraude. Dan plakken ze een sticker over hun ID of gebruiken een oude met een beetje lijkende foto. Of ze geven de ID's aan elkaar door in de rij. Als ik dan vraag naar hun geboortedatum, zitten ze er vaak naast. De kans dat je onder de 15 binnenkomt is klein. Binnen kunnen ze flink zeuren aan de bar. Vooral over drank. Vaak komen ze geld tekort. Ook willen ze nog wel eens naar buiten waar ze een fles hebben verstoppt. Alsof wij dat niet zien."

scenes en distincties

Over het trendsettende gehalte van een uitgaanssetting of een scene verschillen de meningen nogal. Populair hoeft nog niet meteen hip en hot te zijn. De status en imago van een club zijn fluide duidingen waar iedereen weer wat anders onder lijkt te verstaan. Iets kan als luxe, saai of weer als te alternatief worden afge-

schilderd. De muziekstijl speelt een rol, evenals het gevoerde toegangsbeleid. Distincties en gedrag van stapgroepen zijn leidend in de beoordeling van een uitgaanslocatie. Het chique urban publiek gaat voor geen goud naar locaties waar snoeiharde techno klinkt en vice versa. Een setting moet iets extra's bieden dat bijdraagt aan de speciale uitgaansbeleving. Er zijn stapgroepen die voor comfort kiezen: een goede bar, pure cocktails en voldoende zitruimte. Anderen gaan juist voor de muziek of koesteren de underground, ver weg van alle hectiek. En soms hobbel je achter je vrienden aan en zie je wel waar je neerstrijkt.

Het uitgaansleven is een verzameling cultuurtjes van hipsters, kakkers, ravers, weekendhippies of hoe ze ook genoemd worden door panelleden. Een groot deel daarvan is student. Sophie (133a) vertegenwoordigt een netwerk van 'ontspoorde kakkers' die de realiteit uit de weg gaan en weinig serieus met hun toekomst bezig zijn. De noodzaak om tijdens de studie een baantje te zoeken ontbreekt, omdat ze flink worden gesponsord door hun ouders. Ernie (116a) irriteert zich soms aan de feestmentaliteit van groepen uit het Gooi. Dj Olly (131a) waarschuwt dat de spontane sfeer door te veel mainstreaming stikt. Alsof dansen en de passie voor muziek van ondergeschikt belang is geworden: *"Een beetje hangen en naar elkaar kijken; meer is het soms niet."* Ook Bram (94b) ziet iets dergelijks als trendwatcher. Uitgaan wordt een concept, waarbij de dansvloer het verlengde van de werkvloer is. Maar een club is volgens Vince (76a) ook een vitaal en delicaat trefpunt voor velen die zelf in het nachtleven werken. Naast de kritische noties van panelleden is iedereen het erover eens dat er nog wel degelijk dampende feesten zijn met een uitzinnig enthousiast publiek.

Het zwaartepunt van de homohoreca verschuift steeds meer van de Regulierdwarstraat naar de Zeedijk en Warmoesstraat. Hiervoor komen nieuwe lounge- en cocktailbars in de plaats die op een breder publiek mikken. Toch strijkt juist hier ook de lesbische scene weer neer in de ooit zo legendarische Havana. De drag scene laat ook weer meer van zich horen. Bij de jaarlijkse uitreiking van de gouden kabouters was er in 2011 voor het eerst een drag queen award.

portiers en deurcontrole

Wie een club in wil moet vaak eerst langs de portier, die tegenwoordig ook wel de gastheer of horecabeveiligger heet. Horeca- en deurpersoneel worden in toenemende mate betrokken bij nieuwe gemeentepannen, met als doel de problematiek in de uitgaansgebieden rond toegangscontrole, sfeerbeheer, groepsselectie en veiligheid beter te kunnen beheersen.³¹ Het deurbeleid verschilt per locatie. Soms is men heel kieskeurig wie er naar binnen mag, maar het komt ook voor dat elke bezoeker telt. Panelleden vertellen over clubs met een dance en/of

³¹ Nabben, Doekhie & Korf (2011).

urban programmering. Op danceavonden letten portiers minder op uiterlijk. Sneakers, spijkerbroek of T-shirt, iedereen mag doorlopen, tenzij er tijdens het fouilleren belastende voorwerpen worden gevonden. Clubs mikken soms wel op specifieke bezoekersgroepen. Horecamanager Andres (134a) probeert zoveel mogelijk het kaf van het koren te scheiden. Niet iedereen wordt toegelaten. De portiers toetsen soms een potentiële bezoeker, door te vragen welke muziek er gedraaid wordt. De incrowd kan zo doorlopen.

In de praktijk leidt het bezit van een beetje cannabis of een pil tot weinig problemen. Veel clubs hebben een drugskluis voor de inbeslaggenomen pillen en poeders. Bij een geringe hoeveelheid mogen bezoekers doorlopen. Pas bij meer dan twee wikkels en/of vijf pillen loopt de bezoeker het risico dat hij of zij aan de politie wordt overgedragen. GHB is een uitzondering op de regel, want zelfs bij een geringe hoeveelheid wordt de politie vaak al ingeschakeld. Hoewel druggebruik in clubs niet toegestaan is, weerhoudt dit bezoekers er niet van om drugs naar binnen te smokkelen. Ervaren portiers weten vaak op welke avonden er meer dan doorsnee gebruikt wordt. Toeristen zijn naar verhouding vaak de klos omdat ze denken dat in drugsmekka Amsterdam alles is toegestaan. Ook kan er wel eens ergernis ontstaan wanneer de achterban van de feestorganisator opeens geconfronteerd wordt met de strenge deurregels. De feestorganisator ligt soms onder vuur als de clubportiers als a-relaxt worden afgeschilderd. Niet iedereen realiseert zich dat de deurmores in de binnenstad een andere is dan die van een illegaal feestje.

Portiers op urbanfeesten letten wel meer op het uiterlijk van bezoekers. De grote bezoekersstroom in het weekend noopt hen tot een kritisch toegangsbeleid, met name omdat het vaak kleinere clubs betreft. De kans is groter dat je met een Adidas trainingsbroek niet naar binnen komt. Zelfs niet als de bezoeker het over de culturele boeg probeert te gooien en vertelt dat Adidas de officiële outfit van de beroemde hiphop formatie Run DMC was. En vergeleken met het dancepubliek vinden portiers beduidend minder stimulantia. Het meest beducht zijn ze voor schermutselingen met bezoekers op urbanfeesten. Door het licht ontvlambare karakter van bezoekersgroepen hebben sommige feesten een reputatie opgebouwd. Wetende dat ze sneller worden uitgedaagd en gedist, werken ze uit voorzorg met een dubbele deurbezetting. Er wordt stringenter gefouilleerd wat ook tot langere rijen leidt en weer meer irritatie bij de wachtende bezoekers. De spanning is soms te snijden. Angelina (118a) herinnert zich verschillende feesten met een matpartij voor of achter de deur. Een portier vertelt over een feest waar het zaterdag standaard bomvol is.

“Normaal staan we met zeven portiers, maar hier met ruim het dubbele aantal. Er zijn veel opstootjes en vrouwen zijn om 03.00 uur al weg. Veel mannen gedragen zich opdringerig. De mentaliteit en het gedrag is soms grof. Sommigen wei-

geren te betalen aan de bar of worden snel boos. Grote groepen mannen worden geweigerd omdat we het anders niet aankunnen. Tussen 03.00 en 05.00 uur is het praktisch altijd maten met die gasten."

Het is een uitzondering in het nachtleven, maar in de aanloop naar het weekend nemen groepjes portiers de programmering door en bespreken ze wat ze mogelijk kunnen verwachten. Volgens Ponjo werpt dat zijn vruchten af. Vaak schiet het sfeerbeheer erbij in. Portiers realiseren zich te weinig dat hun aanwezigheid en handelen mede sfeerbepalend is. Ook het gevoerde deurbeleid is van belang. Het portiersteam draait nog beter nu de managers minder invloed hebben gekregen op de deurlogistiek.

Toch is er ook kritiek van panelleden op het gedrag van portiers en over de deurcontrole. Angelina vindt dat de beveiliging niet altijd vrijuit gaat: *"Sommige portiers hebben wel erg losse handjes. Ook als het niet nodig is."* Anderen zien dat portiers soms erg onaardig doen of niet professioneel reageren, wat juist weer agressie oproept. Een ander kritiekpunt komt van Ernie (116a) die de formaliteit aan de deur te ver vindt doorgesloten. Zelfs op de alternatieve locaties staan mannen in pak overdreven streng te doen: *"Een plek in de binnenstad waar je relaxt door kunt lopen is er nauwelijks meer."* Panelleden zien soms grote verschillen op feesten in dezelfde club. Soms wordt iedereen uitgebreid gefouilleerd en een andere keer mag je zo doorlopen.

een jonge feestscene

In het Amsterdamse clubmodel verhuren clubbeigenaren hun zaalruimte aan externe feestorganisaties. De populaire clubedities zijn elke week, andere evenementen vinden elke maand of kwartaal of slechts één keer per jaar plaats. Elektronische dancemuziek voert de boventoon. Het jaarlijks terugkerende, vijfdaagse Amsterdam Dance Event (ADE) is inmiddels een trekpleister van formaat geworden.³² Wat de modeweeken zijn voor Londen, Milaan en Parijs, is het ADE voor Amsterdam. Iedereen die ertoe doet in de dancewereld, wil hier zijn. Duizenden bezoekers sjouwen dagenlang van 'cluppie naar cluppie' om te dansen, dj's te bewonderen of te netwerken. Wie claustrofobisch wordt van een volle zaal, kan ook genieten van feestjes in pop-up spots of in een kelder onder de kapper. Ook grote gebouwen stellen hun ruimte beschikbaar. Het muziekgebouw aan het IJ experimenteerde in 2012 met een 4D sound system.

De groei zit, afgaand op de indrukken van panelleden, momenteel vooral in het jonge feestsegment. De tientallen organisaties zijn een scene op zich geworden.

³² De eerste editie van ADE was in 1996. Tegenwoordig zijn er in de binnenstad honderden artiesten op tientallen locaties te beluisteren. Op het event dat een week duurt komen naar schatting 2.000 dance producers, dj's, managers en boekers uit meer dan 40 landen.

De groepen liggen vaak dicht bij elkaar; alsof ze tot dezelfde feestfamilie behoren. Sytz (123a), feestorganisator die aan de wieg stond van de nieuwe feestcultuur: *“Je kent elkaar door en door na al die feestjaren. De trouwe volgers hebben soms meer dan 100 feesten achter de kiezen.”* De groep groeit mee met de organisatie, evenals de toegangsprijzen. Organisatoren vragen bij 25-plussers meer geld voor een kaartje dan bij 20-plussers.

Het is een uitdaging om feesten te organiseren buiten de gebaande paden en om te gaan met de beperkingen daarvan. De feestlocatie, de buurt, het tijdstip en het stadsdeel zijn allemaal factoren waar rekening mee gehouden moet worden. De geluidsoverlast is vaak de grote boosdoener als de politie een feest beëindigt. Je moet een doorgewinterde entrepreneur zijn, zegt Ernie (116a), om zaken voor elkaar te krijgen: *“Bij het minste of geringste grijpen mensen al naar de telefoon.”* Ondanks de hoeveelheid feesten, is het zoeken naar een geschikte locatie nog een hele klus. Anderzijds leidt de economische crisis weer tot een groter aanbod van zaaltjes, kantines en loodsen. Ook hier moet de huur betaald worden. Een uitkomst voor organisatoren die het liefst feesten geven buiten de reguliere uitgaanslocaties. Hun kritiek luidt dat de speelruimte in clubs beperkt is en stugge portiers het feestelan doven. Daarom houden ze het feest liever in eigen hand met portiers die goed zijn ingespeeld op hun publiek. Een ander nadeel van feesten organiseren in een club is de beperkte voorbereidingstijd, zeker wanneer je echt uit wilt pakken. Een middagdeel om alles op te bouwen is te krap. De volgende dag moet alles al weg zijn voor de volgende activiteit. Bovendien, wie in het clubcircuit iets organiseert, houdt netto maar weinig geld over.

muziekstijlen in het uitgaanscircuit

Dance is het meest populaire genre in Amsterdam. De stijl, volgens critici uitgekristalliseerd, heeft echter een veelvoud aan subgenres met een aparte schare van liefhebbers. House en aanverwante stijlen als deephouse, spacedisco, filterhouse en gayhouse zijn populair. Techno, dat experimenteler en minder melodieus klinkt, blijft winnen aan invloed. Hardcore en trance worden alleen op grote feesten gedraaid. Een nog betrekkelijk jonge stroming, het duistere dubstep, doet het goed bij jonge stappers. Buiten het reguliere circuit domineert vooral techno en rauwere varianten daarbinnen als schranz. Ook de psytrancescene organiseert zijn feesten het liefst in de spelonken van de stad. De scene lijkt echter niet te profiteren van de huidige raverevival. Het feestvuur ontbreekt, zegt Rogier (41a) en organisator. Goede buitenlocaties zijn zeldzaam en de feesten in kraakpanden bevallen slecht nu verhuurders geld durven te vragen aan organisatoren. *“Zelfs het kraken is gecommmercialiseerd.”* Nini (129a) vertegenwoordigt een pannelnetwerk dat flink aan de weg heeft getimmerd. Ook hier is sprake van een grote drang om buiten de ‘benauwde clubs’ te blijven. Ze geven vijf miniraves (150-500 personen) per jaar. Een heel weekend kost € 90 en alles wordt in eigen

hand gehouden: "Underground is hip en minder voorspelbaar dan clubs waar iedereen passief is en te veel om uiterlijke schijn en schoonheid draait." Ter verhoging van de sfeer gaan velen verkleed. Iedereen met een kaartje draagt ook een steentje bij aan de organisatie. De kritische grens ligt in de feestpraktijk rond de 500 bezoekers.

Voor hardcore en hardstyle heeft het nachtleven nooit echt warm gelopen. Veel aanhangers wijken daarom uit naar plekken buiten de stad. Vooral Decibel en Defqon zijn een begrip. De onderlinge eensgezindheid wordt soms verknald door rivaliserende supportergroepen. Ze kunnen elkaars bloed soms wel drinken. Op de Hemkade draaien nooit Rotterdamse dj's.

grootschalige feesten

De groengebieden in en rond Amsterdam zijn populair als feestterrein. In 2012 werden negen buitenfestivals georganiseerd. De grootste, Mysteryland, trok 60.000 bezoekers en de kleinste, Wooferland 3.800 bezoekers. In totaal kwamen er ruim 200.000 feestgangers op de festivals. Latin Village, het enige urban event, trok 16.000 bezoekers.

Hoewel de bezoekersaantallen in de afgelopen jaren redelijk stabiel zijn gebleven, zijn veel feesten niet al ruim van tevoren uitverkocht. Feestorganisatoren proberen vaker een meerdaagse festivalvergunning te krijgen. De groei zit vooral in het segment tot 5.000 bezoekers. Een hit was 8bahn, een driedaags festival op een oude legerbasis, inclusief camping. Frans (58a) heeft zich kostelijk vermaakt op een festival in een recreatiepark.

"Variërend van 2 tot 12 personen huur je met de groep, naast je entreekaart, een huisje. Het feest duurde van vrijdag tot maandag. Na het centrale feest dat tot 04.00 uur duurde, waren er overal thuisafters. Elk huisje zorgde voor zijn eigen muziek. Een dolle boel was het soms. Hele huisjes werden 'verbouwd' en sommige vrienden zaten 's ochtends alweer aan een drugsontbijt. Aan het einde kon je een prijs winnen voor het best opgeruimde huisje."

urban

Feesten en vaste clubavonden in het urban segment (o.a. hiphop, reggaeton, reggae, latin house en dancehall) worden in diverse clubs (naar schatting 15 á 20) verspreid over de stad geprogrammeerd. In de buitenwijken worden verschillende locaties afgehuurd voor mainstream multicultifeesten. In deze contreien zijn soms ook illegale hiphopfeesten te vinden. Het urban publiek is vergeleken met dance meer etnisch gevarieerd. De grootse groep studeert of zijn starters op de arbeidsmarkt. Ze worden geflankeerd door een jonge aanwas en een oudere groep van dertigers. In verband met de concurrentie proberen organisatoren de clubedities zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen. Er zijn ook groepjes die buiten Amsterdam, elders in de Randstad of nog verder, naar feesten gaan. Angeli-

na (118a) boekt wel eens met vrienden een busarrangement naar een grote club in Vlaanderen. Een echt uitje is het. Voor € 27 betaal je de busreis en je clubentree en hoef je niet te letten op je drankgebruik.

Verschillende panelleden vinden dat de tolerantie jegens homo's en vrouwen toeneemt. Tekenend hiervoor is de groei van gayfeesten in het urban circuit. Bekende artiesten zouden een belangrijke voortrekkersrol spelen. Aan machismo of status van een artiest, rapper of succesvolle business boy wordt veel waarde gehecht. Maar vrouwen maken een inhaalslag met hun carrière en bijten sneller van zich af. Onafhankelijke en stoere vrouwen die hun eigen boontjes doppen vinden meer navolging. Ook wordt er opgemerkt dat in de teksten van populaire hiphop en rap muziek minder nadruk wordt gelegd op bitches en ho's. Er zijn meer vrouwelijke mc's en dj's dan een paar jaar geleden. Partyfotograaf Bert (132a) zegt goed op de hoogte te zijn van de zedelijke omgangsmores. Openlijk zoenen, vreemdgaan en vrouwen met vrouwen wordt vaak niet als problematisch gezien. Mensen hebben meer moeite met kussende mannen.

Urban wordt vaak als verzamelnaam gebruikt voor muziekstijlen en scènes die primair gebaseerd zijn op Afrikaanse muziekritmes. Clubs met urban bedienen zowel een sjiek als een meer straatstijl gericht publiek. Qua beats is reggae het traagst en vooral populair bij de 30-plussers. Het veel jongere dancehall publiek houdt meer van een ruwe en opzweepende stijl. Het populaire Jamrock wordt steeds vaker in één adem genoemd met dancehall. Kenners zeggen dat de feestorganisatie tot de top behoort in het urban segment. De promotie verloopt vlekkeloos. Een event met 2.000 bezoekers is geen uitzondering. Barkeeper Bart (56c) merkt dat bezoekers soms onrustig worden van de heftige ritmes, met opstootjes als gevolg. Panelleden oordelen heel verschillend over hetzelfde feest. De een is lovend over de entourage, terwijl de ander zich irriteerde aan het onbeschofte gedrag van mannen. Het aantal vrouwen is vaak cruciaal voor de sfeer: hoe meer vrouwen, hoe meer er gedanst wordt en hoe langer de nacht duurt. Bij de sjiekere Latin Lover feesten gaat het er gemoedelijker aan toe. Hip-hop blijft zich vernieuwen, nu als soulful of als een elektronische variant. R&B en house groeien naar elkaar toe. De uit Engeland overgewaaide Afrohouse, een combinatie van house en urban, ligt in het verlengde hiervan. De stijlvermenging ontstaat vaak wanneer verschillende artiesten samenwerken in de studio en mix-releases uitbrengen die vervolgens door dj's worden opgepikt.

De etnofeesten richten zich vooral op etnisch homogene groepen met muziek die vaak nergens anders te horen is. Er zijn stappers die louter alleen naar deze feesten gaan of op oudere leeftijd de feesten weer herontdekken. Sommige stappers snoepen van beide walletjes.³³

³³ Boogaarts-de Bruin (2011).

Het Appelsap festival (7.500 bezoekers) heeft veel credits in de scene. Muziekkeners zien een schaalvergroting binnen dit segment. Vooral het jonge hippe publiek luistert meer naar elektronische varianten van hiphop. De grenzen tussen dance en hiphop zijn diffuser. Meer stappers gaan naar gemixte housefeesten waar zwarte dj's elektronische en urban stijlen in eenzelfde set draaien. In het urban milieu is vooral de setting bepalend voor het eventuele druggebruik.³⁴

Concerten doen het ook goed. Oudere jaren '90 artiesten voor de 30-plussers spelen vaak in de HMH, maar nu ook in de Ziggodome. Concerten bezoeken is het 'nieuwe uitgaan'. Dat geldt vooral voor de meer kapitaalkrachtigen.

2.2 gedrag, uitgaan en vrijetijdsbesteding

Behalve de setvariabelen, de keuze voor muziekstijlen, scenes en feestlocaties, vertellen panelleden, soms op impressionistische wijze, ook iets over de betekenis van uitgaan en de status van feesten en groepen. Men verschilt nog wel eens van mening of iets nou mainstream of (vet) underground is.

Zodra een scene te groot dreigt te worden, begint er ook meer ongemak te ontstaan. Cliquevorming van nieuwkomers leidt soms tot onbehagen bij de kerngroep. Dit proces is al langere tijd aan de gang in de brede technoscene die zich vertakt heeft in allerlei subscenes en cultuurtjes die op hun beurt weer zijn gecentreerd rond een organisatie of een groepje dj's.

Hoewel muziek en uitgaan vaak een twee-eenheid vormt, is de line-up van een feest voor de een cruciaal, terwijl de ander meer voor de gezelligheid gaat. Er zijn scenes waar 'goed los gaan' vooral met druggebruik geassocieerd wordt. Adje (124a), bijna 20 en behorend tot de nieuwe lichte, voelt vaak feilloos aan wanneer zijn vrienden in de stemming voor drugs zijn. In ieder geval niet in hun favoriete technoclub op donderdagavond.

"Dan doen we alleen alcohol en gaan er voor de gezelligheid heen. Donderdag is té doordeweeks voor drugs. Pillen zou veel te extreem zijn in die sfeer. Je valt echt op omdat niemand het doet."

Wanneer een avond van een doorsnee stapavond afwijkt neemt de kans op druggebruik toe. Een 'vaag zaaltje' ergens in de stad is een veeg voorteken. De kans op druggebruik neemt ook toe op een after, aansluitend na een feest. Een zomerfestival schept eveneens verwachtingen. Vriendengroepen regelen dan tickets en drugs van tevoren. Wie een paar keer geweest is weet ongeveer hoe het feest gaat verlopen. Het komt nogal eens voor dat vriendengroepen elkaar kwijt raken, zoals bij Jamie (113a) het geval was.

³⁴ Weijenberg (2012).

“Je begint en eindigt samen, maar op het feest doet iedereen wat anders. De een wil dansen, de ander chillen, een derde een ijsje en de vierde bier. De vijfde is zo stoned dat ie al afgehaakt is.”

sociale media en nieuwe technologie

De sociale media zijn alomtegenwoordig en verschaffen veel info over het wat, hoe en waar van je vrienden. Iedereen is bereikbaar door de snelle interactieve communicatie en groepen blijven op de hoogte met sharing en liken. Wie van trending topics houdt doet aan Twitter. LinkedIn wordt populairder voor starters op de arbeidsmarkt. Ook club- en feestorganisaties hebben een Facebook of Twitter-profiel waarmee ze doorlopend informatie verspreiden over hun activiteiten. Vooral in het hoogseizoen is er een bombardement van feesten, picknicks, raves, ruilfeesten, etc. Elke beginnening kan dankzij Facebook al in zijn entreeweek de underground ontdekken. Voor dj's en fans zijn Soundcloud, Youtube, Spotify en Beatport onuitputtelijke bronnen om tracks te delen, downloaden of kopen. De vernieuwing van cultuur en muziekstijlen wordt beïnvloed door technologische ontwikkelingen van internet en Apple. Nu je alle muziek in een klein apparaatje bij je hebt, voedt dit ook weer nieuwe ideeën. MTV is inmiddels passé nu iedereen is ingeplugd op zijn eigen Youtube kanaal. Via sites als Jamrock, Partypeeps en Partyflock wordt de concert- en feestagenda gevolgd en met de Instagram applicatie kun je foto's maken en online delen met je volgers. Wie meer over drugs en markten wil weten kan terecht bij de Hollandse Psychonaut, Erowid en Pillreports, dat updates over pillen geeft.

Clubprogrammeur Toby (105a) ziet dat Facebook de manier van promotie drastisch heeft veranderd: *“Wie het marketingtechnisch goed aanpakt, ligt voor op de anderen.”* Dit zou mogelijk ook de forse aanwas van feestgroepen verklaren, omdat veel feestpromotie via internet loopt. Flyers zijn tegenwoordig van secundair belang. Een post of tweet kan soms grote impact hebben. Olly (131a) vertelt over een feestje op de Prinsengracht tijdens de vrieskou in februari 2011. In korte tijd stonden er 300 mensen te dansen op het ijs. Voor even, want de in allerijl opgetrommelde brandweer beëindigde het feest abrupt wegens doorzakgevaar. Joris (126a) vraagt zich af of de autoriteiten na Project X in Haren illegale feesten voortaan scherper in de gaten zullen houden.

Sommigen zien ook een keerzijde aan de huidige ontwikkeling. Niet iedereen stelt er prijs op als zijn feestfoto wordt getagd. Door het overstelpende aanbod neemt de animo af om te melden of je komt, wegblijft of nog twijfelt. Voor organisaties blijft het soms koffiedik kijken. Want hoeveel zullen er daadwerkelijk komen als van de 4.000 volgelingen, 400 zeggen te komen, 600 het nog niet weten en 3.000 nog niet hebben gereageerd. Ook van die 400 die wel zegt te komen blijft misschien de helft weg. Een deel van de gebruikers schroeft zijn activiteiten op Facebook terug vanwege het privacyreglement dat voortdurend verandert. Een andere

ontwikkeling is dat er meer besloten groepen zijn bijgekomen. De werving blijft dan buiten de eigen selecte groep voor anderen geheim. De secret rave society is zo'n netwerk.

modebeeld

Hoewel Amsterdam zich meer als modestad wil profileren, ziet het clubpubliek er volgens critici vrij doorsnee uit. In het urbansegment doen mannen en vrouwen volgens panelleden meer aan styling dan in het dancemilieu, met uitzondering van de verkleedfeesten. De straatmode blijft terug grijpen op de jaren '80 en '90. Discobroeken, korte wijde topjes en veel dip & dye in kleding en haarstijlen (gekleurde of gebleekte pluk haar) voeren de boventoon. Op zomerfeesten vallen veel hippie en gipsyattributen op, evenals het schminken van gezichten. Door de kleurrijke sfeer van vlinders, tasjes en veren heeft het iets bohemiens. De hipsterlook is hiervan afgeleid en is het tegenovergestelde van de 'city chique' look met zijn nette jeans, overhemd en een vlot jasje. Haaks hierop staat weer een andere modetrend die zich laat inspireren door punk, (glam)rock en motorkleding. Er is ook geen ontkomen aan de studsrage op schoenen, tassen, riemen en truien. Geen kledingstuk is nog veilig. De rage loopt door alle scenes: van sjiek tot vuig. Je ziet het in de Kalverstraat, de P.C. Hooft en op de Albert Cuyp en zowel bij vrouwen als mannen. Het modebeeld articuleert een bredere trend van vintage, ruig, ongepolijst en authentiek roestig. Het is dan ook niet verwonderlijk dat veel horeca, kleding en designwinkels momenteel door oude fabriekslampen worden verlicht. En sommige clichés blijven, zoals de reggae rastafari die getooid is in rood, geel en groene kleding, of de baggy hiphopper met zijn eeuwige petje en oversized kleding. Een opvallende ontwikkeling in de hiphop mode is dat de baggy look onder vuur ligt nu meer jongens kiezen voor een strakke broek.

2.3 beoordeling van het uitgaanscircuit

Veel Amsterdammers zijn tevreden over het uitgaansleven. Het huidige aanbod van activiteiten met een piek in de zomerperiode is haast niet bij te houden. Toch is er ook gemopper bij de clubs. Een paar ontwikkelingen hebben de verhoudingen tussen de partijen meer op scherp gezet, zo blijkt uit gesprekken met enkele panelleden. De slag om de 24-uursvergunning heeft veel kwaad bloed gezet bij de verschillende partijen in het uitgaansleven. De opmars van pseudo-illegale raves wordt door sommigen in de reguliere horeca als bedreigend ervaren.

24-uursvergunning

De toezegging van de gemeenteraad om het nachtleven een nieuwe impuls te geven met het verstrekken van tien 24-uursvergunningen werd aanvankelijk door iedereen met gejuich begroet. Een langgekoesterde wens ging in vervulling. De gemeenteraad werd geprezen voor haar streven naar meer diversiteit in het

nachtleven. De burgemeester wees de nachtburgemeester en een afgevaardigde van de reguliere horeca aan om met een voorstel te komen welke locaties in aanmerking zouden komen voor een speciale vergunning. De stadsdelen werd gevraagd een lijst te maken van potentiële locaties. Toen de zoektocht naar potentiële locaties begon, liep het spaak. Het tweekoppig team werd door er de andere partijen van beschuldigd dat ze alleen aan hun eigen hachje zouden denken. Clubs baalden dat de 24-uursvergunning niet bedoeld was voor locaties in het centrum. De gemeenteraad kwam de clubs in de binnenstad tegemoet door het verlenen van meer nachtvergunningen (nu 12 weekenden gemiddeld). Inmiddels is de eerste 24-uursvergunning verleend aan een club in Amsterdam-Oost. Meer locaties zullen volgen in 2013. De merkwaardige situatie doet zich nu voor dat veel stappers blij zijn dat Amsterdam zich los begint te weken van haar vertruttingsimago, terwijl de klacht van clubeigenaren nu luidt dat ze geen extra locaties meer willen met een 24-uursvergunning. Er wordt nu al gevochten om voldoende publiek binnen te krijgen. Het steekt clubmanagers ook dat naleving van de sluitingstijden bij clubs niet consequent verloopt, waardoor er clubs met een zelfde vergunning langer open mogen blijven.

concurrentie van raves

Het reguliere clubcircuit volgt met argusogen de opmars van (pseudo-)illegale raves. Veel van deze feestgroepen organiseren raves bij voorkeur op locaties buiten het reguliere circuit. De kritiek luidt dat feestorganisatoren oneerlijke concurrentie plegen omdat ze zich legaal voordoen, maar niet een officiële feestvergunning hebben. De toenemende concurrentie op de feestmarkt is volgens sommigen de aanleiding geweest dat een paar grote clubs de toegangsleeftijd hebben verlaagd naar 16 jaar. Hoewel het in het begin storm liep, zwakken de aantallen na verloop van tijd weer af, maar blijft nu ook het reguliere publiek voor een deel weg vanwege de vele jeugdgroepen.

overige ontwikkelingen

Naast het rumoer rond vergunningen en de oneerlijke concurrentie van florerende rave groepen, zijn er nog een paar andere punten waar controverse over is.

- Door de opmars van de rave cultuur holt de kwaliteit achteruit. Snel geld verdienen lijkt soms het enige doel te zijn.
- De marges binnen het gedoogbeleid zijn weer wat ruimer, nu de zerotolerantie aanpak meer op de achtergrond is komen te staan. Anderzijds leidt de soms strenge fouillering tot veel klachten bij clubs, waardoor bezoekers uitwijken naar andere plekken in de binnenstad waar minder streng gefouilleerd wordt.
- Door het nieuwe beleid op Koninginnedag waren er minder buitenfeesten en daardoor ook minder muziek op straat. De afgelaste grote feesten, zoals op

het Museumplein, werden niet gemist. Het was rustiger in de binnenstad en door de kortere feestprogramma's was alles eerder afgelopen die avond. De grootste klacht was dat je voor veel dancefeesten van tevoren al kaarten moest hebben, waardoor het spontane weg was.

3 drugsmarkt

In deze paragraaf laten we de legale middelen (alcohol, tabak) en de 'straatdrugs' (heroïne, basecoke) buiten beschouwing. De Amsterdamse drugsmarkt kan worden onderverdeeld in vier 'branches'.³⁵ In volgorde van omvang:

- **Cannabismarkt:** hasj, marihuana en bewerkte producten als 'spacecake'.
- **Stimulantiamarkt:** ecstasy(-achtigen), cocaïne en (meth)amfetamine.
- **Narcosemarkt:** GHB, ketamine en lachgas.
- **Smartmarkt:** voornamelijk natuurlijke, stimulerende en (lust)opwekkende middelen, die vaak in een bewerkte vorm aangeboden worden, en (mild) psychedelische middelen als de triptruffel.

Deze indeling sluit grotendeels aan bij de segmentering in het aanbod, althans bij de verkoop aan consumenten. Op het niveau van de detailhandel is wel enige overlap, onder andere tussen de stimulantia- en narcosemarkt, maar over het geheel genomen is er sprake van een scheiding in het aanbod.³⁶

prijzen van drugs op consumentenniveau in Amsterdam, 2012

middel	hoeveelheid	prijstrange*	meest gangbare prijs
ecstasy: tabletten	1 pil	€ 5-15	€ 5-10
ecstasy: poeder/kristallen	1 gram	€ 20-40	€ 30-40
cocaïne	1 gram	€ 50-70	€ 50-60
amfetamine	1 gram	€ 10-20	€ 10-15
GHB	1 buisje (5 ml)	€ 5-10	€ 5
ketamine	1 gram	€ 20-50	€ 15-35

* Incidentele extreme uitschieters naar boven of beneden niet meegerekend.

³⁵ Daarnaast zijn er nog kleine markten, waaronder (1) *trippers*: LSD, DMT, mescaline, ayahuasca en ecstasyachtigen met voornamelijk psychedelische werking, (2) *erectogenen*: poppers, yohimbe en Viagra(-achtigen), (3) *exotische middelen*: cocablad, khat, opium, ibogaine, peyote en san pedro en (4) *designerdrugs*: vaak stimulerend of psychedelisch van aard en aangeboden via internet sites.

³⁶ Dit zegt overigens niets over segmentering of juist gecombineerde handel in de hogere echelons.

3.1 cannabismarkt

De coffeeshop is een plek om te halen maar niet om te blijven hangen. Er wordt minder geblowd in het clubcircuit sinds de invoering van het rookverbod. Groepjes die een joint opsteken beginnen echt op te vallen. Toch zijn er nog voldoende cafés waar blowers in alle rust hun joint kunnen roken. Blowers op straat en in de parken zijn vaak groepjes toeristen. De wietvariëteiten spreken tot de verbeelding, evenals de exotische geuren. De hasjmarkt beslaat nog maar een klein aandeel van het aanbod en is vooral in trek bij oudere blowers. Verschillende panelleden kennen vrienden die thuis planten kweken op het balkon of onder lampen. Voor een paar honderd euro kun je al in een klein tentje wietplantjes kweken. Vrienden tonen vol trots hun zelfgekweekte plantjes. Wie vaak blowt zegt veel geld uit te sparen. Voor een gram doorsnee wiet wordt in de shop al snel een tientje betaald. Ernie (116a) hoorde van een vriend dat deze wel eens in een knipteam in een geblindeerde auto naar een hal wordt geloodst, een uur rijden van Amsterdam. Een lucratief bijbaantje want 10 uur knippen levert ongeveer € 400 op.

3.2 stimulantiamarkt

De kwaliteit van ecstasy is hoog en de prijzen zijn nauwelijks gestegen, zelfs niet bij de hoger gedoseerde pillen. Dat horen panelleden van hun achterban. Het aanbod van MDMA-poeder is verminderd en de prijs voor een gram omhoog gegaan. De ecstasymarkt is voor dealers aantrekkelijker geworden. Een portier ziet vaker jongeren die pillen verkopen. De amfetaminemarkt is sinds 2008 continue gestegen, wat duidt op een grotere interesse voor het vaak verguisde middel. Het consumentensegment van cocaïnedalers is wat ouder en ook meer een thuismarkt dan amfetamine en ecstasy. In hun zoektocht naar (nieuwe) klanten, doen sommige verkopers steeds openlijker aan reclame. Het komt betrekkelijk weinig voor dat verkopers op retail niveau zowel de amfetamine- als cocaïnemarkt bestrijken. Cocaïne is vooral een bezorgmarkt en amfetamine en ecstasy een haalmarkt. Olly (131a) kent een grote thuisdealer die alles in huis heeft, behalve coke. Daar wil hij zijn handen niet aan branden omdat het een andere manier van zaken doen is en andere routes volgt. Cocaïne komt van ver! De rest is binnen handbereik.

3.2.1 cocaïne

De cocaïnemarkt is dynamisch. Regelmatige snuivers hebben vaak meerdere 06-nummers tot hun beschikking. Naar schatting 80-90% van de dealers bezorgt cocaïne op afroep. Er zijn veel minder ecstasy- en amfetaminedalers die actief bezorgen. Gebruikers zeggen meer nummers te hebben van cokedealers dan

van ecstasydealers, wat nog niet wil zeggen dat ze dan automatisch meer cocaïne snuiven. Ook leefstijl, leeftijd en inkomen spelen een rol. In jonge gebruikersgroepen is vaak meer belangstelling voor ecstasy en amfetamine dan voor cocaïne. Er wordt naar schatting per week 20-25 kilo cocaïne gesnoven in Amsterdam.³⁷ Het Parool meldt in april 2013 op grote billboards, boven een afbeelding van een flinke hoop cocaïne, hoeveel lijntjes Amsterdammers per dag snuiven: 30.000.³⁸ De cocaïnemarkt is een impulsieve markt. Daar waar het gebruik van ecstasy eerder calculerend is en vaak van tevoren wordt gepland, wil de doorsnee snuiver na een telefoontje het liefst zo snel mogelijk zijn pakje hebben. De snelle distributie van cocaïne loopt vaak net zo gesmeerd als dat van een bezorgmaaltijd.

Vanuit de aanbodzijde bekeken is cocaïne een lucratieve business. De pakkans is voor bezorgers laag en de winstmarge kan per pakje oplopen van een tientje tot € 30 per gram. Ofschoon cocaïne in het uitgaansleven vaak pas in de avonduren wordt geconsumeerd, zijn veel dealers al in de middaguren bereikbaar. Het is ongebruikelijk dat cokebezorgers hun klanten bellen of sms-en, toch lijkt het vaker voor te komen. Dat snuivers rond de kerst een berichtje krijgen dat het gaat sneeuwen of iets dergelijks, gebeurt al langer. En de voorzichtige dealers sturen hun klanten een paar keer per jaar een nieuw belnummer. Een nog betrekkelijk nieuw fenomeen is dat klanten out of the blue gebeld worden – sommigen zelfs een paar keer per week – of ze nog iets nodig denken te hebben? Het kan ook een verkapte boodschap zijn van een (nieuwe) pakjesbezorger. Helemaal fraai wordt het wanneer de bezorger onaangekondigd aanbelt. Het is Willem (125a) al een paar keer overkomen dat een 'scootergassie' voor zijn deur staat. Het zijn voornamelijk Marokkaanse bezorgers die pushen. Er is ook handel in simcards – soms uit gestolen smartphones – met nummers van actieve bellers. In sommige segmenten van de handel woedt een strijd tussen bezorgers en diensten. Een strategie is om de ander zwart te maken of klanten een berichtje te sturen met het verzoek een nieuw nummer te bellen. We kregen het volgende sms-bericht van iemand doorgespeeld:

"Voor de mensen die een aanbieding hebben gehad van rachid.... Ik hoor niet bij deze groep, ik ben khalid het broertje van mo en ik werk alleen en niet in een groep. Ik stuur dit berichtje om verwarring te voorkomen aangezien veel mensen dat berichtje hebben ontvangen en denken dat ik mijn nr heb gewijzigd. Fijne avond khalid."

³⁷ Gebaseerd op analyse van rioolwatermonsters (Bijlsma et al., 2012).

³⁸ Advertentie Parool voor de PS. "Frisse neus halen op z'n Amsterdams: 30.000 lijntjes per dag."

Gebruikers in de panelnetwerken hebben in meerderheid contact met Marokkaanse bezorgers, gevolgd door Nederlandse en Surinaamse. Een kilo cocaïne kost inkoop tussen de € 34.000-40.000.³⁹ Hoe zuiverder het product, hoe hoger de marktprijs. Inkopers betalen vaak meer voor 'flakes' dan voor het mindere 'krijt'. Dit kan op een kilo al een paar duizend euro schelen. In de tussenhandel (van het midden naar het lage niveau van de detailhandel) wordt cocaïne vaak versneden.

De kwaliteit van de cocaïne is variabel. In 2012 zijn er meer klachten. En dure coke van € 70 hoeft niet perse beter te zijn dan de goedkopere van € 50. De concurrentie op de markt is groot en klanten beschikken vaak over meer nummers. Er is geen bezorger die zal zeggen dat hij bagger verkoopt als je vraagt of de kwaliteit goed is. Toch hebben bezorgers het niet altijd voor het zeggen welke kwaliteit ze verkopen. De winnaars in deze business zijn bezorgers die sympathiek ogen, snel langskomen en een goede snuif garanderen. Maar stabiele kwaliteit aanbieden is zelfs de besten niet altijd gegund. Toch weten professionals dat een hoge klanttevredenheid zich altijd uitbetaalt. Wie het meest betrouwbaar is, nooit verzaakt en hoge kwaliteit kan bieden voor een redelijke prijs, wordt altijd als een van de eerste gebeld.

De meesten bezorgen alleen snuifcocaïne (monodealers), hoewel sommigen je best wel eens willen matsen als je op zoek bent naar ecstasy. In de aanloop van Koninginnedag kopen sommige dealers voor hun klanten ook ecstasy in bij andere dealers. De cocainemarkt is de laatste jaren gedifferentieerder geworden. Sommigen doen ook in halve grammen en er wordt veel vaker in verschillende prijsklassen aangeboden. De prijzen op detailhandel niveau variëren van € 50 tot € 60, maar voor € 70 en zelfs € 80 wordt ook aangeboden. De prijs is een indicatie van de zuiverheid. In plaats van te versnijden en voor € 50 te verkopen, wordt coke ook minder versneden of onversneden voor € 70 aangeboden. Voor goede coke betaal je volgens Ernie (116a) doorgaans toch eerder € 60 dan € 50. Voorts wordt de prijs ook bepaald uit welk bronland⁴⁰ de cocaïne afkomstig is en ten slotte hoeveel er uiteindelijk in het pakje zit. Want een gram in de bezorg business is eerder minder dan meer. Bezorgers weten dat veel klanten hun pakjes niet nawegen. Wie dat wel doet weet dat een wikkel precies 0.7 gram weegt, plus 1.0 gram cocaïne. Vince (76a) heeft wel eens de proef op de som genomen door

³⁹ De huidige kiloprijs is afkomstig uit verschillende bronnen. Behalve van panelleden, krijgen we ook informatie van verkopers en inkopers op hoger niveau (handel in kilo's cocaïne), die zaken doen met verschillende afnemers en kopers van voornamelijk cocaïne en ecstasy op de Nederlandse (Amsterdamse) en Britse markt.

⁴⁰ Cocaïne afkomstig uit Bolivia en Peru staat onder deskundigen hoger aangeschreven. De kiloprijs ligt hoger en er zou op het hoge niveau minder mee worden geknoeid dan bij de Columbiaanse cocaïne.

de bestelling na te wegen. Het kon variëren tussen de 0.75 en 1 gram. Niet alle bezorgers weten dit, omdat anderen vaak de pakjes vullen. Geschat wordt dat een doorsnee bezorger ongeveer € 20-30 euro winst maakt op een pakje coke. Stel een dealer koopt een deel van een kiloblok dat op de markt € 36.000 kost. Hij betaalt € 4.000 voor een ons. Als de cocaïne 80% zuiver is en hij wil het versnijden tot 60%, dan voegt hij ongeveer 30 gram versnijding toe, waardoor hij er 130 gram van maakt. Vervolgens gaat er geen gram in het pakje, maar 0.9 gram. Dat is op 130 gram nog eens zo'n 14 pakjes extra. Hij heeft in totaal zijn handelshoeveelheid vergroot naar 144 pakjes waar hij € 50 per stuk voor vraagt en daarmee € 7.200 op strijkt. Een winst van € 3.200, dat neerkomt op ruim € 22 per pakje.

3.2.2 ecstasy

De verkrijgbaarheid van ecstasy is panelbreed hoog. Nagenoeg iedereen zegt dat ecstasy (heel) makkelijk te krijgen is. Een grote meerderheid is (zeer) tevreden over de kwaliteit. De prijs voor een pil blijft stabiel, zelfs nu de zuiverheid is toegenomen. Hoog gedoseerde pillen zijn opeens sexy en verhogen hierdoor de aantrekkelijkheid. Dealers lijken hier garen bij te spinnen. Beginnende gebruikers zeggen soms niet beter te weten dan dat een pil 180 mg MDMA bevat. Wie na 2010 met ecstasy is begonnen heeft mogelijk altijd goede pillen boven de 100 mg gehad.

Het aantal verkopers van ecstasy is volgens enkele panelleden gegroeid. Jamie (113a) vindt dat de grens tussen gebruikers en dealers soms vervaagt in haar scene. Portiers zien meer geheimzinnig gedoe op sommige clubavonden. Vooral bij de onervaren jonkies van de middelbare school zijn er al een paar door de mand gevallen. Een paar keer per week wordt er iemand gepakt en overgedragen aan de politie wegens dealen. Over het algemeen lijkt het alsof meer dealers het gaan bezorgen.

De populaire pillen (o.a. smurfjes, defqons, speakers, knakkers) zijn vaak hoog gedoseerd. Pillen van 180 mg of hoger, soms oplopend tot 240 mg zijn geen uitzondering. Lotje (130a): *"Die dubbeldekkertjes zijn 240 en daar knabbelen we beetjes vanaf. Ze zien er vet uit en gaat er dik van spacen. Daarna is het hakkuh en stampen."*

Nu de markt hersteld is, neemt ook de behoefte om te testen af. Of het moet zijn om te horen of deze nog hoger is dan de vorige partij. Thuisdealers vragen € 3-5 en op een feest of in een club wordt prijzen van € 5 tot € 15 betaald. Ernie kent een thuisverkoper die een professionele doordrukstrip met 10 ecstasycapsules verkoopt. Het zit in een medisch uitzierend doosje, alsof het zo van de apotheek komt.

De prijs zakt wel iets, maar blijft ook bij aankoop van 100 pillen nog aan de hoge kant, namelijk € 2-4. Voor hoger gedoseerde pillen wordt soms wat meer ge-

vraagde. Bij de inkoop van ecstasy voor de vriendenkring wordt er eerst geïnventariseerd hoeveel iedereen wil. Daarna wordt de dealer gebeld. Adje (124a) vertelt:

"Bij een vriend is het € 3 en bij een scooterboy € 5 per stuk. Bij 10 krijg je er 1 gratis. Als je er 1.000 koopt, betaal je € 1,50 per pil. De pillen zijn allemaal goed, alleen soms sterker. Onze vriend verkoopt geteste smurfjes van 140 mg. Maar die scooterjongen heeft weer defqons van 220 mg."

De kiloprijs van MDMA-poeder is weer iets gestegen naar € 5.500-6.000 in 2012.⁴¹ MDMA-poeders of -kristallen worden beduidend minder aangeboden nu er een hype rond sterke pillen woedt. De prijzen liggen tussen de € 20-40 per gram en vertonen een stijgende trend. Er moet vaker € 30 tot € 40 voor worden betaald. Sytz (123a) meent een patroon te herkennen. Zodra de pillenmarkt zuiver is, neemt de vraag naar MDMA-poeder af. *"Nu de pillen allemaal ruim over de 100 zijn hoor je niemand meer over MDMA."* De ecstasymarkt is een haalmarkt, maar onder de nieuwe dealers zitten ook meer bezorgers. Sommigen proberen bij een geregelde afname het aantal pillen op te schroeven. Liever één keer 100 pillen verkopen dan tien ritjes van 10.

3.2.3 amfetamine

De verkrijgbaarheid van amfetamine in Amsterdam was laag in de jaren nul. Sommigen gingen het dan maar elders in de provincie of ergens anders in Nederland halen. Slechts een paar van de panelleden zeiden dat amfetamine makkelijk te krijgen was. De situatie is nu precies andersom. Een ruime meerderheid zegt dat amfetamine makkelijk te krijgen is in de hoofdstad. Amfetamine is meer een halersmarkt. Er zijn thuisdealers die naast amfetamine ook nog andere middelen hebben, behalve cocaïne en er zijn ook louter en alleen pepdealers. Willem (125a) kent er verschillende: een junk, muzikant of liefhebbers die verkopen. De prijs van € 10-15 voor een gram blijft onveranderd en neigt bij de meesten eerder naar een tientje. Er wordt ook amfetamine aangeboden voor € 5-7 per gram; deze is vaak nat. Na indroging blijft ongeveer de helft over, wat dan weer op dezelfde prijs uitkomt. Panelleden horen meer enthousiaste verhalen over de kwaliteit van 'natte pep'.

Wie meer inkoop – wat vaak gebeurt – krijgt korting. Vince (76a) zegt dat er altijd wel een regelaar is die pillen en poeders kan ritdelen voor vrienden. Soms geeft het gedoe omdat je iedereen moet benaderen of ze nog een gram of wat willen hebben.

⁴¹ We raadpleegden een in koper en verkoper van ecstasy die in grotere partijen handelt, maar niet als panellid deelneemt.

Willem (125a) komt verschillende soorten pep tegen. Hij ziet wel eens bruine, gele, hagelwitte en wat grijzige. En de klassieke appeltjes speed van 70% zuiver.

De kiloprijs van amfetamine bedraagt rond de € 3.000. Op retail niveau wordt bij inkoop van meerdere grammen minder dan € 10 per gram gerekend. Methamfetamine blijft met ruim € 100 per gram prijzig.

3.2.4 designerdrugs

De prijs voor **mephedrone** varieert van € 8-20 per gram. Het wordt zowel door dealers aangeboden als via internet besteld. Het laatste is soms een uitzoekklus, omdat de bestellingsites snel kunnen veranderen. Joris is het meest ingevoerd in prijzen. MXE (een ketamine-analoog) kost per gram € 15-20. 6-APB (benzo fury) € 30-60 en MDPV € 25-40. Voor methylone (explosion) wordt € 10-20 betaald en de 2-C's kosten per gram € 50-150. Sommigen bestellen een grotere hoeveelheid online en verkopen het middel voor het dubbele bedrag aan geïnteresseerden. 4-fluo kost 1 gram inkoop € 16, 2 gram € 27, en 5 gram € 55. Wie honderd gram voor € 495 inkoop, kan hier fors winst op maken door het voor € 10 per gram te verkopen.

3.3 narcosemarkt

Lachgas is in trek bij gebruikers en de groothandels varen er wel bij. Een doos met 50 lachgaspatronen kost rond de € 10 (ex. btw). Omgerekend nog geen 25 euro-cent per stuk. Op internet worden patronen voor bijna het dubbele (50 stuks voor € 19,95) aangeboden. Behalve de standaard slagroomsput zijn er ook N₂O crackers (€ 17,50) in omloop; een aluminium patroonhuls waar het patroon in wordt geschoven en aangedraaid om zo het gas vrij te laten. In het professionele circuit kost een grote gasfles inkoop € 150-200 (ex. € 75 borg). Hier kunnen ongeveer 600 ballonnen van worden getapt. Er zijn ook kleinere gastanks afkomstig uit het circuit van autosporttraces en scooters.⁴² Volgens panelleden is de lachgasmarkt lucratief vanwege de hoge winstmarge. Een 'hofleverancier' van tanks verdient volgens insiders op elke verhuurde tank € 150-200. De kleine ballontapper die je op feestjes soms wel eens in een hoekje ziet zitten vraagt € 2-3 voor een met twee patronen gevulde ballon van een slagroomsput. Zijn winst bedraagt ongeveer het viervoudige van de inkoopprijs. Er zijn ook feesten waar in een provisorisch gebouw lachgaskraampje een paar slagroomsputten staan opgesteld. Het probleem is namelijk dat bij een grote vraag het ventiel tijdelijk kan bevriezen, waardoor het gas er niet meer uit komt. De cilinder moet eerst weer opwarmen. Maar

⁴² N₂O verhoogt het zuurstofpercentage in de motor, waardoor een grotere hoeveelheid brandstof in dezelfde tijd wordt gebruikt. Het totale effect is een forse toename van energie en dus meer pk's.

er zijn ook organisaties die de ballonnen tegen kostprijs verkopen of gewoon schenken als een feestelijke geste. Lachgas een club insmokkelen is bijna vragen om moeilijkheden. En toch gebeurt het volgens Ponjo (81a), die na enig speurwerk een onverlaat in de kraag vatte met een slagroomsput. Zijn ouders belden later nog of ze de spuit terug mochten. Het bleek een professioneel ding te zijn die hun zoon had meegenomen.

Ook de **GHB**-markt is lokaal en wordt getypeerd door korte distributielijnen tussen leveranciers, producenten en consumenten. Op internetsites kan bij verschillende bedrijven GBL worden besteld. De concurrentie tussen de 'schoonmaakbedrijven' is groot. Een halve liter kost € 50-100 en voor 10 liter wordt € 500-750 gevraagd. De prijzen van GHB variëren eveneens op retail niveau. De productie van GHB is volgens doe-het-zelvers eenvoudig en neemt 5-10 minuten in beslag. Op internet circuleren formules om uit GBL, NaOH en gedemineraliseerd water GHB te maken. Voor € 50 maak je 2 liter GHB. De prijs voor een liter GHB blijft – ook na de verbanning naar lijst 1 – stabiel. Een liter kost € 80-125; een halve € 40-75 en een kwart € 25-45.⁴³ Soms worden er buisjes (5ml) op feesten verkocht voor een paar euro.⁴⁴ GHB is een product dat ook makkelijk wordt weggegeven. Er zijn weinig GHB-dealers in het nachtleven. De thuisbezorging neemt toe.

Ketamine is moeilijker verkrijgbaar en verkopers kunnen niet altijd leveren. De kiloprijs van ketamine is gestegen tot boven de € 4.000 in 2012. Ook op retail niveau is de prijs gestegen en bedraagt nu € 25-40 per gram. Er zijn poeders en kristallen in omloop. Bij 100 gram ketaminekristallen wordt omgerekend € 10 per gram betaald. Een paar panelleden hebben het vermoeden dat de ketaminemarkt niet meer zo stabiel is. Er wordt meer geklaagd over de zuiverheid en mogelijke versnijdingen.

3.4 smartmarkt en overige markten

Naar aanleiding van het **paddoverbod** (2008) is het aanbod in smartwinkels fors teruggelopen. De smart business heeft nu haar hoop gevestigd op de tripknol of triptruffel die nog wel mag worden verkocht. De verschillende sclerotia-variëteiten (o.a. Tampanensis, Atlantis, Mexicana en Galindoi) worden ook via internetsites aangeboden. Door het verbod heeft de verkoop van paddokweeksets op internet (€ 35) een hoge vlucht genomen. Een groeikit kan onder ideale omstandigheden tussen de 350 en 400 gram (nat) opleveren.

⁴³ Via een bron buiten het panel horen we dat GHB ook via een 06-nummer kan worden besteld. Voor een fles van 250 ml wordt 50 euro gevraagd.

⁴⁴ Op de markt is ook een buisje verkrijgbaar met een drukdopje (in plaats van een schroefdopje) dat met één hand kan worden bediend.

erectogenen

Een flesje **poppers** kost € 12,50 á € 15. Poppers worden op sommige locaties, openlijk of meer discreet onder de toonbank, verkocht. Verschillende bezorgers hebben **Viagra**-tabletten, in strips van vier van 50 en 100 mg voor respectievelijk € 5 en € 10. Er zijn ook gelsachets (100 mg) **Kamagra** verkrijgbaar met verschillende smaken voor € 2,50 per stuk. **Cialis** is zeldzamer. De werking is langer en wordt daarom ook wel de weekendpil genoemd.

trippers en exotica

Eén gram DMT kost € 100-€ 150. De LSD-markt is klein en gesloten. LSD wordt vloeibaar of als papertripje aangeboden. Een papertrip kost per stuk € 4-5. Bij afname van een heel vel (200 stuks) kost een trip € 1,50 tot € 2. Een flesje LSD kost € 200-250. Eén druppel bedraagt 100-125 microgram. De sterkte van een papertrip ligt tussen de 100 en 300 microgram. Tripdealers hebben interesse voor psychedelica en behalve ecstasy ook voor minder bekende middelen (o.a. 2-CB, 2-CI, ketamine, mescaline) en (nieuwe) designerdrugs. Een **2-CB** pil of kleine capsule bevat ongeveer 7 mg en kost € 2,50 tot € 5.

4 middelengebruik

In de voorgaande paragrafen kwamen het uitgaansleven en de drugsmarkten aan bod. We gaan nu de trends op de gebruikersmarkt beschrijven. Het Amsterdamse uitgaansleven piekt in het weekend. Grote groepen stappers waaieren uit over de tientallen uitgaanslocaties in het centrum of daarbuiten. De grootste groep drinkt alcohol en een grote minderheid gebruikt daarnaast ook nog andere middelen. Naast cannabis zijn vooral stimulantia en in mindere mate ook narcosemiddelen populair. De panelstudie richt zich vooral op groepen die drugs gebruiken. Het uitgaansleven speelt een belangrijke rol in het weekendvertier. Enerzijds is er het grote reguliere uitgaansleven. Daarnaast is er ook een oprukkende ravecultuur die zich grotendeels buiten het reguliere circuit afspeelt. Dit heeft in zekere zin geleid tot een waterscheiding in het uitgaansleven: de 'wilde' raves versus de 'brave' clubavonden. Het reguliere circuit is qua omvang beduidend groter, maar sommige underground raves kunnen wat betreft bezoekersaantallen concurreren met een club. Ravers gaan ook wel naar clubs, maar het echte feestavontuur wordt toch elders beleefd. Waarom is de rave cultuur zo populair? Panelleden geven hiervoor verschillende verklaringen. Veel clubs zijn ongeschikt voor een 'gezellige feestvavage'. Het speelveld is qua regelgeving (roken, openingstijden, geluidafbakening, fouillering, etc.) in de clubs nauw afgebakend. Het strenge beleid heeft een remmend effect op het druggebruik.

Dat geldt in mindere mate voor de raves. De overgave waarmee jonge stapgroepen (20-24 jaar) zich in het feestgewoel storten, baart sommigen zorgen. Van de wereld zijn geeft een zekere status: *“Alsof het weer hip is om stoned te feesten”*, aldus Ernie (116a). Wegens een tekort aan geschikte rave plekken, wijken organisaties ook nog wel eens uit naar minder voor de hand liggende locaties als trouwerijzaaltjes, studio’s, boten, etc. Toby (105a), gepokt en gemazeld als organisator, ziet dat men geneigd is om vroeger te gaan experimenteren met drugs. *“Synthetisch strak op festivals is weer cool”*. Het doet hem wel eens denken aan de tv-serie *Skins*, waar een groep middelbare scholieren onbekommerd en zonder moraal drugs gebruikt. Overigens zien verschillende panelleden dat het er ook bij toeristen soms ruig aan toe kan gaan. Het ‘uit je dak gedrag’ is hoger volgens Andres (134a).

context van middelengebruik

In de meeste panelnetwerken is men bekend met alcohol en cannabis, en in de op dance gerichte netwerken vaak ook nog met andere drugs. In de aan urban gelieerde netwerken ligt het percentage dat geen andere drugs neemt vaak beduidend lager. Hoewel het aandeel regelmatige gebruikers binnen het dance segment per panelnetwerk kan verschillen, is het gebruik aan de hoge kant. Vaak heeft de helft tot driekwart van de stappers in het afgelopen jaar nog stimulantia gebruikt. In urban kringen heeft meer dan de helft geen ervaring met stimulantia. Het gebruik van andere drugs dan cannabis wordt vaak negatiever beoordeeld in urban stapgroepen. Het zou niet bij de muziek passen of er is angst voor controleverlies. Druggebruik tijdens het stappen is kortom niet cool.⁴⁵ We zullen straks zien of dit nog steeds het geval is in de urban scene. De panelstudie zoekt vooral in op groepen die regelmatig drugs gebruiken tijdens het uitgaan, op afters of thuis. Dj Olly (131a) hoopt dat de liefde voor de muziek op de eerste plaats komt. Muziek verbindt. Bij sommige groepen komen daar ook drugs bij en glijd je als vanzelf in een ‘weekendbubbel’ waar je niet zo snel meer uit wilt. Afters staan vaak in een negatief daglicht, terwijl het volgens Olly ook quality time is om in een groepje te kunnen genieten buiten de hectiek van de club.

“Soms is het net een praatgroep. Alsof je zielenleven binnenste buiten gekeerd wordt. Een after brengt mensen dicht bij elkaar. Als de sfeer goed is, zijn mensen ook ontvankelijker om nieuwe middelen te proberen. De kunst is om er samen van te genieten zonder dat het gebruik vervalt in mateloosheid.”

Toch is de grens tussen recreatief en problematisch gebruik op het microniveau van de gebruiker lang niet altijd even helder. Er woeden genoeg discussies over vrienden die dreigen af te glijden en vaak van geen ophouden weten. Vanuit

⁴⁵ Weijenberg (2012).

macroperspectief gezien zeggen de verhalen van panelleden ook iets over het huidige gebruik in het uitgaansleven. In de afgelopen jaren hebben we gezien dat vooral de gezondheidsverstoringen bij GHB de gemoederen bezighouden. Afgaande op de indrukken van panelleden, lijken ook de hoog gedoseerde ecstasypillen tot meer problemen te leiden. Want hoe ga je om met zware pillen en voorkom je paniekaanvallen bij een overdosering? Een deel van de panelleden krijgt daarnaast de indruk dat meer risico's nemen een kickgevoel geeft. Alsof gebruikers niet meer beseffen dat ze ook dood kunnen gaan van ecstasy.

4.1 alcohol

In bijna elk uitgaansnetwerk drinkt minstens driekwart van de stappers alcohol. In de meeste netwerken komt het aantal glazen op een avond niet boven de tien. Maar er zijn uitschieters. In twee jongere netwerken wordt vaak voor het stappen ingedronken. Adje (124a) en kornuiten drinken voor het uitgaan vier á vijf halve literblikken per persoon. In de club blijft het beperkt tot drie biertjes. De vriendinnen van Lotje (130a) drinken van tevoren, vaak al in de middag wijn en baco's, alvorens ze overstappen op ecstasy. Een á anderhalve fles wijn is geen uitzondering. Ponjo (81a/b), portier, kent zo langzamerhand alle smoesjes en trucs van scholieren als ze naar binnen willen. Laatst onderschepte hij nog een knijpfruitdrinkontbijt verpakking gevuld met wodka. Sommigen liegen over hun leeftijd, anderen plakken een sticker over hun ID of hebben een oude ID met een nauwelijks gelijkende foto. De jongste groep drinkt vaak vlak van tevoren in of is al behoorlijk aangeschoten. Ook het gezeur aan de bar om drank is soms ergerlijk. De meest brutalen proberen er tussenuit te knijpen om buiten hun verstopte fles drank te nuttigen.

Sytz (123a), feestorganisator, schat aan de hand van zijn bierinkoop dat stappers gemiddeld 1,5 liter bier op een avond drinken. Als het warm weer is dan komt hij met 7.000 liter voor 3.500 bezoekers op gemiddeld 2 liter per persoon. In een paar panelnetwerken stimuleren drinkers elkaar om meer controle te krijgen over hun drinkgedrag. Een van de strategieën is tijdelijke onthouding zoals in het panelnetwerk van Frans (58a):

“We willen bewuster omgaan met alcohol en hebben daarom een alcoholvrije maand georganiseerd en via Facebook een groep aangemaakt. Er deden 40 personen mee. Niet iedereen heeft het volgehouden, maar het was wel een goede stimulans om het samen te doen. Je kunt ook steun bij anderen zoeken als je het moeilijk hebt.”

In het urbanmilieu wordt doorgaans minder alcohol gedronken, maar de smaakbeleving is anders, evenals de merken. Mannen houden van whisky en cognac

en imiteren artiesten die met hetzelfde merk pronken. Hennessy en Remy hebben meer status dan bier. Groepjes stappers willen nog wel eens een fles á € 200 bestellen. Vrouwen houden traditioneel van zoetere dranken en likeurmixen.⁴⁶

Plat gezegd wordt er bij dance meer bier en minder baco's gedronken dan bij urban. Van de sterke dranken blijft wodka favoriet, puur of als mix met vruchtensap. Wodka en water is vooral populair bij dj's, zo weet Olly, die bij deze mix zweert omdat je minder gaat zweten en naar de wc hoeft. Jägermeister zit nog in de lift, maar is geen onschuldig drankje, gezien de katers die je ervan kunt krijgen. Tequila wordt in groepsverband vaak tegelijkertijd besteld en in één teug opgedronken. Het barpersoneel merkt dat de alcoholconsumptie daalt als er meer drugs worden gebruikt. Een nieuwe, iets opwekkende drank, club maté, wordt door enkele panelleden genoemd als runner up. Ook speciale bieren zijn in opmars. De verwachte doorbraak van biologische, minder suikerrijke sappen en dranken blijft uit.

De baromzet in clubs vertoont een dalende lijn. De crisis is hier deels debet aan. Angelina (118a) merkt dat bars en cafés soms selectiever zijn en eerder bezoekers binnenlaten die naar verwachting meer te besteden hebben. Een barmedewerker in een grote club berekent dat een bezoeker gemiddeld € 11 uitgeeft op een avond. Mensen blijven wel uitgaan, maar hebben minder te besteden. Het barpersoneel krijgt ook een lagere fooi. Alleen toeristen geven nog makkelijk geld uit.

4.2 tabak en cannabis

De groep rokers in panelnetwerken slinkt, vooral de groep van dagelijkse rokers. Het rookverbod wordt met name in clubs goed nageleefd. De verwachte opstand van rokers, zoals sommigen voorspelden, is uitgebleven. Rokers klagen meer over de prijsverhogingen van tabak dan over de aangescherpte regels. Desalniettemin zien portiers nog genoeg overtredingen. Dit hangt vooral van het tijdstip af, het type publiek en de opstelling van portiers. De kleinere cafés gaan soepeler met de regelgeving om. Portiers worden soms moedeloos van telkens waarschuwen. Het is vaak hetzelfde liedje: als het rustig is gaat men naar de rookruimte, maar bij drukte blijft iedereen in de zaal paffen. Sommige clubs hebben in de rookruimte geïnvesteerd om het verblijf wat aangener te maken met onder andere muziek of uitzicht op de dansvloer. Er zijn ook clubs die niets geven om de rookruimte. Sytz (123a) zegt dat de directie nog wel eens onderschat hoe vervelend stappers het vinden als ze weggemoffeld worden in een vieze ruimte waar je bijkans stikt van de rook. Vooral op reggaeconcerten hebben bezoekers maling aan de regels. Bart (56c), barkeeper, ziet nog regelmatig rokers in de zaal.

⁴⁶ Wijenbergh, M. (2012)

Het barpersoneel mag er niets van zeggen en portiers hebben er lang niet altijd zin in om rokers vermanend toe te spreken. Het niet-rokende publiek maakt er ook vaak geen punt van. Ten slotte ziet Sytz (123a) dat rookzones ideale plekken zijn om drugs te gebruiken, simpelweg omdat er minder toezicht is.

De populariteit van cannabis is nog steeds tanend. In bijna alle panelnetwerken wordt geblowd, maar de aantallen slinken, met uitzondering van stapgroepen in het reggae en dancehall circuit, waar blowen soms sterk geassocieerd wordt met de muziek of een uiting is van een relaxte levensstijl. In de helft van de panelnetwerken blowt naar schatting 10%-25% regelmatig. Dat is fors minder dan vijf jaar geleden. Het verminderde blowgedrag is niet alleen door het rookverbod te verklaren. Bram (94b) ziet dat blowen minder van deze tijd is. Zelfs zijn allergrootste 'blowvriend' is ermee gestopt. Panelleden merken dat het niet echt hip is om te blowen. Het wordt soms zelfs een beetje raar gevonden. In gezelschap blowen met vrienden komt weinig meer voor tijdens het uitgaan, ook bij de jongere garde. Hoewel er af en toe nog wel eens jointje rondgaat is de noodzaak om te blowen volgens Andres (134a) een stuk minder geworden, alsof blowen steeds meer een individuele aangelegenheid is geworden die je vooral nog in de privé-omgeving of coffeeshop doet. Opvallend is dat blowen vaker wordt geassocieerd met negatieve beelden. Blowers regelen hun shit niet, zijn sneller vergeetachtig, etcetera. Je word er sloom van en meer introvert. Niet bepaald handig en relaxed bij gelegenheden waar iedereen drinkt of juist hard wil gaan op stimulantia. Adje (124a) herinnert zich nog de hilarische lachkicks in zijn vriendengroep, nog maar een jaar geleden. Maar tegelijkertijd boezemt het soms sterke gevoel 'dat je gek wordt' ook angst in. Olly (131a) kent genoeg blowers, maar eerlijk gezegd is het soms gissen naar hun motieven. Blowen is relaxed als je niks meer aan je hoofd hebt en het is een goede demper na stimulantiagebruik. Cannabis heeft gaandeweg een negatiever imago gekregen in de panelstudie. Er wordt vaker gewaarschuwd voor de verslavende effecten. Panelleden kennen (langdurige) blowers die hulp hebben gezocht. De 'mindfuck' kan soms vermoeiend zijn als je stoned bent. De volgende dag realiseer je dat je de problemen te veel hebt opgeblazen.

4.3 ecstasy

Ecstasy laat op de langere termijn soms opvallende schommelingen zien tot en met 2001. Daarna zien we een daling tot 2005. Sindsdien is het regelmatig gebruik van ecstasy vrij stabiel, maar op een lager niveau dan in de jaren negentig. Sinds 2010 is er, met een lichte aarzeling in 2011, weer sprake van een stijging en in 2012 zit het gebruik weer op het niveau van tien jaar geleden. Naast netwerken waarbinnen een minderheid regelmatig xtc gebruikt, zijn er ook groepen waarbinnen

bijna iedereen dat doet. In ruim de helft van alle panelnetwerken is ecstasy het meest favoriete middel.

Het is alweer een lange tijd geleden dat panelleden in de wandelgangen zo vaak over hoog gedoseerde pillen hebben gehoord. Vooral de beginnende gebruikers willen bijna niet geloven dat er ooit slechte pillen op de markt waren. Ervaren gebruikers kunnen zich niet heugen dat de ecstasymarkt zo zuiver was. Het aanbod van hoger gedoseerde pillen loopt deels parallel aan een nieuw feestelân in het uitgaansleven. Vooral in het segment waar jongere stapgroepen van 16-24 jaar naartoe gaan. Op de speciale avonden ziet portier Ponjo (81a/b) voor twaalven al een vaste kern onder invloed van stimulantia wild op de dansvloer stampen. Er is nauwelijks baromzet. Het meest bijgebleven is een jonge knul met een zak pillen, aangeschoten en stoned. Hij moest de volgende ochtend nog naar school. Het is opvallend dat panelleden – met een achterban die ook ecstasy gebruikt – spontaan over jongeren beginnen, soms nog tieners, die ‘flink van het padje’ zijn. Alsof ze in de clubs hun baldadige ravegedrag gewoon voortzetten. Nini (129a), schminkster, schrikt soms van het percentage pillenslikkers dat ‘waus’ rondloopt.

“Zit je zelf in een hippiebubbel, zie je die gasten door roeien en ruiten gaan. Ze zijn hyperactief. Soms op het adhd-achtige af. Of ze zakken ineens weg met draaiende ogen. Het is best wel moeilijk om iemand te schminken die zwaar stoned is.”

verspreiding

Het gebruik van ecstasy in het reguliere uitgaansleven heeft een grillig karakter. Soms is er weinig loos en dan weer wordt het dak eraf gefeest. Vaak hangt dit af van het festivalkarakter, de muziekstijl, de feestorganisator, de locatie en de publieksgroepen. Het ultieme weekendgevoel ontstaat wanneer je van plan bent om pillen te nemen en zin hebt om los te gaan. Bij oudere stappers (30-plussers) ligt het ecstasygebruik op een reünieachtig housefeest doorgaans hoger. Nostalgie als drijfveer om weer eens ouderwets te vlammen. Maar er zijn ook jongere stapgroepen en scenes (o.a. dubstep, drum & bass) waar het ecstasygebruik is toegenomen. De verjonging lijkt zich door te zetten, evenals de populariteit van ecstasy in deze soms piepjonge stapkringen (16-18 jaar). Adje (124a) hoort verhalen van zijn broer (15 jaar) over ecstasygebruik op schoolfeesten.

In de trendsettende urban scene kijkt men minder vreemd op van ecstasy dan vijf jaar geleden. Ook de vrienden van Angelina (118a) gaan vaker naar feesten waar ecstasy niet wordt geschuwd. Het gebruik is in een stroomversnelling geraakt: *“Molly is uit de kast”*. De hardcorefeesten zitten volgens Jamie (113a) weer in de lift. *“Van twee, drie pillen ga je goed scheel kijken. Zeker bij die sterke kletsers.”* Mensen die nog nooit ecstasy hebben gebruikt of zelfs anti-drugs zijn, wor-

den op feesten soms overmand door de sfeer en saamhorigheid en willen het dan toch opeens proberen. Ten slotte worden gebruikers ook wel eens aangesproken door toeristen die op zoek zijn naar ecstasy.

gebruiksfrequentie en settings

Gebruikers voelen vaak aan in welke setting en op welk moment ecstasy het meest geschikt is om te nemen. Het ecstasygebruik piekt in de zomerperiode, als er overal kleine en grote feesten zijn. Ecstasy wordt vaak gepland, omdat de impact van de roes veel groter is dan een bijvoorbeeld een lijn speed of coke. In ongeveer de helft van de netwerken neemt de meerderheid ten minste één keer per maand ecstasy. Groepen met startende gebruikers nemen gemiddeld vaker dan eens per maand. Veel gebruikers maken van tevoren een afweging waar ze het liefst ecstasy willen gebruiken. Toby (105a), clubprogrammeur, ziet veel bezoekers op een clubavond dansen, kletsen en flirten. De sfeer is los, maar vaak minder uitbundig en wild dan op een rave. Veel stapgroepen zijn niet vies van ecstasy, maar ze kiezen wel hun momenten om te nemen. De ecstasy wordt meestal van tevoren geregeld; het komt weinig voor dat een stapgroep opeens besluit om ecstasy te nemen. Angelina (118a): *“We rusten goed uit van tevoren en nemen kauwgum en waaiers mee.”* De setting moet kloppen en dat is vooral een kwestie van aanvoelen. Je wilt niet als enige groepje stoned in een club rondlopen. De stapgroep van Adje (124a) is het uitgaansleven aan het ontdekken. En hoewel ze ook wel eens in een club ecstasy gebruiken, heeft een rave toch de voorkeur.

“Ruim een jaar geleden (zomer 2011) begonnen we met ecstasy. De meesten nemen elke maand en een klein groepje vaker. Ons eerste pilletje was een openbaring omdat we toen pas echt de muziek goed hoorden: heel ruimtelijk en lekker om op te dansen. Techno en ecstasy is een goede combi. De sfeer is voor ons nog belangrijker dan de dj.”

Het uitgaansleven is de meest geëigende plek voor ecstasy. Maar er wordt ook op minder voor de hand liggende locaties gebruikt. Tijdens een boswandeling bijvoorbeeld of aan het strand, in een bungalowpark of in een stadspark. De focus komt op andere dingen te liggen dan de muziek en het flikkerende stroboscooplicht.

motieven, effecten en imago

De zuivere pillenmarkt leidt zo hier en daar tot opwinding. Enthousiaste verhalen van gebruikers over hoog gedoseerde pillen wekken nieuwsgierigheid op. Het lijkt net alsof alles door de hype eromheen een beetje wordt opgeblazen. Dat geldt zeker voor de jongste lichting gebruikers. Het euforische feestgevoel dat je deelt met vrienden, is een magisch moment waar je naar terug kan verlangen. Ecstasy

wordt na 25 jaar op de markt nog steeds als een cruciale feestdrug gezien. Het is een korte escape uit de alledaagse beslommingen en banaliteit. Het spontane en ongeremde gedrag naar anderen, het openen van jezelf en het sensuele liefdesgevoel dat je met anderen wilt delen. Het verscherpt ook je intuïtie en je vermijdt bepaalde mensen. Je kan opgaan in de intense muziek beleving en de droomachtige visuele effecten. Daar kan volgens velen geen enkel ander middel aan tippen.

dosering en toediening

Ecstasypillen zijn beduidend populairder dan MDMA-poeders of -kristallen. Pillen worden geslikt en poeders meestal opgelost in sap of vanuit het pakje met een natte vinger gedipt. Bij ecstasypillen ligt de dosering per feest vaak tussen een halve en drie pillen. Een enkele keer wordt er meer genomen. Beginnende gebruikers hebben de neiging om wat hoger te doseren. Panelleden denken dat overmoed en onervarenheid een rol spelen. De setting heeft eveneens invloed. Gebruikers durven op een rave of groot buitenfeest meer hun grenzen te verkennen dan in een gereguleerde club. Dit lijkt voor toeristen minder op te gaan. Professionals zien met enige regelmaat groepjes toeristen flink uit hun dak gaan. Verder geldt ook: hoe langer de feestduur, hoe hoger de dosering. Het probleem dat zich soms voordoet is dat een hoog gedoseerde pil de boel behoorlijk op zijn kop kan zetten. Voor wie besluit meer te nemen is het soms lastig doseren. Omgekeerd is een halfje meer, bij een pil van 200 mg, vergeleken met een paar jaar geleden al snel een hele pil extra. Panelleden zien dat er niet meer pillen worden genomen, maar dat het wel meer inspanning vergt om op de dosering te letten. Nu de markt zo zuiver is, neemt de animo om te testen eerder af.

gezondheidsrisico's

Het gevaar van ecstasy wordt nog wel eens onderschat, zeker nu de pillen een stuk zwaarder zijn. Je weet soms dat je met bepaalde pillen goed moet oppassen. Maar dit besef schiet er tijdens een feest nog wel eens bij in, waardoor gebruikers compleet van de wereld kunnen raken. Ondanks de risico's blijft ecstasy een attractie die mee is geëvolueerd, met uitzondering van de zware pillen, die nog angst in kunnen boezemen. Bij Toby (105a) bijvoorbeeld:

"Ik hou mijn hart wel eens vast als ik vrouwen van 55 kilo op twee pillen van 180 mg zie wegsmelten. Als je het omrekent naar een veilige dosering van 1-1½ mg per kilo lichaamsgewicht, dan doseren ze zwaar over."

Overdosering kan een verdwaasd of verdoofd gevoel geven met soms paniek-aanvallen of out gaan als gevolg. Volgens Bert (132a) is het vooral in het urban-circuit zaak om zo cool mogelijk te blijven mét een pil. Wie flink klemmende kaken

heeft verraad zichzelf. Het 'katergevoel' na afloop is onder veel gebruikers een bekend fenomeen, evenals de 'emodip'. Panelleden zien dat sommigen de dag erna meer last hebben van de 'uitspace'. Gebruikers rapporteren achteraf soms 'lichtflitsen' of 'tikjes in het hoofd'. Ook het concentratievermogen laat in de week erna te wensen over. De incidenten met ecstasy in de clubs lijken vooralsnog mee te vallen. Maar sommige panelleden vinden het wel opvallend dat ze vaker zichtbaar stoned mensen zien rondlopen.

4.3.1 nieuwe psychoactieve middelen

De markt van nieuwe middelen is de afgelopen vijf jaar flink in beweging. In 2011 werden er bij het EMCDDA 49 nieuwe stoffen aangemeld.⁴⁷ Lang niet alle nieuwe middelen worden ook in Nederland c.q. Amsterdam aangetroffen. Desalniettemin zijn er op de Amsterdamse markt sinds 2009 nieuwe middelen bijgekomen, die ook in panelnetwerken zijn doorgedrongen. Mephedrone (4-MMC) behoorde – weliswaar op kleine schaal – tot een van meest populaire stoffen. Het middel verspreidde zich in 2008-2009, de periode dat de ecstasymarkt onstabiel was. Nadat de ecstasymarkt zich weer herstelde, verdween mephedrone deels weer van de markt. Sommige panelleden wijzen erop dat de media-aandacht de nieuwsgierigheid bij gebruikers eerder vergroot dan verkleint. Anderzijds ontwaart Olly (131a) een zekere scepsis over de stroom van nieuwe middelen: *“Alles overziend zijn veel middelen het allemaal net niet, vergeleken met de klassiekers. Het werkt te kort of te lang of is te vaag.”*

Het gebruik van designerdrugs ligt op een beduidend lager niveau dan de klassieke middelen, maar de verspreiding neemt toe (horizontale trend). Verspreid over de helft van alle panelnetwerken zitten kleine gebruikerskernen met interesse voor nieuwe psychoactieve middelen, door hen ook wel designerdrugs, legal highs of research chemicals genoemd. Het gebruikersprofiel van deze groepen is vaak hoger opgeleid, wit en behorend tot een van de trendsettende niches (alternatief, creatief, psychonautisch of sensitief) binnen het uitgaansleven. Maar weer niet in urbankringen, waar volgens Sophie (133a) enkele meer reguliere middelen al onbekend zijn, laat staan deze.

De nieuw gesignaleerde middelen behoren veelal tot de *synthetische cathinonen* en *fenylethylamines*.⁴⁸ De andere stoffen scharen we voorlopig onder *overige middelen*. Enkele panelleden hebben goed zicht op het aanbod van de nieuwe psychoactieve stoffen. Twee ervan kennen vrienden die werken op een distributiecentrum. Twee anderen kennen ervaren psychonauten. Joris (126a) zit

⁴⁷ Daarvan bestond twee derde uit synthetische cannabinoïden en synthetische cathinonen (EMCDDA/Europol, 2012).

⁴⁸ Synthetische cathinonen zijn chemisch verwant aan cathinon, een van de actieve stoffen in de plant qat. Met deze indeling verwijzen we naar MND (2012).

in select groepje van pioniers die nieuwe middelen uitproberen. Wanneer een middel bevalt, wordt het in een vriendenkring daarbuiten gepromoot. Er wordt onder andere gelet op de werkingsduur, empatogene effecten, energie, beschikbaarheid en prijs. Vooral de uppers en entactogenen zijn populair. Research chemicals worden volgens Rogier (41a) vaker thuis dan op feesten gebruikt, vanwege de nieuwigheid. Wie verstand van zaken heeft en rekening met anderen houdt, vindt altijd wel een paar volgers die bereid zijn tot experimenteren. Wie onbekend is met de dosering en werking en ook anderen niet eerst raadpleegt, loopt een groter risico.

nieuwe psychoactieve middelen in panelnetwerken

middel	gesignaleerd	als gerucht
synthetische cathinonen		
mephedrone	4 panelnetwerken	geen
2-FMC	1 panelnetwerk	geen
3-FMC	1 panelnetwerk	1 panelnetwerk
4-FMC	1 panelnetwerk	geen
methylone	1 panelnetwerk	geen
fenylethylamines		
2-CB	6 panelnetwerken	geen
4-fluo	6 panelnetwerken	1 panelnetwerk
6-APB	3 panelnetwerken	geen
overige middelen		
MXE	4 panelnetwerken	1 panelnetwerk
4-Aco-dmt	1 panelnetwerk	geen

synthetische cathinonen

Mephedrone (miauw miauw). Nu de ecstasymarkt zich helemaal heeft hersteld, is het aanbod van mephedrone over nagenoeg de hele linie afgenomen. Hoe zuiverder de markt, hoe minder interesse er lijkt te zijn in substituten als mephedrone? Rogier (41a) denkt van wel: *“Mensen die een leuke avond willen, kiezen voor het bekende en gaan niet experimenteren.”* Toch zijn er gebruikersgroepen die niet perse op zoek zijn naar een op ecstasy gelijkend substituuut. Ook het nieuwe en onbekende kan aanleiding zijn om te gaan experimenteren. Er zijn nog steeds panelnetwerken waar mephedrone wordt gebruikt of waar het pas net in opkomst is. In het netwerk van Willem (125a) zit een vaste schare gebruikers die mephedrone ‘lekker weg vindt snuiven’.

2-FMC. Is het minst potent omdat je na een kwartier opnieuw een ‘puntje wil pakken’. Een soort ‘nepcoke’.

3-FMC (3,4-fluormethcathinon). Snuiven van poeder door een select groepje in de ravescene. Ze geloven dat het een nieuwe trend gaat worden.

4-FMC (4-fluormethcathinon). Sterkere variant van 3-FMC.

Methylone (explosion). Geeft een ‘mild actieve roes’.

fenylethylamines

2-CB. Een oude bekende in de panelstudie, dat ook door nieuwe groepen wordt gebuikt. Het middel wordt gezien als 'LSD light' omdat het qua werking socialer is en daarom ook makkelijker te hanteren is op buitenfestivals. Een 'mellow trip' ontstaat bij een dosering van 16-24 mg. Er zijn pilletjes van 8 mg in omloop. Het is wel uitkijken voor te hoge dosering.

4-fluo (4-fluoramfetamine, 4-FA, 4-FMP, Formula 1). Is een soort 'MDMA light' of 'euforische speed'. Nu mephedrone wegebt, trekt 4-fluo de aandacht. Veel gebruikers zijn enthousiast. Er wordt volgens Olly (131a) over gepraat alsof het 'een wondermiddel' is. De werking lijkt op een combinatie van GHB en cocaïne. De vrienden van Adje (124a) maakten er in Praag voor het eerst kennis mee tijdens een schoolproject: *"We kwamen jongens tegen die heel erg op ons leken en van dezelfde muziek hielden."* Of ze ook wel eens gehoord hadden van Formula 1: een soort combi van speed en ecstasy? Thuis in Amsterdam kwam hun brommerdealer er opeens mee op proppen. 4-Fluo staat bij hen nummer 1, zelfs boven ecstasy. In Nini's vriendenkring is men eveneens enthousiast over de 'zachte, beetje wazige roes', maar zonder 'inslag' als bij ecstasy. Een drugsexpert in haar kring heeft connecties met een scene die veel experimenteert met nieuwe middelen. Via internet kopen is simpel volgens Willem (125a): *"Je betaalt met creditcard en een paar dagen later komt de postbode langs."*

6-APB (benzo fury). Lijkt bij een dosering van 125 mg op MDA, dat meer trippend werkt dan ecstasy.

overige middelen

MXE (metoxetamine). Is verwant aan ketamine. 1 gram kost € 23. Rogier (41a) denkt dat de bescheiden doorbraak van metoxetamine versneld wordt door de schaarste en versnijdingen van ketamine. Moni (125a) ziet het vaker opduiken. Iemand sprak haar op een after aan met het verhaal dat hij iets had waar je 'lekker lijp' van wordt. Je blijft wakker en hoeft maar een klein puntje. Joris (126a) ziet echter alweer een stagnatie in gebruik omdat het minder prettig is dan ketamine.

4-AcO-dmt. Wordt gesnoven als wit poeder en lijkt op psylocine. Gebruikers rapporteren milde hallucinaties. De gebruikersdosering van 15 mg luistert nauw. Rogier (41a) kent een groep van 10 mensen die ermee experimenteren. Ze proberen de verkoopbron te achterhalen. Via internet moet € 200 per gram worden betaald.

4.4 cocaïne

Cocaine laat op de langere termijn soms opvallende schommelingen zien tot en met 2001. Daarna zien we een daling tot 2005. Sindsdien is het regelmatig gebruik van cocaïne vrij stabiel, maar op lager niveau dan in de jaren negentig. Sinds

2007 zien we gestaag een voortzettende lichte daling, maar in 2012 verandert die in een stijging en komt het weer vrij dicht in de buurt van ecstasy. De variatie in regelmatig cocaïnegebruik tussen de netwerken is min of meer vergelijkbaar met ecstasy. Vergeleken met ecstasy is cocaïne in de afgelopen jaren wat uit beeld geraakt. Sommigen wijten dit aan de sombere tijdgeest en een wat minder uitbundig bestedingspatroon. Moni (125a) zegt dat er geen geld meer is voor coke. Nu iedereen op zijn centen gaat letten, voelt € 50 als een aanslag op je portemonnee. Mocht er toch een pakje worden geregeld, dan gaat dat door vieren. Anderen denken dat ook de jongere stapgroepen cocaïne wat meer links laten liggen ten faveure van amfetamine en ecstasy. Maar panelbreed zien we ook dat trendsetters zich niet afkeren van het middel. Cocaïne is vooral bij 25-plussers populair; het werkende deel in de panelnetwerken.

verspreiding

Op één na wordt er in elk panelnetwerk cocaïne gebruikt. In een meerderheid van de panelnetwerken zit variatie van gebruikspatronen. Ondanks de lichte stijging in gebruik, staat cocaïne wat minder in de picture dan in 2011 toen één op de drie panelnetwerken cocaïne het meest favoriete middel vond. In 2012 is dat nu een op de vijf panelnetwerken. Het verschil komt vooral doordat de oprukkende jonge feestgarde minder onder de indruk is van cocaïne (horizontale krimp). Sytz (123a) ziet een scherpe scheiding in het uitgaansleven tussen enerzijds de revolterende ravers, en anderzijds de oudere feestgarde met vaste banen die richting de 30 gaat en bijna als vanzelf overgeschakeld is naar een cokemenu, omdat ze pillen zo langzamerhand voor gezien houden. Daarom vindt hij dat in het meest vitale deel van de uitgaansscene cocaïne geen bedreiging is voor ecstasy: *“Coke is lekker, maar het heeft geen magische eigenschappen zoals MDMA of 2-CB.”*

gebruiksfrequentie en settings

Dagelijkse snuivers zijn een uitzondering in het panel. De groep die meer dan één dag in de week snuift is een kleine minderheid, met uitzondering van een panelnetwerk waar een stuk of tien snuivers – liefkozend crackies genoemd – de hele week doorgaan met een piek in het weekend. De meesten doen het hooguit één, of een paar keer per maand of nog minder. In panelnetwerken waar soms stevig gesnoven wordt, zijn de gangmakers degenen die vaak al wat bij zich hebben of als eerste signalen gaan uitzenden wanneer de dealer gebeld gaat worden en wie er meedoet. Cocaïne is net als ecstasy een uitgaansdrug, maar wordt ook vaak thuis gebruikt. Het merendeel gebruikt cocaïne in sociaal verband op een feest of in een café en thuis na een etentje of tijdens de film of een spelletje. Cocaïne snuiven in het uitgaansleven is vaak verre van ideaal omdat het in het geheim moet gebeuren. Het komt weinig voor dat de coke open en

bloot op tafel ligt. Snuiven in de wc of achter de rug van je vriend een beetje pielen met een bullet blijft onhandig. Voor sommigen is dit een reden om amfetamine te nemen, dat langer werkzaam is. Stappers zijn beducht voor controles op de wc. Andres (134a), horecamanager, hanteert een duidelijk beleid in zijn club. Wie betraapt wordt op slikken en snuiven gaat er subiet uit en als een verdacht iemand of een koppel in de wc betraapt wordt eveneens. Ervaren toiletjuffers hebben een extra zintuig voor bezoekers die wat anders komen doen. Met een panicbutton wordt de security in gereedheid gebracht. De groepen die in het panel zitten en cocaïne gebruiken, worden soms als een 'snuifcultuurtje' herkend. Een barkeeper ziet vooral op de meer gespierde urban feesten een typisch publiek van 'opgepompte mannen in gareel met hun Anita's', een hele andere groep dan de zoiende 'snuifballen' of 'pretentieuze kunstenaars' en 'banklieden'. Ook het horecapersoneel in cafés, keukens en in clubs wordt soms genoemd. Olly (131a) vertoef nog wel eens in uiteenlopende milieus. Het moet gezegd, hoe cliché ook, dat hoe hoger hij komt in de echelons van snelle jongens in de tv- en modewereld, hoe meer de kans dat hij snuifkasten opmerkt die houden van cocaïne. In zijn eigen vriendenkring is vooral amfetamine de brandstof voor een feest.

motieven en imago

Cocaïne is meer een impulsief middel dat spontaan gebruikt wordt. De snelle bezorgmarkt is zeker een factor die meetelt. Gebruikers vinden samen snuiven leuk, spannend en soms geil omdat het om verboden genot gaat. Alleen snuiven wordt eerder als problematisch of gewoon als ongezellig beschouwd. Snuivers die dat doen lopen er niet graag mee te koop, tenzij je niet zomaar wat snuift maar een bepaald doel hebt: schoonmaken, werk, goed wakker worden, etc. Toch wordt het cocainegebruik vaker aangewend als je met zijn allen of met je partner samen in de feeststemming bent en stout wilt doen. Het hele ritueel eromheen verhoogt de spanning maar wordt ook leuk gevonden. Snuiven in gezelschap kan ook hilarisch zijn, met grappen over films, bergen coke en witte neuzen. Vergeleken met het stiekeme gebruik vinden snuivers het relaxter om in een privésetting te snuiven. Hoewel cocaïne een beladen middel blijft, is de impact van de roes zelfs na een paar lijntjes minder hevig dan bij ecstasy. Vergeleken met de urenlange stonedheid van ecstasy is cocaïne een 'snel toetje'. De motieven om te snuiven zijn verschillend. Bram (94b) ironisch: "*Coke neem je thuis om niet down te worden en in een club om wakker te blijven.*" De vrienden van Sophie (133a) vinden cocaïne soms een goede middenweg als ze geen zin hebben in een lange ecstasyroes. Veel snuivers gebruiken cocaïne ter ontzuivering van de slome alcoholroes. "*Alsof er een opeens een belletje gaat rinkelen dat het tijd wordt voor een snuif.*" Ook het zelfvertrouwen neemt toe, je wordt socialer

en de up, de heldere en wakkere roes, wordt eveneens gewaardeerd. In Jamie's netwerk is coke de favoriete drug:

"Je wordt er zelfverzekerder en los van en nog scherper dan de jongens. Ik ken ook een druktemaker die er juist heel rustig van wordt. Als je lam bent van alcohol is een snuif het lekkerste wat er is. We doen coke thuis en uit. Nakkie tussendoor met vrienden in het poolcentrum of bij bowling. Coke is ook voor op de after na ecstasy en als Ajax voetbalt."

De sociale beleving en beeldvorming rond cocaine is paradoxaal. Nini (129a) vertelt dat coke bij haar vrienden niet zo populair en tweede keus is als je er voor moet betalen, maar eerste keus als het gratis voorbijkomt. Het middel nodigt uit tot vrolijke snuifhappenings, maar er kleeft ook gevaar aan. Coke heeft een stoer imago bij 'rapgasten' die het allemaal te serieus nemen. In andere kringen wordt de snuifcult op de hak genomen.

dosering, toediening en negatieve effecten

Poedercocaine wordt meestal gesnoven en af en toe gerookt als plofje in een sigaret. Cocaine likken of over het tandvlees wrijven, geeft volgens sommigen een prettig verdovend gevoel. Ervaren snuivers hebben na een snuif snel door of de kwaliteit goed is of tegenvalt. Niks vervelender als je hunkert naar een high, maar je verlangen niet bevredigd wordt. Een dikkere lijn dan normaal kan helpen, maar bij slechte kwaliteit werkt ook dat niet. Soms komt het voor dat de dealer wordt gebeld om te klagen of dat er een ander gebeld wordt in de hoop dat deze betere coke heeft.

Bij sociaal gebruik wordt het pakje verdeeld over twee, drie of vier personen. Veel snuivers die cocaine kopen, nemen maximaal een kwart tot een halve gram. De meesnuivers krijgen af en toe een lijntje aangeboden als ze in gezelschap van cokesnuivers zijn. Sommigen verdelen het pakje over twee of meerdere dagen. Anderen hebben meer moeite zich te beheersen en kunnen niks bewaren. Bij een cokebinge kan het oplopen tot zelfs twee á drie gram per persoon.

De negatieve lichamelijke en psychische effecten komen overeen met de voorgaande panelmetingen. Cocaine is lekker, maar ook gevaarlijk als je niet zo stevig in je schoenen staat. Panelleden zien ook dat personen heel verschillend kunnen reageren als ze onder invloed zijn. Sommige types wordt er meer opgefokt van, terwijl anderen juist heel stil worden en in zichzelf verzinken. Snuivers kunnen praten als brugman, maar er soms ook gênant van gaan stotteren.

In elke meting vertelt ten minste één panellid dat iemand in zijn vrienden- of kennissenkring een afkickprogramma volgt. Deze keer vertelt Bram (94b) over enkele personen die ogenschijnlijk goed functioneerden. Het werpt de vraag op of mensen achter de façade van het vrolijke uitgaansleven worstelen met hun gebruik.

4.5 amfetamine

Het gebruik laat door de jaren heen forse schommelingen zien tussen opeenvolgende jaren. Op de langere termijn zien we een daling in de periode 1995 tot 2000/2001, gevolgd door een lichte stijging in de jaren 2001-2004 en dan weer een sterke daling naar het allerlaagste niveau, in 2006. Na dit dal is er een opmerkelijke, van jaar tot jaar voortgaande stijging. Anno 2012 staat het regelmatig gebruik van amfetamine weer op het piekniveau van midden jaren negentig (en sinds 2011 zelfs bijna op hetzelfde niveau als cocaïne). In 2012 wordt in ruim driekwart van de netwerken amfetamine gebruikt (in 2007 was dat nog een derde!). In enkele netwerken neemt een grote meerderheid regelmatig speed. **Methamfetamine** komt sporadisch voor in het uitgaansleven en **ritalin** gaat voornamelijk rond in vriendenkringen waar iemand het op recept van de dokter krijgt. Ten slotte wordt er in één panelnetwerk ook **dexamfetamine** gebruikt.

verspreiding

Ondanks dat amfetamine (boerencoke, crisiscoke) al een poos in opmars is, staat het bijna nergens op de eerste plaats als favoriet middel. Speed ontpopt zich steeds meer als running mate naast ecstasy of als alternatief voor cocaïne, als de portemonnee leeg is. Voor wie alleen maar energie wil en geen zin heeft in een complexe roes, biedt pep uitkomst. Het middel gedijt traditioneel goed in het alternatieve feestsegment, dat wegens de forse groei steeds meer als mainstream wordt gezien door panelleden. Het middel scoort goed bij de grote groep feeststudenten. De trashy uitstraling van speedgebruik past bovendien naadloos binnen de gecultiveerde rauwheid van de technoscene. Door de aanhoudende economische crisis en de slinkende budgetten moeten er nieuwe keuzes worden gemaakt: cocaïne of de veel goedkopere amfetamine.

gebruiksfrequentie en setting

De gebruiksfrequentie (laatste maand) van amfetamine ligt voor een deel op hetzelfde niveau als cocaïne en ecstasy. In een paar netwerken wordt amfetamine ook wel eens doordeweeks gebruikt. Omdat amfetamine goedkoop is, wordt er meer ingekocht voor de groep. Amfetamine wordt in dezelfde settings gebruikt als de andere stimulantia, maar net als cocaïne ook wat vaker thuis. Olly (131a) ziet dat studenten het als 'klein schopje' ontdekken bij het leren. De vrienden van Adje (124a) nemen amfetamine vooral op afters als ze aan hun tax zitten met ecstasy. Meer panelleden merken dat pep standaard bij een feest of after is gaan horen. Amfetamine fungeert als basisdrug en gangmaker, minder in clubs maar vooral op grote festivals en raves.

motieven, effecten en imago

Smerig of niet; speed blijft in zwang. Als grijs het nieuwe zwart is, dan is pep de nieuwe coke. Dat vindt Willem (125a) en hij is niet de enige. Er zijn nog genoeg gebruikers die niet begrijpen waarom amfetamine zo in de lift zit bij de feesttroepen. Want nog even afgezien van het shabby imago, is het roeseffect niet bepaald zo 'space' als bij ecstasy. En de heldere high van coke voel je ook niet echt. Zo beschouwd is pep een saai middel. En misschien is dat wel precies de crux. Amfetamine is zo prettig omdat het efficiënt is. Vince (76a) vindt het middel 'best wel chill' en volgens Rogier (41a) doet het niet zoveel met de geest, terwijl je toch onder invloed bent. De positief beleefde effecten liggen vooral in het energiespectrum, de lange tijd voordat je moe wordt en de simpele roes. Bovendien verhoogt het je concentratie. Volgens panelleden ideaal voor bij het klussen. Hoewel amfetamine soms als een inferieure drug wordt gezien, bespeuren panelleden weinig weerzin tegenover het middel. Je bent niet meteen een loser. Amfetamine heeft geen kapsones: het is goedkoop en functioneel. En het is een goed alternatief voor ecstasy als je geen zin hebt in die hele kermis eromheen.

dosering, toediening en negatieve effecten

Het gebruik van amfetamine blijft doorgaans beperkt tot maximaal een paar lijnen, met uitzondering van enkele netwerken waar de dosering een halve tot een hele gram is. De doorsnee gebruiker doet langer met een gram amfetamine dan met coke. Amfetamine wordt gesnoven, als 'bommetje' (beetje poeder in een vloeitje gewikkeld) geslikt of opgelost in sap, koffie of bier. De laatste twee jaar wordt er meer speed in natte vorm aangeboden. Het is een soort pasta die eerst moet worden opgewarmd in de magnetron of op de kachel. Een nadeel van amfetamine is dat de directe extra energie eigenlijk geleende energie is. Gebruikers voelen zich achteraf moe en futloos of hebben last van slapeloosheid. Clara (99a) vindt amfetamine dan ook 'hardcore voor lichaam en geest'.

4.6 narcosemiddelen

De narcosemiddelen GHB, ketamine en lachgas hebben inmiddels een vaste plek veroverd op de Amsterdamse drugsmarkt. Hoewel ze minder snel als uitgaansdrugs worden gezien, is er toch een aanzienlijke groep in het dancesegment die hier ervaring mee heeft. Narcosemiddelen worden tijdens het uitgaan, maar vooral daarna op privésettings en afterfeesten gebruikt. Qua populariteit liggen ze dicht tegen elkaar, maar wel onder het niveau van de stimulantia.

4.6.1 GHB

Het regelmatig gebruik van **GHB** zwelt aan vanaf 1998, bereikt een tussentijdse piek in 2002, daalt vervolgens tot 2005, maar vanaf 2006 zien we weer een gesta-

ge stijging. Die duurde tot 2010 en sindsdien neemt regelmatig gebruik van GHB weer af. In 2012 staat GHB voor het eerst sinds 1999 niet meer nummer één bij de narcosemiddelen (en ook lager dan amfetamine). In drie op de tien netwerken gebruikt niemand (regelmatig) GHB.

verspreiding en setting

In 2011 zagen we een kentering in het denken over GHB. Door de aanhoudende incidenten was de grens bereikt bij zowel clubuitbaters en feestorganisatoren, maar ook bij steeds meer uitgaanders en gebruikers. De controle in clubs werd verscherpt en bezitters van GHB gingen vaak, ongeacht de hoeveelheid, linea recta naar de politie. Portiers kennen alle smokkeltrucjes wel. En wie beweert dat er lenzenvloeistof in zijn doosje zit mag ter plekke een demonstratie geven. Het hardere optreden stuitte bij stappers op gemengde gevoelens. Maar volgens horecamanager Andres (134a) is de zerotolerance aanpak effectief geweest en heeft deze geleid tot een afname van gebruik. De strengere deurcontroles leiden soms tot gênante situaties bij vaste bezoekers. Moni (125a) zag dat bij een bekend iemand uit de rugzak een buisje met 1 ml GHB werd gevist. Sommigen hebben een clubverbod gekregen. Willem (125a) hoort eveneens verhalen van vrienden die door de security zijn gepakt.

Meer panelleden zeggen dat de belangstelling voor GHB wat verflauwt. De trend lijkt over zijn hoogtepunt heen. Sommigen geloven dat de strengere maatregelen hier ook toe bijgedragen hebben. Tevens is er een groeiend besef over de gezondheidsrisico's. De meeste panelleden betwijfelen of de verplaatsing naar lijst 1 invloed heeft gehad. Sommigen zeggen blij te zijn met alle media-aandacht, waardoor GHB meer als een probleem wordt gezien. De scene lijkt wakker te worden! Over de toon, reikwijdte en invloed van de GHB-campagne 'outgaan is niet OK' wordt verschillend gedacht. Verschillende panelleden vinden het vreemd dat ze geen enkel signaal hebben opgevangen. Er wordt ook gezegd dat de campagne mosterd na de maaltijd is. Anderen daarentegen wijzen erop, met het oog op jongere gebruikers, dat elke campagne goed is: 'Jong geleerd out gegaan.' Over de promotie valt te twisten. Maar Ernie (116a) is blij met het initiatief. Wat hem het meest is bijgebleven is dat een organisator vertelt wat er allemaal bij komt kijken als iemand out gaat. Portiers zijn met je bezig, vrienden, ambulance- en ziekenhuispersoneel, etc. Bij discussies over GHB tijdens het stappen laat hij zich meestal fel uit over het middel. Ook voor Clara (99a) is GHB-gebruik not done:

"Gebruikers vinden het niet leuk dat ze met de nek worden aangekeken. Ze zeggen dan dat zij wel weten hoe ze moeten doseren. Maar het gaat toch vaak fout. Ze staan dan compleet voor lul. Ik begrijp nog steeds niet waarom men er

*zo makkelijk over blijft doen als er types al op donderdagmiddag in elkaar klap-
pen na een overdosis GHB."*

Sytz bespeurt eveneens een omslag nu de afkeer tegenover 'omvallers' steeds groter wordt. Op dj-blogs woeden soms felle discussies tussen voor- en tegenstanders. Chillen en een G-slaapje is echt wat anders. Olly (131a) had verwacht dat de clip breder gedragen zou worden in de scene. Een paar maanden na de lancering is de GHB-clip 3.000 keer bekeken.⁴⁹ Hij staat achter de boodschap dat iedereen de vrijheid heeft om te nemen, maar er wel voor moet zorgen dat je de ander niet met je roekeloos gedrag opzadelt: *"Outgaan in een club of waar dan ook is niet gezond"*. Willem (125a) ten slotte, heeft een ambivalent gevoel over de campagne. Er wordt in zijn kring lacherig over gedaan. Dj's doen wel erg hypocriet: *"Drugs hebben de dance scene ook groot gemaakt en de 'matelozen' bereik je niet met een filmpje."*

Ondanks alle maatregelen en voorlichting rond GHB, blijven er nog genoeg gebruikersgroepen die zweren bij G. Zij zeggen dat er bij de problematiek van GHB veel te veel door een vergrootglas wordt gekeken. Voor Nini (129a) staat het middel zelfs op nummer één. Hier werkt het mechanisme net omgekeerd. Drie jaar geleden vond iedereen dat GHB echt niet kon, terwijl de 'zoete verleider' nu populair is op uiteenlopende settings. En Olly (131a) werd verrast toen hij op een privéfeest voor zo'n vijftig hockeymeisjes moest draaien. Studenten, mode- en salesmeisjes van begin twintig die op de coke en GHB met een kleurtje zaten. Partyfotograaf Bert (132a) zag GHB een poosje in de 'hippe hiphop hoek'.

gebruiksfrequentie en patronen

GHB-gebruikers kunnen grofweg in twee groepen worden verdeeld: de weekendgebruikers, tevens de grootste groep, en weekgebruikers die vaak ook door de week GHB nemen. Nu er meer duidelijkheid komt over het verslavingspotentieel, loopt vooral de laatste groep meer risico. De reden om het middel vaker en ook door de week te gebruiken is verschillend. Een deel ziet GHB als vervanger van alcohol. Het gebruik beperkt zich vooral tot de avonduren. Nini (129a) vertelt dat ze met vriendinnen samen voor de gezelligheid wel eens buisjes drinken. Daarnaast wordt GHB ook als een inslaper aangewend. Hier zitten ook gebruikers bij die af willen van hun joint voor het slapen gaan.

De scheidslijn tussen week- en weekendgebruik is niet altijd even scherp. In een paar netwerken zitten groepjes die (bijna) dagelijks GHB gebruiken. Soms wordt er nog ter plekke op een thuisfeest wat extra GHB in de keuken bereid. Panelleden vertellen dat ze niet altijd weten wat iemand thuis verder uitspookt. Het GHB-gebruik is bij de grootste groep gekoppeld aan uitgaan en afteren. Of zoals Wil-

⁴⁹ Dat aantal is inmiddels opgelopen tot 4.000 in januari 2012.

lem (125a) zegt: "G is de benzine van een after. Maar wie te lang doorgaat op het spul loopt het gevaar out te gaan." Hij zegt zich zorgen te maken over mensen waarbij het weekendgebruik dreigt door te lekken naar andere dagen.

motieven, effecten en imago

Nu het beeld begint te kantelen, worden GHB-ers steeds vaker met argwaan bekeken. Adje (124a) en zijn kompanen vermijden GHB omdat mensen zich 'heel dope' kunnen gedragen. Ze kennen een GHB-verslaafde die bijna al zijn haren kwijt is. De vrienden van Frans (58a) grijpen de GHB-campagne aan om elkaar vaker te waarschuwen niet meer zoveel te nemen. Maar ondanks de waarschuwende berichtgeving blijft een forse groep GHB gebruiken. Eigenlijk is het een wonder dat een middel met zo'n slechte reputatie nog zo populair is. Panelleden zeggen te weten waarom. In combinatie met of na het gebruik van stimulerende middelen heeft het middel een dempend effect. En omdat je er meer van gaat ontspannen is het middel niet alleen een clubdrug, maar misschien meer nog een 'perfecte afterdrug'. Het stimuleert het empathische vermogen en gebruikers worden er sociaal lossier van tot op het baldadige af. Het vergroot de erotische ontremming in specifieke situaties. Alles bij elkaar is GHB uniek vanwege het 'warme roesgevoel'. Joris (126a): "*GHB is populair omdat het behalve een downer ook een ontremmer is. En dat de dag erna de kater niet of nauwelijks wordt gevoeld, is ook niet onbelangrijk. Het middel voelt 'redelijk naturel.'*"

dosering, toediening en negatieve effecten

GHB is een moeilijk middel om te doseren. Zelfs wie op de dosering zegt te letten, loopt een zeker risico. De gemiddelde dosering verschilt van een slok(je) tot een paar buisjes c.q. dopjes. De grens tussen lekker hangerig op de sofa en out blijft precair. Een reden waarom Sytz op zijn feestjes mensen in de gaten houdt die zitten te knikkebollen. Het laatste waar hij zin in heeft is een ambulance voor de deur.

In sommige uitgaanskringen blijft men GHB nemen gedurende de nacht en opeenvolgende ochtend. Bij Adje (124a) gaat er per keer een halve tot driekwart buis in (2,5 tot 4 ml), oplopend tot een stuk of tien. Een extra risico is wanneer er meerdere aangelengde GHB-sapjes met verschillende concentraties op een feest rouleren. Een minderheid drinkt het puur. In twee panelnetwerken drinken sommigen de precursor GBL puur.

Het leger met critici lijkt groter te worden. Vooral de notoire gebruikers moeten het ontgelden. We horen verhalen van G-junkies die een clubverbod hebben, niet meer op afters mogen komen en door de eigen vriendenkring zijn uitgekotst. Na tientallen gesprekken en waarschuwingen houdt het een keer op. Kwaadheid maakt plaats voor medelijden hoe iemand zo kan afzakken in de scene. Panelle-

den vangen meer verhalen op over vrienden en kennissen in afkickcentra. Sommigen zijn pas na een periode van jaren verslaafd geworden en anderen al binnen een jaar. Panelleden kennen personen die zich, naast de standaard adressen van de hulpverlening, ook op andere locaties hebben aangemeld, variërend van privéklinieken tot een kuuroord in Finland. Ernie (116a) die een vriend naar een kliniek heeft begeleid en clean weer opgehaald heeft, zegt bang te zijn dat zijn vriend toch weer terug valt. Maar ook wie niet verslaafd zegt te zijn, kan er hinder van ondervinden. GHB kan op termijn tot slaapproblemen leiden. Na een paar dopjes voor het slapen gaan, kan iemand midden in de nacht klaarwakker zijn. In slaap vallen door opnieuw een buisje te nemen behoort tot de mogelijkheden. Er zijn ook verhalen van stelletjes die uit voorzorg de GHB-fles voor elkaar verstoppert om er, vooral door de week, makkelijker van af te kunnen blijven.

4.6.2 ketamine

De eerste signalen van mogelijk opkomend gebruik van **ketamine** (K, keta, Special K, Kellogs en hippiecoke) dateren van rond 2000. In 2004 begonnen we deze drug systematisch op te nemen in de panelinterviews en sinds 2005 zien we een gestaag opwaartse lijn tot en met 2010. Sindsdien gaat het wat op en neer en in 2012 zit het op hetzelfde niveau als de piek in 2010 – en dicht in de buurt van GHB. In vier op de vijf netwerken wordt ketamine gebruikt (in 2007 was dat nog een kwart).

Ketamine blijft, vergeleken met lachgas en GHB, nagenoeg onder de radar van de media. Toch wordt het vaak in dezelfde settings gebruikt. Vanwege de mild-psychedelische effecten wordt ketamine in clubs, maar voornamelijk op afters gebruikt. Gebruikers van ketamine gebruiken ook vaak GHB en lachgas en hebben ervaring met stimulantia.

Ketamine wordt voornamelijk in poeder- of kristalvorm gebruikt. In vloeibare vorm wordt ketamine uitgekookt en tot poeder verdampt. De gebruiksfrequentie in panelnetwerken loopt uiteen van (bijna) wekelijks tot een paar keer per jaar. De meesten zijn onregelmatige gebruikers. Het gebruiksniveau ligt lager dan bij GHB. Het hallucinante roesspectrum van ketamine is complexer dan GHB en lachgas. Omdat ketamine al snel kan leiden tot desoriëntatie, blijft het gebruik vaak beperkt tot één of een paar lijntjes. Een hogere dosering kan leiden tot een k-hole. Er zijn gebruikers die beduidend hogere doseringen nemen, oplopend tot soms een hele gram. Bij zulke hoge doseringen kan een totaal lichaamsverlies worden ervaren waarbij er geen besef meer van de fysieke omgeving is. Regelmatig gebruik leidt al snel tot tolerantieverhoging.

In het extremere homosegment wordt ketamine aangewend voor seksuele ontremming en komt de sedatieve werking van pas bij de hardere sekstechnieken. In andere panelnetwerken wordt het 'zweef- en spacegevoel' geapprecieerd.

Bij de nadellige effecten worden misselijkheid en overgeven – vooral wanneer gecombineerd wordt met alcohol – het meest genoemd. De trip blijft deels onvoorspelbaar. Angst en paniekaanvallen komen soms voor. Een kleine groep van zeer regelmatige gebruikers (verspreid over de panelnetwerken) loopt een verhoogd risico op afhankelijkheid.

4.6.3 lachgas

Lachgas vertoont een duidelijke piek in de jaren 1997/1998, valt daarna terug en blijft jarenlang stabiel op zeer laag niveau. Sinds 2008 is er weer een opleving. Die vlakt tussen 2009 en 2011 wat af, maar in 2012 zet de stijging flink door. Lachgas komt zelfs boven het niveau van de eerste piek van eind jaren '90 en verdringt het GHB van de eerste plaats. In 2012 wordt in twee derde van de panelnetwerken lachgas gebruikt (een jaar eerder was dat nog de helft). In een paar netwerken doet bijna iedereen het regelmatig.

Lachgas wordt veel buiten het reguliere circuit gebruikt op party's, raves en ook in privésettings. Afters en verjaardagsfeesten worden nogal eens aangegrepen om een paar dozen met patronen aan te schaffen. Er zijn signalen dat het vaker in het reguliere uitgaansleven voorkomt. Adje (124a) rekent uit: *“Laatst hadden we 200 patronen voor 70 personen. Niet iedereen nam, dus waren er ongeveer 5 per persoon.”*

De huidige lachgastrend verschilt in zoverre van de eerste piek, dat er nu veel meer gebruikers zijn die het via een slagroomspuit nemen en de patronen zelf kopen. Ze zeulen hun spulletjes zelf mee naar feesten, voor eigen gebruik of om te verkopen. Gebruikers raken na het inhaleren van een ballon voor korte tijd in een ontspannen en 'mellow' roes. Sommigen willen gaan zitten of liggen bij het inhaleren en anderen blijven liever staan.

Lachgas leidt vaak tot 'hebberig gedrag'. Zodra er ballonnen worden verkocht, spoedt een groep zich meteen naar de verkoper. Lachgas is populair vanwege het kortdurende en grappige effect. Voor even 'van de kaart zijn' en 'een beetje suffen' vindt een deel acceptabel. De dosering van ballonnen gaat door zolang de voorraad strekt. De aanwezigheid van lachgas op een feest leidt nogal eens tot gemengde reacties. Enerzijds vindt men het, vanwege de korte duur, een onschuldig 'chill-out' middel, een 'geintje'. Gebruikers zeggen de roes soms zelfs teleurstellend te vinden, omdat ze bijna niks merken van een ballon. Anderen daarentegen vinden het vervelend dat gebruikers er zo soms zo geobsedeerd door raken – na elke ballon willen ze weer een nieuwe – die de sfeer niet ten goede komt. Vince (76a) vindt het er zielig uit zien als iemand met een leeg tuutje in z'n mond ergens in afzondering ligt. Valpartijen komen soms ook voor.

4.7 psychedelica

Onder psychedelica worden o.a. geschaard: paddo's, LSD, DMT en ayahuasca. Deze trippers spelen een marginale rol in het uitgaansleven, wat niet wegneemt dat de belangstelling licht toe blijft nemen. In een bredere context zien sommigen dwarsverbanden met een groeiende interesse voor meer spirituele en duurzame milieu-issues.

LSD wordt sporadisch in kleine gebruikersgroepjes getest. Maar het middel sijpelt geleidelijk door in andere uitgaansniches die niet direct gelieerd zijn aan de psytrancescene. Er zijn signalen dat LSD wat vaker op buitenfestivals en raves in omloop is. De nieuwsgierigheid groeit en een toenemende groep durft ermee te experimenteren. Vooral gebruikers die ook ervaring hebben met andere hallucinerende middelen (o.a. 2-CB, paddo's, ayahuasca, metoxetamine en ketamine). Een panellid zegt dat LSD-dealers actiever zijn en nieuwe afzetmarkten zoeken. Moni (125a) zag het gebeuren dat dealers overstapten van trance- naar technofeesten. Bram (94b) zag ook een groepje LSD gebruiken in combinatie met MDMA. Een mix die in de psytrancescene 'candy flip' wordt genoemd. Ondanks de gegroeide interesse, blijft LSD een complex middel. De angst voor flippen, flashbacks en de controle verliezen is geen aantrekkelijk perspectief, evenals de lange duur van de trip.

Na het verbod op **paddo's** groeide de populariteit van **truffels** toen kwekers met nieuwe varianten kwamen. Net als bij de andere hallucinogenen gaat het vaak om een groepje binnen een panelnetwerk. De voorkeur gaat uit naar settings in de natuur. In de zomerperiode wordt er ook op buitenfestivals getript. Paddo's kunnen ook thuis gekweekt worden (zie paragraaf 3.4).

Het rookbare **nn-DMT** is een van de bekendere tryptamines. Volgens kenners is er meer aanbod door een nieuw ontdekte extraheertechniek. DMT heeft vergeleken met andere hallucinogenen een hele korte werkingsduur (15-20 minuten) en biedt vooral veel visueel spektakel.

Ayahuasca heeft een vaste schare fans. Het aantal groepen dat ayahuasca in collectief verband gebruikt, is de afgelopen jaren gegroeid. Een verjaardagsbon voor een ayahuascasessie wordt niet meer zo vreemd gevonden. Er zijn ook verhalen van deelnemers die de sessie minder indrukwekkend vonden dan verwacht.

4.8 overige middelen

Viagra (Sildenafil) en Kamagra wordt in een derde van de panelnetwerken gebruikt; vooral in oudere hetero- en homonetwerken. Viagra wordt als pil aangeboden in een strip van vier en Kamagra ook in gelvorm (oral jelly) met een

smaakje. Volgens gebruikers is de werktijd van gel sneller omdat het via het wangslimvlies opgenomen wordt. **Ciales** (Tadalafil) is minder bekend.

Poppers worden in de helft van de netwerken gebruikt. Het gebruik ebt over het algemeen snel weer weg, maar zo niet in het homosegment. Sinds de stafbaarheidsstelling worden poppers, in verschillende sterktes, onder de toonbank en via internet verkocht. **Slaapmiddelen** worden in ongeveer een derde van de netwerken genomen, onder andere voor het inslapen na het gebruik van stimulantia.

4.9 combigebruik

Vooral in het dance segment wordt veel gecombineerd. Een feest met daarop aansluitend een after levert, naast het gebruik van alcohol en cannabis, vaak een mix op van een of meer stimulantia en narcosemiddelen. Hoe langer de feesttijd, hoe meer er meestal moet worden gecompenseerd. De aftercultuur is groot maar ook vluchtig, omdat het roofofbouw pleegt op het lichaam. Elke week na een feest verder afteren tot zondag of zelfs maandag is een uitzondering. Eén keer in de maand komt vaker voor, met uitzondering van de zomerperiode. Na een festival overdag wordt er vaak nog in kleine groepen elders doorgefeest.

In het urbanmilieu wordt beduidend minder gemixt, met uitzondering van cannabis en alcohol. Nadeel is dat je vrij plotseling een 'wegtrekker' of black out' kunt krijgen van whisky en jonko's. Dit is de reden dat cannabis soms met energydrink gemixt wordt. Nu ecstasy in sommige kringen begint door te breken, wordt ook de combinatie met cannabis ontdekt. De 'wakkere sloomheid' bevat sommigen goed.

Het combineren van middelen is een precaire bezigheid. In sommige stapgroepen worden soms wel vijf of zes middelen gedurende het uitgaan serieel gecombineerd. Hoewel er vaak meerdere middelen gecombineerd worden, is het ook nog wel eens een halfje-van-dit-en-een-nipje-van-dat, om controle over de roes te houden.

Alcohol en drugs worden meer in dance- dan in urbannetwerken gecombineerd. In veel dance gerelateerde panelnetwerken domineren stimulantia, op een wat lager niveau, gevolgd door de narcosemiddelen. De overige middelen (psychedelica, designerdrugs, erectogenen, etc.) worden nog minder gebruikt. In urban gerelateerde netwerken ligt het gebruik van stimulantia en narcosemiddelen op een lager niveau dan in dancenetwerken. Van psychedelica en designerdrugs is men nauwelijks op de hoogte. Het middelengebruik bij de *mixers* is het meest complex. Naast alcohol, cannabis en stimulantia, wordt er ook gemixt met narcosemiddelen en/of psychedelica. De groepssamenstelling en de setting hebben invloed hierop.

profiel van mixers

Sensualisten	Promiscue leefstijl	Behalve clubs ook fetisj, kinky en/of gayfeesten en afters	Combi van stimulantia (vooral ecstasy en cocaine) met narcosemiddelen (vooral GHB en ketamine) en/of Viagra; poppers
Alternatieven	Muziekminnend (vooral techno)	Behalve in clubs, ook kleine raves, festivals en afters	Combi van stimulantia (vooral ecstasy en speed) met narcosemiddelen, maar ook designerdrugs
Psychonauten	Kenners van psychoactieve middelen, in het bijzonder psychedelica	Vooral op kleine feesten en/of thuissettings	Combi van stimulantia (vooral ecstasy en amfetamine) met psychedelica (vooral LSD en truffels), maar ook narcosemiddelen (vooral ketamine en lachgas) en designerdrugs.
Creatieven	Eclectische leefstijl	Behalve clubs en specifieke feesten, ook op culturele hotspots	Combi van stimulantia (vooral cocaine) en narcosemiddelen (vooral GHB)

Soms is er een duidelijke voorkeur voor een combinatie vanwege de specifieke roes en het gewenste effect: alcohol + cannabis; cannabis + ecstasy; alcohol + cocaine of ecstasy + GHB; GHB + amfetamine. Deze laatste combinatie zou volgens gebruikers een ecstasyroes nabootsen.

Over het algemeen is er geen duidelijk plan met welke middelen gecombineerd wordt. Het combineren van drugs brengt een zeker risico met zich mee, evenals de duur van het uitgaan en/of gebruik, het fysieke en psychische welbevinden van de gebruiker en de setting. Over het algemeen is een hoge dosering bij elk middel risicovol. Maar bepaalde combinaties (o.a. alcohol + ketamine, GHB + alcohol en cannabis + alcohol) kunnen leiden tot extra gezondheidsverstoringen.

5 buurtjongeren

Veel Amsterdamse buurtjongeren maken deel uit van straatgroepen. Ze zijn jonger dan clubgangers en brengen hun vrije tijd grotendeels in de eigen woonbuurt door. De oudere groepjes (vanaf 16 jaar) gaan voor vertier op donderdagavond en in het weekend naar de binnenstad. De meeste buurtjongeren zijn onbekend met het uitgaansleven. Als ze al middelen gebruiken, dan doen ze dat vooral in de eigen buurt of elders om de controle te omzeilen.

Drie professionals hebben veel contact met zowel individuele als groepen buurtjongeren: ambulante jongerenwerker Erik (20a) in Amsterdam-Oost en de straathoekwerkers Fared (83a), eveneens uit Oost, en Cartier (103a) in Amsterdam-Noord.

Erik gaat veel op pad om 'brandjes te blussen' in de buurt. Hij heeft een tiental groepen op de korrel: in meerderheid Marokkaans, hoofdzakelijk jongens en variërend van 13 tot 22 jaar. De jongste groep (13-15 jaar) hangt rond bij de Dappermarkt en probeert junks te flessen door gemalen suiker als coke te verkopen.

Als gevolg van een herstructurering in het jongerenwerk, zijn de groepen bij Cartier drastisch veranderd. In zijn buurt zit een mix aan allochtone jongeren en is 10% autochtoon. De leeftijd is 14-20 jaar en een derde is vrouw. Per wijk heeft elk jongeren centrum tegenwoordig een 'president', met extra verantwoordelijkheden en privileges. In het begin was hij nog positief over deze aanpak, maar wat als de president zelf onder invloed op straat rondhangt en niet het voortouw neemt zoals van hem verlangd wordt?

Fared heeft contact met een groep 12-15-jarigen en een oudere groep van 16 tot 22 jaar. In totaal gaat het om 50 personen en nagenoeg iedereen is Marokkaans. De jongste groep gaat naar school. De meerderheid heeft een gedragsprobleem. Een derde volgt speciaal onderwijs. Een klein groepje is geschorst van school wegens vechtpartijen en stelen. Van de oudste groep gaat één op de zes niet naar school. Ze worden steeds scherper in de gaten gehouden door het stadsdeel. Er komt meer aandacht voor de verstoorde ouder-kind relatie, omdat ouders soms weinig grip hebben op hun kroost. Door middel van voorlichtingsbijeenkomsten probeert het maatschappelijk werk de problemen te inventariseren en dit aan de wethouder voor te leggen. De eerste bijeenkomst was een succes met een opkomst van 70 vaders.

De samenstelling van de groepen is vaak een afspiegeling van het straatbeeld met het plein, park, snackbar, coffeeshop of buurthuis als belangrijk trefpunt. De omgang met straatcoaches is problematisch. Wie rommel achterlaat wordt daarop aangesproken. Favoriete hangplekken worden soms tot verboden terrein verklaard. En als de straatcoach het niet alleen aan kan, wordt de politie ingeschakeld. Volgens de professionals – die zelf ook weinig contact met straatcoaches hebben – zien jongeren hen meer als beveiliging dan als straatcoach. Erik schetst een somber beeld van een verbrokkeld sociaal maatschappelijk veld. De integrale aanpak heeft zeker succes, maar de teloorgang van de verbanden tussen het oorspronkelijke meiden-, tiener-, opbouw- en jongerenwerk zijn verwaterd. De cohesie is weg en daardoor ook de controle op groepen en hun ontwikkeling. In een bestraffend klimaat wordt te weinig aandacht gegeven aan de positieve dingen. Als zijn kennis wordt afgetapt door het stadsdeel, dan gaat het louter over problemen in de buurt. Erik gooit het over een andere boeg door bijvoorbeeld een discussie te ontlokken over vrijheid. Wat betekent dat voor hen. Doen waar je zin in hebt? Dus ook stelen van anderen, ook Marokkanen? Sommige jongeren vinden dat geen probleem, anderen wel. De omgangsvormen op

straat zijn soms ruw. De zwakste broeders worden niet altijd beschermd door de groep. Erik geeft een voorbeeld van een groep die hij mee wil nemen op kamp.

"Ik weet dat ze moeilijk gaan doen over € 20 voor drie dagen. Je ziet ze rekenen. € 7 per dag die je niet kun verblowen. Ik ga dat niet betalen zeggen ze dan, terwijl ze wel meewillen. Ze zoeken een prooi, een zwakbegaafde jongen uit de buurt bijvoorbeeld die het gelag betaalt."

De pedagogische interactie met autochtone en Surinaamse jongeren gaat soepeler dan met Marokkanen. Als een groep overlast veroorzaakt of een situatie uit de hand dreigt te lopen, wordt Erik na een briefing door het stadsdeel eropaf gestuurd. De problemen in Oost met straatgroepen verplaatsen zich. Soms is het een straat, hoek of plein, dan weer een portiek, speelplaats of binnentuin. Zijn laatste klus is om een groep van 40-50 Marokkaanse jongens tot de orde te roepen en in het gareel te krijgen. De aanleiding was een succesvol kunstproject met een grote aanzuigende werking. Er kwamen zoveel jongeren op af, dat de situatie onbeheersbaar werd. Het personeel kon de toestroom niet meer aan en schoot in de stress. Erik kent de meeste 'boys': 15% heeft een positieve attitude, werkt, gaat naar school en wil er wat van maken, een andere 15% doet idioot, zit in de criminaliteit en naait de boel als ze de kans krijgt. De grootste groep heeft twee gezichten: soms inlevend en dan weer schijt hebben. Professionals in de buurt vergroten in zijn ogen te vaak het slechte gedrag en te weinig het goede.

onderwijs, werk en toekomstperspectief

De meeste jongeren staan ingeschreven op een school. Er is schoolverzuim, maar de notoire spijbelaars kunnen zich door de integrale aanpak steeds moeilijker verschuilen. Fared ziet dat het stadsdeel meer toezichthouders inzet. De aanpak van risicogezinnen is hot, vooral de problematiek binnen grote gezinnen. Er is veel samenwerking tussen de Raad voor de Kinderbescherming, jeugdzorg en andere stadsdelen. Ook is er aandacht voor de top 600, een door de politie opgestelde lijst met de meest notoire probleemgevallen, waarvan enkele tientallen in Oost wonen. De meesten doen vmbo en mbo en lopen stage of hebben een bijbaantje. Jongeren met een baan werken in de bouw, op de markt of in de beveiliging. Jongeren die moeilijk aan de bak komen, willen anderen nog wel eens de schuld geven. Ze realiseren zich niet dat het ook aan hun houding kan liggen in plaats van hun kleur. Cartier ziet dat de elementaire beginselen van fatsoen niet worden opgepakt: *"Gesprekken voeren terwijl muziek uit de koptelefoon nog doorklinkt, is niet erg handig bij een gesprek"*. En in discussies met jongeren over toekomstdromen houdt Erik ze altijd voor dat ze zichzelf nooit met de echte criminele types moeten vergelijken. Dat verliezen ze altijd. Beter is het om jezelf te spiegelen aan de allerbeste in de buurt en om dan te kijken waar je zelf staat. Anderzijds vinden de professionals dat er ook extra begeleiding in het onderwijs moet komen. Er zijn

nog te veel jongeren die hun opleiding niet afronden. Voor jongeren met speciale gedragsproblemen zouden arbeidstrajecten toegankelijker moeten worden.

Erik schetst in een notendop de groepen Marokkanen in zijn buurt: *“Je hebt gelovigen, vrijzinnigen en criminelen”*. De meeste zorg gaat uit naar jongens die vroeg ontsporen. De 12-16 jarige groep op het Ambonplein bestaat uit 20 man waarvan er 2 volgens de politie in de top 600 zitten. Erik kent ze: *“Wie poen heeft, voelt zich de koning”*. Maar niet voor lang. Vaak komen jongens op latere leeftijd weer tot enig besef, dat soms gepaard gaat met meer frequent moskeebezoek. Bovendien willen Marokkaanse meiden voorbeeldige mannen, liefst zonder strafblad. Anderzijds ziet Erik dat de vrijzinnige Marokkanen uit gezinnen met hoger opgeleide ouders of alleenstaande moeders komen, die hun kinderen op allerlei manieren proberen te stimuleren. Een zinvolle vrijetijdsbesteding reduceert hun deelname aan straatgroepen. De hoger opgeleide tweede generatie gaat de arbeidsmarkt op, emancipeert, trouwt met andere hogeropgeleiden en trekken ook als eerste uit de migrantenbuurten. Een probleem is dat welwillende en schoolgaande jongeren van laagopgeleide bewoners in achterstandsbuurten vaak ook moeite hebben bij het vinden van een baan of stageplek. Het gevaar ligt op de loer dat ze niet op tijd hun opleiding kunnen afronden. En naarmate de tijd verstrijkt voelen ze zich steeds meer gediscrimineerd op de arbeidsmarkt. Ook het vinden van een woning met wachttijden van soms 10 jaar vergt een lange adem. En dat terwijl de huisvesting in een groot gezin verre van ideaal is. Er wordt meer bezuinigd op speciale kamertrajecten.

vrijetijdsbesteding

Door een gebrek aan accommodaties en scherper toezicht in de buurt, wijkt een deel van de groepen uit naar andere buurten. De vrijetijdsbesteding in de buurt bestaat grotendeels uit rondhangen. Van de stad wordt weinig gebruik gemaakt. Het organiseren van meer activiteiten na schooltijd zou de routine van het rondhangen moeten doorbreken. Fared zet in op talentontwikkeling, omdat ze niet spontaan iets uit zichzelf doen. Ze hebben weinig hobby's, behalve voetballen, kickboksen en naar muziek luisteren. Marokkanen houden van Rai, Marokkaanse rap en hiphop. De oudere groepen luisteren ook naar Marokkaanse volksmuziek. De groepen van Cartier luisteren naar rap, hardcore en hardhouse, typisch Nederlandse muziekstijlen.

De interesse voor Facebook en Twitter bij Marokkaanse jongens was aanvankelijk laag, tot het televisieprogramma Powlitie hier drastisch verandering in bracht. Aanleiding was een aflevering die zich in de buurt afspeelde. Het journalistenteam had een speciale chip in een Ipad verstopt, die goed zichtbaar in een auto werd gelegd. De auto werd met een camera geobserveerd. Een poosje later slaat een jongen het raam in en neemt de Ipad mee, waarop de achtervolging begint. Later die dag werden door de politie een paar personen opgepakt we-

gens diefstal en heling. Het programma werd op de televisie uitgezonden en leidde bij de jongeren tot veel ophef vanwege de uitlokking.

Het dragen van modemerken heeft bij sommige jongeren een grote rol in de identiteitsvorming: Puma, Lacoste, Adidas, Nike, Tommy Hilfiger, de lijst is schier oneindig. Bovenaan staan Prada en Gucci schoenen. Een paar kost al snel € 350. Ook Blackberry's zijn geliefd, maar dan wel met een prepaid kaart. Autochtone jongeren zijn minder op merkleding gespitt, maar de Crujff-sneakers zijn een must bij zowel jongens als meiden. Sommigen lopen zelfs in een compleet Ajax trainingspak. Ook hier is de Blackberry de meest populaire gadget, vooral door de ping.

criminaliteit en problemen in de buurt

Het valt professionals in Oost op dat er in een korte periode een paar nieuwe adressen zijn bijgekomen, die verdacht worden van drugshandel en heling van gestolen goederen. Een paar personen met geld zijn neergestreken in de buurt en investeren in panden. Mannen met geld trekken volgens Erik weer leden van straatgroepen aan. De politie zegt ook op de hoogte te zijn. Zijn deze locaties bedoeld als hang out, of schuilplek voor politie, toezichthouders en contactvaders? Fared vindt het wel opmerkelijk dat er sinds de komst beduidend minder overlastklachten in de buurt worden gemeld. Hij is er goed van doordrongen zijn contacten met de politie strikt gescheiden te houden. Het woord verrader valt al snel in de buurt. Om zijn solidariteit te bezegelen investeert hij veel in samen eten en drinken. Het sociale aspect van delen wordt door de jongens wel onthouden. Maar op de groep probleemjongens heeft hij geen greep meer:

"Ongeveer één op de zes oudere jongens gaat niet naar school. Veel hebben schulden opgebouwd. Geld verdienen ze door het plegen van criminaliteit. Een paar horen tot de top 600 en zijn al minstens 30 keer in aanraking geweest met de politie."

Volgens Cartier leven veel straatjongeren volgens informele normen en sancties. Voor elkaar opkomen en je mattie niet verraden scoort hoog, evenals voor elkaar zorgen zolang je deel uitmaakt van de groep. Wie eruit stapt moet zijn eigen boontjes doppen. De sleutel is volgens Cartier om meer te gaan kijken uit welke gezinnen ze komen in plaats van alleen maar op de groepen te fixeren.

Erik zegt zich er soms over te verbazen hoe lang het nog kan duren voordat een probleemgeval uiteindelijk van straat wordt gehaald. Nadat hij de noodbel heeft geluid, duurt het soms nog een half jaar voordat er echt actie wordt ondernomen. Hij kent een knul van 17 jaar die verslaafd is aan stelen, weinig sociale contacten heeft en op drift is. Hij was een bekende bij de hulpverlening, ging niet meer naar school en verschillende instanties hadden hun tanden er al op stuk

gebeten. Daarna nam Bureau Jeugdzorg het over en herhaalde alles zich weer. Pas na interventie van de kindbescherming is hij voorlopig niet meer in de buurt. Soms is het dweilen met de kraan open. Erik ziet nog genoeg groepjes schooien naar alles wat geld oplevert: diefstal, heling, escortservice van meiden en fraude (thuis uitschrijven – terwijl je er wel blijft wonen – en weer inschrijven op het adres van familieleden). Alles hebben ze er voor over, als het maar een beetje extra geld oplevert. De uitzichtloosheid van een te krap budget, schulden en zorgen omtrent het opvoeden van kinderen maakt mensen op langere termijn murw, wat overslaat op hun kinderen. Erik geeft een voorbeeld van de aanpassing van de Algemene Bijstandswet, waar een ouder met uitkering moet inleveren wanneer een inwonend kind van 18 jaar of ouder bijverdient. Zo gaat het nog langer duren voordat ze hun schulden af kunnen betalen.

positief en negatief over je buurt

Jongeren zijn vaak verknocht aan hun buurt, maar klagen dat er weinig georganiseerd wordt. En dan bedoelen ze niet het educatief project 'be a man', speciaal voor Marokkaanse jongens in Noord, met als doel hen meer respect bij te brengen voor vrouwen. De opkomst was teleurstellend. Eenmaal ingesleten rolpatronen veranderen niet zo snel. Zeker niet bij straatgroepen die koketteren met hun masculiniteit. Maar soms is het ook uit onhandigheid volgens Fared, die veel Marokkaanse jongens vanaf groep 8 bijna alleen nog maar met elkaar ziet omgaan. Wat hen rest is nafluiten, schreeuwen of op een negatieve manier aandacht proberen te trekken. Ze missen simpelweg de vaardigheden om contacten te leggen. Later op oudere leeftijd hebben jongens moeite met het vinden van een geschikte partner, nu het fixen van een huwelijk in Marokko een hoop voeten in de aarde heeft. Vriendinnetjes mogen westers zijn, maar met een Marokkaans meisje trouwen blijft de standaard voor veel jongens. Marokkaanse vrouwen op hun beurt zijn ook kritisch en willen geen loser maar een man waar ze trots op kunnen zijn.

De witte jeugd heeft andere sores en strijdt voor behoud van de tekst op hun buurthuis: 'Noord is gestoord'. Cartier merkt dat ze zich meer in het nauw gedreven voelen nu 'yuppen van de overkant' hier komen wonen en uitgaan, terwijl er voor hen nauwelijks uitgaansplekken zijn. In het weekend trekken groepjes naar het centrum. Ze raken nogal eens betrokken bij een knokpartij, terwijl ze niet perse uit zijn op vechten. In Oost klinken dezelfde geluiden. Erik proeft meer onvrede en zo hier en daar begint het te borrelen in de buurt. Is het de stilte voor de storm? Veel culturele en sociaal-maatschappelijke voorzieningen zijn de afgelopen jaren geleidelijk aan wegbezuinigd. Plekken waar je een poos uit het zicht van een straatcoach kunt hangen zijn schaars. Het buurthuis is vaker gesloten dan open. Tegelijkertijd beginnen een paar locaties op te vallen waar 'gasten met geld' komen.

uitgaan en middelengebruik

Uitgaan en middelengebruik bij buurtjongeren horen niet automatisch bij elkaar zoals bij de stappers die hiervoor werden beschreven. De buurtjongeren zijn beïndrukt jonger en hebben vaak nog niet eens ervaring met het uitgaansleven. De controle van vrienden, familieleden of straatcoaches in de buurt, maakt het er niet makkelijker op als je wilt experimenteren met alcohol of cannabis. Ook het geloof kan een rol spelen, vooral bij Marokkaanse jongeren. Fared ziet vriendengroepjes wel eens met alcohol in de weer. Ze zijn voorzichtig, onhandig en een beetje stiekem ook. Want dronken worden in je eigen buurt wil niemand. Een afgang. En hoe verberg je dat thuis? Jongeren die niet dronken durven worden in Oost. Daarmee vergeleken heeft het alcoholgebruik toch een andere lading voor autochtone leeftijdgenoten in Noord, waar 's middags al wordt geproost in de kroeg of in de tuin van de burens. Autochtone meisjes vinden op hun beurt het taboe op het roken van sigaretten voor Marokkaanse meisjes onbegrijpelijk. Zij zijn er zelf al op jonge leeftijd mee begonnen.

Écht uitgaan begint bij de meesten pas te spelen als ze 18 jaar of ouder zijn. De jongeren gaan naar feestcafés op het Thorbecke- en Rembrandtplein of zoeken het in Landsmeer en Purmerend. Danceparty's zijn niet populair. De Marokkaanse jongens uit Noord gaan meer richting het Leidseplein of naar clubs in de Zaanstreek. Surinaamse jongeren gaan ook naar het centrum en naar feesten in Zuid-Oost. Sommigen bezoeken ook urbanfeesten in de Randstad. Een klein clubje bezoekt plekken en clubavonden die als trendsettend te boek staan. Veel jongeren en jongvolwassenen gaan vooral naar (thuis)feestjes in de eigen buurt. Ook shishalounges zijn in opmars.

Shishabars of waterpijpcafés mogen zich in een toenemende belangstelling verheugen onder jonge moslims. De populaire shishalounge leidt soms tot felle discussies tussen voor- en tegenstanders. De voorstanders vinden de lounges een aanwinst voor de buurt en een relaxte manier om nieuwe vrienden te ontmoeten. De sfeer is ontspannen en het ouderlijk gezag kan gerust zijn dat er geen alcohol wordt geschonken. Tegenstanders vinden het broeinesten van straatcriminelen of verdorven plekken waar je als moslimmeisje beter niet gezien kunt worden. Er zou bovendien nauwelijks gecontroleerd worden op minderjarigen. Een jongen die we spraken in Oost kent de discussies. Rotte appels zitten er altijd tussen, vindt hij, zeker bij zo'n nieuwe branche. Maar over de luchtkwaliteit als gevolg van al die smeulende kolen heeft hij nog niemand horen klagen.⁵⁰ Hij is een paar keer naar een 'waterpijplounge' in Oost geweest en vindt het leuker

⁵⁰ De Amsterdamse brandweer heeft in 2011 twee koolmonoxidemeldingen gehad in shishabars (de koolmonoxidemelder was afgegaan bij de bovenburen). In beide gevallen bleek de oorzaak de verbranding van kooltjes in combinatie met onvoldoende ventilatie. In: *Shisa Lounge: Alsof je in de woonkamer staat te barbecueën*, Brandweer Amsterdam (2011).

dan een coffeeshop. In Hollandse cafés komt hij nooit. Hij zegt het onbegrijpelijk te vinden dat streng gelovige moslims op internet de discussie verzieken door shishalounges in een kwaad daglicht te zetten en ze te stigmatiseren als 'hoerrekasten'. Voor hem en zijn vrienden is het een fijne manier om ook eens 'luxe te kunnen hangen' in de buurt, zonder dat er meteen een straatcoach of agent naar je toekomt.

alcohol en energydrinks

Het alcoholgebruik bij buurtjongeren laat grote verschillen zien. Onder de autochtone jongeren in Noord wordt meer gedronken dan geblowd. Er wordt nog steeds stevig gedronken, maar minder door de week. Sommigen zijn hun gebruik gaan reguleren door alleen nog in het weekend te drinken in plaats van elke dag. Naast bier zijn vooral rum en wodka favoriet. Bij fors alcoholgebruik dreigt de situatie eerder te ontsporen, met soms vechtpartijen als gevolg.

Marokkanen drinken minder. Naar schatting een kwart tot de helft heeft ervaring met alcohol. Er zijn opgeschoten groepjes die echt uit de band kunnen springen als ze gedronken hebben. Professionals zien dat vrienden geneigd zijn om eerder iets te zeggen over alcohol (meer haram; niet geaccepteerd) dan over blowen. Misschien is dit omdat blowers in de meerderheid zijn. Alcohol drinken is geen gewoonte, maar wordt soms wel voor speciale momenten gereserveerd. De 'succesvolle' Marokkanen zijn na hun twintigste minder gaan blowen en meer gaan drinken, vooral luxe merken. Surinamers en Antillianen drinken over het algemeen vaker dan Marokkanen op straat en ook tijdens het uitgaan. Erik merkt dat drinkers en blowers (19-21 jaar) vaak gescheiden zijn van elkaar. Hij treft een groepje aan met óf louter blowers óf alleen drinkers, die een fles Johnny Walker kopen met vrienden en ergens in een box opdrinken.

Fared begint zich zorgen te maken over de genoten hoeveelheid energydrinks van sommige kinderen (12-15 jaar). Drie á vijf blikjes per dag is misschien gewoon, maar sommigen worden er te onrustig van. Reden voor scholen om ouders een brief te sturen met het verzoek een rem te zetten op het gebruik van energydrinks. Red Bull is het duurst (AH € 1 en snackbar € 2,50), maar geniet de meeste status omdat het effectief werkt en niet nep is zoals de andere goedkopere merken. Alcohol wordt ook gecombineerd met energydrinks. Jongeren die geen alcohol drinken, nemen soms wel energydrinks. De oppeppende drank helpt ook enigszins tegen het slome gevoel na blowen en drinken.

tabak, waterpijp en cannabis

De helft tot driekwart van de jongeren rookt sigaretten. Nederlanders roken het meest. De verkoop van speciaal waterpijptabak beleeft een opmars in winkels en op internet. Geschat wordt dat er inmiddels twintig shishalounges in Amsterdam zijn gevestigd. De populaire waterpijp (hookah, nargileh) kwam in 2012 negatief in de belangstelling nadat bekend werd dat het veel ongezonder zou zijn dan

sigaretten. Door een andere rooktechniek via een slang, zou er per ademteug meer rook worden ingeademd. Daarnaast zou het delen van een pijp met hetzelfde mondstuk kunnen leiden tot een snellere verspreiding van bacteriën. Voorstanders van de waterpijp zeggen dat de onderzoeken niet kloppen. Er zit geen teer in en de tabak wordt niet verbrand zoals in een sigaret. De waterpijprook zou juist door het water extra worden gefilterd.

Cannabis is bij Marokkanen het belangrijkste middel dat sterk verbonden is met de straatcultuur. Het bekrachtigt de groepsbinding. In de jongste groep tot 15 jaar heeft 10% wel eens geëxperimenteerd. Van de oudere groepen blowt driekwart, waaronder veel dagelijks. De meesten roken minstens twee à drie joints per dag. Naar verhouding zijn er veel dagelijkse blowers. De joint wordt gezien als dagelijks brood, dat niet voor een speciaal moment wordt gereserveerd. Blowen gebeurt meestal in groepsverband. De fanatieke blowers zitten in de groep 17- tot 20-jarigen. Gemiddeld rookt men drie joints per dag. Ze kopen het in een coffeeshop, koffiehuis of op straat. Ouderen halen vaak voor jongeren. Van de autochtone jongeren blowt een kwart.

Professionals waarschuwen al jaren voor kwetsbare jongeren die blowen. Vaak zonder dat ze er erg in hebben, stapelen de problemen zich op. Het zoeken naar vergetelheid en ontspanning door te gaan blowen kan verkeerd uitwerken. Wie blowt om de stress te temperen bevindt zich op glad ijs. Afspraken en sociale verplichtingen worden steeds minder nagekomen, met een groeiend isolement tot gevolg. De schoolprestaties gaan eronder leiden. Het is geen uitzondering dat een jongere zomaar een paar jaar verliest omdat hij de aansluiting heeft gemist in de cruciale jaren waarin hij diploma's moet halen.

ecstasy en cocaïne

Alleen oudere autochtone stappers (20+) hebben wat meer ervaring met stimulantia. Vooral cocaïne is populair bij de autochtone groep. Het middel wordt in het weekend, maar soms ook door de week gebruikt in huiselijke kring en tijdens het stappen. Ecstasy is alleen voor op feesten. Surinamers en Antillianen die in de cocaïnehandel zitten, verliezen terrein op de Marokkanen, die zich meer met de handel zijn gaan bemoeien. 'Grottere jongens' zijn zich, gezien de lage pakkans, hier meer op gaan toeleggen. Nu de status quo betwist wordt door nieuwe spelers op de markt, nemen de spanningen tussen groepen met belangen in de cocaïnehandel toe. Wie geld maakt, gaat dromen over een zoete toekomst met een groot huis in Casablanca.

6 conclusies en trends

We vatten de belangrijkste bevindingen van de panelstudie nog eens samen en bespreken trends die hieruit naar voren komen.

6.1 trends op de uitgaansmarkt

Het huidige feestaanbod, met een piek in de zomerperiode, is zo overweldigend dat het soms moeilijk kiezen is waar je naartoe wilt. Vooral de gevestigde clubs moeten, vanwege het grote aanbod van nieuwe feestgroepen buiten het reguliere circuit, meer moeite doen om publiek binnen te krijgen. Vanwege de toenemende concurrentie op de feestmarkt hebben enkele clubs de toegangsleeftijd verlaagd of worden jongeren verleid met gratis entree acties. Hierdoor krijgt de zogenaamde verjonging van sommige clubavonden een extra impuls.

Het verstrekken van de eerste 24-uursvergunning aan club Trouw werd met gejuich begroet, alhoewel sommige clubuitbaters in het centrum zich gepasseerd voelden. Hieraan is deels tegemoet gekomen door het verlenen van meer nachtvergunningen (nu 12 weekenden gemiddeld).

Het reguliere clubcircuit volgt met argusogen de opmars van (pseudo-)illegale raves die een aanzuigende werking hebben op de jonge feestgarde. Organisaties die buiten het reguliere circuit actief zijn, worden beticht van oneerlijke concurrentie omdat ze vaak geen officiële feestvergunning hebben. Hun weerwoord luidt dat de groeiende ravecultuur juist snakt naar authentieke en meer wilde feesten. Het speelveld in clubs is qua regelgeving (roken, openingstijden, geluid-afbakening, foullering, etc.) nauw afgebakend, wat ten koste zou gaan van het feestavontuur. Een reden waarom een groeiend deel van de uitgaansscene ook met enige regelmaat naar locaties buiten het centrum uitwijkt.

6.2 trends op de alcohol- en drugsmarkt

Een trend die als een rode draad door de panelstudie loopt is dat de huidige 20+ stapgeneratie er qua druggebruik een tandje bij lijkt te gaan doen. De setting speelt overigens een belangrijke rol. De groep pionierende ecstasygebruikers in het urban milieu blijft voornamelijk beperkt, hoewel het middel wat vaker in de picture komt. Daarnaast leidt meer formele controle in de clubs tot minder openlijk en excessief druggebruik. Een reden waarom gebruikersgroepen hun momenten kiezen en van tevoren weten op welke feesten ze wel of geen stimulantia en/of narcosemiddelen gaan nemen. Hoewel het druggebruik in sommige settings wel en in andere nauwelijks een rol speelt, vindt een toenemend aantal panelleden dat er meer feestwildheid valt te bespeuren. Wie van-de-wereld is hoeft zich op

feesten waar gebruikt wordt minder te schamen. Alsof er soms zelfs mee gekoketeerd wordt.

Op het **alcohol**front is weinig nieuws te melden, behalve dat de zwaardere speciale biersoorten in opmars zijn. Portiers merken dat vooral de jongste groep stappers voor hun clubbezoek alcohol heeft genuttigd en in de club zelf nauwelijks meer drank bestelt. Op feesten waar meer drugs wordt gebruikt, daalt volgens het barpersoneel eveneens de alcoholconsumptie. Alles bij elkaar, met de crisis erbij, vertoont de baromzet een dalende lijn. Alleen toeristen geven nog makkelijk geld uit.

De groep **rokers** en **blowers** in het nachtleven lijkt verder te slinken. Het rookverbod wordt in clubs redelijk goed nageleefd en rokers klagen meer over de prijsverhogingen van tabak dan over de aangescherpte regels. De tanende populariteit van blowen, met uitzondering van stapgroepen in het reggae en dancehall circuit, wordt overigens niet alleen door het rookverbod verklaard. Panelleden merken dat cannabis gaandeweg een negatiever imago heeft gekregen. Het is niet hip om te blowen en soms wordt het zelfs een beetje raar gevonden. Er wordt vaker gewaarschuwd voor de verslavende effecten.

De **ecstasy**markt is historisch zuiver. Er komen relatief meer hoger gedoseerde pillen op de markt, terwijl de prijzen nauwelijks zijn gestegen. Dealers met hoog gedoseerde pillen doen goede zaken, omdat consumenten hiernaar op zoek zijn. De keerzijde is dat de kans op gezondheidsverstoringen toeneemt, naarmate gebruikers hogere doseringen gaan nemen. En hoewel de doorsnee gebruiker, net als 5 jaar geleden, maximaal twee pillen neemt op een feest, verschilt de dosering aanzienlijk. Wie nu twee ecstasypillen neemt, krijgt vergeleken met toen een veel hogere dosering binnen. Sommigen waarschuwen dat het gevaar van te veel ecstasy onderschat wordt.

De **cocaïne**markt lijkt zich te gaan differentiëren, nu een toenemende groep dealers verschillende kwaliteiten zegt te hebben, variërend van € 50 tot € 80. Opvallend is dat sommigen zich niet meer beperken tot het sturen van een berichtje naar klanten dat er weer nieuwe is, maar dat ze ook niet schromen om soms on-aangekondigd te bellen. De variatie in regelmatig cocaïnegebruik tussen de panelnetwerken is min of meer vergelijkbaar met ecstasy. Toch is cocaïne in de afgelopen jaren wat uit beeld geraakt. Sommigen wijten dit aan de sombere tijdgeest en een wat minder uitbundig bestedingspatroon. Anderen denken dat vooral de jongere stapgroepen cocaïne links laten liggen ten faveure van amfetamine en ecstasy. Vooral bij de 25-plussers, het werkende deel in de panelnetwerken, blijft cocaïne populair.

De **amfetamine**markt is levendiger dan ooit in de hoofdstad. Van schaarste is geen sprake en over de kwaliteit wordt nauwelijks geklaagd. Er is sprake van een rehabilitatie van amfetamine. Een middel dat volgens sommigen perfect aansluit

bij de huidige tijdgeest van bezuinigen en no nonsens doorgaan op vuige raves, grote festivals en afters.

De **narcosemiddelen** GHB, ketamine en lachgas hebben een vaste plek veroverd op de Amsterdamse drugsmarkt. Hoewel ze minder als echte uitgaansdrugs worden gezien, heeft een aanzienlijke groep hier wel ervaring mee. Qua populariteit liggen ze dicht tegen elkaar, maar wel onder het niveau van de stimulantia.

Er is een kentering gaande in het denken over **GHB** en de belangstelling lijkt te verflauwen. Door de vele incidenten was de grens bij clubuitbaters, feestorganisatoren en ook bij steeds meer uitgaanders en gebruikers bereikt. De verscherpte controles hebben in een paar clubs geleid tot een afname van gebruik. Tevens is er een groeiend besef over de gezondheidsrisico's. **Ketamine** blijft nagenoeg onder de radar van de media, terwijl het toch vaak in dezelfde settings gebruikt wordt. Vanwege de mild-psychedelische effecten meer op afters dan in clubverband. Gebruikers van ketamine gebruiken ook vaak GHB en lachgas en hebben ervaring met stimulantia. **Lachgas** wordt veel buiten het reguliere circuit gebruikt op party's, raves en in privé settings. Er zijn signalen dat het ook weer vaker in het reguliere uitgaansleven voorkomt. Het gebruik van lachgas middels slagroomspuit, cilinders en ballonnen heeft een hoge vlucht genomen. Er worden ook weer grotere tanks gesignaleerd op feesten.

Het gebruik van **nieuwe psychoactieve middelen** ligt weliswaar op een beduidend lager niveau dan de klassieke middelen, maar de verspreiding neemt toe (horizontale trend). Verspreid over de helft van alle panelnetwerken zitten kleine gebruikerskernen die met deze 'designerdrugs', 'legal highs' en 'research chemicals' experimenteren. Gebruikers zijn vaak hoger opgeleid, wit en behorend tot een van de trendsettende niches (alternatief, creatief, psychonautisch of sensitief) in het uitgaansleven. De nieuwe middelen behoren veelal tot de synthetische cathinonen en fenylethylamines. Vooral 4-fluo staat in de belangstelling.

Psychedelica als LSD, paddo's, truffels, DMT en ayahuasca spelen een marginale rol in het uitgaansleven. De belangstelling voor LSD neemt echter toe, vooral op buitenfestivals en raves. **Viagra** en **poppers** zijn populair in promiscue hetero- en homonetwerken.

Het **combigebruik** van middelen komt meer frequent voor in dance gerelateerde panelnetwerken. Behalve favoriete combinaties als bijvoorbeeld: alcohol + cannabis; alcohol + cocaine; GHB + amfetamine; ecstasy + GHB en ecstasy + amfetamine, wordt er ook vaak impulsief gecombineerd.

buurtjongeren

In tegenstelling tot de hoger opgeleide clubbers, maken de Amsterdamse buurtjongeren vaker deel uit van een straatcultuur in de eigen woonbuurt. Veel buurtjongeren, met uitzondering van autochtone staggroepen, zijn onbekend met het

uitgaansleven. Als ze al middelen gebruiken, doen ze dat vooral op feestjes in de eigen buurt of elders om de controle te omzeilen. De shishabars of waterpijpcafés mogen zich onder jonge moslims op een toenemende belangstelling verheugen. Het **alcohol**gebruik bij buurtjongeren laat grote verschillen zien. Autochtone jongeren drinken het meest alcohol, gevolgd door Surinaamse. Professionals maken zich zorgen over de genoten consumptie van **energydrinks** bij de jeugd van 12 tot 15 jaar. Drie á vijf blikjes per dag is geen uitzondering. Verschillende scholen hebben ouders per brief verzocht of zij strenger willen toezien op het gebruik, in verband met o.a. concentratieproblemen en verminderde leerprestaties. Een ruime meerderheid van de buurtjongeren in panelnetwerken heeft ervaring met **cannabis**. Bij Marokkaanse jongeren is cannabis het belangrijkste middel en sterk verbonden met de straatcultuur. In de jongste groep tot 15 jaar heeft 10% wel eens geëxperimenteerd met blowen. Van de oudere groepen blowt driekwart, waarvan veel dagelijks. De meesten roken ten minste twee à drie joints per dag. Naar verhouding zijn er veel dagelijkse blowers.

Autochtone jongeren hebben meer ervaring met **ecstasy** en vooral **cocaïne**, dan allochtone buurtjongeren.

III

SURVEY JEUGDZORG

1	de survey	89
	steekproef.....	89
	vragenlijsten.....	91
	definities en begrippen.....	93
2	jongeren in de jeugdzorg	95
	2.1 geslacht, leeftijd en etniciteit.....	95
	2.2 thuissituatie.....	96
	2.3 school en werk	96
	2.4 vrije tijd	96
	2.5 politie	97
	2.6 gezondheid.....	97
3	middelengebruik	98
	3.1 tabak	98
	3.1.1 roken per subgroep.....	98
	3.2 alcohol.....	99
	3.2.1 drinken per subgroep.....	99
	3.2.2 riskant alcoholgebruik.....	100
	3.3 cannabis.....	101
	3.3.1 blowen per subgroep	101
	3.3.2 aanschaf en gebruik.....	101
	3.3.3 riskant cannabisgebruik.....	102
	3.4 ecstasy, cocaïne en amfetamine	103
	3.4.1 gebruik van stimulantia per subgroep	103
	3.5 overige middelen.....	104
	3.5.1 ghb en lachgas.....	104
	3.5.2 heroïne en crack.....	104
	3.5.3 ritalin en slaap- en kalmeringsmiddelen.....	104
	3.5.4 riskant druggebruik	105
4	vergelijking met scholieren	105
	4.1 achtergrondkenmerken	105
	4.2 middelengebruik.....	106
	4.2.1 tabak.....	107
	4.2.2 alcohol.....	107

4.2.3	cannabis.....	108
4.2.4	overige middelen	109
5	trends jeugdzorg 2006-2012	110
5.1	achtergrondkenmerken	110
5.2	middelengebruik.....	111
5.2.1	tabak.....	111
5.2.2	alcohol.....	111
5.2.3	cannabis.....	112
5.2.4	overige middelen	112
6	samenvatting en conclusies	112

In 2012 is in het kader van de Antenne monitor voor de derde keer een survey gehouden onder jongeren in de Amsterdamse jeugdzorg. Sinds in 1993 de eerste survey onder wat toen nog 'probleemjongeren' heette werd gedaan, is er veel veranderd in de sector. Dat heeft zijn weerslag op (de uitvoering van) de survey – en daarmee ook implicaties voor de vergelijkbaarheid van de resultaten. Om dit probleem zo goed mogelijk te pareren is de survey uitgevoerd bij dezelfde Amsterdamse jeugdzorginstelling als 2006 (*Spirit*) en is hierbinnen een groep onderzocht die zoveel mogelijk overeenkomt met die van zes jaar geleden.

In dit hoofdstuk bespreken we de opzet en het verloop van het onderzoek. We gaan in op de steekproeftrekking, de gebruikte vragenlijst en de gegevensverzameling. Daarop volgt een beschrijving van de onderzochte jongeren en hun middelengebruik. We kijken hoe het middelengebruik in de jeugdzorg zich verhoudt tot dat van onder jongeren in de algemene bevolking (middelbare scholieren) in Amsterdam. En bestuderen tot slot trends in middelengebruik in de jeugdzorg, door de resultaten van de surveys van 2006 en 2012 te vergelijken.

1 de survey

In de allereerste Antenne, van 1993, is een survey gehouden bij het Jongeren Advies Centrum (JAC) en Psychologisch Pedagogisch Instituut (PPI) in Amsterdam onder wat indertijd heette 'probleemjongeren'.⁵¹ Door de ingrijpende landelijke reorganisatie en herstructurering van de jeugdzorg in de jaren rond de eeuwwisseling (de nieuwe Wet op de Jeugdzorg is sinds 2005 van kracht), was het pas in 2006 weer praktisch mogelijk opnieuw een survey onder deze doelgroep uit te voeren. Het JAC en PPI bestonden inmiddels al jaren niet meer; de survey van 2006 werd uitgevoerd onder cliënten van *Spirit*, de grootste jeugdzorginstelling in Amsterdam en omgeving die hulp en begeleiding biedt aan jeugdigen en gezinnen bij problemen met opgroeien en opvoeden.⁵² Ook in 2012 kon de survey bij deze instelling worden uitgevoerd.

steekproef

In 2006 werd de survey uitgevoerd bij 12 toenmalige werksoorten van *Spirit*. De hulpverlening bij *Spirit* is echter momenteel deels anders georganiseerd dan zes jaar geleden, zodat we niet eenvoudigweg dezelfde werksoorten konden selec-

⁵¹ Korf & van der Steenhoeven (1994).

⁵² Nabben, Benschop & Korf (2007).

teren. Toch is geprobeerd een onderzoeksgroep van jongeren te creëren die min of meer vergelijkbaar is met die van 2006.

Alle ambulante hulpverlening van *Spirit* valt anno 2012 onder de afdelingen jeugdmaatschappelijk werk (JMW) en schoolmaatschappelijk werk (SMW). De maatschappelijk werkers, georganiseerd in wijk-, streek- en schoolteams, geven individuele ambulante begeleiding aan thuiswonende jongeren en hun (pleeg)ouders. Ook jongeren in zogenoemde 16+ satellietpanden (individuele woonruimtes voor 16-18-jarigen) worden door hen ambulant begeleid. Door JMW en SMW op te nemen in de survey van 2012 worden jongeren bereikt die in 2006 onder de volgende werksoorten vielen: Regionaal Ambulant Team, Pleegzorgteam, een deel van 16+ (ambulant en satellietpanden) en een deel van Beter Met Thuis (ambulant).⁵³

Onder de Woonteam (afdeling gespecialiseerde hulp) vallen woongroepen of gezinsvervangende tehuizen, waar jongeren tijdelijk of gedeeltelijk verblijven en waar dag en nacht begeleiding aanwezig is. Dit zijn Beter Met Thuis (6-16 jaar), 16+ centrum (16-18 jaar), Meisa en De Verhulst (korte respectievelijk langdurige opvang voor meisjes van 12 tot 18 jaar) en crisisopvang. Afgezien van de crisisopvang waren deze werksoorten ook in 2006 onderdeel van de survey.

Dak- en thuisloze jongeren (17-23 jaar) kunnen in het Poortgebouw terecht voor langdurige opvang (begeleid wonen). Daarnaast is er een Ambulant team Thuisloze Jongeren (ATJ). Beide werksoorten zijn ook in 2006 meegenomen in de jeugdzorgsurvey, met dien verstande dat het Poortgebouw zes jaar geleden tevens kortdurende nachtopvang bood. De nachtopvang is inmiddels gesloten.

Werksoorten die in 2006 wél, maar in 2012 niet zijn opgenomen in de survey, zijn onder andere Nieuwe Perspectieven en Nazorg, gericht op jongeren met (neiging tot) delinquent gedrag, respectievelijk jongeren die terugkeren uit detentie.⁵⁴ Ook de orthopsychiatrie (residentiële opvang met een combinatie van

⁵³ Bij JMW deden alleen wijkteams uit Zuid, Nieuw-West en Oost mee aan het onderzoek. Voor de overige Amsterdamse wijkteams (Centrum, West, Noord en Zuidoost) kregen we geen toestemming van *Spirit*. SMW is wel gemeente-breed bij de survey betrokken.

⁵⁴ Deze hulpverlening bestaat nog steeds bij *Spirit*, maar we kregen geen toestemming de survey hier uit te voeren. Als alternatief is door *Spirit* aangeboden het onderzoek bij Amsterbaken te doen. Dit is een justitiële jeugdinrichting en forensisch behandelcentrum voor jongens vanaf 12 jaar. Hoewel hier een deels vergelijkbare groep delinquenten jongeren aangetroffen kan worden, is echter te verwachten dat deze jongeren in (deeltijd) detentie op een belangrijk punt in dit onderzoek – namelijk middelengebruik – af zullen wijken van de jongeren in ambulante begeleiding bij Nieuwe Perspectieven. Overwogen is om de survey daarom uit te voeren onder jongeren die korter dan een maand in Amsterbaken verblijven (nieuwe instroom), maar daarvan is afgezien vanwege het zeer beperkte aantal. Mede ook omdat de voorloper van Amsterbaken (Jongeren Opvang Centrum, JOC) in 2006 niet werd meegenomen in de survey.

hulpverlening en psychiatrische zorg), worksite (dagbesteding) en Lokale Traject Begeleiding (vroegtijdige schoolverlaters) zijn buiten beschouwing gelaten.⁵⁵

Al met al is de onderzoeksgroep van 2012 grotendeels vergelijkbaar met die van 2006, met uitzondering van de delinquente jongeren. Deze subgroep uit 2006 zal daarom buiten beschouwing worden gelaten wanneer we cijfers uit de jeugdzorgsurveys van 2006 en 2012 vergelijken.

Een ander punt waarin de steekproeven van beide jeugdzorgsurveys van elkaar afwijken, is de minimumleeftijd: 14 jaar in 2006 en 12 jaar in 2012. De minimumleeftijd werd in 2006 op 14 jaar gesteld om een goede vergelijking te kunnen maken met cijfers uit de schoolsurvey. Deze werd indertijd nog niet uitgevoerd in de brugklassen van het voortgezet onderwijs. Omdat dat sinds 2007 wel het geval is, is in 2012 een lager minimum aangehouden. Wanneer cijfers van 2006 en 2012 worden vergeleken, zullen de 12- en 13-jarigen uit 2012 buiten beschouwing worden gelaten.

vragenlijsten

De vragenlijst besloeg – naast algemene vragen naar onder andere achtergrondkenmerken, woonsituatie, vrijetijdsbesteding en (psychische) gezondheid – circa 50 vragen over vooral roken, drinken, blowen en druggebruik. Zoveel als mogelijk waren de vragen vergelijkbaar met die van de vorige jeugdzorgsurvey van 2006 en de Antenne schoolsurvey van 2011.⁵⁶

Na uitgebreid overleg en afstemming met *Spirit* en de deelnemende teams in september 2012, besloeg de periode van dataverzameling de maanden oktober tot en met december 2012.

Bij de residentiële afdelingen (Beter Met Thuis, 16+ Centrumband, Meisa, De Verhulst, crisisopvang en Poortgebouw) zijn vragenlijsten door een onderzoeker ter plekke afgenomen. Deze bezoeken vonden na school-/werktijd plaats. Er waren geen weigeringen tot deelname; alle jongeren die aanwezig waren namen deel. Sommige afdelingen zijn met tussenpozen meermaals bezocht om bij jongeren die tijdens het eerste bezoek afwezig waren en/of nieuw ingestroomde jongeren (alsnog) de vragenlijst af te nemen.⁵⁷ Soms zijn vragenlijsten voor afwezige jongeren achtergelaten bij de begeleiding. Afgezien van vier vragenlijsten in het

⁵⁵ De eerste twee werksoorten leverden in 2006 slechts enkele jongeren op; Lokale Traject Begeleiding (25 jongeren in 2006) is inmiddels grotendeels vervangen door projecten als 3H (huisvesting, hulp, huiswerk) en andere woon-leer-werkprojecten (WLW) waarin verschillende instanties samenwerken.

⁵⁶ Nabben, Benschop & Korf (2012).

⁵⁷ Wegens reorganisatie en bezuiniging zijn enkele afdelingen gedurende de dataverzamelperiode opgeheven en was er dus geen of weinig nieuwe instroom.

Poortgebouw, lagen deze vragenlijsten bij een volgend bezoek van de onderzoeker ingevuld klaar.

Bij het jeugd- en schoolmaatschappelijk werk (JMW, SMW) en bij de ambulante begeleiding van dak- en thuislozen (ATJ) zijn de vragenlijsten door medewerkers van *Spirit* uitgedeeld aan de jongeren. Op teamvergaderingen kregen de medewerkers uitleg over het onderzoek en de te volgen procedure en enkele lege vragenlijsten (meestal 2 per medewerker) voor de jongeren die zij begeleiden. De medewerkers kregen daarbij de uitdrukkelijke instructie dat zij niet met de jongeren mee mochten kijken. Jongeren konden de vragenlijst anoniem invullen en die daarna in een gesloten envelop aan hun begeleider overhandigen. Ingevulde vragenlijsten werden door de teammanagers verzameld en teruggestuurd naar, of opgehaald door, de onderzoekers. De medewerkers stonden welwillend tegenover het onderzoek en dachten over het algemeen binnen korte tijd ingevulde vragenlijsten te kunnen leveren. In de praktijk verliep de dataverzameling via vooral JMW en SMW echter minder vlot dan vooraf door de medewerkers werd ingeschat. Dit had deels te maken met non-respons, wanneer jongeren niet mee wilden doen of ouders geen toestemming gaven, maar vaker werd gemeld dat er nauwelijks contact was geweest met 12-plus jongeren.⁵⁸ Dankzij verlenging van de dataverzamelingsperiode en intensief, wekelijks contact tussen onderzoekers en teammanagers, die op hun beurt het onderzoek wederom bij de medewerkers onder de aandacht brachten, is uiteindelijk 71% van de bij de medewerkers van *Spirit* uitgezette vragenlijsten ingevuld retour gekomen (63% bij JMW, 76% bij SMW en 88% bij ATJ).

aantallen uitgezette en ingevulde vragenlijsten

afdeling	uitgezet	ingevuld retour
jeugdmaatschappelijk werk (JMW)	132	83
schoolmaatschappelijk werk (SMW)	110	84
Beter Met Thuis	12	12
16+ Centrum pand	17	17
Meisa	7	7
De Verhulst	7	7
crisisopvang	4	4
Poortgebouw	17	13
Ambulant team Thuisloze Jongeren (ATJ)	25	22
TOTAAL	331	249

⁵⁸ De onrust wegens bezuinigingen in de jeugdzorg zal ook van invloed zijn geweest. Toch wrikt de opbrengst aan vragenlijst met de eigen inschatting van medewerkers op een manier die doet denken aan de ervaring met de survey van 2006, toen afdelingshoofden op voorhand dachten veel meer jongeren te kunnen bereiken. Zie: Nabben, Benschop & Korf (2006), pag. 113.

Om deelname van de jongeren te stimuleren, ontvingen zij bij inlevering van een ingevulde vragenlijst een vergoeding van 5 euro. Op verzoek van *Spirit* was er zowel een papieren als online versie van de vragenlijst beschikbaar, omdat medewerkers dat laatste makkelijker zouden vinden (een laptop behoort tot de standaarduitrusting). Maar ook op dit punt was de praktijk weerbarstig: er is geen enkele online vragenlijst ingevuld.

In totaal zijn 249 vragenlijsten ingevuld, waarvan er 2 niet betrouwbaar bleken (deze jongeren zeiden een niet-bestaand middel te hebben gebruikt). De onderzoeksgroep in deze survey bestaat daarmee uit **247** jongeren uit de jeugdzorg.

definities en begrippen

We delen de jongeren in naar etniciteit en geestelijke gezondheid en we hantieren verschillende maten voor middelengebruik. De gehanteerde definities en enkele statistische termen worden hier toegelicht.

etniciteit

Etniciteit wordt bepaald op basis van het geboorteland van de ouders. We hantieren de standaardprocedure van het CBS. Iemand is autochtoon als beide ouders in Nederland geboren zijn. En iemand is allochtoon wanneer ten minste een van de ouders in het buitenland geboren is. Eerstegeneratieallochtonen worden ingedeeld naar het land van herkomst van de persoon zelf; tweedegeneratieallochtonen naar het geboorteland van de ouder(s). Wanneer beide ouders in het buitenland zijn geboren, bepaalt het geboorteland van moeder de specifieke etniciteit. Er wordt onderscheid gemaakt tussen **westers** (autochtonen plus allochtonen uit westerse landen) en **niet-westers** (allochtonen uit de Antillen, Suriname, Marokko, Turkije, of andere niet-westerse landen).⁵⁹

geestelijke gezondheid

Bij de Mental Health Inventory (**MHI-5**) wordt door middel van 5 vragen over positieve en negatieve gevoelens de algemene psychische gezondheidstoestand vastgesteld.⁶⁰ Antwoordmogelijkheden zijn 'altijd', 'meestal', 'vaak', 'soms', 'zelden' en 'nooit'. Aan de antwoorden worden 1 tot en met 6 punten toegekend. Bij de

⁵⁹ Westerse landen: Australië, Europa, Noord-Amerika. Door het CBS worden hier ook Indonesië en Japan toe gerekend. Indonesische allochtonen zijn vaak afkomstig uit voormalig Nederlands-Indië (en dus van oorsprong weer Nederlandse kolonisten). Japan behoort tot de rijke, geïndustrialiseerde landen en Japanse allochtonen zijn vaak expats (werknemers van internationale bedrijven). Niet-westerse landen: Afrika, Azië (exclusief Indonesië en Japan) en Zuid-Amerika.

⁶⁰ Berwick et al. (1991); Van der Zee & Sanderman (1993).

derde en vijfde vraag krijgt het antwoord 'altijd' de meeste punten; bij de overige vragen is dat het antwoord 'nooit'. De itemscores worden bij elkaar opgeteld tot een ruwe somscore, die wordt getransformeerd naar een schaalscore tussen de 0 en de 100 punten. Algemeen wordt gezegd dat iemand met een schaalscore van meer dan 60 punten **psychisch gezond** is.⁶¹

Hoe voelde je je de afgelopen maand?

1. Voelde je je erg zenuwachtig?
2. Zat je zo erg in de put dat niets je kon opvrolijken?
3. Voelde je je kalm en rustig?
4. Voelde je je neerslachtig en somber?
5. Voelde je je gelukkig?

Subgroepen zullen worden vergeleken op alcohol- en druggebruik. Naast geslacht, leeftijd en etniciteit, zullen ook vergelijkingen worden gemaakt tussen jongeren die wel en niet psychisch gezond zijn (MHI-5). De resultaten van deze vergelijkingen zeggen iets over de *co-morbiditeit* (het tegelijkertijd voorkomen) van gebruik en geestelijke (on)gezondheid, maar niets over de *causaliteit* daarvan. We kunnen met de verzamelde gegevens niet onderzoeken of middelengebruik psychische problemen tot gevolg heeft, noch of psychische problemen leiden tot alcohol- en druggebruik. Beide mechanismen zouden een rol kunnen spelen. Er is een veelheid aan internationale wetenschappelijke literatuur over co-morbiditeit en causaliteit van middelengebruik en psychische problematiek.⁶² Het gaat te ver om daar in deze rapportage uitgebreid aandacht aan te besteden. We zullen ons beperken tot het noemen van eventuele verschillen in middelengebruik tussen jongeren met en zonder psychische problemen, zonder daarbij uitspraken te doen over oorzaak en gevolg.

Overigens bleek uit een verdiepende studie op basis van gegevens uit de Antenne schoolsurvey van 2011 dat er individueel noch klassikaal niveau eenduidige samenhang is tussen gebruik en problemen bij scholieren.⁶³

middelengebruik

Wanneer iemand een middel ooit in zijn of haar leven heeft gebruikt, spreken we van **ooit-gebruik**. Bij gebruik in het laatste jaar (= laatste 12 maanden) spreken we van **recent gebruik** en gebruik in de laatste maand (= laatste 30 dagen) noemen we **huidig gebruik**. Daarnaast onderscheiden we **riskante drinkers** die dagelijks drinken of een paar keer per week minstens vier (voor jongeren tot 19 jaar) of vijf (voor jongeren van 19 jaar en ouder) glazen alcohol per keer. En **riskant blowen** is

⁶¹ Perenboom et al. (2000).

⁶² Zie onder andere: Van der Stel (2009).

⁶³ Korf & Benschop (2012).

gedefinieerd als dagelijks blowen of een paar dagen per week minstens twee joints roken. Dagelijks ten minste één sigaret roken noemen we **riskant roken**.

statistiek

Naast het **gemiddelde**, refereren we soms ook aan de **doorsnee** (bijvoorbeeld gemiddelde leeftijd en doorsneeleeftijd). Met dat laatste doelen we op de mediaan: de waarde waar 50% van de respondenten onder scoort, en 50% boven. Bij een doorsneeleeftijd van 15 jaar is de helft jonger en de helft ouder. De mediaan is soms meer valide dan het gemiddelde, omdat hoge of lage uitschieters hierop niet van invloed zijn.

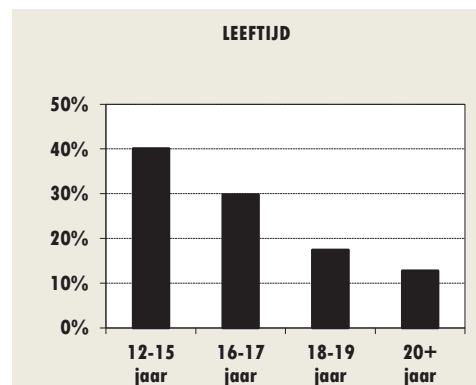
In de vergelijking tussen (sub)groepen spreken we alleen van verschillen als deze **significant** zijn, dat wil zeggen dat de verschillen statistisch gezien met ten minste 95% zekerheid niet aan toeval toe te schrijven zijn ($p < .05$). Overigens is niet elk significant verschil even betekenisvol. 'Significant meer' hoeft niet te betekenen dat iets ook heel vaak voorkomt, net als 'significant minder' soms niet betekent dat iets heel weinig voorkomt.⁶⁴

2 jongeren in de jeugdzorg

We beschrijven hier de algemene kenmerken, gezondheid, vrijetijdsbesteding en de situatie thuis en op school van de totale groep van **247** jongeren in de jeugdzorg.

2.1 geslacht, leeftijd en etniciteit

Jongens vormen iets meer dan de helft (56%) van de onderzochte jongeren. De leeftijd varieert van 12 jaar (de minimumleeftijd voor deze survey) tot en met 26 jaar. De gemiddelde leeftijd is 16.3 jaar. De dak- en thuisloze jongeren (Ambulant Team Thuisloze Jongeren en Poortgebouw) zijn op één uitzondering na allemaal 18 jaar of ouder; de overige jongeren zijn grotendeels minderjarig (80%).

⁶⁴ In een onderzoek kan het verschil tussen 95% en 98% mannen bijvoorbeeld significant zijn, maar in beide gevallen is bijna iedereen man. Andersom is dan ook het verschil tussen 5% en 2% vrouwen significant, maar in beide gevallen is bijna niemand vrouw.

De meeste jongeren (80%) zijn in Nederland geboren, maar de meeste van hun vaders (70%) en moeders (67%) kwamen in het buitenland ter wereld. Daarom zijn autochtone jongeren (waarvan beide ouders in Nederland zijn geboren) in de minderheid (24%). Een kwart is van Surinaamse afkomst (25%) en één op de zes is Marokkaans (17%). Turkse (5%) en Antilliaanse (3%) jongeren komen minder vaak voor. In totaal heeft twee derde (67%) een niet-westerse etniciteit.

2.2 thuissituatie

Bijna de helft (46%) van de jongeren woont nog thuis, maar het betreft vaker een eenoudergezin (26%) dan een gezin met beide ouders (20%). Bijna een kwart (24%) woont in een tehuis of woongroep en 9% in een pleeggezin. Eén op de tien jongeren (11%) woont zelfstandig. De overige 9% woont ofwel bij andere familieleden ofwel op wisselende plekken.

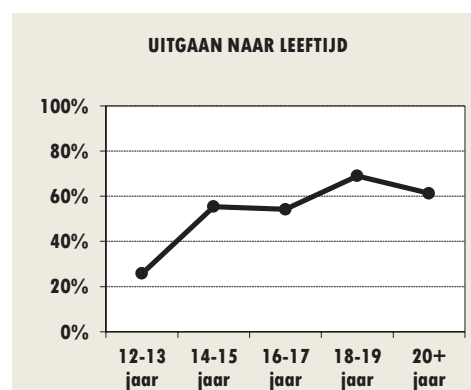
2.3 school en werk

Een ruime meerderheid (85%) gaat naar school. Van de leerplichtige jongeren (jonger dan 16) is dat 97%.⁶⁵ De meesten van hen volgen een opleiding op het vmbo (41%) of mbo (32%). De maand voorafgaand aan de survey heeft 39% gespijbeld; meestal hooguit een paar lessen (22%), maar ook wel een dag of langer (17%).

Schoolgaand of niet, ruim een derde (37%) heeft werk; 27% heeft een bijbaantje na school of in het weekend, 7% heeft een 'gewone' baan overdag en 4% vakantiebaantjes.

2.4 vrije tijd

Vaak zijn de jongeren in de jeugdzorg niet oud genoeg om echte stappers te zijn, maar toch is ruim de helft (54%) de laatste maand uitgegaan. De meesten (47%) zijn gelegenhedstappers; slechts 7% ging minstens vier keer uit en behoort daarmee tot de vaste stappers. Over het algemeen gaan jongeren vaker uit naarmate de leeftijd stijgt. Van de 12-13-jarigen ging een

⁶⁵ De leerplicht geldt tot het einde van het schooljaar waarin een kind 16 wordt. Jongeren die voor de zomer 16 waren geworden (schooljaar 2011/2012) waren ten tijde van deze survey in het najaar (schooljaar 2012/2013) niet meer leerplichtig. Daarom is voor het gemak hier de grens van jonger dan 16 aangehouden.

kwart (26%) de laatste maand uit; bij de 18-plussers is dat twee derde (66%). In hun vrije tijd gaan de jongeren veelal winkelen (60%), naar de bioscoop (50%) of naar feestjes bij vrienden thuis (41%). Van de uitgaansgelegenheden scoort de club of disco het hoogst (26%), gevolgd door het café (25%) en kleinere party's (13%). Eén op de zes (16%) ging de laatste maand naar de coffeeshop. Ongeveer de helft gamet weleens (al dan niet online). Over de hele groep genomen, gamen de jongeren gemiddeld 1.4 uur op doordeweekse dagen en 2.1 uur in het weekend.

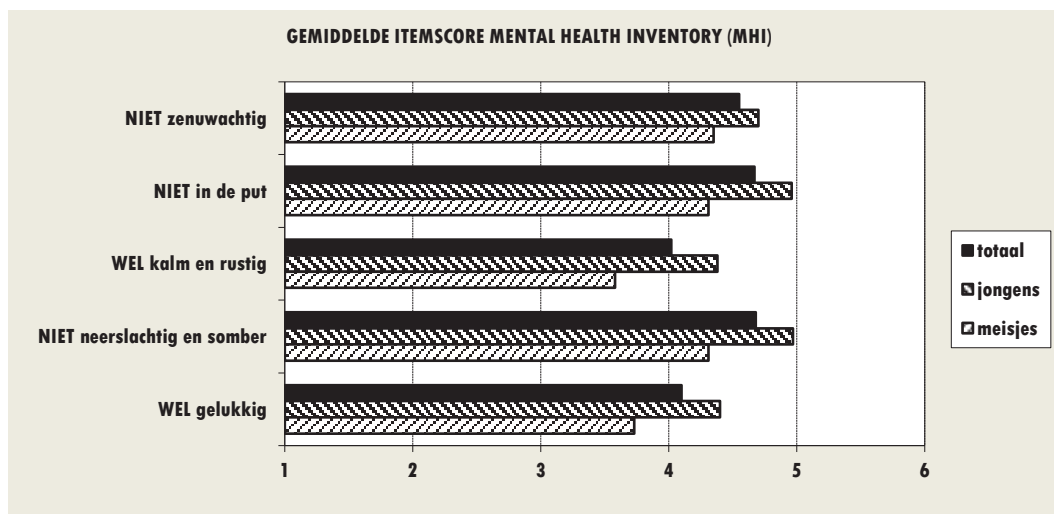
2.5 politie

Een minderheid, maar toch een groot deel van de jongeren (41%) is ooit opgepakt door de politie. De eerste keer waren zij gemiddeld 14 jaar. Ruim één op de vijf (22%) is ook in de afgelopen maand nog aangehouden. Eveneens één op de vijf (21%) heeft ook weleens in detentie gezeten.

2.6 gezondheid

Driekwart (76%) van de jongeren vindt zijn of haar eigen gezondheid goed tot uitstekend. Het leven in het algemeen geven zij gemiddeld een 7.2 als rapportcijfer. Over het geheel genomen scoren gezondheid en het leven dus goed, maar er zijn ook jongeren die zeggen in slechte gezondheid te verkeren (2%) en het leven een onvoldoende geven (10%).

Afgaand op de scores op de Mental Health Inventory (MHI) zijn twee op de drie (68%) jongeren psychisch gezond. De gemiddelde scores per item, naar geslacht, staan in de onderstaande grafiek. Daarbij zijn de vijf items zodanig weergegeven dat geldt: hoe hoger de score, hoe beter de psychische gezondheid.

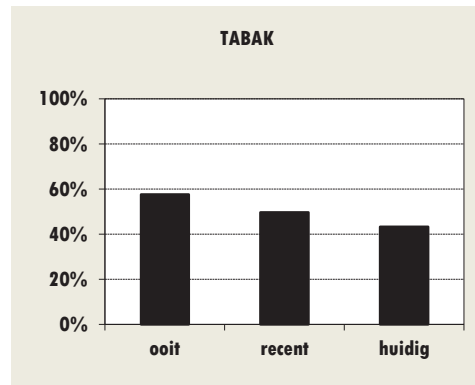
Jongens scoren op alle items hoger dan meisjes. Ook de totale schaalscore ligt voor jongens duidelijk hoger dan voor meisjes (74.8 respectievelijk 62.0; $p < .001$). Bijna de helft (47%) van de meisjes heeft volgens de MHI-schaalscore een slechte geestelijke gezondheid, tegenover 20% van de jongens ($p < .001$).

3 middelengebruik

De vragenlijst bevatte vragen over het gebruik van tabak, alcohol, cannabis, stimulantia, narcosemiddelen, 'straatdrugs' en medicijnen. We presenteren gebruikscijfers van de totale groep en bespreken verschillen tussen subgroepen.

3.1 tabak

De meeste jongeren in de jeugdzorg (58%) hebben ooit weleens sigaretten of shag gerookt. Zij deden dat voor het eerst toen zij gemiddeld 13.4 jaar waren. De laatste maand rookte 43% van de onderzochte jongeren.

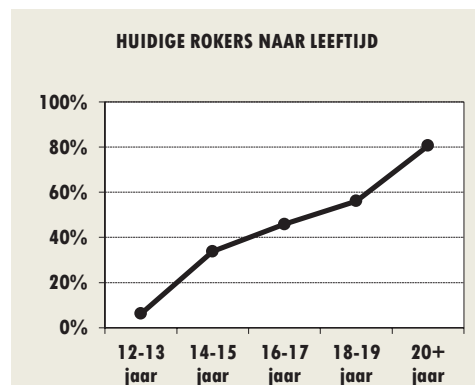

Bijna twee derde (64%) van de huidige rokers rookt dagelijks. De rest rookt vaak minstens een paar keer per week. Eén op de acht huidige rokers (12%) zou je gelegenheden- of feestroker kunnen noemen (rookt alleen in het weekend, bij gelegenheden of zelden). Op dagen dat ze roken, steekt 42% maximaal 5 sigaretten op, 29% rookt tussen de 6 en 10 sigaretten en eveneens 29% rookt er meer dan 10. Gemiddeld roken de huidige rokers bijna een half pakje (8.6 sigaretten) per rookdag (doorsnee 14 sigaretten).

Dagelijks ten minste 1 sigaret roken, noemen we in Antenne riskant roken. Zoals gezegd rookt 64% van de huidige rokers **dagelijks**. Van de totale groep jongeren in de jeugdzorg is dat 28%.

3.1.1 roken per subgroep

Roken hangt bij jongeren in de jeugdzorg sterk samen met leeftijd: hoe ouder, hoe meer rokers. Van de 12-13-jarigen is 'slechts' 6% huidige roker, terwijl dat bij de 20-plusses maar liefst 81% is. De oudste

groep rookt ten opzichte van de jongste groep gemiddeld ook vier keer zoveel sigaretten op een dag (12 versus 3 sigaretten per dag).

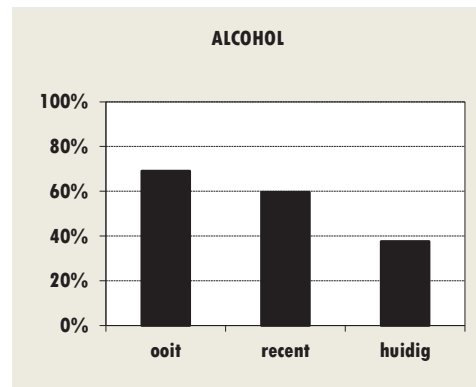
Geslacht, etniciteit en geestelijke gezondheid zijn niet gerelateerd aan rookgedrag. Jongens en meisjes, westerse en niet-westerse jongeren, en psychisch gezonde en ongezonde jongeren roken even vaak en even veel.

3.2 alcohol

Ruim twee derde (69%) heeft weleens alcohol gedronken, maar de laatste maand deed een minderheid (38%) dat. Gemiddeld dronken jongeren in de jeugdzorg op hun 14^e hun eerste glas.

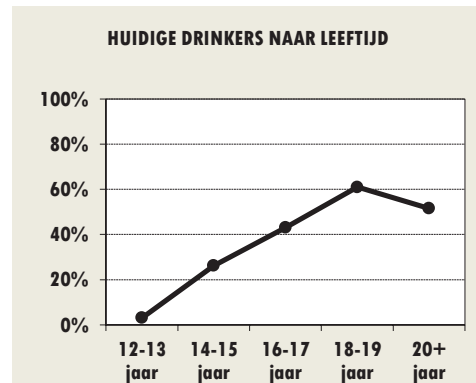
Meestal consumeren de huidige drinkers af en toe, bij gelegenheden alcohol (45%) of alleen in het weekend (29%). Eén op de acht (12%) drinkt nog minder vaak; daarentegen drinken ongeveer evenveel (13%)

wekelijks tot dagelijks. Op dagen dát ze drinken, neemt 22% één of twee glazen en 38% neemt er drie of vier. Een fors deel (40%) drinkt dus vijf of meer glazen alcohol op een drinkdag. Gemiddeld consumeren de huidige drinkers 4.9 glazen alcohol per drinkdag (doorsnee 4 glazen).

3.2.1 drinken per subgroep

Net als roken, hangt ook drinken van alcohol sterk samen met leeftijd. Maar daar waar er bij roken een min of meer lineair verband was en de oudste groep de meeste rokers kende, die ook gemiddeld de meeste sigaretten rookten, scoren bij alcohol de 18-19-jarigen het hoogst. Hier is 61% huidige drinker met gemiddeld 6.9 glazen per drinkdag. Ter vergelijking: bij de 12-13-jarigen is er één enkele jongere (3%) die 1 glas alcohol drinkt.

Zoals wel vaker wordt gevonden in onderzoeken⁶⁶, is alcoholgebruik onder westerse jongeren (48% huidige drinkers) gangbaarder dan onder niet-westerse jongeren (32%). Voor de huidige drinkers is het gemiddeld aantal glazen per drink-

⁶⁶ Nabben, Benschop & Korf (2012); Van Dorsselaer et al. (2010); Verdurmen et al. (2012).

dag voor westerse en niet-westerse jongeren echter gelijk. Bij geslacht zien we het omgekeerde: jongens en meisjes zijn even vaak huidige drinkers, maar jongens consumeren per drinkdag meer glazen alcohol dan meisjes (gemiddeld 5.9 versus 3.9).

Er is bij jongeren in de jeugdzorg geen verband tussen geestelijke gezondheid en alcoholgebruik.

3.2.2 riskant alcoholgebruik

Van de huidige drinkers, doen maar weinig (2%) dat meestal alleen; het grootste deel (87%) drinkt in gezelschap van vrienden.

Gemiddeld gesproken drinkt, zoals gezegd, 40% van de huidige drinkers vijf of meer glazen alcohol op een drinkdag. Echter, ruim driekwart van de huidige drinkers (78%) heeft de laatste maand 5 of meer glazen alcohol op een gelegenheid gedronken. Dit '**binge drinken**' bleef bij 44% van de huidige drinkers beperkt tot 1 of 2 keer, maar ruim een derde (35%) heeft op meerdere gelegenheden zo veel gedronken. Een deel moet blijkbaar meer dan 5 glazen drinken om dronken te worden, want slechts de helft van de huidige drinkers (53%) zegt de laatste maand **dronken** te zijn geweest. Tegenover de 35% die de laatste maand vaker dan 2 keer minstens vijf glazen dronk, staat 17% die vaker dan 2 keer dronken was. Vertaald naar de totale groep jongeren was 29% de laatste maand binge drinker en was 20% dronken.

Slechts een enkeling drinkt elke dag alcohol. Van de huidige drinkers neemt 1% **dagelijks** alcohol; van de totale groep jongeren is dat minder dan 1%. Dagelijks drinken of een paar keer per week minstens vier glazen (vanaf 19 jaar vijf glazen) alcohol consumeren wordt in Antenne als **riskant drinken** gedefinieerd. Van de huidige drinkers voldoet 8% aan deze definitie; van de totale groep is dat 3%.

Zelf vindt 24% van de huidige drinkers dat hij/zij **te veel of te vaak** drinkt en bij bijna evenveel (21%) zegt iemand in de omgeving dat. Voor de totale groep komen deze percentages op 9% respectievelijk 8%. Een klein deel van de huidige drinkers (4%; van de totale groep 2%) wil hulp om minder te drinken of er helemaal mee te stoppen.

Wanneer we de huidige drinkers vragen wanneer iemand anders ('iemand van jouw leeftijd') te veel heeft gedronken, lopen de antwoorden uiteen van twee tot tientallen glazen.⁶⁷ Gemiddeld vinden ze 9.3 glazen te veel (doorsnee 7 glazen). Gemiddeld gesproken drinken de huidige drinkers ongeveer de helft minder (4.9 glazen) en individueel bekeken drinken slechts enkelen meer dan hun eigen norm. Maar de lat leggen ze wel hoog. Wanneer een 16-jarige jongen met een lichaamsgewicht van 65 kilo binnen een tijdsbestek van drie uur 9.3 glazen alco-

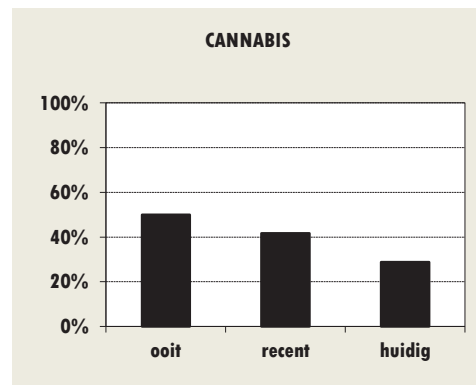
⁶⁷ Deze vraag is alleen aan de huidige drinkers gesteld.

hol drinkt, resulteert dat in een bloedalcoholpromillage van 1.66.⁶⁸ Dat komt dicht in de buurt van het gemiddelde bloedalcoholpromillage van 1.8 bij jongeren die in het ziekenhuis opgenomen worden met een alcoholvergiftiging.⁶⁹ Ofwel weten jongeren niet dat bij dergelijke hoeveelheden ziekenopname dreigt, ofwel vinden ze het pas te veel wanneer iemand in het ziekenhuis belandt.

3.3 cannabis

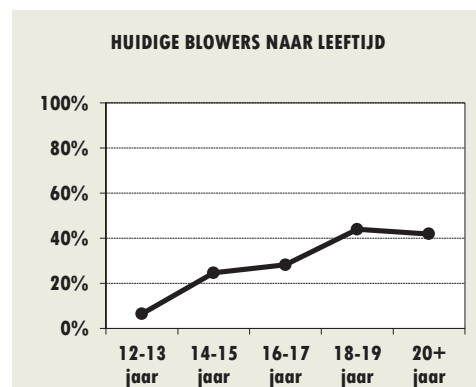
De helft van de jongeren (50%) heeft wel eens cannabis gebruikt. Gemiddeld waren zij 14.6 jaar toen ze hun eerste joint rookten. Ruim een kwart (29%) heeft de laatste maand geblowd.

Van de huidige blowers doet ruim de helft (54%) dat (bijna) dagelijks, 19% een paar dagen per week, 17% alleen in het weekend of bij gelegenheden en 10% zelden. Ongeveer één op de drie huidige blowers (32%) rookt maximaal 1 joint op een dag, een kwart (25%) rookt er 2 en de overige 44% meer dan dat. Gemiddeld roken huidige blowers 3.0 joints per blowdag (doorsnee 2 joints).

3.3.1 blowen per subgroep

Tot aan de 18 jaar stijgt het aandeel blowers met de leeftijd, maar onder 18-19-jarigen en 20-plussers is het percentage huidige blowers vrijwel gelijk. Bij 12-13-jarigen is 7% huidige blowers; boven de 18 is dat meer dan 40%. In het gemiddeld aantal joints per blowdag is er geen verschil naar leeftijd. Geslacht, etniciteit en geestelijke gezondheid hangen niet samen met cannabisgebruik.

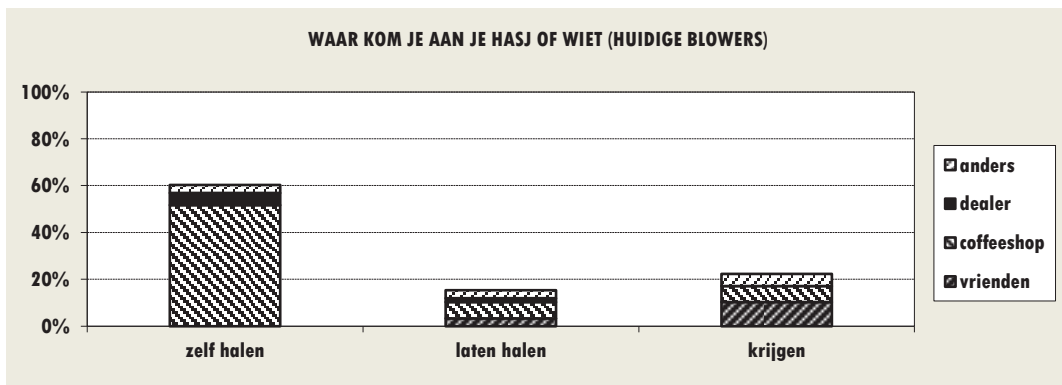
3.3.2 aanschaf en gebruik

Van de totale groep onderzochte jongeren in de jeugdzorg is 30% meerderjarig; onder de huidige blowers dat 45%. Dat betekent dus dat de coffeeshop voor meer dan de helft van de huidige blowers verboden terrein is. Toch zegt 52% van

⁶⁸ Berekend m.b.v. de alcoholcalculator op www.jellinek.nl.

⁶⁹ Lely et al. (2012).

de huidige blowers hun cannabis zelf te halen in de coffeeshop; 37% van de minderjarige en 70% van de meerderjarige blowers. Op afstand is de tweede belangrijkste manier om aan cannabis te komen het te krijgen van vrienden (13% minderjarigen, 7% meerderjarigen, 10% totaal). Bij minderjarigen daarnaast ook anderen laten halen in de coffeeshop (10%, 7% totaal). Kopen bij dealers, op straat of op school komt veel minder voor. Niemand teelt zelf wiet.

Het blowen zelf gebeurt meestal op straat (74%), bij vrienden (54%), thuis (35%) of in een coffeeshop (30%). Minderjarigen blowen vaker op straat; meerderjarigen vaker op de andere genoemde plekken. Eén op de zes (16%) blowt op of rond school.

3.3.3 riskant cannabisgebruik

De meeste huidige blowers blowen meestal samen met vrienden, maar toch blowt één op de acht (13%) meestal alleen.

Van de huidige blowers blowt 26% elke dag. Dat betekent dat 7% van de jongeren in de jeugdzorg **dagelijks** blower is.

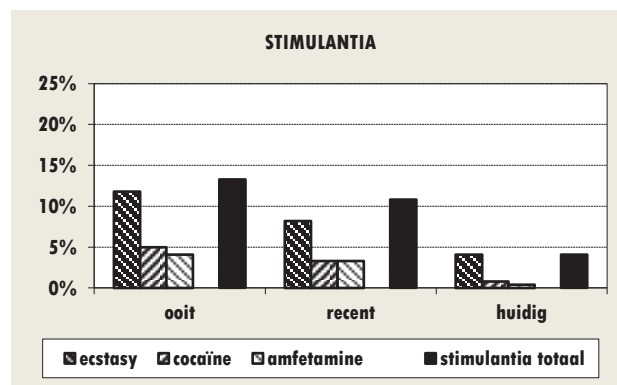
Meer dan de helft (59%) van de huidige blowers voldoet aan de criteria voor **risikante blower** (dagelijks of een paar dagen per week minstens 2 joints). Van de totale groep blowt één op de zes (17%) riskant.

De minderheid, maar toch een behoorlijk deel (44%), vindt zelf dat hij/zij **te veel of te vaak** blowt en ongeveer eenzelfde deel (41%) krijgt dergelijke opmerkingen vanuit zijn of haar omgeving. Toch zou slechts 9% hulp willen om te stoppen of minderen met blowen. Van de totale groep meent 12% dat hij/zij te veel of te vaak blowt en wil 3% hulp.

Er zijn huidige blowers die vinden dat iemand van hun leeftijd pas bij tientallen joints te veel geblowd heeft.⁷⁰ Door dit soort 'onzin' antwoorden (feitelijk vinden ze dat die grens niet bestaat) heeft het gemiddelde weinig waarde. In doorsnee vinden ze 4 joints te veel. Hoewel er geen officiële norm bestaat voor overmatig blowen in termen van aantal joints (vgl. binge drinken), lijkt dit aantal zeker voor jongeren veel te hoog.

3.4 ecstasy, cocaïne en amfetamine

Vergeleken met tabak, alcohol en cannabis liggen gebruikscijfers van harddrugs bij jongeren in de jeugdzorg een stuk lager. Stimulantia, en dan met name ecstasy, scoren nog het hoogst. Eén op de acht jongeren (12%) heeft ooit ecstasy gebruikt, nog niet de helft daarvan (5%) gebruikte ooit cocaïne en 4% ooit amfetamine. Er is veel overlap, want in totaal heeft 13% van de jongeren één of meer van deze middelen gebruikt. De gemiddelde startleeftijd voor stimulantia ligt rond de 16 jaar. De laatste maand gebruikte 4% ecstasy, 1% cocaïne en minder dan 1% amfetamine. In totaal is 4% van de jongeren huidige gebruiker van stimulantia.

Er is veel overlap, want in totaal heeft 13% van de jongeren één of meer van deze middelen gebruikt. De gemiddelde startleeftijd voor stimulantia ligt rond de 16 jaar. De laatste maand gebruikte 4% ecstasy, 1% cocaïne en minder dan 1% amfetamine. In totaal is 4% van de jongeren huidige gebruiker van stimulantia.

3.4.1 gebruik van stimulantia per subgroep

Vanwege de beperkte aantallen recente en huidige gebruikers, vergelijken we subgroepen uitsluitend op ooit-gebruik van stimulantia. Jongens hebben vaker dan meisjes ervaring met cocaïne en amfetamine, maar niet met ecstasy. Westerse jongeren hebben vaker dan niet-westerse jongeren ooit ecstasy en amfetamine, maar niet cocaïne, gebruikt. En leeftijd hangt alleen significant samen met ecstasy.

In de leeftijdscategorie 12-13 jaar heeft geen enkele jongere ooit stimulantia gebruikt, maar bij de 18-plussers heeft bijna een kwart ervaring met ecstasy (18-19 jaar 24%, 20-plus 23%). Het verschil in ooit-gebruik van ecstasy tussen westerse en niet-westerse jongeren is eveneens groot: respectievelijk 25% en 6%.

De verschillen bij cocaïne en amfetamine zijn verhoudingsgewijs groter, maar de gebruikpercentages kleiner. Van de meisjes heeft 2% ooit cocaïne gebruikt; bij

⁷⁰ Deze vraag is alleen aan huidige blowers gesteld.

de jongens is dat vier maal zo veel (8%). Bij amfetamine scheelt dat een factor zeven: meisjes 1% en jongens 7%. En ooit-gebruik van amfetamine bij westerse jongeren (10%) is zelfs tien maal zo veel als bij niet-westerse jongeren (1%).

Geestelijke gezondheid en ooit-gebruik van stimulantia hangen niet samen.

3.5 overige middelen

De gebruikscijfers van de meeste andere middelen uit de vragenlijst zijn over het algemeen laag. We noemen ze kort en geven eventuele verschillen tussen subgroepen in ooit-gebruik aan.

3.5.1 ghb en lachgas

Van de twee onderzochte narcosemiddelen scoort lachgas met 14% ooit-gebruik nog hoger dan ecstasy. Ooit-gebruik van ghb bedraagt 3%. Slechts enkele jongeren gebruikten de laatste maand ghb en/of lachgas (beide 1%). Geen enkele 12-13-jarige heeft ooit lachgas gebruikt, maar bij de 18-19-jarigen bedraagt het ooit-gebruik 23%. Westerse jongeren (27%) hebben veel vaker ervaring met lachgas dan niet-westerse jongeren (7%). Verder zijn er geen verschillen tussen subgroepen in het ooit-gebruik van lachgas en ghb.

3.5.2 heroïne en crack

Drie jongeren (1%) hebben naar eigen zeggen weleens crack gebruikt. Twee van hen (1%) gebruikten ooit heroïne. Eén jongere gebruikte de laatste maand zowel crack als heroïne (minder dan 1%). Bij dergelijke kleine aantallen is het niet verwonderlijk dat er geen verschillen tussen subgroepen zijn gevonden.

3.5.3 ritalin en slaap- en kalmeringsmiddelen

Ritalin is door 12% van de jongeren weleens gebruikt, waaronder 8% op recept en 5% (ook) zonder recept. De laatste maand gebruikte 2% Ritalin. Voor slaap- en kalmeringsmiddelen zijn de gebruikscijfers min of meer vergelijkbaar: 13% gebruikte deze middelen, waaronder 10% met en 5% (ook) zonder doktersvoorschrift. Gebruik in de laatste maand bedraagt 3%. Ooit-gebruik van zowel Ritalin als slaap- en kalmeringsmiddelen komt vaker voor bij westerse jongeren (22% en 21%) dan bij niet-westerse jongeren (7% en 8%). Daarnaast zijn dit de enige onderzochte middelen die een samenhang met geestelijke gezondheid laten zien. Jongeren die volgens de MHI psychisch ongezond zijn, hebben circa dubbel zo vaak ooit Ritalin (18%) en slaap- en kalmeringsmiddelen (20%) gebruikt dan jongeren in goede geestelijke gezondheid (beide middelen 9%).

3.5.4 riskant druggebruik

Van de totale groep jongeren in de jeugdzorg vindt 4% zelf dat hij/zij te veel of te vaak harddrugs gebruikt. Bij iets meer jongeren (5%) zegt iemand anders dat wel eens. Maar iets minder jongeren (2%) zouden hulp willen om druggebruik te stoppen of minderen. In totaal heeft 8% wel eens contact gehad met de verslavingszorg. Bij bijna een derde (30%) is er sprake van alcohol- of drugverslaving in de familie.

4 vergelijking met scholieren

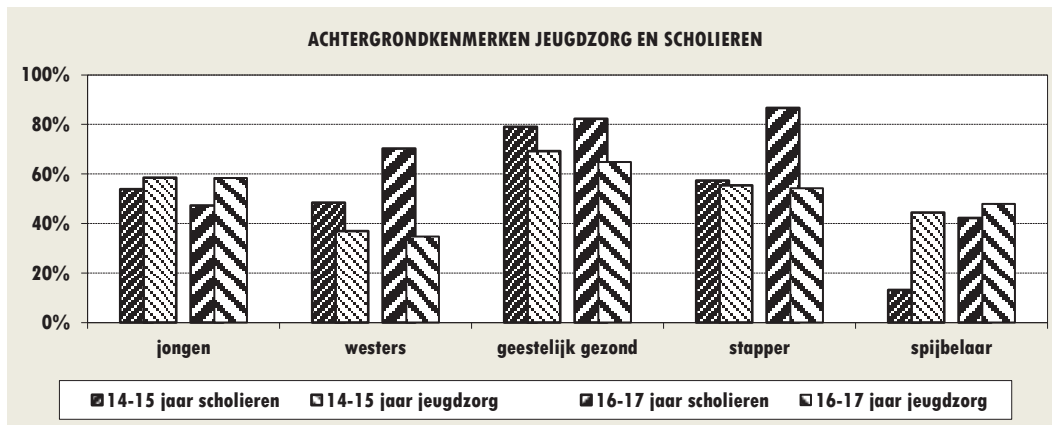
Hoe verhoudt het middelengebruik van jongeren in de jeugdzorg zich tot dat van 'mainstream' jongeren in het voortgezet onderwijs? Om antwoord te vinden op deze vraag, maken we een vergelijking met gebruikscijfers uit de Antenne schoolsurvey van 2011. Die vergelijking kan echter niet zomaar gemaakt worden. De leeftijdsopbouw van de onderzochte jongeren in de jeugdzorg wijkt namelijk erg af van die van de Amsterdamse scholieren. De gemiddelde leeftijd van de jongeren in de jeugdzorg is 16.3 jaar en 30% is 18-plus, terwijl de gemiddelde leeftijd van de middelbare scholieren 13.8 jaar was met nauwelijks 18-plussers. Zoals hiervoor al aangetoond, maakt leeftijd een groot verschil wanneer het gaat om middelengebruik. Daarom worden twee afgebakende leeftijdscategorieën vergeleken: 14-15-jarigen en 16-17-jarigen.⁷¹ Wat betreft de schoolsurvey van 2011 maken we gebruik van gewogen gegevens.⁷²

4.1 achtergrondkenmerken

Hoewel 14-15-jarigen en 16-17-jarigen in de jeugdzorg en het voortgezet onderwijs uiteraard qua leeftijd vergelijkbaar zijn en ook de jongen-meisje-verhouding nauwelijks afwijkt, zijn er wel enkele verschillen in andere achtergrondkenmerken. Bij de 14-15-jarigen is er geen verschil in etniciteit, geestelijke gezondheid en uitgaan, maar wel een groot verschil in het aandeel spijsbelaars (de afgelopen maand ten minste 1 lesuur gespjibeld). In de jeugdzorg (44%) is dat aandeel ruim drie maal zo groot als bij de scholieren (13%).

⁷¹ Het aantal onderzochte jongeren in de jeugdzorg binnen de leeftijdscategorie 12-13-jarigen (n = 32) was te beperkt voor een zinvolle vergelijking met de scholieren.

⁷² Zie Nabben, Benschop & Korf (2012) voor de wegingsprocedure. Gebruikscijfers die hier worden gepresenteerd zijn anders dan die in de rapportage van Antenne 2011 terug te vinden zijn, omdat hier (een selectie van leeftijdscategorieën uit) de totale steekproef is genomen. In Antenne 2011 worden geen gebruikscijfers van de totale groep gegeven, alleen voor brugklassers, derdeklassers en oudere leerlingen afzonderlijk.

Bij de 16-17-jarigen is er juist geen verschil in spijbelgedrag: 42% bij scholieren en 48% in de jeugdzorg, maar ten opzichte van de totale groep middelbare scholieren van 2011 scoren deze leerlingen ook wel erg hoog.⁷³ Grote verschillen zijn er daarentegen wel in etniciteit, geestelijke gezondheid en uitgaan. Bij de scholieren is het merendeel autochtoon Nederlands of van overige westerse afkomst (70%), maar in de jeugdzorg is de meerderheid niet-westers (65%). En hoewel zowel onder scholieren als in de jeugdzorg de meeste 16-17-jarigen psychisch gezond zijn, is het aandeel dat volgens de MHI-5 (zie pag. 93) geestelijk ongezond zou zijn in de jeugdzorg (35%) twee maal zo groot als onder scholieren (18%). Tot slot gaan scholieren veel vaker uit dan jongeren in de jeugdzorg. Onder scholieren is een ruime meerderheid een stapper (87% ging de afgelopen maand ten minste één keer uit), terwijl in de jeugdzorg dat voor nauwelijks meer dan de helft geldt (54%). Een belangrijke factor achter deze verschillen tussen scholieren en jeugdzorg, is dat er feitelijk een vergelijking naar opleidingsniveau wordt gemaakt: van de 16-17-jarigen in de jeugdzorg volgt 64% een vmbo- of mbo-opleiding, terwijl dezelfde leeftijdsgroep in de schoolsurvey vooral havo- en/of vwo-ers (88%) besloeg.⁷⁴

4.2 middelengebruik

Ooit-, recent en huidig gebruik van tabak, alcohol en cannabis worden vergeleken. Vanwege beperkte aantallen nemen we het gebruik van stimulantia (ecstasy, cocaine, amfetamine) samen en kijken we wat betreft narcosemiddelen (ghb,

⁷³ Van alle leerlingen in de schoolsurvey had 13% ten minste 1 lesuur gespijbeld.

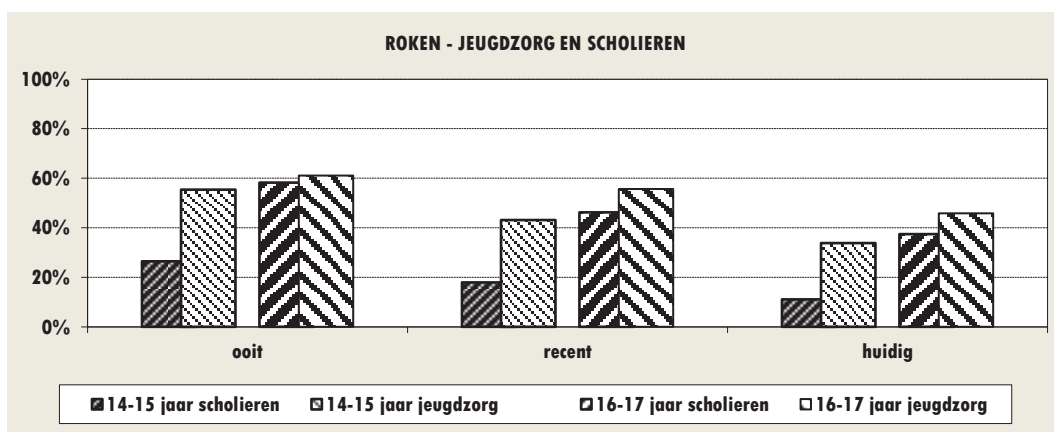
⁷⁴ De Antenne schoolsurvey beslaat uitsluitend het voortgezet onderwijs en wordt daarbij niet uitgevoerd in eindexamenklassen. Het mbo en het vierde leerjaar van het vmbo ontbreekt dus in de schoolsurvey. Vooral in de leeftijdscategorie 16-17 jaar zijn havo/vwo-ers onder scholieren daarom oververtegenwoordigd. Bij de 14-15-jarigen speelt dit probleem veel minder.

lachgas) en medicijnen (ritalin, slaap- en kalmeringsmiddelen) alleen naar ooit-gebruik. Gebruik van 'straatdrugs' (heroïne, crack) is bij zowel scholieren als jeugdzorg zo goed als afwezig en wordt buiten beschouwing gelaten.

4.2.1 tabak

In de leeftijdscategorie 14-15 jaar is het aandeel rokers in de jeugdzorg twee á drie maal zo groot als in het voortgezet onderwijs. Van 14-15-jarige scholieren heeft 26% ooit gerookt en 11% de laatste maand; bij leeftijdsgenoten in de jeugdzorg is dat respectievelijk 55% en 34%. Het aandeel dagelijkse rokers is in de jeugdzorg zelfs vijf maal groter: 25% versus 5%. De gemiddelde startleeftijd is wel gelijk: in beide groepen rookten de 14-15-jarigen hun eerste sigaret toen zij gemiddeld 13 jaar waren.

In de categorie 16-17 jaar liggen de percentages in de jeugdzorg (46% huidige en 24% dagelijkse rokers) wel wat hoger dan in het voortgezet onderwijs (37% respectievelijk 14%), de verschillen zijn echter nergens significant. Ook de startleeftijd (14 jaar) is in beide groepen gelijk.

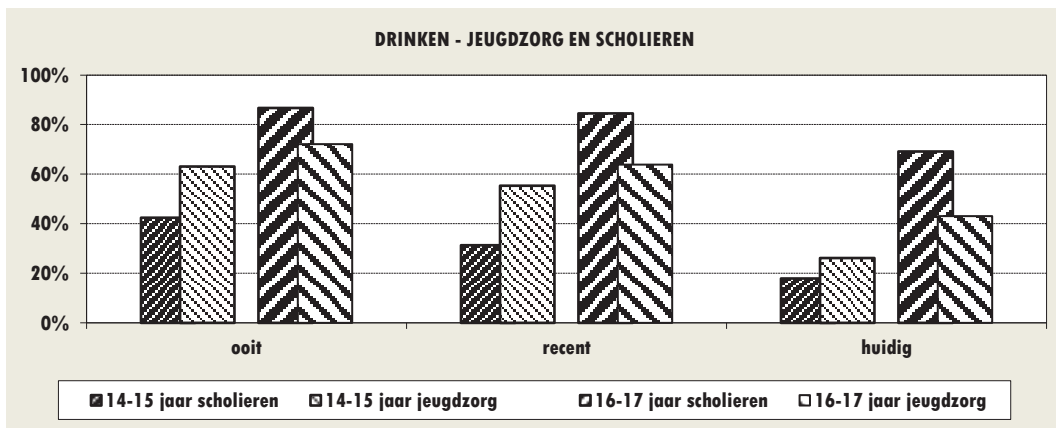
4.2.2 alcohol

Omdat het drinken van alcohol over het algemeen gangbaarder is onder westerse jongeren, is te verwachten dat bij de 16-17-jarigen jongeren in de jeugdzorg (voornamelijk niet-westers) lager scoren dan scholieren (voornamelijk westers) en dat is ook terug te zien in onderstaande figuur. Huidige drinkers zijn onder de scholieren van 16-17 jaar in de meerderheid (69%), maar niet onder hun leeftijdsgenoten in de jeugdzorg (43%). Het aandeel riskante drinkers (zie pag. 94) is in beide groepen daarentegen vergelijkbaar klein: jeugdzorg 1% en scholieren 2%.

Bij de 14-15-jarigen is het omgekeerde het geval; daar scoort de jeugdzorg hoger dan de scholieren. Van de jongeren in de jeugdzorg in die leeftijdscategorie heeft 63% ooit alcohol gedronken, tegenover 42% van de scholieren. Bij huidig

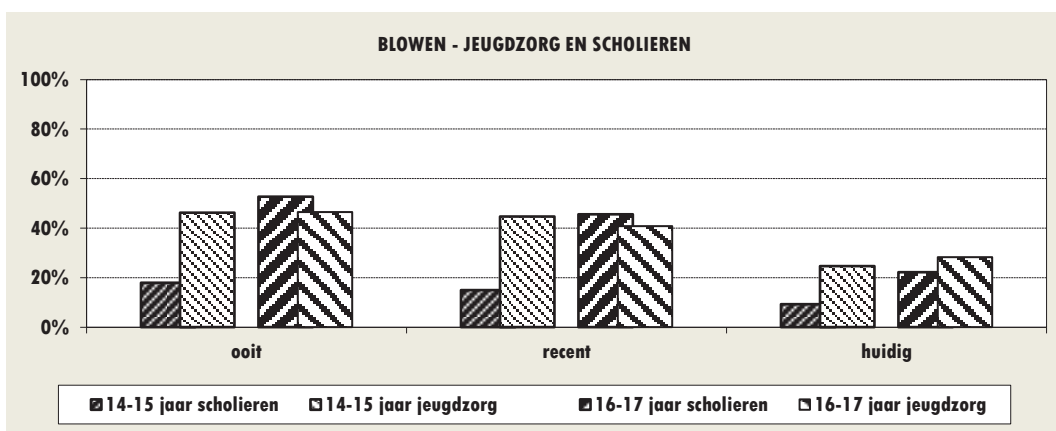
drinken (26% tegenover 18%) is het verschil kleiner en niet significant. Ook het aandeel riskante drinkers verschilt niet.

In beide leeftijdscategorieën is er geen verschil tussen voortgezet onderwijs en jeugdzorg wat betreft startleeftijd (gemiddeld 13 jaar bij 14-15-jarigen en 14 jaar bij 16-17-jarigen).

4.2.3 cannabis

Bij 14-15-jarigen is het aandeel blowers in de jeugdzorg (46% ooit, 25% huidig) bijna drie keer zo groot als onder scholieren (18% ooit, 9% huidig). Het verschil in riskant blowen (zie pag. 94) is nog groter: 2% van de 14-15-jarige scholieren blowl riskant, tegenover 17% van leeftijdsgenoten in de jeugdzorg. Onder 16-17-jarigen zijn er nauwelijks verschillen tussen beide groepen. Wat opvalt in onderstaande figuur is dat er in de jeugdzorg vrijwel geen verschil is tussen 14-15 jaar en 16-17 jaar; onder scholieren is er wel een groot verschil tussen beide leeftijdscategorieën. De gemiddelde startleeftijd voor cannabis is voor scholieren en jongeren in de jeugdzorg gelijk.

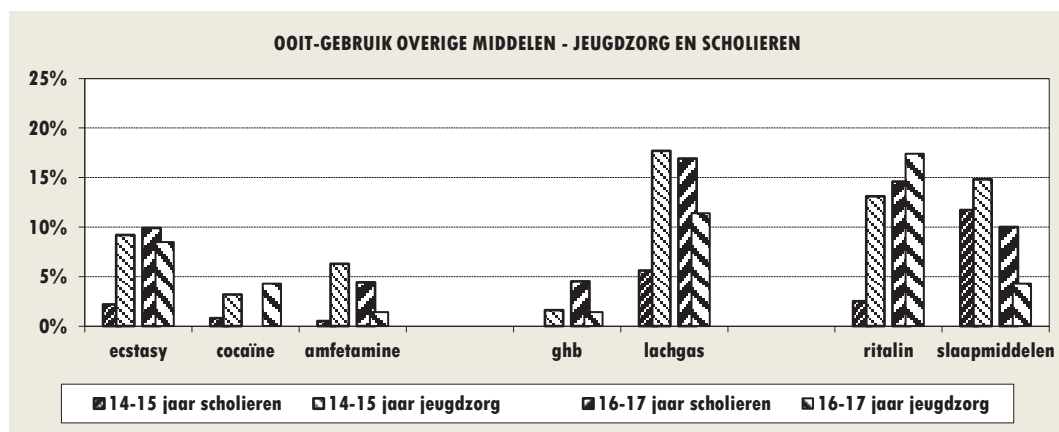

minimumleeftijd

De (huidige) minimumleeftijd voor tabak en alcohol is 16 jaar. Voor 14-15-jarigen is roken en drinken daarmee 'illegaal' en een uiting van deviantie. Deviant gedrag zal onder jongeren in de jeugdzorg vaker voorkomen dan onder jongeren in de algemene bevolking (getuige ook het hoge percentage spijbelaars binnen deze leeftijdscategorie in de jeugdzorg). Dat de percentages rokers en drinkers onder 14-15-jarigen in de jeugdzorg hoger zijn dan in het voortgezet onderwijs, kon daarom op voorhand worden verwacht. De minimumleeftijd voor cannabis is echter 18 jaar, waarmee blowen voor zowel 14-15-jarigen als 16-17-jarigen deviant gedrag is. Bij de laatste leeftijdscategorie vinden we echter geen verschil in cannabisgebruik tussen jeugdzorg en voortgezet onderwijs.

4.2.4 overige middelen

In de leeftijdscategorie 14-15 jaar scoort de jeugdzorg hoger dan het voortgezet onderwijs op ooit-gebruik van ecstasy (9% versus 2%), amfetamine (6% versus 1%), lachgas (6% versus 18%) en ritalin (3% versus 13%).

Wanneer we het gebruik van stimulantia (ecstasy, cocaïne en/of amfetamine) samen nemen, dan heeft van de 14-15-jarige jongeren in de jeugdzorg 5% de afgelopen maand één of meer van deze middelen gebruikt. Bij de 14-15-jarige scholieren is 1% huidige gebruiker van stimulantia.

Bij 16-17-jarigen lijkt de jeugdzorg bij de meeste overige middelen lager te scoren dan het voortgezet onderwijs. Huidig gebruik van stimulantia is bij 16-17-jarigen in de jeugdzorg bijvoorbeeld 1%, tegenover 8% bij leeftijdgenoten in het voortgezet onderwijs. Dit en andere schijnbare verschillen tussen jeugdzorg en voortgezet onderwijs zijn voor de categorie 16-17 jaar echter nergens significant.⁷⁵

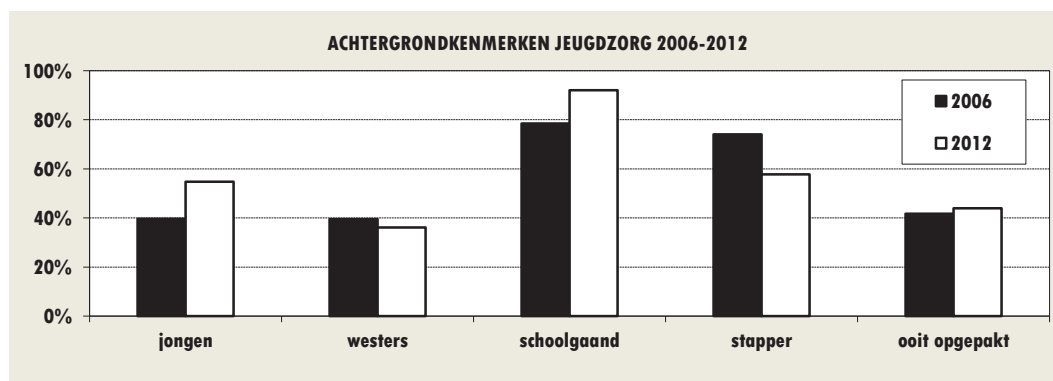
⁷⁵ Dat een verschil tussen 5% en 1% bij 14-15 jaar wel significant is, en een verschil tussen 8% en 1% bij 16-17 jaar niet, komt doordat de scholierensteekproef van 14-15 jaar groter is dan van 16-17 jaar.

5 trends jeugdzorg 2006-2012

De laatste vraag waarop we een antwoord zoeken, luidt: is het middelengebruik in de jeugdzorg veranderd in de afgelopen zes jaar? Net als bij de vergelijking met scholieren, kunnen hier ook niet zomaar gebruikscijfers van de surveys van 2006 en 2012 worden vergeleken. Zoals in de eerste paragraaf van dit hoofdstuk al is beschreven, is het niet mogelijk geweest een dusdanige steekproef te trekken dat de onderzoeksgroep van 2012 volledig vergelijkbaar is met die van 2006. Belangrijkste verschillen zijn het ontbreken van delinquente jongeren in de steekproef van 2012 en het ontbreken van 12-13-jarigen in de steekproef van 2006. Daarnaast verschillen de onderzoeksgroepen wat betreft dak- en thuisloze jongeren. Hoewel het Poortgebouw en het Ambulant team Thuisloze Jongeren in beide jaargangen zijn meegenomen in de survey, is anno 2012 (door het ontbreken van de inmiddels opgeheven nachtopvang in het Poortgebouw) het aantal dak- en thuislozen jongeren dat via deze afdelingen kan worden bereikt veel kleiner dan in 2006. Voor een zo zuiver mogelijke vergelijking van het middelengebruik, laten we daarom delinquente (2006), dak- en thuisloze (2006 en 2012) en 12-13-jarige (2012) jongeren in de jeugdzorg buiten beschouwing. De resterende steekproef bedraagt 149 jongeren uit 2006 en 180 jongeren uit 2012.

5.1 achtergrondkenmerken

In (de selectie van) 2006 waren zes van de tien jongeren in de jeugdzorg meisjes, maar in 2012 zijn jongens met 55% in de meerderheid. Jongeren in de jeugdzorg volgen in 2012 (92%) vaker een opleiding dan zes jaar geleden (79%), maar onder de schoolgaanders spijbelt in beide jaargangen bijna de helft (47% in 2006, 46% in 2012). Het aandeel stappers is fors gedaald van driekwart (74%) in 2006 naar 58% in 2012. De groep vaste stappers (4 keer per maand) is meer dan gehalveerd van 21% naar 8%. Toch geldt in beide jaren dat de meerderheid naar school gaat en eveneens de meerderheid uitgaat.

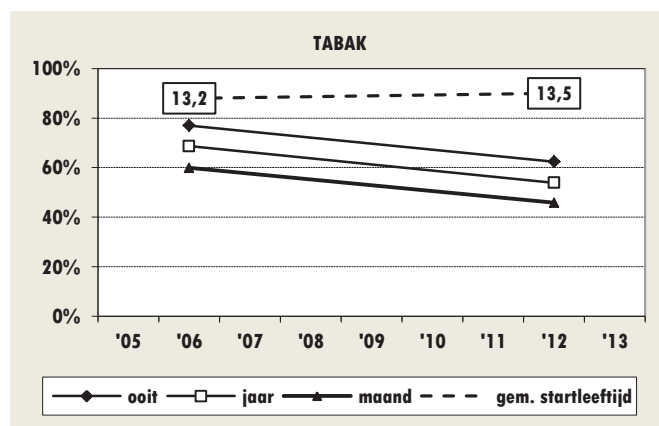
Daarnaast verschillen 2006 en 2012 niet wat betreft leeftijd (gemiddeld 16.5 respectievelijk 16.3 jaar), etniciteit (61% respectievelijk 64% niet-westers) en contact met justitie (42% respectievelijk 44% ooit opgepakt door de politie).

5.2 middelengebruik

Naast tabak, alcohol en cannabis, waren alleen ecstasy, cocaïne, amfetamine, heroïne en crack in beide jaren onderdeel van de vragenlijst. Het gebruik van narcosemiddelen en medicijnen kan dus niet vergeleken worden met 2006.

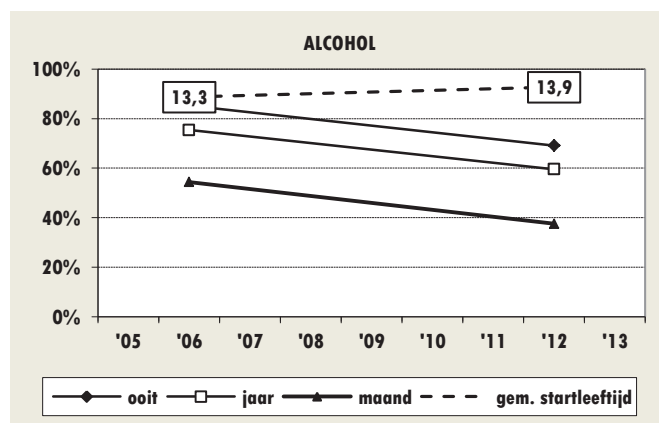
5.2.1 tabak

Het aandeel ooit-, recente en huidige rokers in de jeugdzorg is tussen 2006 en 2012 gedaald. Zes jaar geleden rookte een meerderheid van de jongeren in de jeugdzorg (60%), maar in 2012 vormen huidige rokers een – zij het forse – minderheid (46%). Ook het aandeel dagelijkse rokers daalde: van 40% naar 26%. De gemiddelde startleeftijd veranderde niet.

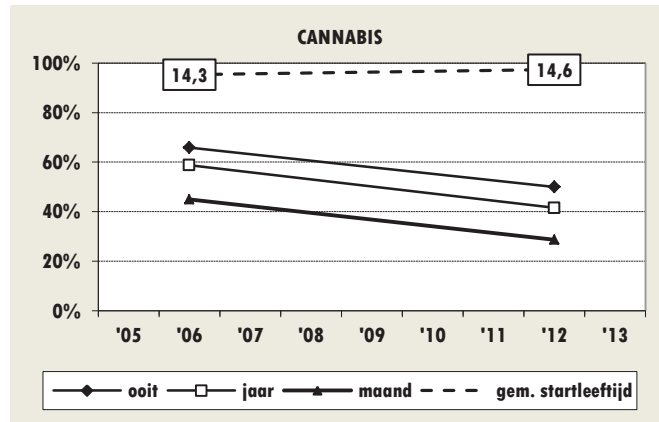
5.2.2 alcohol

Ook wat betreft het drinken van alcohol is er een duidelijke daling zichtbaar. Huidige drinkers gingen net als huidige rokers van een meerderheid (55%) in 2006 naar een minderheid (38%) in 2012. Riskant drinken (zie pag. 94) nam niet af, maar vergeleken bij het aantal huidige drinkers, zijn de aantallen riskante drinkers in de jeugdzorg ook beperkt (6% in 2006, 3% in 2012). De startleeftijd schijnt licht te zijn gestegen, maar het verschil is net niet significant.

5.2.3 cannabis

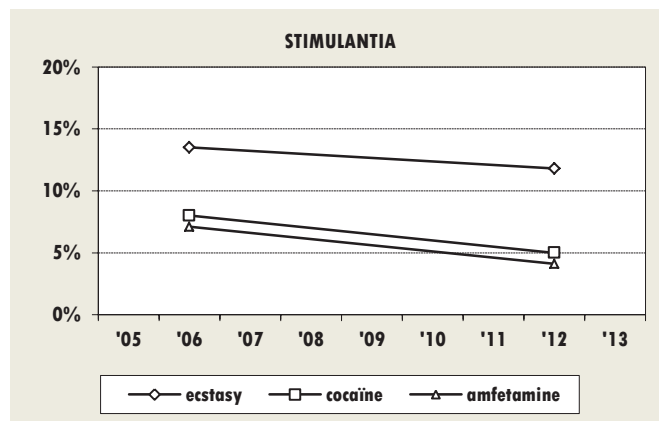
In 2006 had twee derde (66%) van de jongeren in de jeugdzorg ooit cannabis gebruikt, terwijl dat in 2012 de helft (50%) is. Het percentage huidige blowers daalde van 45% naar 29%. Riskant blowen (zie pag. 94) bleef echter vrijwel onveranderd: 22% in 2006 en 17% in 2012. Verhoudingsgewijs is

het aandeel riskante blowers dus toegenomen. In 2006 voldeden ongeveer vijf op de tien huidige blowers aan de definitie van riskant blowen; in 2012 zijn dat er zes op de tien. De gemiddelde startleeftijd bleef min of meer gelijk.

5.2.4 overige middelen

Het gebruik van ecstasy, cocaïne en amfetamine door jongeren in de jeugdzorg is in 2006 en 2012 vergelijkbaar. De grafiek hiernaast suggereert een dalende tendens, maar de verschillen zijn niet significant. De drie stimulantia samen genomen, is er eerder sprake van stabiel gebruik. Zes jaar geleden had 15% ooit één van deze middelen gebruikt en 3% was huidige gebruiker.

Voor 2012 bedragen deze percentages 13% en 4%.

In zowel 2006 als 2012 waren er slechts enkele jongeren die ooit crack (3% en 1%) of heroïne (beide jaren 1%) hadden gebruikt.

6 samenvatting en conclusies

In het najaar van 2012 is een survey gehouden onder 247 jongeren bij jeugdzorginstelling *Spirit* in Amsterdam (via jeugd- en schoolmaatschappelijk werk, ambulantly team thuisloze jongeren en zes residentiele afdelingen).

- De onderzochte jongeren zijn 12 t/m 26 jaar (gemiddeld 16.3 jaar). Afgezien van de dak- en thuisloze jongeren, zijn de jongeren overwegend minderjarig. Jongens zijn licht in de meerderheid (56%).
- De groep is grotendeels, maar zeker niet uitsluitend, allochtoon. Surinamers (25%) en Marokkanen (17%) vormen de grootste allochtone groepen; een kwart is autochtoon Nederlands (24%).
- Van de schoolgaande jongeren (85%, vooral vmbo of mbo) heeft 39% de laatste maand ten minste 1 lesuur gespijeld.
- De meesten hebben geen justitieel verleden, maar toch is 41% weleens opgepakt door de politie; 22% is de laatste maand nog aangehouden.
- Afgaand op de scores op de Mental Health Inventory (MHI-5) is 68% van de jongeren psychisch gezond.

Roken

- Een kleine meerderheid (58%) heeft ooit gerookt en 43% is huidige roker.
- De gemiddelde startleeftijd is 13.4 jaar.
- Huidige rokers roken gemiddeld 8.6 sigaretten per rookdag.
- Twee derde (64%) van de huidige rokers rookt dagelijks; dat komt neer op 28% dagelijkse rokers in de totale groep.
- Het aandeel rokers en de gemiddelde gebruikshoeveelheid nemen toe met de leeftijd.
- Geslacht, etniciteit en geestelijke gezondheid zijn niet gerelateerd aan rookgedrag.

Drinken

- Ruim twee derde (69%) heeft weleens alcohol gedronken en 38% is huidige drinker.
- De gemiddelde startleeftijd is 14.0 jaar.
- Huidige drinkers drinken gemiddeld 4.9 glazen per drinkdag.
- De meeste huidige drinkers drinken af en toe of alleen in het weekend. Slechts een enkeling drinkt dagelijks.
- Het aandeel drinkers en de gemiddelde gebruikshoeveelheid nemen toe met de leeftijd, maar bereiken een maximum rond de 18 jaar.
- Alcoholgebruik is meer gangbaar onder westerse jongeren. Jongens en meisjes zijn even vaak huidige drinkers, maar jongens drinken meer glazen op en dag. Geestelijke gezondheid is niet gerelateerd aan drinkgedrag.
- Van de huidige drinkers heeft 78% de laatste maand 5 of meer glazen alcohol gedronken (binge drinken) en 53% was de laatste maand dronken. Een kwart (24%) vindt zelf dat hij of zij te veel of te vaak drinkt. Toch voldoet 'slechts' 8% van de huidige drinkers aan de definitie van riskant drinken.

- De huidige drinkers vinden dat iemand van hun leeftijd bij gemiddeld 9.3 glazen (doorsnee 7 glazen) te veel heeft gedronken. Over het algemeen blijven zij zelf ruim onder deze norm, maar het is dan ook wel een 'volwassen' norm die voor jongeren van deze leeftijd dicht in de buurt van 'comazuipen' komt.

Blowen

- De helft (50%) heeft weleens cannabis gebruikt en 29% is huidige blower.
- De gemiddelde startleeftijd is 14.6 jaar.
- Huidige blowers blowen gemiddeld 3.0 joints per blowdag.
- Ruim de helft (54%) van de huidige blowers blowt dagelijks; dat komt neer op 7% dagelijkse blowers in de totale groep.
- Net als bij alcoholgebruik neemt het aandeel blowers toe met de leeftijd en bereikt een maximum rond de 18 jaar. De gemiddelde gebruikshoeveelheid is in alle leeftijdsgroepen echter ongeveer gelijk.
- Geslacht, etniciteit en geestelijke gezondheid zijn niet gerelateerd aan blowgedrag.
- Een meerderheid (59%) van de huidige blowers voldoet aan de definitie van riskant blowen en een flink deel (44%) vindt ook zelf dat hij of zij te veel of te vaak blowt.
- In doorsnee vinden huidige blowers dat iemand van hun leeftijd bij 4 joints te veel heeft geblowd. Dat ligt niet ver boven hun eigen gemiddelde gebruikshoeveelheid en is (ook bij afwezigheid van een officiële norm voor jongeren) behoorlijk veel.

Overige middelen

- Bij de stimulantia is ecstasy het populairst: 12% heeft ooit ecstasy gebruikt, 5% ooit cocaïne en 4% ooit amfetamine. Samengenomen heeft 13% ooit één of meer stimulantia gebruikt en is 4% huidige stimulantiagebruiker. Over het algemeen neemt het gebruik van stimulantia toe met de leeftijd en hebben jongens en westerse jongeren vaker ervaring met deze middelen dan meisjes en niet-westerse jongeren.
- Er zijn meer jongeren die ervaring hebben met lachgas (14%) dan met ecstasy. Ooit-gebruik van ghb ligt veel lager op 3%. De laatste maand gebruikte 1% lachgas en eveneens 1% ghb.
- Een enkeling uitgezonderd komt gebruik van crack en heroïne niet voor.
- Ongeveer één op de acht heeft weleens Ritalin (12%) en/of slaap- en kalmeringsmiddelen (13%) gebruikt, al dan niet op doktersrecept. De laatste maand gebruikt 2% respectievelijk 3%. Het gebruik van deze middelen komt vaker voor bij westerse dan niet-westerse jongeren.
- Ritalin en slaap- en kalmeringsmiddelen zijn de enige onderzochte middelen waarvan het gebruik samenhang vertoont met geestelijke gezondheid: jon-

geren die psychisch ongezond zijn, hebben deze middelen ongeveer twee keer zo vaak gebruikt.

Meer gebruik dan leeftijdsgenoten bij 14-15 jaar, niet bij 16-17 jaar
Het middelengebruik van de onderzochte jongeren in de jeugdzorg is vergeleken met dat van 14-15-jarige en 16-17-jarige middelbare scholieren in Amsterdam (Antenne 2011).

- De 14-15-jarigen in de jeugdzorg lijken qua geslacht, etniciteit, geestelijke gezondheid en uitgaansgedrag op middelbare scholieren van dezelfde leeftijd, maar ze spijbelen wel veel vaker (44% versus 13%).
- De 16-17-jarigen in de jeugdzorg zijn vaker allochtoon, (65% versus 30%), vaker psychische ongezond (35% versus 18%) en ze gaan minder vaak uit (54% versus 87%). De onderzochte scholieren zijn vooral havo/vwo-ers, terwijl jongeren in de jeugdzorg vooral vmbo/mbo-ers zijn.
- Vergeleken met hun leeftijdsgenoten in het voortgezet onderwijs roken, drinken en blowen 14-15-jarigen in de jeugdzorg fors meer (34% versus 11% huidige rokers, 26% versus 18% huidige drinker, 25% versus 9% huidige blower). Ook hebben ze de laatste maand vaker stimulantia gebruikt (5% versus 1%).
- De 16-17-jarigen in de jeugdzorg lijken daarentegen wat middelengebruik betreft heel erg op middelbare scholieren van die leeftijd. Met uitzondering van alcohol: de (vooral niet-westerse) jongeren in de jeugdzorg zijn minder vaak huidige drinkers dan de (vooral westerse) jongeren in het voortgezet onderwijs (43% versus 69%).

Dalende trend middelengebruik

Het middelengebruik is eveneens vergeleken met dat van een vergelijkbare groep jongeren in de jeugdzorg uit een eerdere survey (Antenne 2006).

- Ten opzichte van 2006 is het percentage rokers, drinkers en blowers in de jeugdzorg gedaald. Ook in het gebruik van stimulantia is een dalende tendens zichtbaar.

De afgelopen zes jaar is het middelengebruik onder jongeren in de jeugdzorg op alle fronten gedaald. Dat middelengebruik behelst, net als bij 'doorsnee' jongeren van dezelfde leeftijd, vooral roken, drinken en blowen.

Bij de 14-15-jarigen in de jeugdzorg zijn de percentages rokers, drinkers en blowers zeker niet 'doorsnee'. Hoewel de meeste jongeren in deze leeftijdscategorie niet roken, drinken en blowen, scoort de jeugdzorg toch beduidend hoger dan het voortgezet onderwijs. Het middelengebruik van 16-17-jarigen in de jeugdzorg vertoont wel veel overeenkomsten met dat van de middelbare scholieren, maar de onderzochte scholieren wijken qua achtergrondkenmerken (etniciteit, uitgaan en

opleidingsniveau) dusdanig af van de jongeren in de jeugdzorg, dat overeenkomsten (en verschillen) lastig te duiden zijn.

De survey had niet tot doel te onderzoeken in hoeverre middelengebruik een oorzakelijke factor voor verblijf in de jeugdzorg was. Typerend is echter dat de 14-15-jarigen in de jeugdzorg qua *geestelijke gezondheid* niet afwijken van de middelbare scholieren, maar dat ze op zowel middelengebruik als spijbelgedrag hoger scoren dan het voortgezet onderwijs. De 16-17-jarigen in de jeugdzorg komen daarentegen wat betreft gebruik en spijbelen overeen met de scholieren, maar scoren weer slechter op psychische gezondheid. Mogelijk is het feit dat 14-15-jarigen op relatief jonge leeftijd zijn begonnen met middelengebruik aanleiding geweest om in de jeugdzorg terecht te komen, maar het lijkt er ook op dat het (op die leeftijd illegale) gebruik van tabak, alcohol en cannabis onderdeel is van meer algemeen deviant gedrag (waaronder spijbelen) dat tot de jeugdzorg heeft geleid. Deviant gedrag lijkt voor de 16-17-jarigen geen, of in mindere mate, een reden te zijn om in de jeugdzorg te komen of blijven, maar geestelijke gezondheid wel.

IV

PREVENTIE INDICATOREN

1	telefonische vragen	119
1.1	vragenstellers.....	119
1.2	middelen	120
1.3	trends	121
2	vragen via internet.....	122
2.1	vragenstellers.....	123
2.2	middelen	123
2.3	vragenstellers per middel.....	124
2.4	vragethema's.....	125
3	testservice	125
3.1	geanalyseerde ecstasymonsters.....	126
3.1.1	belangrijkste werkzame stof.....	126
3.1.2	hoeveelheid MDMA in tabletten	128
3.1.3	zuiverheid van poeders en kristallen	130
3.2	overige monsters	130
3.2.1	cocaïne	131
3.2.2	amfetamine	132
3.2.3	ghb	132
3.2.4	overig	132
4	samenvatting en conclusies	134

Preventie indicatoren zijn cijfers over selecte groepen gebruikers of gegevens afkomstig van secundaire bronnen (niet van gebruikers zelf, maar bijvoorbeeld uit de omgeving van gebruikers). Deze informatie geeft geen precies beeld van een totale Amsterdamse gebruikerspopulatie of dé Amsterdamse markt, maar kan wel degelijk aanwijzingen verschaffen over veranderingen in gebruik en verschuivingen in de markt van genotmiddelen – zeker wanneer een reeks van meerdere jaren beschikbaar is. Drie preventie indicatoren, afkomstig van Jellinek Preventie, komen in dit deel aan bod. Sinds 1992 analyseren we registratiecijfers van de **telefonische informatie- en advieslijn**, waar mensen anoniem met hun vragen terecht kunnen – of ze nu zelf gebruiken, iemand kennen die gebruikt, of gewoon nieuwsgierig zijn. Sinds 2000 kunnen mensen daarnaast op de **website** terecht met vragen. Ook deze gegevens worden gebruikt. Tot slot worden sinds 1993 testuitslagen verwerkt van drugs die bij de **testservice** worden aangeboden.

In de tekst worden de belangrijkste resultaten in afgeronde cijfers en percentages weergegeven. Meer gedetailleerde gegevens zijn te vinden in bijlage C.

1 telefonische vragen

Mensen die vragen hebben rond drugs en alcohol (effect, gebruik, verslaving of hulpverlening) kunnen daarmee onder andere terecht bij een speciale telefonische informatie- en advieslijn van Jellinek Preventie. Bellers en hun vragen lopen uiteen: scholieren komen met vragen voor hun werkstuk, bezorgde ouders bellen over hun blowende kinderen en gebruikers zelf stellen specifieke vragen over bijwerkingen of dosering. In 2012 zijn bij de informatie- en advieslijn in totaal **451** telefooncontacten geregistreerd. Het aantal contacten schommelde lange tijd rond de 800 per jaar, maar sinds 2009 is dat aantal vrijwel gehalveerd.⁷⁵

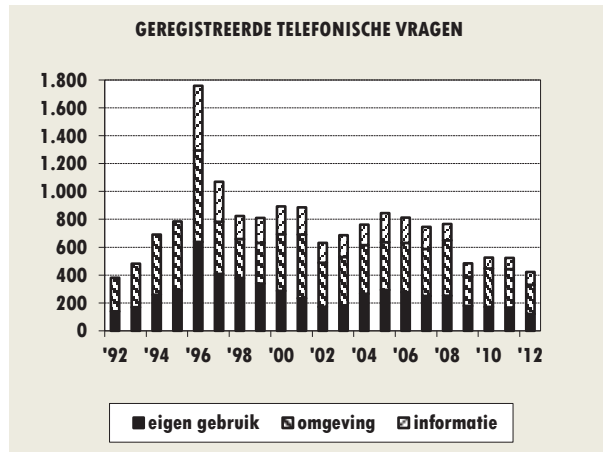
1.1 vragenstellers

De advieslijn ontvangt voornamelijk telefoontjes uit Amsterdam en omgeving (61%). Mensen kunnen anoniem terecht met vragen, maar om toch een algemeen beeld te krijgen van de doelgroep wordt geprobeerd geslacht en leeftijd van de beller te noteren. Er bellen over het algemeen meer vrouwen (57%) dan

⁷⁵ Kleine schommelingen werden vaak veroorzaakt door veranderende ‘openingstijden’ van de service. Tussen 2008 en 2009 nam het aantal telefonische vragen flink af doordat wegens een grote fusie/reorganisatie de interne doorverwijzing en telefonische doorverbinding naar de informatie- en advieslijn moeizamer verliep.

mannen (43%). Voor zover de leeftijd bekend is (dat is bij 83% het geval) zijn bel-
 lers tussen de 10 en 85 jaar, met een gemiddelde van 40 jaar.

De vragen die binnenkomen bij de informatie- en advieslijn zijn afkomstig van gebruikers zelf over hun **eigen gebruik**, van familie, vrienden en bekenden uit de **omgeving** van gebruikers, of zijn meer algemene verzoeken om **informatie**. Sinds vanaf 2000 tevens de mogelijkheid wordt geboden om via internet vragen te stellen, komen via de telefonische informatie- en advieslijn

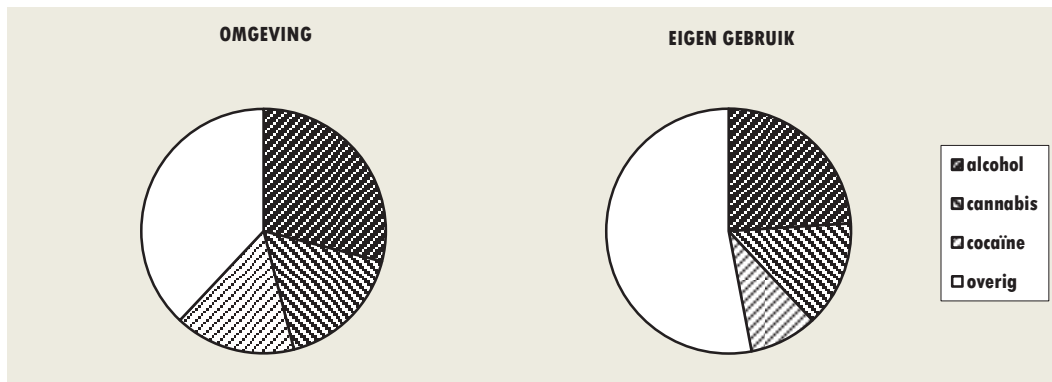

meer vragen binnen uit de omgeving van gebruikers dan van gebruikers zelf. Ruim een kwart van de telefonische vragen van 2012 was afkomstig van gebruikers zelf (28%), maar bijna de helft van partners, ouders, vrienden, familieleden en andere mensen uit de omgeving (48%). Bellers uit de omgeving zijn grotendeels vrouwen (70%), maar gebruikers zelf zijn vaker man (62%).

1.2 middelen

In de top 3 van middelen die het onderwerp zijn van de telefonische vragen is nummer 1 al van het begin af aan dezelfde. De nummers 2 en 3 wisselen nogal eens van plaats.

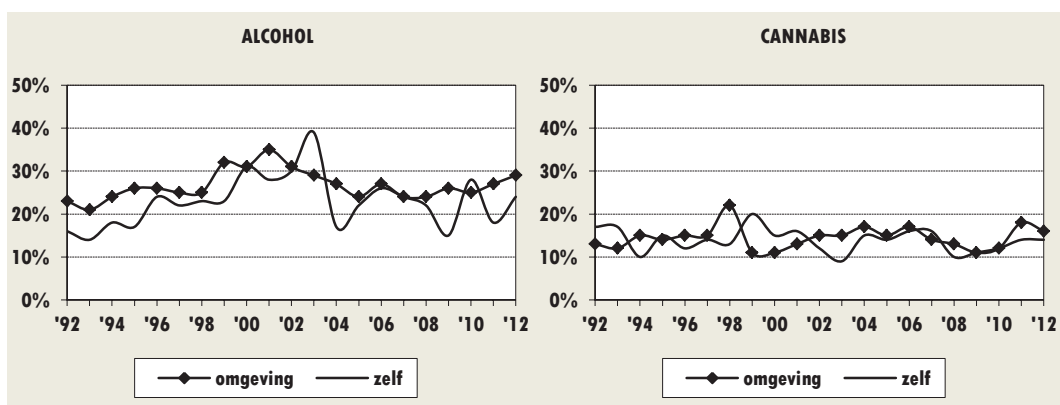
1. **Alcohol** staat vanaf 1992 op nummer 1 bij zowel gebruikers zelf als hun omgeving. Elk jaar gaat een kwart tot een derde van de vragen uit de omgeving over alcohol (29% in 2012). Gebruikers stellen over het algemeen iets minder vaak vragen over alcohol (24% in 2012).
2. Bij de omgeving van gebruikers zelf staan vragen over **cocaïne** met 17% weer op nummer 2 (was met 7% nummer 3 in 2011). Bij gebruikers scoort cocaïne op de derde plaats met 9% nauwelijks hoger dan het vierde middel ecstasy.
3. In 2011 stond **cannabis** bij zowel de gebruikers zelf als de omgeving van gebruikers duidelijk op de tweede plaats, maar in 2012 is dat alleen bij gebruikers zelf nog het geval (14%). Bij de omgeving van gebruikers staat cannabis met 16% op nummer 3, achter cocaïne.

1.3 trends

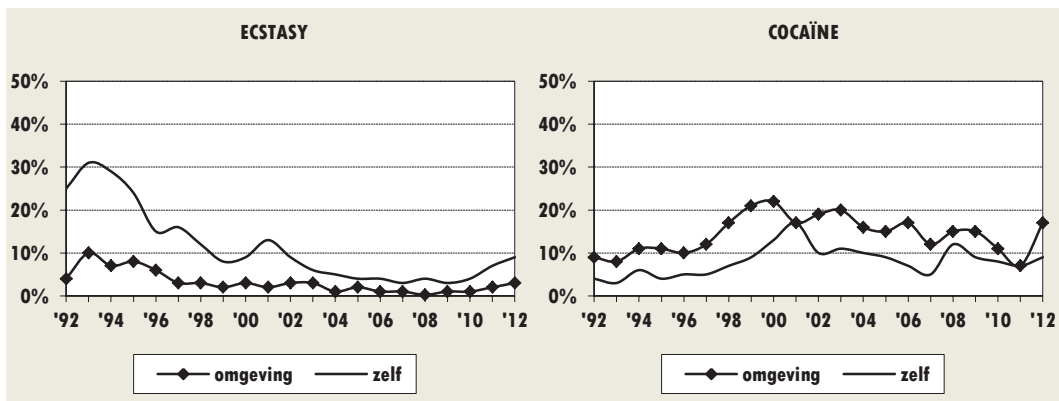
De geregistreerde vragen over **alcohol** uit de omgeving van gebruikers laten de eerste tien jaar een stijgende lijn zien, gevolgd door een lichte daling, een stabilisering en sinds een paar jaar weer een lichte stijging. De grafiek van alcoholvragen van gebruikers zelf is grilliger, maar volgt op de langere termijn grotendeels hetzelfde patroon.

Zowel bij gebruikers zelf als hun omgeving schommelt het aandeel vragen over **cannabis** vanaf het begin tussen de 10% en de 20%. De eerste helft van het nieuwe decennium steeg het aandeel cannabisvragen uit de omgeving; de tweede helft daalde het aanvankelijk, maar recent lijkt er weer sprake van een stijging.

In de jaren negentig stonden telefonische vragen van gebruikers en hun omgeving over **ecstasy** nog in de top 3. Daarna kwamen er veel minder ecstasyvragen binnen, maar de laatste jaren is er weer een toename waarneembaar.

Het aandeel vragen van gebruikers en uit hun omgeving over **cocaïne** verdubbelde in de jaren negentig. Sinds de eeuwwisseling was er sprake van een grillige, maar algemeen dalende trend. Bij de gebruikers zelf is het aandeel vragen over cocaïne in 2012 echter ruim verdubbeld ten opzichte van het jaar daarvoor. Cocaïne is het enige middel waarover door de jaren heen meer vragen uit de omgeving afkomstig zijn dan van gebruikers zelf.

Het aandeel vragen uit de omgeving over **gokken** is al zeker tien jaar klein maar min of meer stabiel (5% in 2012). Gebruikers (gokkers) zelf bellen niet of nauwelijks (2% in 2012). Vragen over **medicijnen** (pijnstillers, slaap- en kalmeringsmiddelen) komen over het algemeen vaker van gebruikers zelf dan uit hun omgeving (8% respectievelijk 3% in 2012). Ook vragen over **opiaten** (heroïne, methadon, opium) scoren bij zowel gebruikers als omgeving elk jaar enkele procenten (1% respectievelijk 3% in 2012). Ook vragen over **amfetamine** (2% in beide groepen) en **tripmiddelen** (LSD, paddo's: 1% in beide groepen) laten geen verrassingen zien. Tot slot gaat 3% van de vragen van gebruikers en 2% van vragen uit de omgeving over **GHB**. Sinds dit middel in 2004 voor het eerst werd geregistreerd, is hierin nog steeds geen duidelijke trend zichtbaar.

Naast de afzonderlijke middelen worden ook steeds relatief veel vragen gesteld over **combinaties** van verschillende middelen: 12% van de vragen uit de omgeving en 8% van de gebruikersvragen. In ongeveer de helft van de combinaties speelt alcohol een rol.

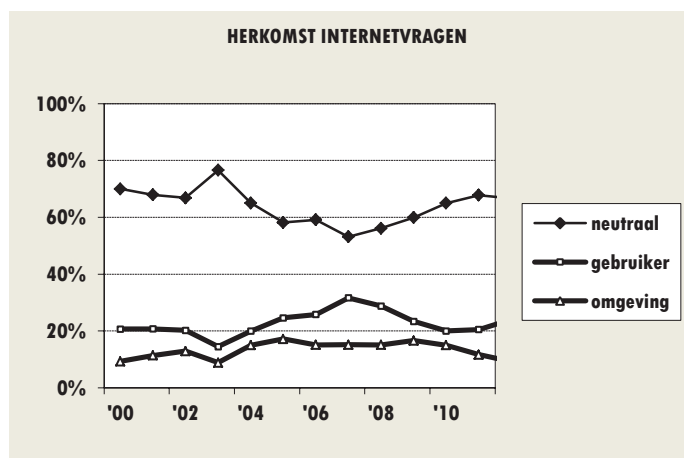
2 vragen via internet

Internet is anoniem en, in tegenstelling tot de telefonische advieslijn, 24 uur per dag beschikbaar. Op de website van Jellinek Preventie is veel informatie per

middel en per onderwerp (algemeen, beleid, gebruik, risico's, verslaving en cijfers) terug te vinden onder 'Vraag & Antwoord'. Als de gewenste informatie daar niet bij staat, dan kunnen via een webformulier vragen worden gesteld aan medewerkers van Jellinek Preventie. Op basis van dergelijke vragen wordt de website voortdurend aangevuld en geactualiseerd. De groeiende hoeveelheid informatie op de site maakt vragen via het webformulier overbodig en daarom daalde het aantal geregistreerde internetvragen van meer dan 1.500 in 2001 naar 300 á 400 de laatste vijf jaar. In 2012 ging het om **369** internetvragen.⁷⁶

2.1 vragenstellers

Bij internetvragen is lang niet altijd duidelijk of de vraagsteller zelf een gebruiker is. Het merendeel van de vragen (67%) is namelijk **neutraal** gesteld. Een vraag als "Kun je verslaafd raken aan GHB?" kan afkomstig zijn van een nieuwsgierige gebruiker, een bezorgde moeder of een scholier die bezig is

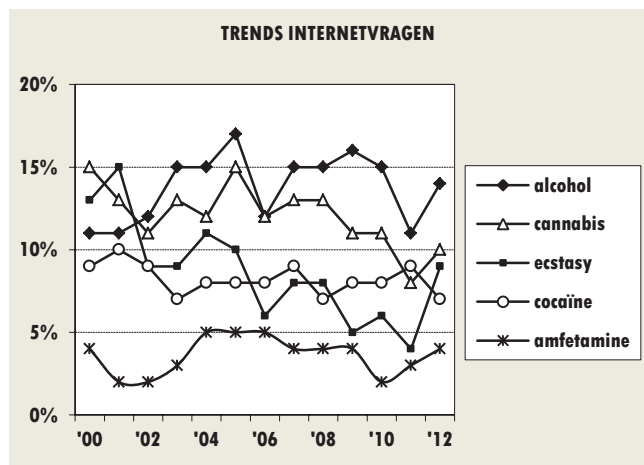
met een werkstuk. Het aandeel neutrale vragen via internet leek aanvankelijk te dalen, maar is sinds 2007 weer gestegen. Dit is ten koste gegaan van vragen over **eigen gebruik**, die 24% uitmaken van de internetvragen van 2012. De resterende 9% is afkomstig uit de **omgeving** van een gebruiker. Internetvragen zijn dus relatief vaak afkomstig van gebruikers, terwijl telefonische vragen relatief vaak uit de omgeving van gebruikers komen.

2.2 middelen

Veel internetvragen gaan niet over een specifiek middel, maar over meer algemene onderwerpen als drugs of verslaving. De vragen waarin wel een specifiek middel wordt genoemd, gaan als altijd meestal over alcohol. De andere plaatsen in de top 5 wisselen nog weleens.

⁷⁶ Hierbij zijn aperte dubbels van ongeduldige vragenstellers en berichten die geen vragen om informatie of advies inhouden (bijvoorbeeld technische vragen of opmerkingen over de site) als altijd buiten beschouwing gelaten.

1. Eén op de zeven internetvragen (14%) gaat over **alcohol**. Het middel staat sinds 2002 op de eerste plaats.
2. Op de tweede plaats staat **cannabis** met 10% van de internetvragen. Cannabis is meestal het tweede middel geweest bij de internetvragen, maar deze plek was vorig jaar kort bezet door cocaïne.
3. Een opvallende derde plaats is voor **ecstasy** (9%). Het aantal vragen over ecstasy is sinds de start van de internet-service gestaag gedaald en het middel was sinds 2005 verdrongen uit de top 3, maar is nu dus weer terug.
4. De laatste paar jaar stond **cocaïne** vaak op de derde plek (in 2011 zelfs nummer 2), maar in 2012 staat het nummer 4. Overigens is het percentage cocaïnevragen (7% in 2012) de afgelopen tien jaar ongeveer stabiel gebleven. Dat cocaïne nu is gezakt naar de vierde plaats heeft dus vooral te maken met een stijging in het aantal vragen over cannabis en ecstasy.
5. Op de vijfde plaats blijft **amfetamine**, met 4% van de internetvragen.

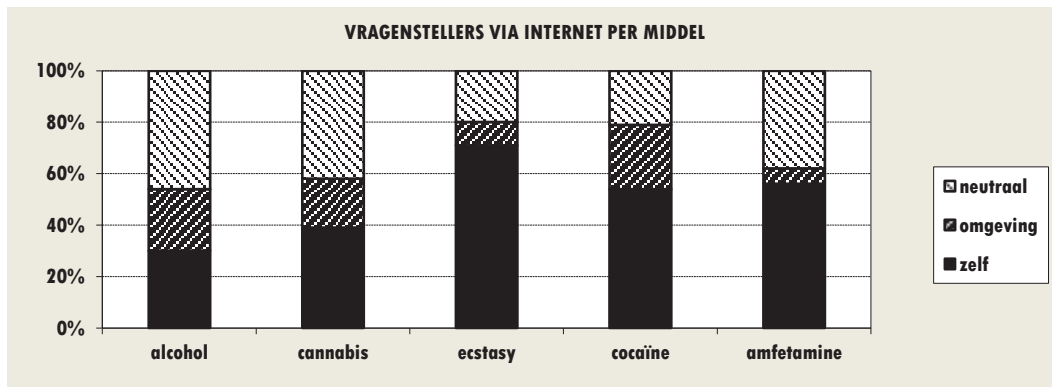

Naast deze top 5 gaan internetvragen ook over GHB (3%), opiaten (2%), tabak (2%), medicijnen (1%), tripmiddelen (1%) en gokken (1%).

2.3 vragenstellers per middel

Zoals gezegd worden via internet vooral veel neutrale vragen gesteld, maar relatief komen er meer vragen van gebruikers dan uit hun omgeving.

Bij ecstasy, cocaïne en amfetamine zijn de meeste vragen echter niet neutraal gesteld, deze vragen komen meestal van gebruikers zelf. Over alcohol komen ongeveer evenveel vragen van gebruikers als uit de omgeving van gebruikers.

2.4 vragenthema's

De meeste vragen die via internet gesteld worden zijn **informatief** (59%). Dit zijn algemene vragen over een specifiek middel ("Wat is ...?") of vragen over algemene thema's als prevalentie of beleid. Bijna één op de drie vragen is **medisch** van aard en gaat over bijvoorbeeld bijwerkingen, hersenschade, urinetesten, vruchtbaarheid en zwangerschap (30%). De meeste medische vragen komen van gebruikers zelf. Internetvragen over **hulp** of behandeling (7%) komen daarentegen vaker vanuit de omgeving. Internetvragen over de dosering of wijze van **gebruik** (1%) komen nauwelijks meer voor en ook over beschikbaarheid, prijs en kwaliteit van middelen op de **markt** (4%) komen weinig internetvragen binnen.

3 testservice

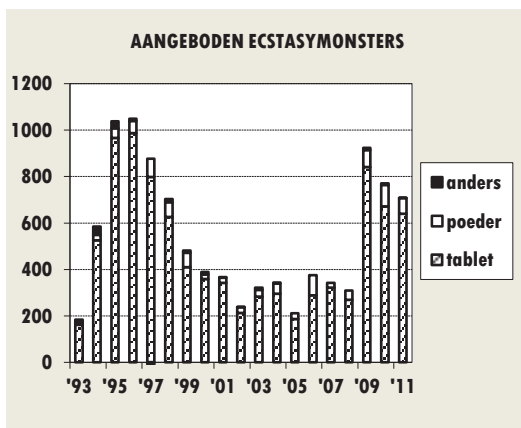
De testservice van Jellinek Preventie is een van de twee testlocaties in Amsterdam (de andere is in het kantoor van Adviesburo Drugs) en sinds 1993 onderdeel van het landelijke Drugs Informatie en Monitoring Systeem (DIMS). Gebruikers kunnen elke donderdagavond tegen een kleine vergoeding (€ 2,50) de kwaliteit van hun ecstasypillen en andere drugs laten testen. Een klein beetje van de aangeboden pil wordt eerst aan een zuurtest onderworpen. Geeft deze niet direct uitslag, dan wordt de mogelijkheid geboden het monster naar het laboratorium door te sturen. De uitslag kan in de meeste gevallen een week later worden opgevraagd. Alleen gebruikers zelf kunnen drugs laten testen. Familie, vrienden, hulpverleners, en zeker dealers en producenten mogen geen gebruik maken van de testservice. Omdat het hier gaat om monsters waarvan de gebruikers zelf de moeite namen ze te laten testen, zijn de bij de testservice verzamelde gegevens niet noodzakelijkerwijs representatief voor de totale Amsterdamse drugsmarkt. In 2007 kwamen landelijk de testresultaten van vrijwillig aangeleverde drugs en

drugs uit de zogenaamde 'discokluisjes' (waar portiers in beslag genomen drugs in doen) echter goed overeen.⁷⁷ Niet alleen de testresultaten, maar ook het aantal en soort drugsmonsters dat wordt aangeboden geven indirecte informatie over de drugsmarkt in Amsterdam.

3.1 geanalyseerde ecstasymonsters

Bij de testservice van Jellinek Preventie zijn in 2012 in totaal **683** monsters aangeboden die zijn gekocht als ecstasy (of MDMA). Dat is een lichte daling ten opzichte van het jaar daarvoor. In 2009 piekte het aantal aangeboden ecstasymonsters wegens (terechte) waarschuwingen voor verslechterde ecstasykwaliteit. Hoewel de ecstasymarkt aan het eind van 2009 alweer aantrok, is het aantal gebruikers dat hun ecstasypillen voorzichtigheids-halve laat testen ook in 2012 nog fors groter dan voor die tijd.

De meeste ecstasy komt in de vorm van tabletten (93%), maar ook wel als poeder of kristal (7%). Andere verschijningsvormen, zoals vloeistoffen of capsules, kwamen al nooit veel voor en zijn in 2012 helemaal niet aangeboden.

3.1.1 belangrijkste werkzame stof

In 2012 bevat 79% van de monsters uitsluitend **MDMA**. Wanneer we ook de monsters meetellen waarin MDMA de voornaamste werkende stof is, dan is het percentage 'echte' ecstasymonsters **83%**.⁷⁸ Dat is gelijk aan vorig jaar.

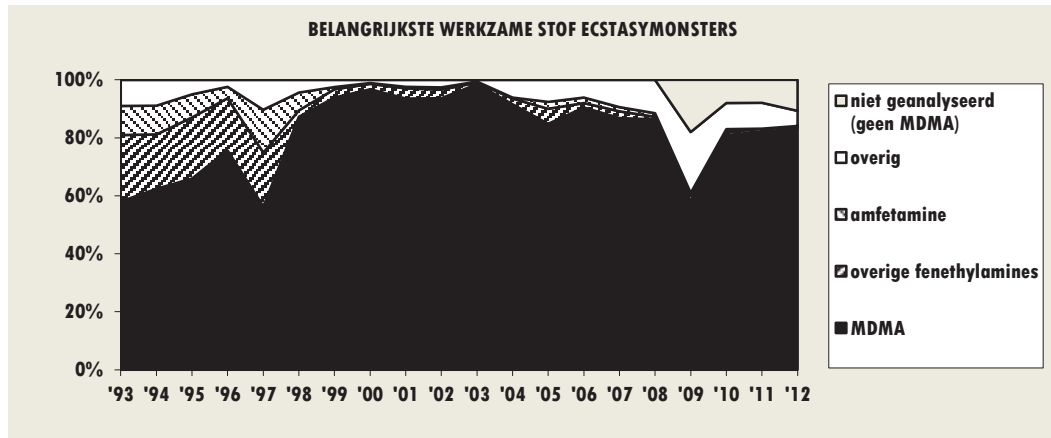
Tijdens de 'ecstasy crisis' van 2009 was slechts 58% 'echte' ecstasy. Deze dip heeft zich heel snel hersteld, maar de kwaliteit blijft nog wel wat achter bij die van circa tien jaar geleden, toen meer dan 90% van de ecstasymonsters voornamelijk MDMA bevatten.

Ecstasymonsters met andere ecstasy-achtige **fenethylamines** of fenylethylamines (2-CB, 2-CI, 2-CT-2, 2-CT-7, MDA en MDEA) als belangrijkste werkzame stof, komen sinds eind jaren negentig nauwelijks meer voor. In 2012 bestonden 4 als ecstasy gekochte tabletten en 4 poeders (**1%**) uitsluitend uit 2-CB. Verder zijn er geen

⁷⁷ Van Laar et al. (2008).

⁷⁸ In de 'echte' ecstasymonsters die voornamelijk MDMA bevatten, werden daarnaast kleinere hoeveelheden 2-CB (1x), amfetamine (7x), cafeïne (16x), levamisol (2x), methamfetamine bijproducten (7x), mCPP (2x), methamfetamine (3x) en een onbekende vervuiling (1x) aangetroffen.

ecstasymonsters aangeboden die uitsluitend of voornamelijk andere fenethylamines bleken te bevatten.⁷⁹

Ook ecstasymonsters waarin **amfetamine** de belangrijkste stof is, worden sinds eind jaren negentig zelden meer aangetroffen. Net als vorig jaar, bevatte ook in 2012 geen enkel ecstasymonster (**0%**) voornamelijk amfetamine.

In 2009 ging de verslechterde kwaliteit van ecstasy gepaard met een toename van ecstasymonsters met **mCPP** (meta-Chloor-Phenyl-Piperazine) als belangrijkste werkzame stof. Dit steeg van 6% in 2008 naar 14% in 2009. Daarna daalde het aandeel monsters met mCPP weer snel: 4% in 2010 en 1% in 2011. In 2012 bestaan 5 ecstasymonsters (**1%**), 4 tabletten en 1 poeder, voornamelijk uit mCPP. In 2010 viel op dat de meeste mCPP-monsters versneden waren met domperidon en/of metaclopramine tegen misselijkheid.⁸⁰ In 2011 was dat al nauwelijks meer het geval en in 2012 zijn deze middelen niet in mCPP-monsters aangetroffen.

Landelijk steeg in 2009 ook het aantal ecstasymonsters met **mephedrone** als belangrijkste werkzame stof.⁸¹ In Amsterdam werden dergelijke tabletten in 2009 en 2010 echter nauwelijks aangetroffen. In 2011 bleek één enkel monster voornamelijk mephedrone te bevatten. En in 2012 is het middel helemaal niet aangetroffen in ecstasymonsters.

⁷⁹ Wel zijn er 20 monsters aangetroffen die naast MDMA ook niet gekwantificeerde hoeveelheden MDA of MDEA bevatten, zodat niet bepaald kan worden welke van de bestanddelen de belangrijkste werkzame stof is. Deze monsters zijn daarom tot de categorie 'overige ecstasymonsters' gerekend. Zie pag. 174. Daarnaast zijn monsters aangeboden die waren gekocht als 2-CB (11x) en MDA (1x). Zie pag. 178.

⁸⁰ Misselijkheid was het meest gerapporteerde negatieve bijeffect (Bossong et al., 2010).

⁸¹ Het DIMS rapporteerde dat 12% van de geanalyseerde ecstasytabletten van 2009 uitsluitend mephedrone bevatte (Brunt et al., 2010).

Nadat in 2010 het DIMS een landelijke waarschuwing uitbracht voor ecstasypillen die **PMMA** (para-methoxy-methafetamine) bevatten⁸², werden in 2011 bij de test-service van de Jellinek 8 monsters met deze stof aangeboden. In 2012 zijn dergelijke monsters helemaal niet aangeboden.

Van 73 ecstasymonsters (11%) is geen testuitslag bekend. Deze monsters scoorden negatief op de zuurtest, wat erop wijst dat er géén MDMA in zit, maar werden niet doorgestuurd naar het laboratorium.

Testresultaten van de 32 overige als ecstasy gekochte monsters (5%), waarbij MDMA niet de belangrijkste werkzame stof was, staan in onderstaand overzicht weergegeven.⁸³

testresultaten resterende ecstasymonsters

vorm	testresultaten	
tabletten	3-metyl-meth-cathinone (1x)	
	4-fluoramfetamine (4x)	
	5-APB. 6-APB (1x)	
	cafeïne + MDEA (1x)	
	methamfetamine (1x)	
	MDMA + MOA (1x)	
	MDMA + MDA (7x)	
	MDMA + MDEA (6x)	
	MDMA + cafeïne + MDEA (2x)	
	MDMA + cafeïne + MDEA + MDBD (1x)	
	MDMA + cafeïne + diazepam (1x)	
	poeders	cafeïne + paracetamol (1x)
		MDMA + 4-fluoramfetamine (1x)
MDMA + MDBD (1x)		
MDMA + MDA (2x)		
MDMA + MDEA (2x)		

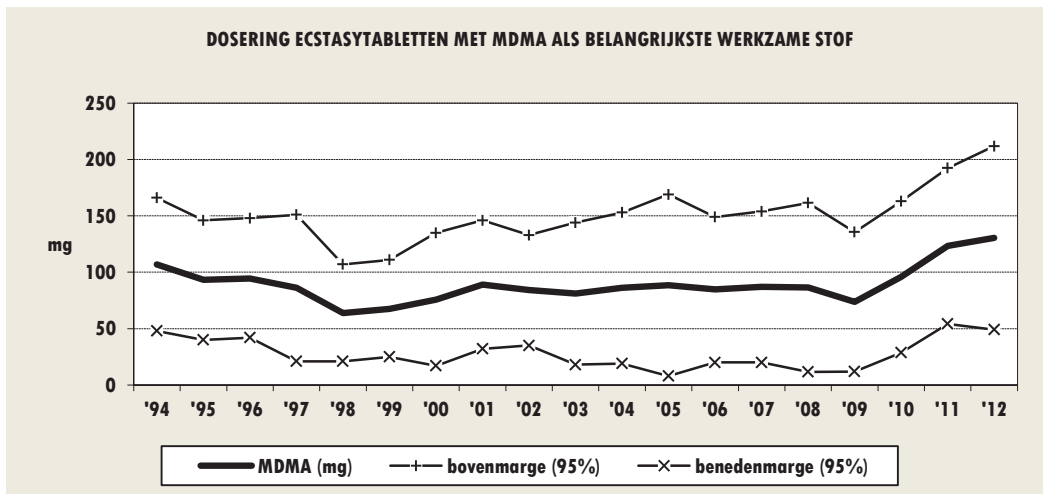
3.1.2 hoeveelheid MDMA in tabletten

Hoewel de meeste ecstasy dus 'echt' is, kan de kwaliteit nog flink wisselen omdat de dosis varieert. In 2012 werden 528 'echte' ecstasytabletten met MDMA als enige of belangrijkste werkzame stof aangeboden. Deze tabletten bevatten tus-

⁸² www.trimbos.nl/nieuws/persberichten/2010/waarschuwing-voor-gevaarlijke-xtc

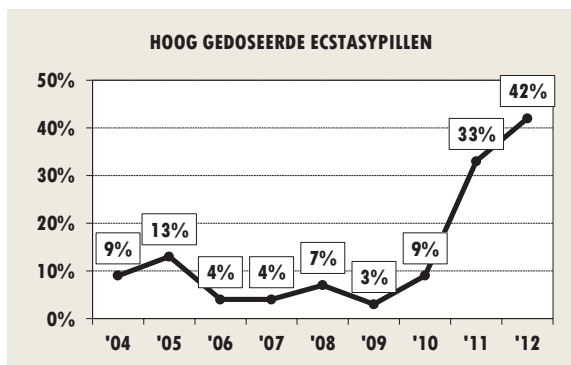
⁸³ Hieronder zijn 20 monsters die naast MDMA ook niet gekwantificeerde hoeveelheden MDA of MDEA bevatten, zodat niet bepaald kan worden welke van de bestanddelen de belangrijkste werkzame stof is. Wanneer in deze monsters MDMA de belangrijkste stof zou zijn, dan bedroeg het percentage 'echte' ecstasy 86% i.p.v. 83%. Wanneer de andere stoffen de belangrijkste zouden zijn, dan bedroeg het percentage overige fenethylamines 4% i.p.v. 1%.

sen 12 mg en 210 mg MDMA.⁸⁴ De gemiddelde dosering ligt met **131 mg** hoger dan ooit tevoren. Ook de spreiding is ongewoon groot.⁸⁵ Daaruit blijkt dat ecstasypillen met een hoge dosis MDMA geen uitzondering zijn; de kans om er eentje tegen te komen is groot.

Het aandeel **hoog gedoseerde pillen** (>140 mg MDMA) kwam tot 2010 nauwelijks boven de 10% uit, maar in 2011 bevatte al een derde van de ecstasytabletten een hoge dosis MDMA en in 2012 is dat nog verder gestegen naar **42%**.

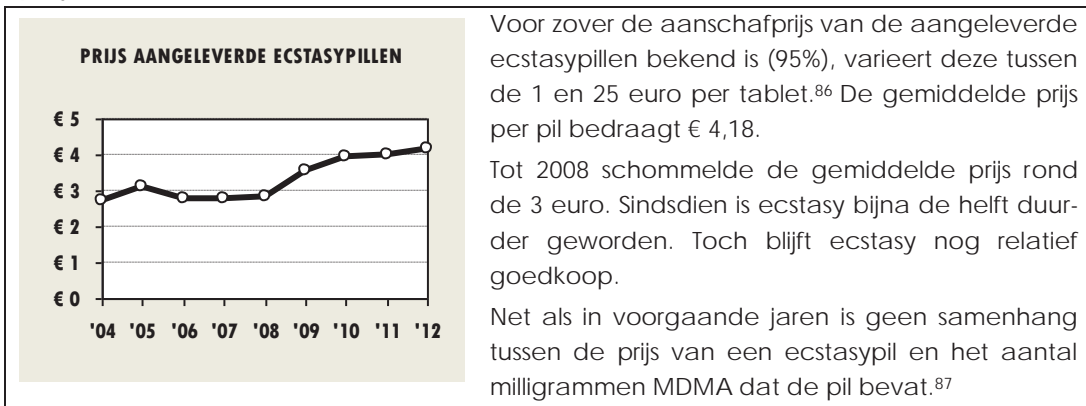
Andersom is het aandeel laag gedoseerde pillen (1-35 mg MDMA) fors afgenomen. Net als in 2011 zijn ook in 2012 slechts twee van dergelijke pillen aangetroffen (minder dan 1%).

⁸⁴ 'Echte' ecstasytabletten zijn pillen (geen poeders) met MDMA als belangrijkste werkzame stof.

⁸⁵ De boven- en benedenmarge waarbinnen 95% van de pillen statistisch gezien valt, wordt geschat op het gemiddelde plus of min 1,96 maal de standaarddeviatie.

prijs van tabletten

3.1.3 zuiverheid van poeders en kristallen

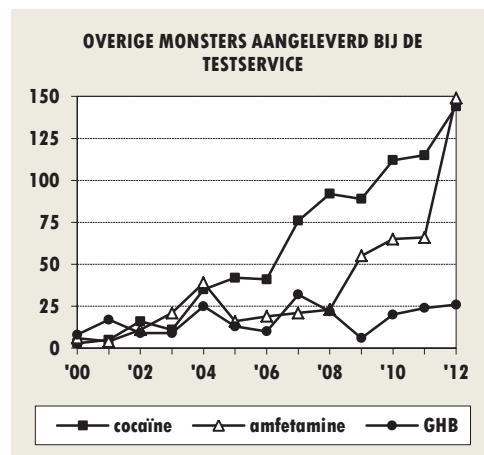
Van de in 2012 aangeleverde ecstasypoeders bestonden er 39 (voornamelijk) uit MDMA, met een dosering variërend van 41% tot 82% (gemiddeld 73%). In tegenstelling tot de toenemende dosering van pillen, is de gemiddelde zuiverheid van ecstasypoeders al een aantal jaar dezelfde.⁸⁸

3.2 overige monsters

Naast ecstasy kunnen bij de testservice ook andere drugsmonsters worden getest. In 2012 zijn **144** monsters aangeleverd die waren gekocht als **cocaïne**. Dit aantal neemt sinds 2000 gestaag toe.

Ook het aantal aangeboden monsters gekocht als **amfetamine** neemt toe. Ten opzichte van vorig jaar is dat aantal zelfs ruim verdubbeld naar **149** monsters.

Laboratoriumanalyses van GHB-monsters werden in 2009 wegens grote drukte tijdelijk opgeschort, waardoor het aantal aangeleverd monsters dat jaar achterbleef. In 2012 is de aanlevering met **26** vloeistoffen die waren gekocht als **GHB** weer min of meer terug op het gebruikelijke niveau.

⁸⁶ Degenen die zeggen de pillen gratis te krijgen (8%) niet meegerekend.

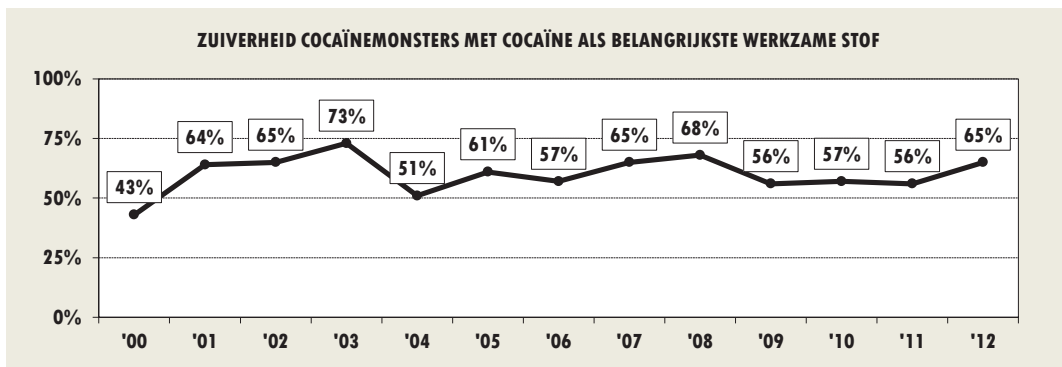
⁸⁷ Pearson correlatiecoëfficiënt $-0,025$, $p = .590$

⁸⁸ De gemiddelde zuiverheid van poeder wordt vanaf 2006 gerapporteerd en bedroeg achtereenvolgens: 76%, 76%, 73%, 74%, 75%, 75% en nu dus 73%.

3.2.1 cocaïne

In 104 van de 144 cocainemonsters is cocaïne de belangrijkste werkzame stof (72%), maar nog geen derde daarvan bevat uitsluitend cocaïne en eventuele relatief onschuldige cocaïne-bijproducten (28%). Dergelijke percentages worden de laatste vier jaar aangetroffen, terwijl daarvoor 56% tot 71% van de cocainemonsters volledig zuiver was. De laatste jaren zien we dus veel verontreinigingen in de cocaïne; vooral levamisol (immunostimulerend geneesmiddel en veterinair ontwormingsmiddel: 64x in 2012, 56x in 2011, 43x in 2010, 40x in 2009). Tot vorig jaar werd ook vaak fenacetine aangetroffen (pijnstiller: 20x in 2011, 22x in 2010, 23x in 2009), maar in 2012 is dat bij niet meer dan 3 cocainemonsters het geval. Andere verontreinigingen in monsters met voornamelijk cocaïne zijn beperkte hoeveelheden cafeïne (6x) en ketamine (1x).

De cocainemonsters met cocaïne als enige of belangrijkste werkzame stof bevatten tussen de 13% en 89% cocaïne.⁸⁹ De gemiddelde zuiverheid bedraagt 65%; iets hoger dan de afgelopen drie jaar.

Van de 40 monsters waar cocaïne niet de belangrijkste werkzame stof is, bevatten er 31 (22% van de cocainemonsters) weliswaar wat cocaïne, maar grotere doses andere stoffen.⁹⁰ Dit zijn vooral levamisol (16x), cafeïne (12x), fenacetine (11x) en/of cocainederivaten (13x).⁹¹ Vijf monsters (3%) bevatten helemaal geen

⁸⁹ De maximaal haalbare zuiverheid van cocaïne is 89%.

⁹⁰ Hieronder bevinden zich tevens monsters (25x) die een onbekende hoeveelheid andere stoffen bevatten (niet gekwantificeerd), zodat niet bepaald kan worden welke van de bestanddelen de belangrijkste werkzame stof is. Net als bij ecstasy (pag. 173), rekenen we deze monsters niet bij de monsters met cocaïne als belangrijkste werkzame stof.

⁹¹ Cocainederivaten zijn cocaïne-achtige lokale anesthetica zoals benzocaine, lidocaine, procaine en tetracaine. Overige stoffen die werden aangetroffen zijn: amfetamine (3x), hydroxyzine (antihistamine: 9x), paracetamol (2x) en 4-methylamfetamine (1x)

cocaine, maar uitsluitend lidocaine (3x), benzocaine (1x) en amfetamine (1x). De vier resterende cocaïnemonsters zijn niet geanalyseerd.

3.2.2 amfetamine

In slechts 53 van de 149 aangeleverde amfetaminemonsters is amfetamine de belangrijkste werkzame stof: 32 bevatten uitsluitend amfetamine en eventuele relatief onschuldige bijproducten (21%) en 21 voornamelijk amfetamine met verontreinigingen in beperkte dosering (14%).⁹² Deze monsters met amfetamine als enige of hoofdbestanddeel bevatten tussen de 5% en 7% amfetamine, met een gemiddelde zuiverheid van 49%.⁹³

Het grootste deel van de aangeleverde amfetaminemonsters (87 monsters, 58%) bevatten weliswaar amfetamine, maar (veel) meer andere stoffen, met name cafeïne (80x).⁹⁴

Vijf amfetaminemonsters (3%) bevatten geen amfetamine, maar uitsluitend of vooral benzocaine, cafeïne, cocaine en/of fenacetine. De vier resterende amfetaminemonsters zijn niet geanalyseerd.

3.2.3 ghb

De 26 aangeleverde GHB-monsters bevatten vrijwel allemaal uitsluitend GHB. Er waren 24 monsters van 6% tot en met 44% GBL, met een gemiddelde dosering van 31%. Dat is minder dan voorgaande jaren (40% in 2010 en 38% in 2011).

3.2.4 overig

Naast ecstasy-, cocaine-, amfetamine- en GHB-monsters, zijn 105 diverse andere monsters aangeleverd. De testresultaten (indien bekend) van deze monsters staan in het overzicht op de volgende pagina weergegeven.

⁹² Cafeïne (19x), fenacetine (1x), levamisol (1x) en/of methamfetamine (1x).

⁹³ Zuiverheid van 52 poeders. Daarnaast 1 tablet met 65 mg amfetamine.

⁹⁴ Waaronder monsters (18x) met een niet gekwantificeerde dosis andere stoffen, zodat niet bepaald kan worden welke van de bestanddelen de belangrijkste werkzame stof is. Andere stoffen in deze monsters: 4-FA (4x), 4-MA (3x), 4-methylamfetamine (3x) alfamethylbenzenpropanamine (2x), benzylnitrite (1x), benzocaine (1x), benzo-ethanamine (1x), cocaine (1x), fenacetine (1x), fenylaceton (10x), fenethylamine (1x), ketamine (1x), MDMA (1x), paracetamol (1x), proccaine (1x) en/of een onbekende stof (1x).

testresultaten resterende overige monsters

aangeleverd als:	testresultaten
2-CE (1x)	2-CE (1x)
2-CB (10x)	2-CB (7x) 2-CB + onbekende stof (1x) 2-CB + MDMA + TFMPP (1x) 2-CE (1x) mescaline (1x)
25i-nbone (1x)	onbekend (1x)
4-fluoramfetamine (5x)	4-fluoramfetamine (5x)
4-FMP (1x)	4-FMP (1x)
6-APB (3x)	4-APB (1x) 5-APB (2x)
Black Romantic (1x)	4-methyl-ethyl-cathinone (1x)
geranamine/methylhexanamine (1x)	bevat niets (1x)
heroïne (3x)	cocaïne (1x) cafeïne + paracetamol (1x) cafeïne + noscapine + paracetamol (1x)
ketamine (35x)	ketamine (24x) ketamine + lidocaïne (1x) ketamine + mephedrone (1x) 4-MEC (1x) metoxetamine (1x) procaïne (4x) mephedrone + onbekende stof (1x) cocaïne + 4-MEC + onbekende stof (1x)
LSD (22x)	LSD (21x) bevat niets (1x)
MDA (1x)	MDA + MDMA (1x)
MDAI (1x)	BZP + cafeïne + TFMPP + methylamfetamine(1x)
MDPV (2x)	MDPV (1x) benzocaïne + cafeïne + levamisol (1x)
methamfetamine (2x)	methamfetamine (2x)
methylone (4x)	methylone (1x) methylone + 2-CE/2-CT-7 (1x) methaqualone (1x) cafeïne + MDPV (1x)
metoxetamine (3x)	metoxetamine (1x) onbekende stof (2x)
oxycodon (1x)	oxymemazine (1x)
safranool (1x)	MDMA (1x)
valium (1x)	geen uitslag (1x)
onbekend (4x)	4-fluoramfetamine (1x) geen uitslag (3x)

4 samenvatting en conclusies

Preventie indicatoren zijn cijfers van Jellinek Preventie over informatie- en adviesvragen via telefoon en internet, en testuitslagen van vrijwillig aangeleverde drugs. Naast algemene, neutrale informatieverzoeken, zijn het vooral de gebruikers zelf zijn die via internet hun vragen stellen, terwijl de telefoonservice vooral vragen vanuit de omgeving van gebruikers (familie, vrienden, kennissen) ontvangt. Bij beide services staan vragen over alcohol al jarenlang op nummer 1. De overige plekken in de top 3 worden de laatste jaren in wisselende volgorde bezet door cannabis en cocaïne. Bij de internetvragen van 2012 staat ecstasy echter op de derde plaats (achter cannabis). Ook bij de telefoonservice is een lichte stijging in het aantal ecstasyvragen waarneembaar.

Sterke ecstasy

Bij de testservice zijn afgelopen jaar 683 als ecstasy aangeschafte monsters aangeboden, waarvan 83% uitsluitend of voornamelijk uit MDMA bestond. PMMA, mephedrone en mCPP lijken (vrijwel) geheel uit de ecstasymonsters verdwenen. Hoewel de meeste ecstasy dus 'echt' is, is de ecstasymarkt zeker niet 'veilig' te noemen. Was de dosering MDMA in ecstasypillen bij de vorige Antenne al hoger dan ooit tevoren, in 2012 is die zelfs nog verder gestegen, naar gemiddeld 131 mg. De kans om een gevaarlijk hoog gedoseerde ecstasypil (> 140 mg MDMA) te treffen is maar liefst 42%. De prijs geeft daarbij geen indicatie, die hangt niet samen met de dosering. Of de vraag het aanbod stuurt of andersom, is onduidelijk, maar medewerkers van de testservice merken dat mensen soms teleurgesteld reageren als hun pil een gemiddelde dosis MDMA blijkt te bevatten. Een hoge dosering is blijkbaar de norm en een gemiddelde dosis wordt gezien als inferieur. Ook uit de panelstudie (zie hoofdstuk II) komen signalen dat hoog gedoseerde pillen gewild zijn.

Meer cocaïne, zuiverheid stabiel

Sinds 2000 neemt het aantal bij de testservice aangeleverde cocainemonsters toe. In 2012 waren dat er 144. Cocaïne is daarin weliswaar meestal de belangrijkste werkzame stof (72%), maar vaak wordt er ook levamisol in aangetroffen. Verontreiniging met fenacetine komt vergeleken met voorgaande jaren veel minder vaak voor. De gemiddelde zuiverheid van monsters met cocaïne als belangrijkste werkzame stof ligt met 65% iets hoger dan de laatste jaren.

Veel meer amfetamine, vaak met cafeïne

Amfetamine is de opvallende stijger bij de testservice. In 2012 zijn 149 amfetaminemonsters aangeleverd; een verdubbeling ten opzichte van het jaar daarvoor. In slechts een derde daarvan (35%) is amfetamine de belangrijkste werkzame

stof. Het grootste deel (58%) bevat weliswaar ook amfetamine, maar grotere hoeveelheden andere stoffen, met name cafeïne.

Designer drugs

Tot slot zijn ook 'nieuwe' psychoactieve middelen of designerdrugs die in de panelstudie gesignaleerd werden (zie hoofdstuk II), bij de testservice aangeboden, zij het in veel kleinere aantallen dan de klassieke middelen. Het gaat daarbij vaker om fenethylamines (o.a. 2-CB, 6-APB, 4-fluoramfetamine) dan om synthetische cathinonen (o.a. methylone). Het (tijdens de ecstasydip van 2008-2009) belangrijkste middel in deze laatste categorie, mephedrone, is in 2012 echter helemaal niet aangetroffen bij de testservice.

V

SAMENVATTING

Het feestaanbod in Amsterdam is in 2012 zo overweldigend, vooral tijdens de piek in de zomerperiode, dat het voor uitgaanders soms moeilijk kiezen is waar ze naar toe willen. Met name de gevestigde clubs moeten vanwege het grote aanbod en de concurrentie van nieuwe feestgroepen buiten het reguliere circuit, meer moeite doen om publiek binnen te krijgen. Daarom hebben enkele clubs de toegangstijd verlaagd en/of hebben ze gratis entreeacties. Hierdoor krijgt de verjonging van sommige clubavonden een extra impuls.

Het reguliere clubcircuit volgt met argusogen de opmars van (semi-)illegale raves, die een aanzuigende werking hebben op de jonge feestgarde. Organisaties die buiten het reguliere circuit actief zijn, worden beticht van oneerlijke concurrentie omdat ze vaak geen officiële feestvergunning hebben. Hun weerwoord luidt dat de groeiende ravecultuur juist snakt naar authentieke en meer wilde feesten. Het speelveld in clubs is qua regelgeving (roken, openingstijden, geluid-afbakening, foullering etc.) nauw afgebakend, wat ten koste zou gaan van het feestavontuur. Een reden waarom een groeiend deel van de uitgaansscene ook met enige regelmaat naar locaties buiten het centrum uitwijkt.

Al twintig jaar Amsterdamse trends in middelengebruik

Sinds 1993, al twee decennia lang, beschrijft Antenne elk jaar op basis van zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens trends in middelengebruik bij jongeren en jongvolwassenen in Amsterdam. Antenne is een *mixed method* monitor. De gegevens uit de verschillende onderdelen schetsen samen een gedifferentieerd beeld van trends en patronen in de Amsterdamse wereld van genotsmiddelen. In de **panelstudie** worden de laatste ontwikkelingen gevolgd aan de hand van halfjaarlijkse individuele interviews met een panel van insiders. De panelstudie is vooral gericht op het uitgaansleven, met de nadruk op trendsetters, en gaat daarnaast over groepen buurtjongeren. Veel buurtjongeren, met uitzondering van autochtone stapgroepen, zijn onbekend met het uitgaansleven. De panelstudie biedt geen precieze cijfers. De **survey** levert juist wel kwantitatieve gegevens over middelengebruik binnen specifieke groepen (scholieren, jongeren in de jeugdzorg, coffeeshopbezoekers, cafébezoekers en clubbezoekers). In 2012 is (net als in 2006) een survey uitgevoerd onder 247 jongeren bij jeugdzorginstelling *Spirit* in Amsterdam (via jeugd- en schoolmaatschappelijk werk, ambulante team

thuisloze jongeren en zes residentiele afdelingen). Deze jongeren (56% jongens) zijn 12 t/m 26 jaar (gemiddeld 16.3 jaar) en overwegend, maar zeker niet uitsluitend, allochtoon. Een derde type Antenne cijfers heeft betrekking op **preventie indicatoren**. Het gaat hierbij om informatie over de alcohol- en drugsmarkt in de vorm van kwantitatieve gegevens over informatie- en adviesvragen bij een telefonische servicelijn of via internet en over testuitslagen van vrijwillig aangeleverde drugs.

Alcohol blijft nummer één, maar de baromzet daalt

In het uitgaansleven is op het alcoholfront weinig nieuws te melden, behalve dat de zwaardere speciale biersoorten in opmars zijn. Portiers merken dat vooral de jongste groep stappers voor hun clubbezoek alcohol heeft genuttigd en in de club zelf nauwelijks meer wat bestelt. Op feesten waar meer drugs wordt gebruikt, daalt volgens het barpersoneel eveneens de alcoholconsumptie. Alles bij elkaar, met de crisis erbij, vertoont de baromzet een dalende lijn. Alleen toeristen geven nog makkelijk geld uit. Bij buurtjongeren laat het alcoholgebruik grote verschillen zien. Autochtone jongeren drinken het meest alcohol, gevolgd door Surinaamse. Professionals maken zich eerder zorgen over de forse consumptie van energiedranken bij de jeugd.

Ondanks dalende omzetten, blijft alcohol bij uitgaanders het meest gebruikte genotmiddel. Bij informatieverzoeken en vragen die bij de telefonische en online adviesservice van Jellinek Preventie binnenkomen, staat alcohol al jarenlang op nummer 1. En ook onder jongeren in de jeugdzorg scoort alcohol hoog. De meerderheid is géén huidige drinker (d.w.z. heeft de laatste maand geen alcohol gedronken), maar het percentage drinkers en de geconsumeerde hoeveelheden nemen toe met de leeftijd. En als ze drinken, dan is binge drinken (5 of meer glazen alcohol per gelegenheid) geen uitzondering. De huidige drinkers vinden dat iemand van hun leeftijd bij gemiddeld 9.3 glazen (doorsnee 7 glazen) te veel heeft gedronken. Over het algemeen blijven zij zelf ruim onder deze norm, maar het is dan ook wel een 'volwassen' norm die voor jongeren van deze leeftijd dicht in de buurt van 'comazuipen' komt.

De 14-15-jarigen in de jeugdzorg zijn vaker huidige drinkers dan leeftijdsgenoten in het reguliere voortgezet onderwijs die we in 2011 onderzochten. Bij de 16-17-jarigen is dat precies andersom: de (vooral niet-westerse) jongeren in de jeugdzorg scoren lager dan de (vooral westerse) jongeren in het voortgezet onderwijs. De afgelopen zes jaar is het alcoholgebruik onder jongeren in de jeugdzorg gedaald.

Veel jonge rokers en blowers in de jeugdzorg; steeds minder in het nachtleven

Bij de buurtjongeren met een moslimachtergrond mogen shishalounges of waterpijpcafés zich in een toenemende belangstelling verheugen. De groep rokers en blowers in het nachtleven lijkt echter verder te slinken. Het rookverbod wordt in clubs redelijk goed nageleefd en rokers klagen meer over de prijsverhogingen van tabak dan over de aangescherpte regels. De tanende populariteit van blowen in het uitgaansleven, met uitzondering van stapgroepen in het reggae- en dancehallcircuit, wordt niet alleen door het rookverbod verklaard. Panelleden merken dat cannabis gaandeweg een negatiever imago heeft gekregen. Het is niet hip om tijdens het uitgaan te blowen en soms wordt het zelfs een beetje raar gevonden. Er wordt vaker gewaarschuwd voor de verslavende effecten.

In de jeugdzorg was zes jaar geleden de meerderheid nog huidige roker. Nu vormen rokers daar een minderheid. Ook het aandeel blowers in de jeugdzorg daalde tussen 2006 en 2012. Toch rookt anno 2012 nog bijna de helft en blowluim een kwart, vaak dagelijks. Onder 14-15-jarigen in de jeugdzorg bevinden zich bovendien drie keer zo veel rokers en blowers als onder middelbare scholieren van dezelfde leeftijd. In doorsnee vinden huidige blowers in de jeugdzorg dat iemand van hun leeftijd bij 4 joints te veel heeft geblowluim. Dat ligt niet ver boven hun eigen gemiddelde gebruikshoeveelheid en dat is (ook bij afwezigheid van een officiële norm voor jongeren) behoorlijk veel.

Ook onder Amsterdamse buurtjongeren wordt flink geblowluim. Vooral bij Marokkaanse buurtjongeren is cannabis het belangrijkste middel en is het sterk verbonden met de straatcultuur. De meesten roken ten minste twee à drie joints per dag. Naar verhouding zijn er veel dagelijkse blowers.

Jongeren in de jeugdzorg 'doorsnee' of niet?

Uit de survey onder jongeren in de jeugdzorg komt naar voren dat het middelengebruik hier de afgelopen zes jaar op alle fronten is gedaald. Dat middelengebruik behelst, net als bij 'doorsnee' jongeren van dezelfde leeftijd, vooral roken, drinken en blowen. Bij de 14-15-jarigen in de jeugdzorg zijn de percentages rokers, drinkers en blowers echter zeker niet 'doorsnee'. Hoewel de meeste jongeren in deze leeftijdscategorie niet roken, drinken en blowen, scoort de jeugdzorg toch beduidend hoger dan het voortgezet onderwijs.

Typerend is dat de 14-15-jarigen in de jeugdzorg qua geestelijke gezondheid niet afwijken van de middelbare scholieren, maar het dus wel qua middelengebruik en tevens spijbelgedrag slechter doen. De 16-17-jarigen in de jeugdzorg komen daarentegen wat betreft middelengebruik en spijbelen overeen met de scholieren, maar scoren weer slechter op psychische gezondheid. Mogelijk is het feit dat 14-15-jarigen op relatief jonge leeftijd zijn begonnen met middelengebruik aan-

leiding geweest om in de jeugdzorg terecht te komen, maar het lijkt er ook op dat het (op die leeftijd illegale) gebruik van tabak, alcohol en cannabis onderdeel is van meer algemeen deviant gedrag (waaronder spijbelen) dat tot de jeugdzorg heeft geleid. Deviant gedrag lijkt voor de 16-17-jarigen geen, of in mindere mate, een reden te zijn om in de jeugdzorg te komen of blijven, maar geestelijke gezondheid wel.

Ongeveer één op de acht jongeren in de jeugdzorg heeft weleens Ritalin gebruikt, al dan niet op doktersrecept. Hetzelfde geldt voor slaapmiddelen. Dit zijn de enige onderzochte middelen waarvan het gebruik samenhang vertoont met geestelijke gezondheid: jongeren die psychisch ongezond zijn, hebben deze middelen ongeveer twee keer zo vaak gebruikt. Roken, drinken, blowen en het gebruik van stimulantia hangen niet samen met geestelijke gezondheid.

Ecstasymarkt historisch zuiver én riskant

De ecstasymarkt is historisch zuiver. Van de in 2012 bij de testservice van Jellinek Preventie aangeleverde ecstasymonsters bevat 83% uitsluitend of voornamelijk MDMA. Stoffen als PMMA, mephedrone en mCPP lijken (vrijwel) geheel uit de ecstasymonsters verdwenen. Hoewel de meeste ecstasy dus 'echt' is, is de ecstasymarkt zeker niet 'veilig' te noemen, want de dosering in pillen is hoger dan ooit tevoren: gemiddeld 131 mg. De kans om een gevaarlijk hoog gedoseerde ecstasypil (> 140 mg MDMA) te treffen is maar liefst 42%. De prijs geeft daarbij geen indicatie, die hangt niet samen met de dosering. Ook panelleden vertellen dat er meer hoger gedoseerde pillen op de markt komen, terwijl de prijzen nauwelijks zijn gestegen. Dealers met hoog gedoseerde pillen doen goede zaken, omdat consumenten hier naar op zoek zijn. Medewerkers van de testservice merken dat mensen soms teleurgesteld reageren als hun pil een gemiddelde dosis MDMA blijkt te bevatten. Een hoge dosering is blijkbaar de norm en een gemiddelde dosis wordt gezien als inferieur.

De keerzijde is dat de kans op gezondheidsverstoringen toeneemt naarmate gebruikers hogere doseringen gaan nemen. Hoewel de doorsnee gebruiker, net als een aantal jaar geleden, maximaal twee pillen neemt op een feest, verschilt de dosering aanzienlijk. Wie nu twee ecstasypillen neemt krijgt, vergeleken met toen, bijkans een dubbele dosering binnen. Sommige panelleden waarschuwen dat het gevaar van teveel ecstasy onderschat wordt.

Onder jongeren in de jeugdzorg is ecstasy duidelijk populairder dan cocaïne of amfetamine, maar een ruime meerderheid heeft nog nooit enige stimulantia gebruikt en de afgelopen zes jaar lijkt er sprake van een dalende tendens. Hoewel het om beperkte aantallen gaat, laten 14-15-jarigen in de jeugdzorg echter ook op dit punt hogere gebruikscijfers zien dan hun leeftijdsgenoten in het voortgezet onderwijs.

Bij de buurtjongeren is het gebruik van stimulantia vooral voorbehouden aan autochtone groepen.

middelengebruik jongeren in de jeugdzorg, 2012

	14-15 JAAR		16-17 JAAR		TOTAAL	
	ooit	laatste maand	ooit	laatste maand	ooit	laatste maand
tabak	55%	34%	61%	46%	58%	43%
alcohol	63%	26%	72%	43%	69%	38%
cannabis	46%	25%	47%	28%	50%	29%
ecstasy	9%		9%		12%	4%
cocaïne	3%		4%		5%	1%
amfetamine	6%		1%		4%	< 0.5%
ghb	2%		1%		3%	1%
lachgas	18%		11%		14%	1%
ritalin	13%		17%		12%	2%
slaap- en kalmeringsmiddelen	15%		4%		13%	3%
heroïne					1%	< 0.5%
crack					1%	< 0.5%

Goede coke wordt duurder betaald

De cocaïnemarkt lijkt zich steeds meer te differentiëren nu een toenemende groep dealers verschillende kwaliteiten zegt te hebben, variërend van 50 tot 80 euro. Opvallend is dat sommige dealers zich niet meer beperken tot het sturen van een berichtje naar klanten dat er weer nieuwe coke is, maar dat ze ook niet schromen om soms onaangekondigd te bellen. De variatie in regelmatig cocaïnegebruik tussen de panelnetwerken is min of meer vergelijkbaar met ecstasy. Cocaïne is in de afgelopen jaren wat uit beeld geraakt. Sommigen wijten dit aan de sombere tijdgeest en een wat minder uitbundig bestedingspatroon. Anderen denken dat vooral de jongere stapgroepen cocaïne links laten liggen ten faveure van amfetamine en ecstasy. Toch lijkt in 2012 sprake van een lichte kentering; vooral bij de 25-plussers, het werkende deel in de panelnetwerken, blijft cocaïne populair.

Sinds de eeuwwisseling neemt het aantal bij de testservice aangeleverde cocaïnemonsters toe. Cocaïne is daarin weliswaar meestal de belangrijkste werkzame stof, maar vaak wordt er ook levamisol in aangetroffen. Verontreiniging met fenacetine komt vergeleken met voorgaande jaren veel minder vaak voor. De gemiddelde zuiverheid van monsters met cocaïne als belangrijkste werkzame stof ligt met 65% iets hoger dan de laatste jaren.

Amfetamine is terug van weggeweest

De amfetaminemarkt is levendiger dan ooit in de hoofdstad. Van schaarste is volgens de panelstudie geen sprake en over de kwaliteit wordt nauwelijks geklaagd. Er valt een duidelijke rehabilitatie van amfetamine waar te nemen. Speed is een drug die volgens sommigen perfect aansluit bij de huidige tijdgeest van bezuinigen en no nonsens doorgaan op vuige raves, grote festivals en afters.

De revival van amfetamine komt ook tot uiting bij de testservice. Er werden in 2012 twee keer zoveel amfetaminemonsters aangeleverd als het jaar daarvoor, zelfs iets meer dan cocaine. Hoewel de panelleden niet zeuren over de kwaliteit, is in slechts een derde van de aangeleverde monsters amfetamine de belangrijkste werkzame stof. Een groot deel bevat meer cafeïne dan amfetamine.

Vliegensvlugge verspreiding van lachgas

De narcosemiddelen GHB, ketamine en lachgas hebben een vaste plek veroverd op de Amsterdamse drugsmarkt. Hoewel ze minder als echte uitgaansdrugs worden gezien, heeft een aanzienlijke groep hier wel ervaring mee. Qua populariteit in de panelnetwerken van uitgaanders liggen ze dicht bij elkaar, maar wel onder het niveau van de stimulantia.

Er is een kentering gaande in het denken over GHB en de belangstelling lijkt te verflauwen. Door de vele incidenten was de grens bij clubuitbaters, feestorganisatoren en ook bij steeds meer uitgaanders en gebruikers bereikt. De verscherpte controles hebben in een paar clubs geleid tot een afname van gebruik. Tevens is er een groeiend besef over de gezondheidsrisico's. Ketamine blijft nagenoeg onder de radar van de media, terwijl het toch vaak in dezelfde settings gebruikt wordt. Vanwege de mild psychedelische effecten meer op afters dan in clubverband.

Lachgas wordt veel buiten het reguliere circuit gebruikt op party's, raves en in privésettings. Het gebruik van lachgas middels de slagroomsput, cilinders en ballonnen heeft een hoge vlucht genomen. Ook zijn er soms weer grotere tanks op feesten.

Opvallend is dat in de jeugdzorg meer jongeren ervaring hebben met lachgas dan met ecstasy. Er is hier dus duidelijk sprake van verticale verspreiding van een trend, dat wil zeggen naar nieuwe groepen gebruikers. Dit geldt niet voor GHB; dat middel wordt door jongeren in de jeugdzorg nauwelijks gebruikt.

Psychedelica blijven marginaal

Psychedelica als LSD, paddo's, truffels, DMT en ayahuasca spelen een marginale rol in het uitgaansleven. De belangstelling voor LSD neemt echter iets toe, vooral op buitenfestivals en raves.

Combigebruik vaak impulsief

Gecombineerd gebruik van middelen (tegelijktijd of kort voor of na elkaar) manifesteert zich het sterkst in dance gerelateerde panelnetwerken. Behalve favoriete combinaties (zoals: alcohol + cannabis; alcohol + cocaïne; GHB + amfetamine; ecstasy + GHB en ecstasy + amfetamine) wordt er ook vaak impulsief gecombineerd.

Trendsetters experimenteren met designerdrugs

Het gebruik van nieuwe psychoactieve middelen ligt weliswaar op een beduidend lager niveau dan de klassieke middelen, maar de verspreiding neemt toe binnen kringen van gelijkgezinden (horizontale trend). Verspreid over de helft van alle panelnetwerken zitten kleine gebruikerskernen die deze 'designerdrugs', 'legal highs' en 'research chemicals' uitproberen. Het profiel van deze gebruikers is: doorgaans hoger opgeleid, wit en behorend tot een van de trendsettende niches (alternatief, creatief, psychonautisch of sensitief) in het uitgaansleven. De nieuwe middelen behoren veelal tot de synthetische cathinonen (o.a. mephedrone en methyloone) en fenylethylamines (o.a. 6-APB en 4-fluoramfetamine). Vooral 4-fluo staat in de belangstelling. Nieuwe middelen, voornamelijk de fenylethylamines, worden ook in bescheiden aantallen bij de testservice gesignaleerd. De interesse voor het tijdens de ecstasydip van 2008-2009 als substituut gelanceerde mephedrone ebt weg. Bij de testservice is het middel in 2012 zelfs helemaal afwezig.

Feestwildheid buiten het reguliere clubcircuit

Een trend die als een rode draad door de panelstudie loopt is dat de huidige 20+ stapgeneratie er qua druggebruik een tandje bij lijkt te gaan doen. De setting speelt hierbij overigens een belangrijke rol. De groep pionierende ecstasygebruikers in het urbanmilieu blijft nog steeds beperkt, hoewel het middel hier wat vaker in beeld komt. Daarnaast leidt meer formele controle in de clubs daar tot minder openlijk en excessief druggebruik. Tegelijkertijd is de toegenomen controle een reden waarom gebruikersgroepen hun momenten kiezen en van tevoren weten op welke feesten ze wel of geen stimulantia en/of narcosemiddelen gaan nemen. Hoewel het druggebruik in sommige settings wel en in andere nauwelijks een rol speelt, vindt een groeiend aantal panelleden dat er meer feestwildheid valt te bespeuren. Wie van-de-wereld is, hoeft zich op feesten waar gebruikt wordt minder te schamen. Alsof er soms zelfs mee gekoketteerd wordt.

VI

ENGLISH SUMMARY

The partying possibilities in Amsterdam, especially during the peak summer months of 2012, were so overwhelming that nightlifers could face dilemmas in deciding where to go. Well established clubs were making special efforts to attract customers away from competitors, and especially from the wide array of new party scenes emerging beyond the usual clubbing circuits. Some clubs even tried lowering their age limits or holding free entry nights, and this gave added impetus to the rejuvenation of the club scene.

Club owners suspiciously eyed the proliferation of illicit and semi-illegal raves that acted as magnets on the young nightlife crowd. Organisers active outside the established scene stood accused of unfair competition, because many of their events took place without official permits. They countered that the burgeoning rave culture reflected a longing for authentic, wild, exuberant dance events. In clubs, the playing field is now strictly circumscribed by a host of regulations governing smoking, opening hours, noise control, frisking and other issues, all with a negative impact on the nocturnal sense of adventure. Hence, a growing segment of the Amsterdam nightlife scene now makes regular escapes to fields and venues outside the city centre.

Twenty years of substance use trends in Amsterdam

In the two decades since 1993, Antenna has been collecting qualitative and quantitative data to document trends in substance use among Amsterdam adolescents and young adults. Antenna is a mixed method monitoring scheme. The information from its various components produces a diversified picture of trends and patterns in Amsterdam's world of recreational substances. Our **panel study** traces the latest developments by conducting individual, semi-annual interviews with a panel of insiders from various scenes. Although the main focus is on nightlife and on trendsetters that experiment with new music, venues or drugs, attention is also devoted to groups of young people who hang out in neighbourhoods. Many such neighbourhood youth are unfamiliar with the nightlife entertainment scenes; an exception are some neighbourhood circles of ethnic Dutch youth who frequent clubs or bars. The panel study reports no exact figures.

Our annual **survey**, on the other hand, delivers quantitative data about substance use in specific groups in the city: school-aged adolescents, young clients

of youth services, cannabis coffeeshop customers, pubgoers and clubbers. In 2012, as six years previously, our survey focused on 247 young clients of Spirit, a large local youth agency providing help to adolescents and young adults. The respondents were contacted via youth and school social work services, the field team for homeless youth and six residential facilities. They were 56% male, aged 12 to 26 (average age 16.3) and predominantly, but by no means exclusively, from minority ethnic backgrounds.

A third type of statistics reported in Antenna derives from sources we call **substance use prevention indicators**. These provide quantitative data on the alcohol and drugs markets, obtained from several sources: requests for information or advice received via a telephone help line and a website and results from the testing of voluntarily submitted drug samples.

Alcohol still number 1, but bar receipts declining

There is little news to report on the alcohol front, except that the stronger special beers are proliferating. Door staff report that especially the youngest clubbers have already been drinking before arrival and order few drinks once inside the club. At events where drug use is more widespread, bar staff likewise report lower alcohol consumption. All in all, and counting in the effects of the economic crisis, bar revenues are dwindling. Tourists are the only people who easily spend money. Wide variations in alcohol use are seen among neighbourhood youth. Those with ethnic Dutch backgrounds drink the most, followed by youth of Surinamese descent. Professional youth workers actually seem more concerned about the excessive consumption of energy drinks.

Notwithstanding the declining bar turnovers, alcohol is still the most popular recreational substance consumed by Amsterdam nightlifers. In the information requests received by the telephone and online advice services at Jellinek Prevention, alcohol has long been number 1. Alcohol also scored high amongst the young people we questioned via the youth services. Although the overall majority were not current drinkers (had not drunk alcohol in the past month), both the percentages of drinkers and the quantities consumed increased with age. And when the youth services clients drank, then binge drinking (5 or more units of 10 grams of ethanol per occasion) was no exception. Current drinkers believed on average that people of their own age had 'had too much to drink' after consuming 9.3 units of alcohol (median 7 units). Most respondents stayed well below that norm – an amount that might qualify as excessive drinking for adults but which could put adolescents into a stupor.

Youth services clients in the 14-to-15 age group were more likely to be current (past-month) drinkers than their age-group peers we surveyed via secondary schools in 2011. The reverse was true of the 16- to 17-year-olds: those in the youth

services (predominantly from non-Western ethnic backgrounds) were less often current drinkers than their peers (predominantly of Western backgrounds). In comparison to 2006, alcohol consumption among youth services clients was now generally lower.

Tobacco and cannabis smoking widely prevalent in youth services, but declining in nightlife

While shisha lounges and waterpipe bars enjoy increasing popularity amongst neighbourhood youth with Muslim backgrounds, the numbers of tobacco and cannabis smokers in nightlife scenes continue to shrink. The smoking ban in clubs is observed reasonably well, and smokers are wont to complain more about rising tobacco prices than about the tougher rules. The waning popularity of cannabis in nightlife, excepting some groups in the reggae and dancehall scenes, is not only attributable to the club smoking ban. Little by little, cannabis has acquired a more negative image, as panel members observe. It is no longer hip to smoke grass on a night out, and some even consider it slightly strange. More warnings are heard now about the addictive effects of cannabis.

Six years ago, the majority of youth services clients were current tobacco smokers. By 2012, these were in the minority, and the percentage of cannabis smokers had also declined. Nonetheless, nearly half of the clients still smoked tobacco and more than one quarter smoked cannabis, many of them daily. In the 14-to-15 age group, the numbers of tobacco and cannabis smokers were three times higher than amongst their peers of similar age. Current cannabis smokers believed on average that four joints were too much for a person of their age. This was not much higher than the average cannabis consumption they reported for themselves. That is quite a substantial amount (even in the absence of official normative criteria for adolescents).

Neighbourhood youth in Amsterdam likewise smoke considerable amounts of cannabis. Especially for Moroccan youth, it is the predominant substance, and it is strongly tied to the street culture. Most smoke at least two or three joints a day, and daily cannabis smokers are relatively numerous.

Are youth services clients 'average kids' or not?

Our survey of young people in the youth services showed that substance use has declined on every measure in the past six years. Just as with the 'average' members of their age group, the main substances consumed were tobacco, alcohol and cannabis. Yet among the 14- and 15-year-olds in the youth services, the percentages of tobacco, alcohol and cannabis users were not 'average' by any means. Although the non-users were in the majority in all categories, the younger youth services clients were considerably more likely to use those three substances

than their age-group peers. They were also more likely to engage in truant behaviour, but they were not typically different in terms of mental health status. The 16- and 17-year-olds in the youth services, by contrast, did not diverge from their peers in terms of substance use or truancy, but they did score more poorly on mental health.

Although the early substance use in the younger group might have been the reason why they were sent to the youth services in the first place, it is also plausible that their use of tobacco, alcohol or cannabis (illegal at that age) was part of a more general deviant behaviour pattern, which included truancy. For the 16- and 17-year-olds, mental health appeared to have been a primary consideration for their referral to youth services, and deviant behaviour less so or not at all.

About one in eight youth services clients had taken Ritalin at some time in their lives (with or without prescription) and the same applied to sleeping pills. Those were the only two investigated substances whose use was correlated with mental health: respondents with poorer mental health were about twice as likely to have taken Ritalin or sleeping pills. Tobacco, alcohol, cannabis and stimulant use was not related to mental health status.

Historic levels of purity and risk in the ecstasy market

The drug purity levels found in the Amsterdam ecstasy market in 2012 broke historical records. Some 83% of the samples submitted as ecstasy to the Jellinek Prevention testing service consisted exclusively or primarily of MDMA. Substances such as PMMA, mephedrone and mCPP had all but vanished from the samples. Yet although most of the ecstasy was thus 'genuine', the ecstasy market was not safe by any means. Dosages in the pills mounted to historically high levels as well: 131 mg on average. The risk of encountering a tab of dangerous potency (above 140 mg of MDMA) rose to 42%. Price was no indication, as it did not vary with dosage. Panel members similarly reported spotting more high-strength ecstasy on the market, at approximately steady prices. Dealers selling high-strength pills were doing good business, as that was what consumers were seeking. Test service staff reported that some submitters expressed disappointment if their pills tested at an average MDMA content. Evidently, high potency is the norm, and average doses are seen as inferior.

The downside is that the risk of detrimental health effects increases with the strength of the ecstasy taken by users. Although the average user in 2012 took a maximum of two pills per event, just as several years before, pills are now significantly stronger. People taking two tabs of ecstasy today basically receive a double dose in comparison to several years ago. Some panel members warned that the hazards of excessive ecstasy consumption are underestimated.

For young people in the youth services, ecstasy was considerably more popular than cocaine or amphetamine, but a sizeable majority had never taken any stimulant, and a declining trend was apparent compared to six years previously. At the same time, the 14- to 15-year-olds showed higher rates of stimulant use than their overall age group of school pupils, although the numbers in the samples were limited.

Among neighbourhood youth, stimulant use was confined mainly to young people of ethnic Dutch origin.

substance use by clients of Amsterdam youth services, 2012

	AGE 14-15		AGE 16-17		TOTAL	
	lifetime	last month	lifetime	last month	lifetime	last month
tobacco	55%	34%	61%	46%	58%	43%
alcohol	63%	26%	72%	43%	69%	38%
cannabis	46%	25%	47%	28%	50%	29%
ecstasy	9%		9%		12%	4%
cocaine	3%		4%		5%	1%
amphetamine	6%		1%		4%	< .5%
GHB	2%		1%		3%	1%
laughing gas	18%		11%		14%	1%
Ritalin	13%		17%		12%	2%
sleeping pills / tranquillisers	15%		4%		13%	3%
heroin					1%	< .5%
crack cocaine					1%	< .5%

Good coke commands higher prices

The cocaine market appears subject to increasing diversification, now that a growing group of dealers report offering a range of different quality levels priced at € 50 to € 80 per gram. Notably, some dealers no longer limit their promotional activities to sending their customers messages when a new delivery comes in; they don't hesitate to phone them unannounced. Between the various networks represented on our panel, the variation in the regular use of cocaine is more or less similar to that for ecstasy. Cocaine has drifted somewhat out of the picture in recent years. Some observers blame this on the grim spirit of the times and the less exuberant spending patterns. Others believe that younger nightlifers in particular have been abandoning coke in favour of amphetamine and ecstasy. Yet a slight reversal appears to have occurred in 2012; cocaine continues to be popular in the above-25 age group, the working segment in the panel networks.

The numbers of cocaine samples submitted to the Jellinek testing service have been rising since the turn of the century. Although cocaine is indeed the primary active ingredient in most samples, adulteration with levamisole is often detected as well. Contamination with phenacetin was much less frequent in 2012 than in recent times. The average purity of samples with cocaine as their principal active substance was now slightly higher at 65%.

Amphetamine makes a re-entry

The Amsterdam amphetamine market was busier than ever in 2012. Our panel reported no signs of scarcity and few complaints about quality. Amphetamine is undergoing an unmistakable rehabilitation. Some claim that speed is a perfect match for the current Zeitgeist of austerity and no-nonsense partying at raunchy raves, vast festivals and afterparties.

The amphetamine revival is also manifest at the testing service. The number of speed samples doubled in 2012 as compared to the previous year, now slightly surpassing cocaine. Although panel members may not have been moaning about quality, it turned out that only one third of the samples submitted as speed actually contained amphetamine as their primary active ingredient. Many contained larger percentages of caffeine.

Swift spread of laughing gas

The anaesthetics GHB, ketamine and laughing gas have all gained a firm foothold in the Amsterdam drugs market. Though not always considered real nightlife drugs, considerable groups of nightlifers do have experience with them. In our panel networks of nightlifers, the three drugs did not diverge much in their levels of popularity in 2012, though these remained lower than those for stimulants.

Attitudes towards GHB are changing. Its popularity appears to be fading. Following a string of incidents, the club owners, rave organisers, and increasingly the nightlifers and GHB users themselves feel the bounds have been reached. In some clubs, tougher checks have put a curb on GHB use. Awareness of the health risks is spreading. Ketamine has so far flown beneath the radar of most media, though it is taken in similar settings to GHB. Its mild psychedelic effects make it more suited to afterparties than to club nights.

Laughing gas is commonly used outside the mainstream club circuit at parties and dance events or in private settings. Inhaled by partygoers using whipped cream canisters, chargers or balloons, laughing gas has taken some scenes by storm. The larger nitrous oxide canisters have even reappeared at raves.

Interestingly, young people in the youth services reported more experience with laughing gas than with ecstasy. This is a clear case of a vertical trend, whereby a drug spreads to new groups of users. GHB was little used by youth services clients.

Psychedelics remain marginal

Psychedelic drugs like LSD, magic mushrooms, magic truffles, DMT and ayahuasca play but a marginal role in Amsterdam nightlife. A slight increase in LSD use is observable, in particular at outdoor festivals and raves.

Polydrug use often on impulse

The combined use of recreational substances (either simultaneously or in short succession) is seen mostly in the panel networks closest to the dance music scene. Besides popular combinations like alcohol-cannabis, alcohol-cocaine, GHB-amphetamine, ecstasy-GHB and ecstasy-amphetamine, drugs are often combined impulsively on the spur of the moment.

Trendsetters experiment with designer drugs

New psychoactive drugs, although much less widely used than the classical recreational substances, are now increasingly spreading in circles of like-minded users (horizontal trends). We now observe small clusters of users, dispersed over about half of our panel networks, who try out these 'designer drugs', 'legal highs' or 'research chemicals'. Such users have similar profiles: largely well educated, white, and associated with one of the trendsetting nightlife niches (alternatives, creatives, psychonauts, sensualists). Many of the new drugs qualify as synthetic cathinones (including mephedrone, 4-FMP and methylone) or as phenylethylamines (including 6-APB and 4-fluoroamphetamine). Such compounds, especially in the latter category, have also been detected in modest quantities by the Jellinek testing service. According to the panel study, interest is ebbing for mephedrone, which was launched as an ecstasy substitute during the ecstasy market slump of 2008-2009. It was not even seen a single time by the test service in 2012.

Partying madness outside the mainstream club scenes

One trend that is recognisable as a common strand in the panel study is that the current early-20s nightlife generation seems ready to shift to a higher gear in terms of drug use. An important factor here is the setting. In the urban music scene, the group of pioneering ecstasy users is still limited, although the drug does turn up more often. More stringent door checks in urban clubs have inhibited open and excessive drug use there. At the same time, the tougher rule enforcement prompts groups of drug users to pick and choose beforehand the events where they should or should not take stimulants and/or anaesthetics. Although drug use plays a part in some settings, but hardly at all in others, a growing number of panel members have discerned an increasing 'partying madness' in Amsterdam

nightlife scenes. At events where drugs are taken, getting spaced out is not much to be ashamed of any more. It is almost as if people are flaunting it.

BIJLAGE A

PANEL

de panelmethode	155
geruchten, signalen en trends	157
panelnetwerken en panelmutaties	158
tabellen	160
Tabel A.1 panelnetwerken: club- en partycircuit	160
Tabel A.1 panelnetwerken: club- en partycircuit (vervolg)	161
Tabel A.2 top drie drugs: club en partycircuit	161
Tabel A.3 druggebruik: club- en partycircuit	162
Tabel A.3 druggebruik: club- en partycircuit (vervolg)	163
Tabel A.3 druggebruik: club- en partycircuit (vervolg)	164
Tabel A.4 panelnetwerken: buurtjongeren	165
Tabel A.5 top drie drugs: buurtjongeren	165
Tabel A.6 druggebruik: buurtjongeren	166

de panelmethode

De panelstudie verzamelt doorlopend informatie over de Amsterdamse drugsmarkt. Dit gebeurt op basis van interviews met insiders in verschillende netwerken en scènes van gebruikers. In tegenstelling tot andere onderdelen van Antenne gaat het in de panelstudie nauwelijks om cijfers, maar om dynamische processen als uitgaanstrends en druggebruik onder jongeren en jongvolwassenen. Hoewel we de bevindingen van de panelstudie niet in cijfers uitdrukken, kunnen we er wel algemene ontwikkelingen mee schetsen.

Dit doen we door de trendsetters en de vroege trendvolgers in de gaten te houden. Zij experimenteren meer dan gemiddeld met drugs en zijn vaak voortrekkers van nieuwe ontwikkelingen in het uitgaansleven. We onderscheiden drie typen trendsetters: de *maven* (bollebozen), *connectors* en de *salesmen*.⁹⁵ De *maven* hebben veel kennis van het uitgaanscircuit en/of de drugsmarkt en kunnen ons hierover alles vertellen. Ze opereren deels achter de schermen, maar wisselen ook onderling specifieke informatie uit over drugs. Ze weten ons haarfijn uit te leggen hoe de vork precies in de steel steekt als het gaat over farmacologische eigenschappen van verschillende typen drugs. Soms zijn ze betrokken als innovators die uit hobbyïsme veel chemische kennis hebben en een buitengewone interesse vertonen voor (nieuwe) drugs. Zij hebben geen behoefte om nieuwe chemische innovaties bij een groot publiek onder de aandacht te brengen. De *connectors* opereren dynamischer en zijn goed op de hoogte van de uitgaans- en drugmarkt. Soms sijpelt er kennis door van de *maven* waar ze soms contact mee hebben. De *connectors* weten precies waar de belangrijke of invloedrijke spelers op de markt zich bevinden en welke posities ze innemen binnen het hectische uitgaansleven. *Connectors* investeren veel tijd in sociale contacten om op de hoogte te blijven van nieuwe ontwikkelingen. De kracht van *salesmen* of *proseliteerders* (evangelisten)⁹⁶ is hun vermogen om te overtuigen en zo een grotere groep, tot zelfs de grootste sceptici, te enthousiasmeren voor een 'nieuwe' drug, een nieuwe clubavond, of een nieuwe mode. Daar waar anderen voorzichtig zijn, wil de evangelist het van de daken schreeuwen. Het is goed mogelijk dat trendsetters meerdere posities en rollen hebben. Aangezien de innoverende, producerende en consumerende segmenten binnen het uitgaansleven vaak in elkaar grijpen, kan iemand zowel de rol van de *connector* als van de *salesman* spelen.

Naast trendsettende uitgaansnetwerken wordt het panel ook vertegenwoordigd door veldwerkers die contact hebben met de buurtjongeren. De ontwikkelingen

⁹⁵ Gladwell (2000).

⁹⁶ Cohen (1975).

hier gaan eerder over jongeren die vanwege hun riskante en problematische leefstijl sneller in de problemen komen. De laagopgeleide buurtjongeren zijn de tegenpool van de doorgaans hoogopgeleide trendsetters. Het leven van alledag speelt zich bij de buurtjongeren meer af in de marge.

We moeten oppassen om de bevindingen niet te generaliseren naar jongeren in het algemeen. De panelstudie gaat niet over de 'doorsneejongeren' in het mainstream uitgaansleven. Dit segment beschrijft wel wanneer nieuwe ontwikkelingen in het uitgaanscircuit een algemeen karakter krijgen en zich via trendsetters en vroege trendvolgers verder verspreiden onder een breder publiek.

De leden van het panel worden sinds 1994 doorlopend twee keer per jaar onafhankelijk van elkaar face-to-face geïnterviewd. Hiermee voorkomen we dat leden elkaar beïnvloeden of napraten. Iedereen die deel uitmaakt van het panel heeft zicht op een bepaald netwerk, een specifieke scene of locatie waar alcohol en drugs worden geconsumeerd. Het is overigens niet uitgesloten dat netwerken elkaar deels overlappen. Zowel op megafeesten als in favoriete clubs of cafés kunnen panelleden tegelijkertijd aanwezig zijn en vanuit hun eigen beleving verslag doen van het feest, de locatie en de sfeer. Het gaat daarbij niet om het eigen druggebruik, maar over wat zij waarnemen in hun netwerk en directe omgeving. De verhalen van clubmedewerkers en stappers kunnen zeer uiteenlopend zijn omdat er vanuit een verschillend perspectief wordt gekeken. Dit maakt de panelmethode juist zo boeiend, omdat we in onze analyse en vertaling van de verhalen over het hedonistische uitgaansleven, het problematische buurt- en straatleven en (nieuwe) patronen, signalen en trends in verschillende dimensies op de voet kunnen blijven volgen.

Om de anonimiteit van zowel panelleden als clubs, cafés, coffeeshops, et cetera te waarborgen noemen we geen namen van horecagelegenheden als deze door panelleden direct in verband worden gebracht met handel- en of druggebruik. Deze voorzichtige benadering is een bewuste keuze om panelleden en locaties niet in diskrediet te brengen. Als er een impressie wordt gegeven van een populaire clubavond of party, dan wordt de locatie gewoon vermeld, aangezien we dan niet ingaan op het middelengebruik. Aangezien sommige panelleden twee diverse netwerken beschrijven wordt elk panellid met een nummer én de letter 'a' of 'b' gecodeerd om de verschillende netwerken te typeren.

geruchten, signalen en trends

In de gehanteerde panelmethodiek is een beveiliging ingebouwd om vage en moeilijk traceerbare geruchten te onderscheiden van duidelijk waarneembare verschijnselen die zowel door panelleden als onderzoekers geverifieerd kunnen worden. Deze waarneembare verschijnselen noemen wij signalen omdat ze werkelijk in het oog springen en zodoende ook kunnen worden gevolgd en zo mogelijk zelfs verklaard. Maar signalen zijn nog geen trend. Waar precies een signaal ophoudt en een trend begint, is niet altijd duidelijk aan te wijzen omdat het over illegale middelen gaat waarover geen productiecijfers van fabrikanten bestaan. Dit maakt het des te complexer om *hypes* te onderscheiden van werkelijke trends. We spreken pas van een trend als meerdere panelleden in verschillende netwerken tegelijkertijd en onafhankelijk van elkaar een vergelijkbare en nieuwe ontwikkeling waarnemen in de uitgaans- of drugsmarkt. Bij voorkeur worden deze waarnemingen ook bevestigd door andere, kwantitatieve onderdelen van Antenne.

De panelstudie bevat actuele informatie over spraakmakende *hypes*, nieuwe scenes, muziekgenres en uitgaanslocaties. Maar de betekenis en het belang van het Amsterdamse uitgaansleven wordt ook in een sociaal-culturele en historische context geplaatst die veel verder reikt dan de vluchtigheid van hip en hype, die vaak vergankelijk en tijdsgebonden blijken te zijn.⁹⁷ Wat bij wijze van spreken vandaag in de mode is, kan morgen alweer passé zijn. Onze focus is daarom niet alleen gericht op nieuwe fenomenen binnen een uitgaanssetting. Ook de dynamiek van de verschillende drugsmarkten en prijsontwikkelingen, de verandering van toedieningswijze, riskante en/of favoriete combinaties en de opkomst van nieuwe synthetische of natuurlijke middelen worden gevolgd en beschreven. Het blijft daarom van evident belang om ontwikkelingen in de drugsmarkt, veranderende leefstijlen en gebruik van genotmiddelen onder jonge mensen op empirisch controleerbare wijze te blijven volgen. Deze kennis blijft een belangrijke bron voor beleid, preventie en hulpverlening en leidt tevens tot een beter begrip en duiding van hedendaagse jeugdstijlen.

De panelstudie geeft op de langere termijn meer inzicht in gebruikspatronen, reguleringsmechanismen, de mate van interesse in 'nieuwe' drugs en het verschijnen en verdwijnen van middelen op de gebruikersmarkt. Elke nieuwe generatie ontdekt en gebruikt op haar eigen wijze en onder een ander gesternte de genotmiddelen die in omloop zijn. Dit verklaart waarom het middelengebruik een golvend karakter vertoont met pieken en dalen. De nieuwkomers vormen voor

⁹⁷ Leland (2004).

zichzelf een beeld op grond van hun eigen ervaring, ervaringen van vrienden en de bestaande informatie die op dat moment voorhanden is. Internet is voor jongeren een veilig en rijk medium om specifieke informatie over drugs te zoeken op speciale voorlichtingssites of vragen te stellen aan de eigen feestcommunity. Nieuwe hypes, rages en kicks worden – mede door nieuwe communicatievormen als Facebook, MySpace, Hyves en YouTube – snel bekend in de scene. We kunnen slechts gissen naar de consequenties hiervan.

panelnetwerken en panelmutaties

Wie hypes en trends van druggebruik binnen jongerenculturen wil duiden, heeft een daarop afgestemde methode nodig die flexibel én voor langere tijd geldend en toepasbaar is. Continuïteit is daarbij van essentieel belang om de golfbewegingen van trends in druggebruik door de tijd te volgen.

Het streven is om alle deelnemende panelleden twee maal per jaar te interviewen. We slagen hier grotendeels in, maar kunnen niet voorkomen dat panelleden om wat voor reden dan ook afhaken. Om nieuwe ontwikkelingen op de voet te blijven volgen, blijft het noodzaak om het panel aan te blijven vullen met leden die een goed begrip hebben van nieuwe fenomenen in het uitgaansleven. Verderop in deze bijlage staat bij elk panellid vermeld aan welke meting hij of zij heeft meegedaan en welke specifieke netwerken worden vertegenwoordigd. Ook wordt een overzicht gegeven van panelmutaties met nieuwe, vervangen en uitgetreden panelleden.

De panelmutaties zijn onderverdeeld in drie categorieën: *nieuwe panelleden*, die een nieuwe locatie of netwerk vertegenwoordigen; *vervangen panelleden* die worden vervangen door anderen afkomstig uit hetzelfde of gelijksoortig netwerk; en *uittrekkende panelleden* die niet worden vervangen omdat er geen geschikte opvolger is.

nieuwe panelleden

Er zijn zes nieuwe personen in het panel; zij zijn geworven na tips van panelleden of op basis van veldwerk benaderd:

- Nini (129a) schminkt en body paint op adhoc feesten
- Lotje (130a) nieuwe lichting hardcore en hardstyle feesten
- Olly (131a) dj-house en feestorganisator
- Bert (132a) partyfotograaf urban feesten
- Sophie (133a) urban mix en hiphopfeesten
- Andres (134a) horecamanager

uittreedende panelleden

In totaal zijn er zes personen uit het panel getreden die niet zijn vervangen:

- Toto (117a) richt zich meer op organiseren en gaat minder frequent uit.
- Marcel (65a) heeft na verhuizing het contact verbroken.
- Spike (77a) contact met het uitgaansleven is verwaterd.
- Anouk (127) en Saskia (95a) gaan weinig meer uit.
- Gregory (112a) is onbereikbaar.

vervangen panelleden

Drie panelleden zijn door een ander vervangen, die deel uit maakt van hetzelfde netwerk:

- Adje (124a) nieuwe lichte stappers clubs en festivals vervangt Lisa.
- Frans (58a) stapper in hippe gayscene, vervangt Jorg.
- Bart (56b/c) vervangt barmedewerker Debby.

toelichting bij tabellen panelnetwerken

Een panellid dat wordt vervangen door een vergelijkbaar panellid dat zicht heeft op dezelfde scene en/of locatie behoudt hetzelfde panelnummer en wordt aangeduid met een **V** (als een panellid voor de laatste keer deelneemt en zeer waarschijnlijk wordt vervangen dan wordt dit aangeduid met **UV**).

Een geheel nieuw panellid dat zicht heeft op een nieuw netwerk of locatie en geen ander panellid vervangt, wordt aangeduid met een **N**.

De kolom T geeft het nummer van de meting aan (37 en/of 38).

De kolom andere etniciteit: allochtoon (all), Antilliaans (ant), Australisch (aus), Aziatisch (azi), Dominicaans (dom), Europees (eur), gemixt (mix), halfbloed (half), Hongaars (hon), Latino (lat), Marokkaans (mar), Moluks (mol), Pools (pol), Roemeens (roe), Surinaams (sur), toeristen (toe), Turks (tur), Verenigde Staten (vs), Zuid-Amerikaans (zam).

tabellen

Tabel A.1 panelnetwerken: club- en partycircuit

naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd (gem.)	aantal	♀	NL	andere etniciteit
Adje	stapper	124a	38	dance	18-22	75	30%	100%	
		V							
Andres	Horeca manager	134a	37 38	nachtclub	18-35 (25)	650	30%	75%	25% all
		N							
Angelina	stapper	118a	37 38	urban dancehall	21-30 (27)	100	35%	0%	60% sur/ant 40% mix
Bart	barkeeper	56b	37 38	urban	18-35 (28)	900	30%	20%	80% all
	barkeeper	56c	37 38	extreme feesten	18-40 (24)	1500	40%	90%	10% mix
		V							
Bert	partyfoto graaf	132a	37 38	urban muziekstijlen	16-35 (22)	299	60%	30%	10% mix 60% sur/ant
		N							
Bram	clubber	94a	37 38	vip	20-45 (30)	200	50%	70%	30%mix
	vrienden groep	94b	37 38	harde kern	20-35 (30)	10-20	0%	80%	10% sur 10% mix
Clara	dj	99a	37 38	lesbo gay	25-35 (27)	20	90%	90%	10% all
	clubber	99b	37 38	techno	20-35 (27)	250	30%	90%	10% all
David	dj	57b	37 38	gay camp	18-50 (32)	200	0%	80%	20% mix
Ernie	organisator	116a	37 38	underground	18-30 (25)	100	50%	75%	25% all
Frans	clubber	58a	37 38	hippe gay	23-50 (35)	30	20%	90%	10% mix
		V							
Jamie	stapper	113a	37 38	hardcore techno	20-30 (25)	50	50%	100%	
Joris	psychonaut	126a	37 38	psychonauten	16-40 (25)	50	40%	75%	25% mix
Lotje	raver flyeraar	130a	38	hardcore hardstyle	17-25 (23)	25	50%	100%	
		N							
Moni	stapper booker	85a	37 38	creatief alternatief	18-30 (22)	100	50%	100%	
Nini	organisator schminker	129a	37 38	adhoc feesten	20-28 (22)	100	50%	100%	
		N							
Olly	dj	131a	37 38	house	20-30 (25)	150	40%	95%	5% mix
Ponjo	portier	81a	37 38	dance	16-22 (20)	100-1200	50%	90%	10% toe
	portier	81c	37 38	dubstep	16-18 (17)	300	50%	100%	
Rogier	stapper	41a	37 38	psytrance	18-45 (32)	60	50%	70%	30% eur
Sophie	host stapper	133a	37 38	urban mix hiphop	20-33 (25)	150-200	40%	50%	50% all
		N							

Tabel A.1 panelnetwerken: club- en partycircuit
(vervolg)

naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd (gem.)	aantal	♀	NL	andere etniciteit
Sytz	organisator	123a	37	ad hoc	20-30	500-1000	50%	90%	10% all
		UV	38	house	(25)				
Toby	booker	105a	37	club	18-27	100	40%	70%	20% all 10% toe
					(23)				
Vince	dj	76a		club	25-40	150	40%	85%	15% eur/all
	stapper		38	creatief	(30)				
Willem	stapper	125a	37	alternatief	19-30	50	40%	95%	5% all
			38		(25)				

Tabel A.2 top drie drugs: club en partycircuit

	Drug 1		Drug 2		Drug 3	
	T 37	T 38	T 37	T 38	T 37	T 38
Adje	124a	4-FMP		ecstasy		lachgas
Andres	134a	cocaine	cocaine	ecstasy	ecstasy	amfetamine
Angellina	118a	ecstasy	ecstasy	cocaine	cocaine	amfetamine
Bart	56b	cannabis		cocaine		
	56c	ecstasy		ghb		cocaine
Bert	132a		cannabis		ecstasy	ghb
Bram	94a	ecstasy	ecstasy	cocaine	cocaine	cannabis
	94b	ecstasy	ecstasy	cocaine	cocaine	cannabis
Clara	99a	cocaine	cocaine	amfetamine	amfetamine	ecstasy
	99b	cocaine	cocaine	amfetamine	amfetamine	ghb
David	57b	ecstasy	ecstasy	ghb	ghb	ketamine
Ernie	116a	ecstasy	ecstasy	lachgas	cocaine	cocaine
Frans	58a	cocaine	cocaine	ecstasy	ecstasy	ghb
Jamie	113a	cocaine	cocaine	ecstasy	ecstasy	amfetamine
Joris	126a	ecstasy	ecstasy	lsd	lsd	ghb
Lotje	130a		ecstasy		cocaine	
Moni	85a	ecstasy	ecstasy	cocaine	ghb	amfetamine
Nini	129a	ghb	ghb	ecstasy	amfetamine	amfetamine
Olly	131a	ghb	amfetamine	amfetamine	ghb	ecstasy
Ponjo	81a	ecstasy	ecstasy	cocaine	cocaine	
	81c	ecstasy	ecstasy	cocaine	cocaine	ketamine
Rogier	41a	ecstasy	ecstasy	amfetamine	amfetamine	cocaine
Sophie	133a	ecstasy	ecstasy	cocaine	cocaine	amfetamine
Sytz	123a	ecstasy	ecstasy	cocaine	cocaine	ghb
Toby	105a	ecstasy		cocaine		ghb
Vince	76a		cocaine		ecstasy	
Willem	125a	ecstasy	ghb	cocaine	amfetamine	ghb
						ecstasy

Tabel A.3 druggebruik: club- en partycircuit

	T	Adje 124a	Andres 134a	Angelina 118a	Barf 156b	Barf 156c	Bert 132a	Bram 194a	Bram 194b	Clara 199a	Clara 199b	David 157b	Ernie 112a
alcohol	37	*****	*****	***	*****	*****		****	****	*****	*****	*****	*****
	38	*****	*****	*****				****	****	*****	*****	*****	*****
amfetamine	37		**	*	*	***		.	*	**	****	*	*****
	38	***	**	*				.	*	**	****	*	***
cannabis	37		****	***	****	***		*	**	**	****	*	***
	38	****	****	***				*	**	**	****	*	*****
cocaine (poeder)	37		*****	*	***	***		***	****	**	****	*	***
	38	**	*****	*				***	****	**	****	*	****
crack basecoke ecotrip ⁹⁸	37		-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
	38	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
ecstasy	37		*****	*	*	*****		**	****	*	**	***	****
	38	*****	*****	*				**	****	*	***	***	****
ecstasy- achtigen erectogenen ⁹⁹	37		**	-	-	****		-	-	-	*	-	**
	38	-	**	-	-			-	-	-	*	-	**
ghb	37		*	-	-	**		-	*	**	***	***	****
	38	-	*	-	-			-	*	**	***	***	-
heroïne methadon ketamine	37		-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
	38	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
lachgas	37		*	-	-	*		-	-	*	***	**	****
	38	*	*	-	-			-	**	*	***	**	***
isd trips	37		*****	-	-	****		-	-	**	***	-	****
	38	*****	*****	*				-	-	**	***	-	****
mephedrone	37		*	-	-	*		-	-	-	-	-	-
	38	-	*	-	-			-	-	-	-	-	-
methamfetamine	37		-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
	38	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-
paddo's	37		*	-	-	**		**	*	-	-	-	-
	38	-	*	-	-			-	-	-	-	-	-
poppers	37		*	-	-	****		-	-	*	*	***	-
	38	-	*	-	-			-	-	*	*	***	-
slaapmiddelen	37		-	-	-	*		-	-	-	-	**	-
	38	-	-	-	-			-	-	-	-	**	-
overig	37												
	38	***100											

- = 0%; * = 1 - 10%; ** = 11 - 25%; *** = 26 - 50%; **** = 51 - 75%; ***** = 76 - 100%

⁹⁸ cactus, salvia, dmt, yage, etc.

⁹⁹ viagra, kamagra, gel sachets, etc.

¹⁰⁰ designerdrugs (o.a. metoxetamine, methylone, 4-fluo, 6-APB, 2-FMC)

Tabel A.3 druggebruik: club- en partycircuit
(vervolg)

	T	Frans 58a	Jamie 113a	Joris 126a	lotje 130a	Moni 85a	Nini 129a	Oly 131a	Ponjo 81a	Ponjo 81c	Rogier 41a
alcohol	37	*****	*****	*****		*****	*****	*****	****	*****	*****
	38	*****	*****	****	*****	*****	*****	*****	****	*****	*****
amfetamine	37	*	***	****		****	****	**	**	**	****
	38	*	**	****	***	****	****	***	**	**	****
cannabis	37	*	***	****		***	****	***	***	***	****
	38	*	****	****	*****	***	****	**	***	***	****
cocaine (poeder)	37	****	****	*		****	**	***	***	**	***
	38	****	****	*	****	**	**	***	****	**	***
crack	37	-	-	-		-	-	-	-	-	*
basecoke	38	-	-	-	-	-	-	-	-	-	*
ecotrip ¹⁰¹	37	-	-	****		*	**	**	-	-	**
	38	-	-	***	-	*	***	**	-	-	**
ecstasy	37	***	*****	*****		****	****	***	***	****	****
	38	***	*****	*****	*****	****	****	****	***	****	****
ecstasy-achtigen	37	*	-	***		-	**	**	-	-	***
	38	*	-	***	-	-	***	**	-	-	***
erectogenen ¹⁰²	37	**	-	*		-	-	-	-	-	-
	38	**	-	*	-	-	-	-	-	-	-
ghb	37	**	****	****		***	****	****	-	-	**
	38	*	*	****	-	***	****	****	-	-	**
heroïne	37	-	-	-		-	-	-	-	-	-
methadon	38	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ketamine	37	*	*	***		**	****	***	*	**	***
	38	*	*	***	-	*	****	**	*	**	***
lachgas	37	-	*****	****		****	****	****	-	*	***
	38	-	****	****	****	**	****	**	-	*	***
lsd trips	37	-	-	**		*	**	*	*	*	****
	38	-	-	**	-	*	***	-	*	*	****
mephedrone	37	-	-	**		-	-	**	-	-	-
	38	-	-	**	-	-	-	**	-	-	-
methamfetamine	37	-	-	-		-	-	-	-	-	-
38	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
paddo's	37	-	-	*		-	*	*	-	-	***
	38	-	-	*	-	-	-	-	-	-	***
poppers	37	**	-	*		-	-	*	-	-	-
	38	**	-	*	-	-	-	-	-	-	-
slaapmiddelen	37	***	-	**		-	-	*	-	-	-
	38	***	-	**	-	-	-	*	-	-	-
overig	37						***103	**103			*104
	38	*103		***103			***103	**103			

- = 0%; * = 1 - 10%; ** = 11 - 25%; *** = 26 - 50%; **** = 51 - 75%; ***** = 76 - 100%

¹⁰¹ cactus, salvia, dmt, yage, etc.

¹⁰² viagra, kamagra, gel sachets, etc.

¹⁰³ designerdrugs (o.a. metoxetamine, methylone, 4-fluo, 6-APB, 2-FMC)

¹⁰⁴ m-kat en 4-fluoramfetamine / mescaline

Tabel A.3 druggebruik: club- en partycircuit
(vervolg)

	T	Sophie 133a	Sytz 123a	Toby 105a	Vince 76a	Willem 125a
alcohol	37	*****	*****	*****		*****
	38	*****	*****		*****	*****
amfetamine	37	***	*	*		*****
	38	**	**		***	*****
cannabis	37	*	**	***		****
	38	*	**		**	**
cocaine (poeder)	37	****	***	**		****
	38	****	***		****	****
crack basecoke	37	-	-	-		-
ecotrip¹⁰⁵	37	-	-	-		*
	38	-	-	-	*	*
ecstasy	37	*****	****	***		*****
	38	*****	****		****	*****
ecstasy-achtigen	37	*	*	-		***
	38	*	*		**	***
erectogenen¹⁰⁶	37	-	-	-		*
	38	-	-		*	*
ghb	37	-	***	**		****
	38	-	***		**	****
heroïne methadon	37	-	-	-		-
	38	-	-		-	-
ketamine	37	*	*	*		***
	38	**	*		***	***
lachgas	37	-	***	*		***
	38	-	****		**	**
lsd trips	37	-	*	-		*
	38	-	*		-	*
mephedrone	37	-	*	-		**
	38	-	*		*	**
methamfetamine	37	-	-	-		*
	38	-	-		-	-
paddo's	37	-	*	-		-
	38	-	-		-	*
poppers	37	-	*	-		*
	38	-	-		*	***
slaapmiddelen	37	-	*	-		**
	38	-	*		*	**
overig	37			*107		
	38					

- = 0%; * = 1 - 10%; ** = 11 - 25%; *** = 26 - 50%; **** = 51 - 75%; ***** = 76 - 100%

¹⁰⁵ cactus, salvia, dmt, yage, etc.

¹⁰⁶ viagra, kamagra, gel sachets, etc.

¹⁰⁷ designerdrugs (o.a. metoxetamine, methylone, 4-fluo, 6-APB, 2-FMC).

Tabel A.4 panelnetwerken: buurtjongeren

naam	functie	code	T	setting scene	leeftijd (gem.)	aantal	♀	NL	andere etniciteit
Cartier	straathoekwerker	103a	37	noord	17-18	90	35%	85%	5% mar 5% sur 5% tur
			38						
		103b	37	noord	20-21	300	0%	0%	33% mar 33% ant 33% sur
			38						
Erik	ambulant jongerenwerk	20a	37	oost	tot 22	100	10%	10%	40% mar 30% sur 10% tur 10% mix
			38						
Fared	straathoekwerker	83a	37	oost	16-20	25	0%	80%	20% all
			38		(18)				

Tabel A.5 top drie drugs: buurtjongeren

		Drug 1		Drug 2		Drug 3	
		T 37	T 38	T 37	T 38	T 37	T 38
Cartier	103a	alcohol	alcohol	cannabis	energydrinks	cocaine	cannabis
	103b	cannabis	cannabis	alcohol	alcohol		
Erik	20a	cannabis	cannabis	alcohol	alcohol	cocaine	cocaine
Fared	83a	energydrinks	energydrinks	cannabis	cannabis	alcohol	alcohol

Tabel A.6 druggebruik: buurtjongeren

	T	Carlier 130a	Carlier 130b	Erik 20a	Fared 83a
alcohol	37	****	***	***	***
	38	****	***	***	***
amfetamine	37	*	-	-	-
	38	*	-	-	-
cannabis	37	**	****	*****	*****
	38	**	****	*****	*****
cocaïne (poeder)	37	*	-	*	*
	38	*	-	*	*
crack basecoke	37	-	-	-	*
	38	-	-	-	*
ecotrip ¹⁰⁸	37	-	-	-	-
	38	-	-	-	-
ecstasy	37	*	-	*	*
	38	*	-	*	*
ecstasy-achtigen	37	*	-	-	-
	38	*	-	-	-
erectogenen ¹⁰⁹	37	-	-	*	*
	38	-	-	-	-
ghb	37	-	-	-	-
	38	-	-	-	-
heroïne methadon	37	-	-	-	-
	38	-	-	-	-
ketamine	37	-	-	-	-
	38	-	-	-	-
lachgas	37	-	-	-	-
	38	-	-	-	-
lsd trips	37	-	-	-	-
	38	-	-	-	-
methamfetamine	37	-	-	-	-
	38	-	-	-	-
paddo's	37	-	-	-	-
	38	-	-	-	-
poppers	37	-	-	-	-
	38	-	-	-	-
slaapmiddelen	37	-	-	-	*
	38	-	-	-	-
overig	37	-	-	-	-
	38	-	-	-	-

- = 0%; * = 1 - 10%; ** = 11 - 25%; *** = 26 - 50%; **** = 51 - 75%; ***** = 76 - 100%

¹⁰⁸ cactus, salvia, dmt, yage, etc.

¹⁰⁹ viagra, kamagra, gel sachets, etc.

BIJLAGE B

SURVEY JEUGDZORG

1	jongeren in de jeugdzorg	169
	Tabel B1.1 geslacht, leeftijd en etniciteit.....	169
	Tabel B1.2 woonsituatie.....	169
	Tabel B1.3 school en werk	170
	Tabel B1.4 vrije tijd	170
	Tabel B1.5 politie.....	171
	Tabel B1.6 geestelijke gezondheid.....	171
2	middelengebruik	171
	Tabel B2.1 tabak	171
	Tabel B2.2 frequentie en hoeveelheid (huidige rokers)	172
	Tabel B2.3 tabak per subgroep	172
	Tabel B2.4 riskant roken	172
	Tabel B2.5 alcohol	173
	Tabel B2.6 frequentie en hoeveelheid (huidige drinkers)	173
	Tabel B2.7 alcohol per subgroep.....	173
	Tabel B2.8 riskant drinken	174
	Tabel B2.9 cannabis	175
	Tabel B2.10 frequentie en hoeveelheid (huidige blowers)	175
	Tabel B2.11 cannabis per subgroep	175
	Tabel B2.12 aanschaf en gebruik (huidige blowers)	176
	Tabel B2.13 riskant blowen.....	176
	Tabel B2.14 ecstasy	177
	Tabel B2.15 cocaïne	177
	Tabel B2.16 amfetamine	177
	Tabel B2.17 stimulantia per subgroep.....	177
	Tabel B2.18 ghb en lachgas	178
	Tabel B2.19 narcosemiddelen per subgroep	178
	Tabel B2.20 heroïne en crack.....	178
	Tabel B2.21 'straatdrugs' per subgroep	178
	Tabel B2.22 ritalin	179
	Tabel B2.23 slaap- en kalmeringsmiddelen	179
	Tabel B2.24 medicijnen per subgroep	179
	Tabel B2.25 riskant gebruik.....	179

3	vergelijking met scholieren	180
	Tabel B3.1 algemeen	180
	Tabel B3.2 tabak	180
	Tabel B3.3 alcohol	180
	Tabel B3.4 cannabis	181
	Tabel B3.5 ecstasy, cocaïne en amfetamine	181
	Tabel B3.6 ghb en lachgas	181
	Tabel B3.7 ritalin en slaap- en kalmeringsmiddelen.....	181
4	trends jeugdzorg 2006-2012	182
	Tabel B4.1 selectie steekproeven	182
	Tabel B4.2 algemeen	182
	Tabel B4.3 tabak	183
	Tabel B4.4 alcohol	183
	Tabel B4.5 cannabis	183
	Tabel B4.6 ecstasy, cocaïne en amfetamine	183
	Tabel B4.7 heroïne en crack.....	183

Verschillen (p-waarden)

*	≤ .05
**	≤ .01
***	≤ .005
****	≤ .001
<i>n.s.</i>	geen significant verschil

1 jongeren in de jeugdzorg

Tabel B1.1 geslacht, leeftijd en etniciteit

	TOTAAL (n = 247)		
geslacht			
jongen			55.6%
meisje			44.4%
leeftijd			
12 - 13 jaar			13.2%
14 - 15 jaar			26.9%
16 - 17 jaar			29.8%
18 - 19 jaar			17.4%
20+ jaar			12.8%
gemiddeld (s.d.)			16.3 (2.7)
mediaan			16.0
geboorteland vader, moeder, respondent			
Nederland	30.4%	33.2%	80.2%
Suriname	20.2%	22.7%	6.1%
Antillen	4.0%	2.8%	1.6%
Marokko	17.0%	15.0%	2.8%
Turkije	5.3%	3.6%	0%
overig westers	6.1%	6.5%	2.4%
overig niet-westers	11.7%	14.2%	5.7%
onbekend	5.3%	2.0%	1.2%
etniciteit			
Nederlands			23.5%
Surinaams			24.7%
Antilliaans			3.2%
Marokkaans			16.6%
Turks			4.5%
overig westers			9.3%
overig niet-westers			17.4%
onbekend			0.8%
westers			33.1%
niet-westers			66.9%

Tabel B1.2 woonsituatie

	TOTAAL (n = 247)
woonsituatie	
beide ouders	20.3%
één ouder	26.0%
pleeggezin	9.3%
tehuis of woongroep	23.6%
zelfstandig	11.4%
anders	9.3%

Tabel B1.3 school en werk

	TOTAAL (n = 247)
schoolgaand	
ja	85.1%
nee	14.9%
opleiding¹¹⁰	
basisschool	1.9%
vso	5.8%
praktijkonderwijs	3.8%
vmbo	40.9%
havo	6.7%
wvo	4.3%
mbo	32.2%
hbo / universiteit	1.0%
anders	3.4%
spijbelen¹¹⁰	
helemaal niet	60.7%
1 lesuur	5.3%
een paar lessen	17.0%
1 dag	4.4%
een paar dagen	7.3%
minimaal een week	5.3%
betaald werk	
nee	63.0%
alleen vakantiebaantjes	3.7%
bijbaantje na school / in het weekend	26.8%
'gewone' baan overdag	6.5%

Tabel B1.4 vrije tijd

	TOTAAL (n = 247)
uitgaanstype	
thuisblijver	45.9%
gelegenheidsstapper	46.7%
vaste stapper	7.3%
uitgaansgelegenheden	
bioscoop	50.2%
winkelen	59.9%
café	24.7%
club of disco	26.0%
coffeeshop	16.3%
feestjes bij vrienden thuis	41.4%
(pop)concert	3.5%
buurthuis	13.7%
megaparty	5.7%
kleinere party's	12.8%
uur per dag gamen	
doordeweeks	
gemiddeld (s.d.)	1.4 (2.8)
mediaan	0.0
weekend	
gemiddeld (s.d.)	2.1 (3.2)
mediaan	0.0

¹¹⁰ Alleen van toepassing op respondenten die naar school gaan.

Tabel B1.5 politie		TOTAAL (n = 247)
ooit opgepakt door de politie		
ja		41.3%
nee		58.7%
afgelopen maand opgepakt door de politie		
ja		22.0%
nee		78.0%
leeftijd eerste aanhouding		
gemiddeld (s.d.)		14.1 (2.0)
mediaan		14.0
ooit in detentie gezeten		
ja		20.6%
nee		79.4%

Tabel B1.6 geestelijke gezondheid		TOTAAL (n = 247)
eigen gezondheid		
uitstekend		29.7%
goed		46.7%
redelijk		21.5%
slecht		2.0%
rapportcijfer leven i.h.a.		
onvoldoende (0-5)		10.4%
(ruim) voldoende (6-7)		50.0%
(zeer) goed (8-10)		39.6%
gemiddeld (s.d.)		7.2 (1.5)
mediaan		7.0
MHI-5¹¹¹		
gem. schaalscore (s.d.)		69.1 (21.3)
mediaan		72.0
psychisch ongezond		32.4%

2 middelengebruik

Tabel B2.1 tabak		TOTAAL (n = 247)
ooit-gebruik		57.6%
recent gebruik		49.6%
huidig gebruik		43.2%
startleeftijd		
gemiddeld (s.d.)		13.4 (1.9)
mediaan		14.0

¹¹¹ Mental Health Inventory. Zie pag. 108.

Tabel B2.2 frequentie en hoeveelheid (huidige rokers)

	huidige rokers (n = 105)
frequentie	
dagelijks	63.8%
bijna dagelijks	18.1%
een paar dagen per week	6.7%
alleen in het weekend	1.0%
af en toe / bij gelegenheden	5.7%
zelden / bijna nooit	4.8%
hoeveelheid per dag	
minder dan 1 sigaret	1.0%
1-5 sigaretten	41.3%
6-10 sigaretten	28.8%
11-20 sigaretten	26.9%
meer dan 20 sigaretten	1.9%
gemiddeld (s.d.) ¹¹²	8.6 (6.1)
mediaan	7.0

Tabel B2.3 tabak per subgroep

	ooit	recent	huidig	aantal sigaretten (huidige rokers)
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jongen	53.0%	45.2%	41.0%	9.2 (6.4)
meisje	63.0%	54.6%	45.4%	7.9 (5.9)
leeftijd	****	****	****	*
12 - 13 jaar	9.4%	9.4%	6.2%	3.0 (1.4)
14 - 15 jaar	55.4%	43.1%	33.8%	7.7 (5.1)
16 - 17 jaar	61.1%	55.6%	45.8%	7.8 (7.0)
18 - 19 jaar	71.4%	59.5%	56.1%	7.8 (5.3)
20+ jaar	86.7%	80.6%	80.6%	11.7 (6.0)
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	59.3%	54.3%	49.4%	9.8 (6.1)
niet-westers	56.9%	47.2%	40.0%	7.9 (6.1)
geestelijke gezondheid	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
ongezond	66.2%	55.1%	47.4%	9.6 (6.7)
gezond	53.4%	46.6%	40.7%	8.0 (5.9)

Tabel B2.4 riskant roken

	huidige rokers (n = 105)	TOTAAL (n = 247)
dagelijks roken		
ja	63.8%	27.5%
nee	36.2%	72.5%

¹¹² Een trekje = 0.1 sigaret.

Tabel B2.5 alcohol

	TOTAAL (n = 247)
ooit-gebruik	69.1%
recent gebruik	59.6%
huidig gebruik	37.6%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	14.0 (2.4)
mediaan	14.0

Tabel B2.6 frequentie en hoeveelheid (huidige drinkers)

	huidige drinkers (n = 92)
frequentie	
dagelijks	1.1%
bijna dagelijks	1.1%
een paar dagen per week	11.2%
alleen in het weekend	29.2%
af en toe / bij gelegenheden	44.9%
zelden / bijna nooit	12.4%
aantal glazen per dag	
minder dan 1 glas	0%
1 of 2 glazen	22.4%
3 of 4 glazen	37.6%
5 of 6 glazen	17.6%
7 of 8 glazen	11.8%
9 of 10 glazen	3.5%
meer dan 10 glazen	7.1%
gemiddeld (s.d.) ¹¹³	4.9 (4.3)
mediaan	4.0

Tabel B2.7 alcohol per subgroep

	ooit	recent	huidig	aantal glazen (huidige drinkers)
geslacht	<i>n.s.</i>	*	<i>n.s.</i>	*
jongen	64.4%	53.3%	31.9%	5.9 (5.4)
meisje	74.1%	66.4%	43.0%	3.9 (2.5)
leeftijd	****	****	****	*
12 - 13 jaar	21.9%	12.5%	3.1%	1.0 (-)
14 - 15 jaar	63.1%	55.4%	26.2%	3.1 (1.7)
16 - 17 jaar	72.2%	63.9%	43.1%	4.2 (3.3)
18 - 19 jaar	88.1%	80.5%	61.0%	6.9 (6.1)
20+ jaar	93.5%	74.2%	51.6%	4.9 (3.1)
etniciteit	**	*	*	<i>n.s.</i>
westers	80.2%	70.4%	48.1%	5.6 (4.0)
niet-westers	63.8%	54.3%	32.1%	4.3 (4.4)
geestelijke gezondheid	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
ongezond	75.9%	65.4%	39.7%	4.4 (2.9)
gezond	66.5%	57.3%	36.6%	5.1 (4.9)

¹¹³ Een slokje = 0.1 glas.

Tabel B2.8 riskant drinken

	huidige drinkers (n = 92)	TOTAAL (n = 247)
met wie drinken		
alleen	2.2%	
met vrienden	86.5%	
met familie (ouders, broers, zussen, etc.)	11.2%	
afgelopen maand 5 of meer glazen¹¹⁴		
nooit	21.7%	70.7%
1 keer	22.8%	8.5%
2 keer	20.7%	7.7%
3 of 4 keer	19.6%	7.3%
5 of 6 keer	6.5%	2.4%
7 of 8 keer	2.2%	0.8%
9 keer of vaker	6.5%	2.4%
afgelopen maand dronken geweest¹¹⁴		
nooit	46.7%	80.1%
1-2 keer	35.9%	13.4%
3-5 keer	15.2%	5.7%
6-9 keer	2.2%	0.8%
10 keer of vaker	0%	0%
bij hoeveel glazen alcohol heeft iemand van jouw leeftijd te veel gedronken, volgens jou?		
gemiddeld (s.d.)	9.3 (7.0)	
mediaan	7.0	
dagelijks drinken¹¹⁵		
ja	1.4%	0.4%
nee	98.6%	99.6%
riskant drinken^{115, 116}		
ja	7.9%	2.9%
nee	92.1%	97.1%
denk je zelf wel eens dat je te veel of te vaak drinkt?¹¹⁵		
ja	24.4%	9.0%
nee	75.6%	91.0%
zegt iemand anders wel eens dat jij te veel of te vaak drinkt?¹¹⁵		
ja	20.9%	7.8%
nee	79.1%	92.2%
wil je hulp om minder te drinken of er helemaal mee te stoppen?¹¹⁵		
ja	4.4%	1.6%
nee	95.6%	98.4%

¹¹⁴ Nooit voor degenen die de afgelopen maand geen alcohol hebben gedronken (geen huidige drinkers).

¹¹⁵ Nee voor degenen die de afgelopen maand geen alcohol hebben gedronken (geen huidige drinkers).

¹¹⁶ Afgelopen maand dagelijks of een paar keer per week ten minste 4 (tot 19 jaar) of 5 (vanaf 19 jaar) glazen alcohol.

Tabel B2.9 cannabis

	TOTAAL (n = 247)
ooit-gebruik	50.0%
recent gebruik	41.6%
huidig gebruik	28.7%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	14.6 (2.2)
mediaan	14.0

Tabel B2.10 frequentie en hoeveelheid (huidige blowers)

	huidige blowers (n = 70)
frequentie	
dagelijks	26.1%
bijna dagelijks	27.5%
een paar dagen per week	18.8%
alleen in het weekend	7.2%
af en toe / bij gelegenheden	10.1%
zelden / bijna nooit	10.1%
aantal joints per dag	
minder dan 1 joint	8.7%
1 joint	23.2%
2 joints	24.6%
3 joints	8.7%
4 joints	11.6%
5 joints	8.7%
> 5 joints	14.5%
gemiddeld (s.d.) ¹¹⁷	3.0 (2.5)
mediaan	2.0

Tabel B2.11 cannabis per subgroep

	ooit	recent	huidig	aantal joints (huidige blowers)
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jongen	48.5%	43.3%	32.8%	3.1 (2.5)
meisje	50.9%	39.3%	23.6%	2.8 (2.4)
leeftijd	****	<i>n.s.</i>	***	<i>n.s.</i>
12 - 13 jaar	9.4%	9.4%	6.5%	2.5 (0.7)
14 - 15 jaar	46.2%	44.6%	24.6%	4.4 (3.4)
16 - 17 jaar	46.5%	40.8%	28.2%	2.1 (1.6)
18 - 19 jaar	71.4%	53.7%	43.9%	3.0 (2.0)
20+ jaar	77.4%	54.8%	41.9%	2.9 (2.5)
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	57.5%	50.0%	36.2%	3.0 (2.4)
niet-westers	46.3%	37.4%	24.7%	3.0 (2.6)
geestelijke gezondheid	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
ongezond	57.0%	43.6%	29.9%	2.9 (2.0)
gezond	46.7%	40.6%	27.9%	3.0 (2.7)

¹¹⁷ Een trekje = 0.1 joint.

Tabel B2.12 aanschaf en gebruik (huidige blowers)

	huidige blowers (n = 70)
hoe eraan komen	
ik haal het zelf	58.1%
anderen halen het voor me	16.1%
ik krijg het gratis (meeblowen)	24.2%
ik kweek het zelf	1.6%
waar eraan komen	
bij vrienden thuis	13.1%
coffeeshop	67.2%
café, discotheek	0%
dealer/teler thuis	6.6%
06-dealer (laten bezorgen)	1.6%
straat	8.2%
school	3.3%
ik kweek het zelf	0%
waar blowen	
straat, plein, park	73.9%
thuis	34.8%
bij vrienden thuis	53.6%
bij anderen thuis	21.7%
café, discotheek	15.9%
coffeeshop	30.4%
schuur, keet, hok	5.8%
vereniging (bijv. voetbalkantine)	0%
school, schoolplein	15.9%

Tabel B2.13 riskant blowen

	huidige blowers (n = 70)	TOTAAL (n = 247)
met wie blowen		
alleen	13.2%	
met vrienden	86.8%	
met familie (ouders, broers, zussen, etc.)	0%	
bij hoeveel joints heeft iemand van jouw leeftijd te veel geblowd, volgens jou?		
mediaan	4.0	
dagelijks blowen¹¹⁸		
ja	26.1%	7.4%
nee	73.9%	92.6%
riskant blowen^{118, 119}		
ja	59.4%	16.8%
nee	40.6%	83.2%
denk je zelf wel eens dat je te veel of te vaak blowt?¹¹⁸		
ja	44.1%	12.4%
nee	55.9%	87.6%
zegt iemand anders wel eens dat jij veel of te vaak blowt?¹¹⁸		
ja	41.2%	11.6%
nee	58.8%	88.4%
wil je hulp om minder te blowen of er helemaal mee te stoppen?¹¹⁸		
ja	8.8%	2.5%
nee	91.2%	97.5%

¹¹⁸ Nee voor degenen die de afgelopen maand niet geblowd hebben (geen huidige blowers).

¹¹⁹ Dagelijks of een paar keer per week meer dan 1 joint blowen.

Tabel B2.14 ecstasy

	TOTAAL (n = 247)
ooit-gebruik	11.8%
recent gebruik	8.2%
huidig gebruik	4.1%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	16.3 (2.3)
mediaan	16.0

Tabel B2.15 cocaïne

	TOTAAL (n = 247)
ooit-gebruik	5.0%
recent gebruik	3.3%
huidig gebruik	0.8%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	16.2 (3.1)
mediaan	16.5

Tabel B2.16 amfetamine

	TOTAAL (n = 247)
ooit-gebruik	4.1%
recent gebruik	3.3%
huidig gebruik	0.4%
startleeftijd	
gemiddeld (s.d.)	15.8 (1.8)
mediaan	16.0

Tabel B2.17 stimulantia per subgroep

	ecstasy ooit	cocaïne ooit	amfetamine ooit
geslacht	<i>n.s.</i>	*	*
jongen	14.3%	7.7%	6.8%
meisje	9.3%	1.9%	0.9%
leeftijd	***	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
12 - 13 jaar	0%	0%	0%
14 - 15 jaar	9.2%	3.2%	6.3%
16 - 17 jaar	8.5%	4.3%	1.4%
18 - 19 jaar	23.8%	4.8%	7.1%
20+ jaar	23.3%	16.7%	6.7%
etniciteit	****	<i>n.s.</i>	***
westers	25.0%	7.5%	10.1%
niet-westers	5.5%	3.8%	1.2%
geestelijke gezondheid	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
ongezond	13.9%	6.3%	6.4%
gezond	11.0%	4.3%	3.1%

Tabel B2.18 ghb en lachgas

	ghb	lachgas
ooit-gebruik	2.5%	13.6%
recent gebruik	1.6%	11.1%
huidig gebruik	0.8%	1.3%
startleeftijd		
gemiddeld (s.d.)	18.6 (3.1)	
mediaan	18.0	

Tabel B2.19 narcosemiddelen per subgroep

	ghb	lachgas
	ooit	ooit
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jongen	3.8%	15.5%
meisje	0.9%	11.8%
leeftijd	<i>n.s.</i>	*
12 - 13 jaar	0%	0%
14 - 15 jaar	1.6%	17.7%
16 - 17 jaar	1.4%	11.4%
18 - 19 jaar	4.8%	22.5%
20+ jaar	6.7%	13.8%
etniciteit	<i>n.s.</i>	****
westers	5.0%	26.9%
niet-westers	1.2%	7.1%
geestelijke gezondheid	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
ongezond	5.1%	18.2%
gezond	1.2%	11.6%

Tabel B2.20 heroïne en crack

	heroïne	crack
ooit-gebruik	0.9%	1.3%
recent gebruik	0.4%	0.4%
huidig gebruik	0.4%	0.4%

Tabel B2.21 'straatdrugs' per subgroep

	heroïne	crack
	ooit	ooit
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
jongen	1.6%	2.3%
meisje	0%	0%
leeftijd	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
12 - 13 jaar	0%	0%
14 - 15 jaar	1.6%	1.6%
16 - 17 jaar	0%	0%
18 - 19 jaar	0%	0%
20+ jaar	3.6%	7.1%
etniciteit	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
westers	0%	0%
niet-westers	1.3%	1.9%
geestelijke gezondheid	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>
ongezond	2.6%	2.6%
gezond	0%	0.7%

Tabel B2.22 ritalin			
	met recept	zonder recept	TOTAAL
ooit-gebruik	7.8%	4.7%	12.0%
recent gebruik	2.6%	4.7%	6.9%
huidig gebruik	1.3%	0.4%	1.7%

Tabel B2.23 slaap- en kalmeringsmiddelen			
	met recept	zonder recept	TOTAAL
ooit-gebruik	10.4%	4.8%	12.6%
recent gebruik	7.4%	3.5%	8.2%
huidig gebruik	3.0%	0.4%	3.0%

Tabel B2.24 medicijnen per subgroep			
	ritalin	slaap- en kalmeringsmiddelen	
	ooit	ooit	
geslacht	<i>n.s.</i>	<i>n.s.</i>	
jongen	12.6%	11.9%	
meisje	11.8%	13.9%	
leeftijd	<i>n.s.</i>	*	
12 - 13 jaar	3.4%	7.1%	
14 - 15 jaar	13.1%	14.8%	
16 - 17 jaar	17.4%	4.3%	
18 - 19 jaar	10.0%	25.0%	
20+ jaar	10.3%	17.9%	
etniciteit	****	**	
westers	22.1%	21.1%	
niet-westers	7.1%	8.4%	
geestelijke gezondheid	*	*	
ongezond	18.2%	19.7%	
gezond	9.2%	9.2%	

Tabel B2.25 riskant gebruik		TOTAAL
		(n = 247)
denk je zelf wel eens dat je te veel of te vaak drugs gebruikt?		
ja		4.0%
nee		96.0%
zegt iemand anders wel eens dat jij veel of te vaak drugs gebruikt?		
ja		5.3%
nee		94.7%
is iemand in je familie verslaafd aan alcohol of drugs?		
ja		29.9%
nee		70.1%
wil je hulp om minder drugs te gebruiken of er helemaal mee te stoppen?		
ja		2.4%
nee		97.6%
heb je weleens contact gehad met de verslavingszorg?		
ja		7.9%
nee		92.1%

3 vergelijking met scholieren

	14 - 15 jaar			16 - 17 jaar		
	scholieren 2011 (n = 368)	jeugdzorg 2012 (n = 62)	p	scholieren 2011 (n = 91)	jeugdzorg 2012 (n = 72)	p
geslacht						
jongen	53.8%	58.5%	n.s.	47.3%	58.3%	n.s.
meisje	46.2%	41.5%		52.7%	41.7%	
ethniciteit						
westers	48.4%	36.9%	n.s.	70.3%	34.7%	****
niet-westers	51.6%	63.1%		29.7%	65.3%	
geestelijke gezondheid						
ongezond	21.0%	30.8%	n.s.	17.8%	35.2%	*
gezond	79.0%	69.2%		82.2%	64.8%	
uitgaanstype						
thuisblijver	42.7%	44.6%	n.s.	13.3%	45.8%	****
gelegenhedstapper	46.6%	50.8%		65.6%	43.1%	
vaste stapper	10.7%	4.6%		21.1%	11.1%	
spijbelen¹²⁰						
ja	13.1%	44.4%	****	42.2%	47.9%	n.s.
nee	86.9%	55.6%		57.8%	52.1%	

	14 - 15 jaar			16 - 17 jaar		
	scholieren 2011	jeugdzorg 2012	p	scholieren 2011	jeugdzorg 2012	p
ooit-gebruik	26.4%	55.4%	****	58.2%	61.1%	n.s.
recent gebruik	17.9%	43.1%	****	46.2%	55.6%	n.s.
huidig gebruik	11.1%	33.8%	****	37.4%	45.8%	n.s.
riskant gebruik¹²¹	4.6%	24.6%	****	14.4%	23.6%	n.s.
startleeftijd						
gemiddeld (s.d.)	12.7 (1.3)	12.6 (1.6)	n.s.	13.8 (1.6)	13.7 (1.8)	n.s.
mediaan	13	13		14	14	

	14 - 15 jaar			16 - 17 jaar		
	scholieren 2011	jeugdzorg 2012	p	scholieren 2011	jeugdzorg 2012	p
ooit-gebruik	42.4%	63.1%	***	86.8%	72.2%	*
recent gebruik	31.4%	55.4%	****	84.6%	63.9%	***
huidig gebruik	17.9%	26.2%	n.s.	69.2%	43.1%	****
riskant gebruik¹²²	1.1%	1.5%	n.s.	2.2%	1.4%	n.s.
startleeftijd						
gemiddeld (s.d.)	13.0 (1.7)	12.6 (2.2)	n.s.	13.5 (2.3)	14.2 (2.0)	n.s.
mediaan	13	13		14	15	

¹²⁰ Ja = afgelopen maand ten minste 1 lesuur gespield. Niet-schoolgaanders in de jeugdzorg (14-15 jaar 4.7%, 16-17 jaar 2.9%) zijn tot de spijbelaars gerekend omdat zij (grotendeels) leerplichtig zijn.

¹²¹ Dagelijks ten minste 1 sigaret.

¹²² Afgelopen maand dagelijks of een paar keer per week min. 4 (tot 19 jaar) of 5 (vanaf 19 jaar) glazen alcohol.

Tabel B3.4 cannabis						
	14 - 15 jaar			16 - 17 jaar		
	scholieren	jeugdzorg		scholieren	jeugdzorg	
	2011	2012	p	2011	2012	p
ooit-gebruik	17.9%	46.2%	****	52.7%	46.5%	n.s.
recent gebruik	14.9%	44.6%	****	45.6%	40.8%	n.s.
huidig gebruik	9.2%	24.6%	****	22.2%	28.2%	n.s.
riskant gebruik ¹²³	1.9%	16.9%	****	6.7%	14.3%	n.s.
startleeftijd						
gemiddeld (s.d.)	13.5 (0.9)	13.2 (1.3)	n.s.	14.6 (1.4)	14.7 (1.3)	n.s.
mediaan	13	13		14	14	

Tabel B3.5 ecstasy, cocaïne en amfetamine						
	14 - 15 jaar			16 - 17 jaar		
	scholieren	jeugdzorg		scholieren	jeugdzorg	
	2011	2012	p	2011	2012	p
ooit ecstasy	2.2%	9.2%	**	9.9%	8.5%	n.s.
ooit cocaïne	0.8%	3.2%	n.s.	0%	4.3%	n.s.
ooit amfetamine	0.5%	6.3%	***	4.4%	1.4%	n.s.
stimulantia totaal						
ooit-gebruik	2.7%	12.9%	***	9.9%	8.6%	n.s.
recent gebruik	1.9%	11.3%	****	9.9%	5.8%	n.s.
huidig gebruik	0.8%	4.0%	*	7.7%	1.4%	n.s.

Tabel B3.6 ghb en lachgas						
	14 - 15 jaar			16 - 17 jaar		
	scholieren	jeugdzorg		scholieren	jeugdzorg	
	2011	2012	p	2011	2012	p
ooit ghb	0%	1.6%	n.s.	4.5%	1.4%	n.s.
ooit lachgas	5.6%	17.7%	***	16.9%	11.4%	n.s.

Tabel B3.7 ritalin en slaap- en kalmeringsmiddelen						
	14 - 15 jaar			16 - 17 jaar		
	scholieren	jeugdzorg		scholieren	jeugdzorg	
	2011	2012	p	2011	2012	p
ooit ritalin	2.5%	13.1%	****	14.6%	17.4%	n.s.
ooit slaapmiddelen	11.7%	14.8%	n.s.	10.0%	4.3%	n.s.

¹²³ Dagelijks of een paar keer per week meer dan 1 joint blowen.

4 trends jeugdzorg 2006-2012

Tabel B4.1 selectie steekproeven

	oorspronkelijke steekproef		selectie ter vergelijking	
	2006 (n = 311)	2012 (n = 247)	2006 (n = 149)	2012 (n = 180)
type hulpverlening				
algemeen ¹²⁴	149	212	149	180
delinquenten	97	-	-	-
dak- en thuislozen	65	35	-	-
leeftijd				
12 - 13 jaar	-	32	-	-
14 - 15 jaar	75	65	48	65
16 - 17 jaar	102	72	63	71
18 - 19 jaar	62	42	31	30
20+ jaar	71	31	7	11

Tabel B4.2 algemeen

	2006	2012	p
geslacht			
jongen	39.6%	54.8%	**
meisje	60.4%	45.2%	
leeftijd			
14 - 15 jaar	32.2%	36.7%	n.s.
16 - 17 jaar	42.3%	40.1%	
18 - 19 jaar	20.8%	16.9%	
20+ jaar	4.7%	6.2%	
gemiddeld (s.d.)	16.5 (1.8)	16.3 (1.8)	n.s.
etniciteit			
westers	39.5%	36.1%	n.s.
niet-westers	60.5%	63.9%	
schoolgaand			
ja	78.5%	92.1%	****
nee	21.5%	7.9%	
spijbelen ¹²⁵			
ja	46.6%	46.0%	n.s.
nee	53.4%	54.0%	
uitgaanstype			
thuisblijver	25.9%	42.2%	****
gelegenhedstapper	53.1%	49.4%	
vaste stapper	21.1%	8.3%	
opgepakt door politie			
ooit	41.7%	43.9%	n.s.
afgelopen jaar	24.3%	25.1%	n.s.

¹²⁴ In 2006 werksoorten Regionaal Ambulant Team, Pleegzorgteam, 16+ (ambulant, satellietpanden en centrum pand), Beter Met Thuis (ambulant en residentieel), Meisa, De Verhulst, orthopsychiatrie, worksite, Lokale Traject Begeleiding. In 2012 afdelingen Jeugdmaatschappelijkwerk, Schoolmaatschappelijkwerk, Gespecialiseerde Hulp (Beter Met Thuis, 16+ centrum pand, Meisa, De Verhulst, crisisopvang). Zie ook hoofdstuk III voor steekproefbeschrijving.

¹²⁵ Ten minste 1 lesuur gespijbeld de afgelopen maand. Uitsluitend van toepassing op schoolgaande jongeren (n = 117 in 2006, n = 163 in 2012).

Tabel B4.3 tabak			
	2006	2012	p
ooit-gebruik	77.0%	62.4%	***
recent gebruik	68.7%	53.9%	**
huidig gebruik	59.9%	45.8%	*
riskant gebruik¹²⁶	40.3%	25.8%	**
startleeftijd			
gemiddeld (s.d.)	13.2 (2.0)	13.5 (1.8)	n.s.
mediaan	13	14	

Tabel B4.4 alcohol			
	2006	2012	p
ooit-gebruik	85.2%	69.1%	****
recent gebruik	75.4%	59.6%	****
huidig gebruik	54.4%	37.6%	****
riskant gebruik¹²⁷	5.5%	2.9%	n.s.
startleeftijd			
gemiddeld (s.d.)	13.3 (2.3)	13.9 (2.4)	n.s.
mediaan	14	14	

Tabel B4.5 cannabis			
	2006	2012	p
ooit-gebruik	65.9%	50.0%	****
recent gebruik	58.8%	41.6%	****
huidig gebruik	45.0%	28.7%	****
riskant gebruik¹²⁸	21.5%	16.8%	n.s.
startleeftijd			
gemiddeld (s.d.)	14.3 (1.8)	14.6 (1.9)	n.s.
mediaan	14	15	

Tabel B4.6 ecstasy, cocaïne en amfetamine			
	2006	2012	p
ooit ecstasy	13.5%	11.8%	n.s.
ooit cocaïne	8.0%	5.0%	n.s.
ooit amfetamine	7.1%	4.1%	n.s.
stimulantia totaal			
ooit-gebruik	14.5%	13.3%	n.s.
recent gebruik	9.6%	10.8%	n.s.
huidig gebruik	2.9%	4.1%	n.s.

Tabel B4.7 heroïne en crack			
	2006	2012	p
ooit heroïne	2.7%	0.6%	n.s.
ooit crack	1.3%	0.6%	n.s.

¹²⁶ Dagelijks ten minste 1 sigaret.

¹²⁷ Afgelopen maand dagelijks of een paar keer per week ten minste 4 (tot 19 jaar) of 5 (vanaf 19 jaar) glazen alcohol.

¹²⁸ Dagelijks of een paar keer per week meer dan 1 joint blowen.

BIJLAGE C

PREVENTIE INDICATOREN

Tabel C.1	vragenstellers telefonische vragen.....	187
Tabel C.2	middelen telefonische vragen omgeving	188
Tabel C.3	middelen telefonische vragen eigen problematiek.....	189
Tabel C.4	vragenstellers internetvragen.....	189
Tabel C.5	top vijf van middelen bij internetvragen	190
Tabel C.6	vragenstellers top vijf middelen bij internetvragen.....	190
Tabel C.7	thema's internetvragen.....	190
Tabel C.8	ecstasymonsters aangeboden bij Jellinek Preventie	191
Tabel C.9	belangrijkste werkzame stof ecstasymonsters	191
Tabel C.10	dosering MDMA-tabletten in milligrammen.....	192
Tabel C.11	dosering cocaïnepoeders in volumepercentage.....	192

Tabel C.1 vragenstellers telefonische vragen

	EIGEN PROBLEMATIEK			OMGEVING			INFORMATIE	excl. info	TOTAAL
	man	vrouw	totaal	man	vrouw	totaal	¹²⁹ totaal		incl. info
1992	59%	41%	140	27%	73%	241	-	381	-
1993	62%	38%	169	29%	71%	313	-	482	-
1994	62%	38%	259	30%	70%	432	-	691	-
1995	55%	45%	287	26%	74%	498	-	785	-
1996	58%	42%	639	28%	72%	655	465	1294	1759
1997	54%	46%	408	26%	72%	375	286	783	1069
1998	50%	50%	379	32%	68%	279	166	658	824
1999	46%	54%	339	27%	73%	292	180	631	811
2000	55%	45%	286	27%	73%	406	202	692	894
2001	53%	47%	234	33%	67%	456	196	690	886
2002	56%	44%	171	32%	68%	317	143	488	631
2003	63%	37%	179	26%	74%	352	156	531	687
2004	56%	44%	266	25%	75%	348	149	614	763
2005	55%	45%	293	29%	71%	343	208	636	844
2006	58%	42%	278	29%	71%	353	181	631	812
2007	62%	38%	249	28%	72%	339	157	657	814
2008	67%	33%	251	40%	60%	399	117	700	817
2009	64%	36%	178	34%	66%	209	96	389	548
2010	56%	44%	172	30%	70%	276	78	468	546
2011	64%	36%	166	29%	71%	277	81	449	530
2012	62%	38%	127	30%	70%	217	93	344	451

¹²⁹ Inclusief telefoongesprekken met onbekende vragensteller (20 in 2010).

Tabel C.2 middelen telefonische vragen omgeving

	alcohol	amfetamine	cannabis	cocaine	ecstasy	gokken ¹³⁰	medicijnen	opiaten	tripmiddelen	combinaties	GHB	anders
1992	23%	2%	13%	11%	4%	15%	1%	9%	2%	21%	~	2%
1993	21%	1%	12%	9%	10%	13%	2%	7%	2%	19%	~	5%
1994	24%	1%	15%	12%	7%	8%	1%	12%	1%	15%	~	5%
1995	26%	3%	14%	14%	8%	7%	1%	12%	1%	12%	~	5%
1996	26%	4%	15%	10%	6%	5%	2%	9%	2%	14%	~	1%
1997	25%	4%	15%	12%	3%	5%	1%	12%	2%	14%	~	7%
1998	25%	1%	22%	17%	3%	5%	< 0.5%	9%	1%	9%	~	8%
1999	32%	1%	11%	21%	2%	5%	< 0.5%	8%	0%	13%	~	8%
2000	31%	< 0.5%	11%	22%	3%	6%	1%	7%	< 0.5%	10%	~	6%
2001	35%	< 0.5%	13%	17%	2%	6%	< 0.5%	6%	< 0.5%	8%	~	11%
2002	31%	1%	15%	19%	3%	3%	1%	7%	0%	10%	~	10%
2003	29%	1%	15%	20%	3%	4%	1%	6%	< 0.5%	14%	~	11%
2004	27%	1%	17%	16%	1%	4%	3%	3%	< 0.5%	11%	1%	15%
2005	24%	2%	15%	15%	2%	4%	1%	4%	< 0.5%	11%	2%	18%
2006	27%	1%	17%	17%	1%	1%	2%	3%	0%	10%	1%	20%
2007	24%	< 0.5%	14%	12%	1%	4%	3%	4%	1%	13%	3%	21%
2008	24%	1%	13%	15%	< 0.5%	6%	1%	2%	< 0.5%	10%	1%	27%
2009	26%	1%	11%	15%	1%	4%	2%	1%	0%	11%	< 0.5%	28%
2010	25%	1%	12%	11%	1%	7%	1%	2%	0%	12%	1%	27%
2011	27%	3%	18%	7%	2%	4%	1%	1%	0%	10%	0%	¹³¹ 26%
2012	29%	2%	16%	17%	3%	5%	3%	3%	1%	12%	2%	31%

¹³⁰ Incl. (internet)poker.

¹³¹ Waaronder 2% andere middelen (o.a. crystal meth, crack of niet gespecificeerde 'drugs') en 1% niet middelgerelateerd (o.a. seks, internet, gamen). Overige vragen gaan grotendeels over algemene informatie of hulpverlening.

Tabel C.3 middelen telefonische vragen eigen problematiek

	alcohol	amfetamine	cannabis	cocaine	ecstasy	gokken ¹³²	medicijnen	opiaten	tripmiddelen	combinaties	GHB	anders
1992	16%	1%	17%	4%	25%	4%	9%	4%	6%	11%	~	1%
1993	14%	6%	17%	3%	31%	5%	5%	4%	5%	12%	~	4%
1994	18%	3%	10%	6%	29%	5%	4%	3%	3%	13%	~	7%
1995	17%	4%	15%	4%	24%	5%	5%	5%	5%	10%	~	7%
1996	24%	3%	12%	5%	15%	6%	2%	4%	5%	8%	~	17%
1997	22%	2%	14%	5%	16%	4%	5%	6%	4%	9%	~	13%
1998	23%	2%	13%	7%	12%	4%	9%	8%	4%	8%	~	11%
1999	23%	3%	20%	9%	8%	4%	6%	2%	4%	6%	~	15%
2000	31%	< 0.5%	15%	13%	9%	5%	4%	6%	1%	6%	~	7%
2001	28%	< 0.5%	16%	17%	13%	1%	3%	3%	< 0.5%	6%	~	12%
2002	30%	1%	12%	10%	9%	5%	6%	5%	1%	10%	~	12%
2003	39%	0%	9%	11%	6%	6%	3%	3%	1%	8%	~	10%
2004	17%	< 0.5%	15%	10%	5%	2%	6%	3%	6%	6%	< 0.5%	29%
2005	22%	1%	14%	9%	4%	1%	6%	3%	1%	9%	2%	28%
2006	26%	2%	16%	7%	4%	4%	3%	2%	1%	9%	1%	25%
2007	24%	1%	16%	5%	3%	4%	3%	4%	< 0.5%	8%	2%	32%
2008	22%	2%	10%	12%	4%	4%	4%	2%	< 0.5%	9%	1%	30%
2009	15%	2%	11%	9%	3%	3%	4%	2%	0%	12%	4%	35%
2010	28%	0%	12%	8%	4%	1%	8%	2%	1%	9%	3%	24%
2011	18%	2%	14%	7%	7%	0%	2%	1%	1%	10%	2%	¹³³ 35%
2012	24%	2%	14%	9%	9%	2%	8%	1%	1%	8%	3%	36%

Tabel C.4 vragenstellers internetvragen

	zelf	omgeving	neutraal	TOTAAL
2000	204	92	690	986
2001	324	178	1061	1563
2002	283	181	935	1397
2003	152	93	801	1046
2004	181	136	590	907
2005	133	93	314	540
2006	164	96	376	636
2007	146	70	245	461
2008	101	53	197	350
2009	73	52	187	312
2010	85	65	271	421
2011	70	40	232	342
2012	89	34	246	369

¹³² Incl. (internet)poker.

¹³³ Waaronder 3% andere middelen (o.a. guarana, nicotine of niet gespecificeerde 'drugs') en 1% niet middelgerelateerd (o.a. seks, gamen). Overige vragen gaan grotendeels over algemene informatie of hulpverlening.

	cannabis	ecstasy	alcohol	cocaïne	¹³⁴ amfetamine
2000	15%	13%	11%	9%	4%
2001	13%	15%	11%	10%	-
2002	11%	9%	12%	9%	-
2003	13%	9%	15%	7%	3%
2004	12%	11%	15%	8%	5%
2005	15%	10%	17%	8%	5%
2006	12%	6%	12%	8%	5%
2007	13%	8%	15%	9%	4%
2008	13%	8%	15%	7%	4%
2009	11%	5%	16%	8%	4%
2010	11%	6%	15%	8%	2%
2011	8%	4%	11%	9%	3%
2012	10%	9%	14%	7%	4%

	N	zelf	omgeving	neutraal
alcohol	50	30%	24%	46%
cocaïne	24	54%	25%	21%
cannabis	36	39%	19%	42%
ecstasy	35	71%	9%	20%
amfetamine	16	56%	6%	38%

	info	gebruik	medisch	hulp	markt
2000	51%	18%	15%	12%	4%
2001	48%	18%	16%	15%	3%
2002	47%	16%	18%	17%	3%
2003	64%	2%	17%	14%	2%
2004	52%	6%	21%	19%	2%
2005	47%	1%	35%	15%	2%
2006	52%	3%	32%	10%	3%
2007	45%	1%	38%	13%	3%
2008	49%	2%	31%	16%	2%
2009	52%	2%	25%	18%	4%
2010	58%	1%	23%	16%	2%
2011	63%	1%	24%	11%	1%
2012	59%	1%	30%	7%	4%

¹³⁴ In 2001 en 2002 was amfetamine van de 5^e plaats verdrongen door internetvragen over GHB (2%).

Tabel C.8 ecstasymonsters aangeboden bij Jellinek Preventie

	N	tablet	poeder/kristal	capsule
1993 (2 ^e halfjaar)	184	88%	3%	8%
1994	584	90%	4%	4%
1995	1038	93%	4%	3%
1996	1049	94%	5%	2%
1997	868	92%	9%	2%
1998	703	89%	9%	3%
1999	481	85%	13%	1%
2000	389	92%	5%	3%
2001	367	93%	6%	1%
2002	239	89%	10%	1%
2003	321	88%	9%	2%
2004	343	86%	13%	< 0.5%
2005	211	88%	12%	0%
2006	375	77%	23%	1%
2007	342	94%	6%	< 0.5%
2008	309	87%	13%	1%
2009	923	91%	8%	1%
2010	763	88%	12%	1%
2011	709	90%	10%	< 0.5%
2012	683	93%	7%	0%

Tabel C.9 belangrijkste werkzame stof ecstasymonsters

	MDMA	¹³⁵ overige fenethylamines	amfetamine	overig ¹³⁶
1993 (2 ^e halfjaar)	58%	23%	10%	9%
1994	63%	19%	10%	9%
1995	66%	21%	8%	5%
1996	76%	18%	4%	2%
1997	56%	19%	15%	10%
1998	87%	2%	6%	4%
1999	95%	3%	1%	1%
2000	97%	2%	< 0.5%	3%
2001	94%	4%	1%	2%
2002	94%	3%	1%	2%
2003	98%	1%	1%	1%
2004	92%	2%	< 0.5%	6%
2005	85%	5%	2%	7%
2006	90%	2%	2%	6%
2007	87%	2%	1%	5%
2008	86%	1%	1%	12%
2009	58%	2%	1%	36%
2010	81%	1%	1%	17%
2011	83%	1%	0%	17%
2012	83%	1%	0%	16%

¹³⁵ 2-CI, 2-CB, 2-CT-2, 2-CT-7, MDEA of MDA.

¹³⁶ Waaronder monsters met MDMA plus onbekende hoeveelheid fenethylamines, zodat niet vast te stellen is welke de belangrijkste werkzame stof is (2011 2%, 2012 3%). Waaronder tevens monsters met een negatieve zuurtest (geén MDMA) die niet verder geanalyseerd zijn (2009 18%, 2010 8%, 2011 8%, 2012 11%),

Tabel C.10 dosering MDMA-tabletten in milligrammen¹³⁷

	N	min	max	gemiddeld	standaard deviatie
1994	328	3	222	107	30
1995	638	6	173	93	27
1996	731	9	199	95	27
1997	439	1	181	86	33
1998	540	3	136	64	22
1999	384	5	195	68	22
2000	346	8	212	76	30
2001	317	8	193	89	29
2002	199	8	209	84	25
2003	275	4	212	81	32
2004	294	27	188	86	34
2005	156	5	180	88	41
2006	252	2	172	85	33
2007	276	3	157	87	34
2008	225	1	182	87	38
2009	475	1	180	74	32
2010	534	1	190	96	34
2011	525	1	212	123	35
2012	528	12	210	131	42

Tabel C.11 dosering cocaïnepoeders in volumepercentage¹³⁸

	N	min	max	gemiddeld	standaard deviatie
2000	3	28	62	43	17
2001	5	38	84	64	19
2002	15	10	89	65	23
2003	10	52	90	73	?
2004	35	18	89	51	22
2005	36	22	88	61	17
2006	35	20	82	57	20
2007	69	12	89	65	18
2008	89	25	89	68	18
2009	83	8	89	56	18
2010	97	14	90	57	16
2011	101	13	84	56	17
2012	104	13	89	65	13

¹³⁷ Ecstasytabletten (geen poeders) met MDMA als belangrijkste werkzame stof.

¹³⁸ Cocainepoeders met cocaïne als belangrijkste werkzame stof.

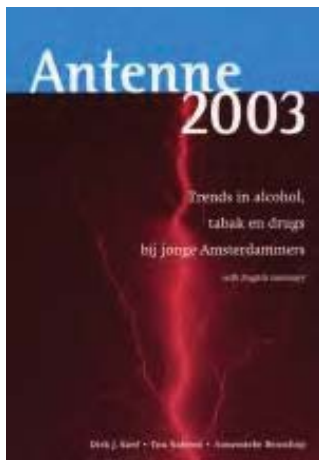
LITERATUUR

- Abraham MD, Kaal HL & Cohen PDA (2003)** *Licit and illicit drug use in Amsterdam, 1987 to 2001*. Amsterdam: Cedro / Mets & Schildt.
- Benschop A, Nabben T & Korf DJ (2009)** *Antenne 2008. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 20).
- Benschop A, Nabben T & Korf DJ (2011)** *Antenne 2010. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 22).
- Berwick DM, Murphy JM, Goldman PA, Ware Jr. JE, Barsky AJ & Weinstein MC (1991)** Performance of a five-item mental health screening test. *Medical Care*, 29(2) :169-176.
- Bijlsma L, Emke E, Hernández F & Voogt P de (2012)** Investigation of drugs of abuse and relevant metabolites in Dutch sewage water by liquid chromatography coupled to high resolution mass spectrometry. *Chemosphere*, 89: 1399-1406.
- Boogaarts-de Bruin S (2011)** *Something for Everyone? Changes and Choices in the Ethno-Party Scene in Urban Nightlife*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Booi H, Broekhuizen J, Ruiter S, Lindeman E & Jakobs E (2011)** *De Staat van de Jeugd. Jeugdmonitor Amsterdam 2011*. Amsterdam: Dienst Onderzoek en Statistiek (Gemeente Amsterdam).
- Bossong MG, Brunt TM, Dijk JP van, Rigter SM, Hoek J, Goldschmidt HMJ & Niesink RJM (2010)** mCPP: an undesired addition to the ecstasy market. *Journal of Psychopharmacology*, 24(9): 1395-1401.
- Brandweer Amsterdam (2011)** *Shisa Lounge: Alsof je in de woonkamer staat te barbecueën*. In: *Sitrap*, jaargang 11, nr.3.
- Brunt TM, Poortman A, Niesink RJ & van den Brink W (2010)** Instability of the ecstasy market and a new kid on the block: mephedrone. *Journal of Psychopharmacology* [online voorpublicatie].
- Brussel GHA van & Buster MCA (2005)** *OGGZ Monitor Amsterdam '02'03'04*. Amsterdam: GGD Amsterdam.
- Buster M & Brussel G van (2011)** *De GGD Amsterdam en Openbare Geestelijke Gezondheidszorg. OGGZ-monitor 2010*. Amsterdam: GGD, cluster Epidemiologie, Documentatie en Gezondheidsbevordering (EDG).
- Cohen H (1975)** *Drugs, druggebruikers en drug-scene*. Alphen aan den Rijn: Uitgeverij Samson.
- Dijkshoorn H (2002)** *Amsterdamse gezondheidsmonitor 1999-2000. Ongezonde leefgewoonten in Amsterdam*. Amsterdam: GGD Amsterdam.

- Dijkshoorn H (2006)** *De gezondheid van Surinamers in Amsterdam*. Amsterdam: GGD, cluster Epidemiologie, Documentatie en Gezondheidsbevordering (EDG).
- Dijkshoorn H, Dijk TK van & Janssen AP (red.) (2009)** *Zo gezond is Amsterdam! Eindrapport Amsterdamse Gezondheidsmonitor 2008*. Amsterdam: GGD, cluster Epidemiologie, Documentatie en Gezondheidsbevordering (EDG).
- Dorselaer S van, Looze M de, Vermeulen-Smit E, Roos S de, Verdurmen S, Bogt T ter & Vollebergh W (2010)** *Gezondheid, welzijn en opvoeding van jongeren in Nederland. HBSC 2009*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- EMCDDA/Europol (2012)** *EMCDDA–Europol 2011 Annual Report on the implementation of Council Decision 2005/387/JHA*. Lisbon: EMCDDA/Europol.
- GGD (2008a)** *Ambulanceritten gerelateerd aan paddogebruik 2007*. Amsterdam: GGD Amsterdam.
- GGD (2008b)** *Update paddo incidenten 01-01-08 tot en met 31-08-2008*. Amsterdam: GGD Amsterdam.
- Gladwell M (2000)** *The Tipping point. How little things can make a big difference*. New York: Little Brown & Company.
- Korf DJ & Benschop A (2012)** *Geestelijke gezondheid en middelengebruik: bij middelbare scholieren in Amsterdam 2011*.
- Korf DJ & Steenhoven P van der (1994)** *Antenne 1993. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: De Jellinek (Jellinekreeks nr. 2).
- Korf DJ, Nabben T & Schreuders M (1995)** *Antenne 1994. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: De Jellinek (Jellinekreeks nr. 3).
- Korf DJ, Nabben T & Schreuders M (1996)** *Antenne 1995. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: De Jellinek (Jellinekreeks nr. 5).
- Korf DJ, Nabben T, Letfink D & Bouma H (1998)** *Antenne 1997. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Thela Thesis (Jellinekreeks nr. 7).
- Korf DJ, Nabben T, Letfink D & Bouma H (1999)** *Antenne 1998. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Thela Thesis (Jellinekreeks nr. 8).
- Korf DJ, Nabben T, Diemel S & Bouma H (2000)** *Antenne 1999. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Thela Thesis (Jellinekreeks nr. 9).
- Korf DJ, Nabben T & Benschop A (2001)** *Antenne 2000. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 10).
- Korf DJ, Nabben T & Benschop A (2002)** *Antenne 2001. Trends in alcohol, tabak, drugs en gokken bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 11).

- Korf DJ, Nabben T & Benschop A (2003)** *Antenne 2002. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 12).
- Korf DJ, Nabben T & Benschop A (2004)** *Antenne 2003. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 14).
- Korf DJ & Benschop A (2012)** *Geestelijke gezondheid en middelengebruik bij middelbare scholieren in Amsterdam 2011*. Amsterdam: Bongers Instituut (UvA).
- Laar MW van, Cruts AAN, Verdurmen JEE, Ooyen-Houben MMJ van & Meijer RF (red.) (2008)** *Nationale drug monitor. Jaarbericht 2007*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Leland J (2004)** *Hip: the history*. New York: Harper Collins.
- Lely N van der, Dalen W van, Hoof J van & Pereira RR (2012)** *Alcoholintoxicaties bij jongeren in Nederland. Een onderzoek bij kinderafdelingen in Nederlandse ziekenhuizen. Cijfers van 2007 t/m 2011*. NCSK, RdGG, STAP, TNO, Universiteit Twente.
- MND (2012)** *Meldpunt nieuwe drugs. Halfjaar rapportage 2012 (1 januari t/m 30 juni)*. [Interne rapportage]. Utrecht: Bureau DIMS, Douanelaboratorium en Nederlands Forensisch Instituut.
- Nabben T, Benschop A & Korf DJ (2006)** *Antenne 2005. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 17).
- Nabben T, Benschop A & Korf DJ (2007)** *Antenne 2006. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 18).
- Nabben T, Benschop A & Korf DJ (2008)** *Antenne 2007. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 19).
- Nabben T, Benschop A & Korf DJ (2010)** *Antenne 2009. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 21).
- Nabben T (2010)** *High Amsterdam. Ritme, roes en regels in het uitgaansleven*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- Nabben T, Benschop A & Korf DJ (2012)** *Antenne 2011. Trends in alcohol, tabak en drugs bij jonge Amsterdammers*. Amsterdam: Rozenberg Publishers (Jellinekreeks nr. 23).
- Nabben T, Doekhie J & Korf DJ (2011)** *Buitenstaander en bondgenoot. De werkbeleving van portiers in de Amsterdamse binnenstad*. Amsterdam: Rozenberg Publishers.
- O+S (2012)** *Amsterdam in cijfers 2012*. Amsterdam: Dienst Onderzoek en Statistiek (Gemeente Amsterdam). [via www.os.amsterdam.nl]
- Oteo Pérez A, Cruyff MJLF, Benschop A & Korf DJ (2013)**. Estimating the Prevalence of Crack Dependence Using Capture-Recapture With Institutional and Field Data: A Three-City Study in the Netherlands. *Substance Use & Misuse*, 48(1-2): 173–180.
- Perenboom R, Oudshoorn K, Herten L van, Hoeymans N & Bijl R (2000)** *Levensverwachting in goede geestelijke gezondheid: bepaling afkappunten en wegingsfactoren voor de MHI-5 en GHQ-12*. Leiden: TNO.
- Stel J van der (2009)** Comorbiditeit. In: Franken I & Brink W van der. (red.) *Handboek Verslaving*. Utrecht: Uitgeverij De Tijdstroom.

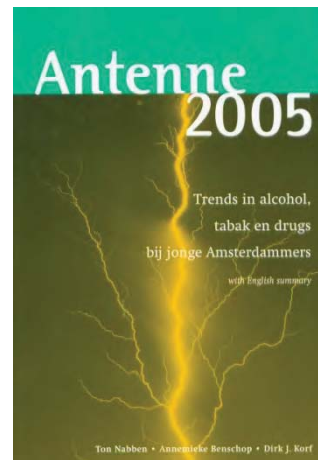
- Stolte IG, Schilthuis W & Wal MF van der (2005)** *Genotmiddelengebruik onder 1e-jaars MBO leerlingen in Amsterdam*. Amsterdam: GGD, cluster Epidemiologie, Documentatie en Gezondheidsbevordering (EDG).
- Uitenbroek DG, Ujcic-Voortman JK, Janssen AP, Tichelman PJ & Verhoeff AP (red.) (2006)** *Gezond Zijn en Gezond Leven in Amsterdam*. Amsterdam: GGD, cluster Epidemiologie, Documentatie en Gezondheidsbevordering (EDG).
- Verdurmen J, Monshouwer K, Dorsselaer S van, Lokman S, Vermeulen-Smit E & Vollebergh W (2012)** *Jeugd en riskant gedrag 2011. Kerngegevens uit het peilstationsonderzoek scholieren*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Vogels N & Croes EA (2012)** *Monitor drugsincidenten: Tabellenboek 2011*. Utrecht: Trimbos-instituut.
- Weijenberg M (2012)** *This beat needs a Hennessy and a bag of weed. Substance use in Dutch urban nightlife*. Master thesis Sociology, University of Amsterdam.
- Zee KI van der & Sanderma R (1993)** *Het meten van de algemene gezondheidstoestand met de RAND-36. Een handleiding*. Groningen: Noordelijk Centrum voor Gezondheidsvraagstukken (RUG).

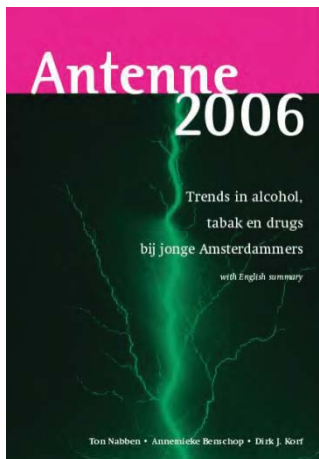
ISBN 90 5170 810 6

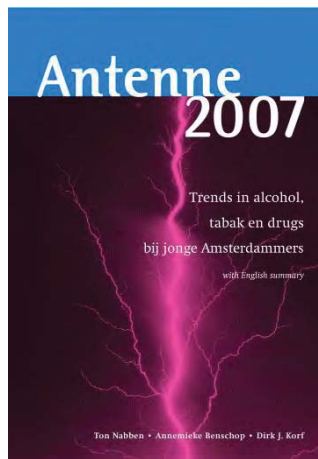
ISBN 90 5170 493 3

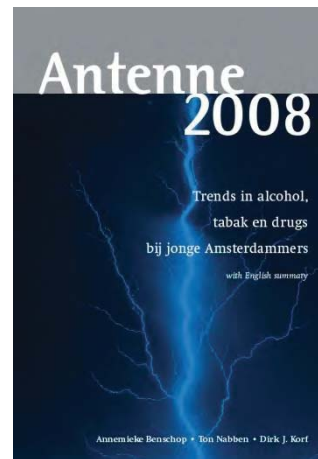
ISBN 90 361 0045 3

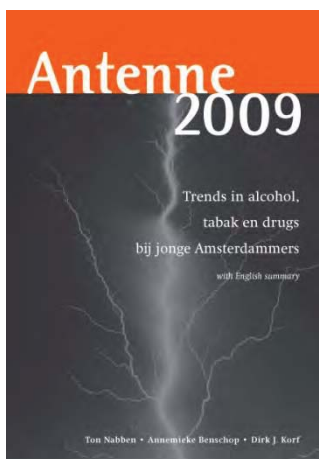
ISBN 978 90 5170 856 1

ISBN 978 90 5170 892 9

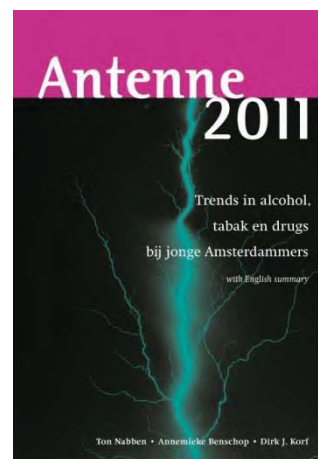
ISBN 978 90 3610 137 0

ISBN 978 90 3610 182 0

ISBN 978 90 361 242 1

ISBN 978 90 361 0308 4

De Amsterdamse drugsmarkt is sinds de jaren negentig van de vorige eeuw met de komst van ecstasy en allerlei andere drugs complexer geworden. De nieuwe hedonistische roescultuur verspreidde zich tegelijkertijd met het houseritme als een veenbrand over het uitgaansleven. De snelheid waarmee ecstasy uitgroeide tot de meest populaire illegale drug na cannabis overviel beleidsmakers en gezondheidsinstellingen. Ook vanuit strafrechtelijk oogpunt kwam het plotselinge succes van ecstasy als een donderslag bij heldere hemel.

ISBN 978 90 3610 200 1

Ton Nabben beschrijft en verklaart in zijn proefschrift vanuit verschillende perspectieven de golfbewegingen van drugsgebruik binnen het trendsettende, heterogene en vloeiende uitgaansleven. Ook ontwikkelingen rond nieuwe regelgeving en strafrechtelijk drugsbeleid komen als gevolg van massificatie, gezondheidsincidenten en drugshandel uitgebreid aan orde. De focus ligt op de periode 1988-2010: van acid tot zero tolerance. Maar ook de voorgeschiedenis van het roemruchte Amsterdamse uitgaansleven komt in zijn *magnus dopus* ruimschoots ter sprake en kent vele historische vertrekpunten. Het ontstaan van de Opiumwet, de verschillende bloeiperiodes van het uitgaansleven waarvan de eerste ruim een eeuw geleden (rond 1890), de komst van coffeeshops, LSD, speed en cocaïne. En de opeenvolging van spectaculaire subculturen als provo's, hippies, krakers, punks en na de elektronische revolutie ook house, die de stad in de 'decadente' jaren negentig op zijn palen deed trillen.

HIGHAMSTERDAM.NET